

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

41e jaargang - nr. 1 - 2018

Met de steun van:

Realisatie: L.capitan - Ruddervoorde
Kaftontwerp: Roger Defruyt

ERFGOED LOKALE VERKIEZINGEN

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN AALTER 1976-2012

In oktober 2017 stemden de gemeenteraden van de gemeenten Aalter en Knesselare er officieel mee in om een fusie aan te gaan. ⁽¹⁾ Dit plaatst de lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 in een bijzonder daglicht. Het betekent het afsluiten van een periode voor de lokale politiek in Aalter. De lijsten zullen nu immers samengesteld zijn met mensen afkomstig uit alle woonkernen van de nieuwe fusiegemeente. Bovendien is ‘Kiezen’ het thema van Erfgoeddag 2017. ⁽²⁾ Dit ‘kiezen’ wordt in de breedst mogelijk zin geïnterpreteerd, maar het spreekt voor zich dat heel wat initiatieven zich richten op het erfgoedmateriaal dat rond verkiezingen is bewaard. De combinatie van deze twee elementen, met name een afgerond geheel in de tijd en specifieke aandacht voor het thema was de concrete aanleiding voor deze bijdrage. De bedoeling is om enerzijds informatie over de voorbije jaren vast te leggen en te registreren en anderzijds aandacht te vragen voor de waarde die kiesmateriaal heeft als historische bron.

Historici weten dat zij zich hier op glad ijs begeven. De afstand met het verleden is nog klein, wat een juiste interpretatie niet steeds mogelijk maakt. Bovendien zijn bij het bestuderen van het recente verleden nog heel wat betrokkenen in leven. Zij hebben een eigen kijk op de feiten of beschikken over (nog niet toegankelijke of voor altijd verborgen) achtergrondinformatie. Bovendien dient ook de privacy te worden gerespecteerd. Al kan bij dit laatste alvast de bedenking worden gemaakt dat door het opkomen als kandidaat bij lokale verkiezingen een persoon er zich moet van bewust zijn dat hij in de openbaarheid treedt die hem/haar tot een quasi publiek figuur maakt. Tot slot opereert ook de historische onderzoeker niet in een vacuüm als het om eigentijdse geschiedenis gaat. Als burger maakt hij/zij immers deel uit van het democratische spel waardoor vertekende interpretatie mogelijk is.

Omwille van dit soort beperkingen behandelden de auteurs van de dorpsmonografieën van Aalter, Poeke, Bellem en Lotenhulle de geschiedenis van het politieke leven na de Tweede Wereldoorlog eerder summier. Gelukkig zijn de feitelijke gebeurtenissen (ook voor de recente periode) beschreven in de Kronieken, die als addendum

bij deze uitgaven zijn gevoegd. ⁽³⁾

Maar ondanks deze hinderpalen is het de moeite waard om enkele krachtlijnen van het recente verleden nu reeds op te tekenen. De lezer weet intussen dat deze beschouwingen niet onwrikbaar zijn. Het verhaal kan in de toekomst aangevuld of herschreven worden. Een aantal feitelijkheden staan echter nu reeds vast.

Deze bijdrage bevat informatie over twee aspecten. Ten eerste bekijken we de uitslagen van de verkiezingen in de periode 1976-2012. Ten tweede doen wij dit aan de hand van verkiezingsmateriaal, geven een idee van de mogelijkheden ervan als historische bron en staan stil bij de waarde ervan als cultureel erfgoed. Het brede historische verhaal van de lokale politiek in de periode na de fusie van de jaren 1970 wordt hier dus niet geschreven (zie hoger).

VERKIEZINGSERFGOED: EEN MOEILIK VERHAAL?

Onder de titel ‘Van wc-borstels tot pamfletten. Lokaal verkiezings-erfgoed in Vlaanderen’ verscheen in *Faro.Tijdschrift over cultureel erfgoed* een bijdrage over de mogelijkheden die kiespropaganda biedt voor het historisch onderzoek. ⁽⁴⁾ Pamfletten, affiches, foto’s, gadgets die in verkiezingstijd worden verdeeld leveren inderdaad een schat aan informatie op over de kiesstrijd (en soms ook over de afloop ervan). Dit kiesmateriaal is vluchtig. Het strooibriefje verdwijnt van de brievenbus naar de recyclagedoos en eenmaal de strijd gestreden, wordt het restant van de affiches vernietigd. De balpen en het luciferdoosje verdwijnen na gebruik. Voor wat betreft nationale verkiezingen worden sinds de jaren 1970 systematisch inspanningen ondernomen om dit zogenaamde ‘verkiezingserfgoed’ te bewaren. De voormalige ‘zuilarchieven’ (intussen ‘culturele archieven’) ondernemen acties voor een systematische bewaring. Het lokale materiaal vindt evenwel niet altijd zijn weg naar deze bewaarinstellingen. ⁽⁵⁾

Een gemeentearchief bekommert zich in eerste instantie om het *officiële* materiaal van de gemeenteraadsverkiezingen (lijsten, officiële stukken kandidaten, enz.). Deze documenten leveren nuttige informatie voor een reconstructie op, maar weerspiegelen slechts een deel van het verhaal. Partijprogramma’s bijvoorbeeld zullen wel te vinden zijn in een collectie verkiezingspropaganda maar niet altijd

op de bewaarplaats met officiële stukken (tenzij een geïnteresseerde gemeentesecretaris of archivaris een aanvullende ‘schaduwcollectie’ heeft gevormd zoals ook voor Aalter en deelgemeenten in het verleden het geval was).

Het bijhouden van lokale kiespropaganda gebeurt vooral door lokale organisaties (heemkundige kringen of andere erfgoedorganisaties) en door personen die er een zekere interesse voor betonen (kandidaten, politiek geïnteresseerden, lokaal-historici). Het gevolg is dat het gaat om niet-structurele initiatieven waarbij de duurzame bewaring van dit materiaal in vraag kan worden gesteld. Voor deze bijdrage deden wij beroep op een voor de behandelde periode quasi complete privéverzameling.⁽⁶⁾

Aangevuld met een minimale consultatie van officiële stukken stelt de bewaarde kiespropaganda de historicus in staat om de inhoud van partijprogramma’s te reconstrueren, de kandidatenlijsten (met uitslagen) op te stellen en een beeld te krijgen van de wijze waarop met de kiezer wordt gecommuniceerd. Het kiesmateriaal biedt overigens veel meer dan dat. Het is tegelijkertijd een spiegel van de maatschappij. Het beperkt aantal vrouwen op de lijsten in 1976 (1 op 8) ten opzichte van het aantal vrouwelijke kandidaten in 2012 (1 op 2) weerspiegelt bijvoorbeeld een belangrijke maatschappelijke verandering.⁽⁷⁾

Voor de toekomst dringt zich nog een nieuwe uitdaging op. De voorbije jaren zijn politici en lokale partijafdelingen heel actief geworden op de zogenaamde sociale media (Facebook, Twitter, ...). Deze boodschappen zijn heel vluchtig en kunnen op dit ogenblik nog niet zomaar worden bewaard. Wellicht komen er hier ook wel oplossingen voor, maar er zal toch een lacune in het kiesmateriaal zitten. Overigens is dit voor een stuk reeds het geval met de websites uit de eerdere verkiezingsperiodes. Het archiveren van deze sites wordt intussen aangepakt, maar er is ook al heel wat verdwenen. Meer dan voorheen moeten de kandidaten zich hiervan bewust zijn en misschien toch eens nadenken om hun digitale bestanden te bezorgen aan een (professionele) bewaarinstelling die hier wel weg mee weet.

Tussen de verkiezingen door communiceerden de partijen met hun kiezers. Het kostte handenvol geld om een lokaal blad in leven te houden. Tot voor de jaren 1990 dienden teksten te worden gezet en effectief door een drukker te worden afgehandeld. Een elektrische typemachine en/of het gebruik van een stencilmachine was in de jaren 1980 al een bijzonder creatieve oplossing. De CVP kon als beleidspartij de bevolking ook op een andere manier informeren. In aanloop naar verkiezingen lanceerde de partij 'krant'-achtige publicaties, al dan niet verbonden aan nationale campagnes (Aalter Gazet). VLD nationaal ondersteunde de uitgave van de Burgerkrant. Deze uitgave had een aantal nationale pagina's maar bood ook ruimte voor de lokale werking en identiteit (foto Kraenepoel in hoofding). Agalev (en later Groen) gaf lange tijd een tussentijds blad uit. Het werd gedrukt op kringlooppapier, wat de visuele mogelijkheden enigszins beperkte. Het blad 'Echo' was reeds voor de fusie ontstaan binnen de groep Volksbelangen. Het blad verscheen op regelmatige basis in de jaren 1970 en de eerste helft van de jaren 1980. Deze uitgave was scherp van toon (met behoorlijk wat cartoons en satirische rubrieken) en nam de meerderheid scherp op de korrel.

Hoe stemt U geldig ?

Op **dezelfde** lijst mag U **meerdere**, zelfs **alle bolletjes rood** maken.

Hoe te stemmen?

Op zondag 14 oktober 2012 vinden de gemeenter- en provincieraadverkiezingen plaats. Om u goed te informeren over de nieuwe manier van digitaal stemmen geven we u nog even kort een overzicht.

Niet mocht bij de vorige verkiezingen geeft u uw identiteitskaart en stembrief af aan de verantwoordelijke in het bureau. In ruil ontvangt u een chipkaart die u meeneemt in het stembureau. Daar overloopt u de verschillende stappen die hiernaast opgesomd staan. Vooral het dubbelkoppelen en het scannen van uw lijst en het stemmen is nieuw. Indien u op het moment van stemmen nog met vragen zou worstelen, aarzel dan niet de voorzitter van uw kiesbureau om hulp te vragen.

STAP 1 Steek de kaart in de stemcomputer in de richting van de pijl tot aan de streep		STAP 7 Kijk uw stembillet na	
STAP 2 Volg de instructies op het scherm		STAP 8 Vouw u het stembiljetje vast, vouw u uw biljet dubbel met de gedrukte tekst naar binnen	
STAP 3 Breng uw stem uit		STAP 9 Geef de kaart terug aan een lid van het stembureau	
STAP 4 Bevestig uw stem		STAP 10 Ga naar stembus en scan uw stembillet	
STAP 5 Neem de kaart terug		STAP 11 Vouw uw stembillet opnieuw en geef het aan de bijzitter aan de stembus	
STAP 6 Neem uw stembillet		STAP 12 De bijzitter steekt uw toegewezen stembillet in de stembus	

Verkiezingsmateriaal weerspiegelt het maatschappelijk gebeuren. De folders illustreren hoe het eigenlijke stemproces in deze periode is gewijzigd. Een folder van Volksbelangen uit 1982 laat aanschouwelijk zien dat er nog met potlood en papier wordt gestemd. Naast een kopstem mag ook een naamstem worden gegeven. VLD neemt dit als een kleine mededeling op in 1994. Intussen raakt bij het begin van de 21ste eeuw het elektronisch stemmen ingeburgerd. In het verkiezingsmateriaal van CD&V/N-VA wordt nog eens haarfijn uitgelegd hoe dit in zijn werk gaat. De kans is groot dat binnen 50 jaar historici met verwondering zullen kijken naar beide stemmethodes, zowel het potlood/papier als de 'stemcomputer'.

LOKALE VERKIEZINGEN IN AALTER: HOE ZAT DAT NU OOK AL WEER?

Veel onderzoek over de lokale politiek in de recente periode is er zoals gezegd nog niet gebeurd. Een interessante bron is wel een werk van Carmen Ryckaert. Ruim 20 jaar geleden analyseerde deze toenmalige studente in het kader van haar licentiaatsthesis de gemeenteraadsverkiezingen in Aalter tijdens de periode 1946-1994. ⁽⁸⁾ Dit politicologisch onderzoek brengt heel wat feitelijk historisch materiaal bijeen, schetst een mooi overzicht van de naoorlogse politiek in Aalter en eindigt met duidelijke conclusies (o.a. “De nationale politiek heeft in Aalter geen invloed op de zetelverdeling”).

Dit (intussen gedateerde) werk behandelt slechts vier van de zeven verkiezingen die plaatsvonden in de periode 1976-2012 (de door ons gekozen periode van ‘de eerste fusie’). De overdracht van de kopman op de christendemocratische lijst (van Jan De Crem naar Pieter De Crem) valt wel binnen het bestek van het onderzoek van Ryckaert. Aanvullingen op deze periode vormen bijdragen die wij zelf eerder schreven over de verkiezingen in 2006 in 'Appeltjes van het Meetjesland' en over de verkiezingen van 2012 op de blog 'Geschiedenis van Aalter'. ⁽⁹⁾ Intussen is online vooral informatie te vinden over resultaten per verkiezing (officiële sites en internet-encyclopedie Wikipedia). Gezien de verspreidheid van het materiaal is een algemene schets aangewezen.

Er vonden gemeenteraadsverkiezingen plaats op 10 oktober 1976, 10 oktober 1982, 9 oktober 1988, 9 oktober 1994, 8 oktober 2000, 8 oktober 2006 en 14 oktober 2012. De christendemocraten behaalden steeds een absolute meerderheid. De partij behaalde een flinke piek na de eerste fusie (bijna 70%), zag een lichte daling in de jaren 1990, en begon terug aan een opmars tot boven de 60% in de 21ste eeuw. Tot en met de verkiezingen van 1988 speelde de lijst Volksbelangen (een gemeentelijke lijst met overwegend Vlaams-nationale inslag) een zekere rol van betekenis. Deze lijst haalde nog ongeveer een kwart van de stemmen in 1976 maar haar aandeel kalfde geleidelijk aan af. Kandidaten van de lijst zijn naderhand nog terug te vinden op de plaatselijke lijsten GROEP 94, GROEP, OPEN en N-VA.

De ecologisten hebben zichzelf in deze periode stevig op de kaart gezet in Aalter. Agalev kwam in 1982 voor het eerst op en won

gestadig. Onder de naam Groen haalden ze bij de verkiezingen in 2012 ongeveer een vijfde van de stemmen. De socialisten traden slechts in de eerste helft van de periode 1976-2012 in het strijdperk. Ze haalden telkens ongeveer 3%.

De liberalen kwamen in 1976 niet met een lijst op. Na een eerste voorzichtige poging in 1982 speelden ze pas na de nationale verzuimingsoperaties van Guy Verhofstadt een zekere rol van betekenis. Een piekmoment was 2000 waarbij 15% van de Aalterse stemmen werden verzameld. Daarna volgde een langzame terugval. Vlaams Belang kwam enkel in 2012 met een lijst op en haalde een score van ongeveer vijf procent.

Ondanks alle eerder geschetste beperkingen eigen aan recent historisch onderzoek kan toch wel duidelijk worden gesteld dat de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 als uitzonderlijk kunnen worden gekenmerkt. In een poging om de absolute meerderheid van de christen-democraten te breken, sloegen alle oppositiepartijen de handen in elkaar. Het was een operatie die werd ingegeven door de score van 52 % voor de CVP bij de stembusgang in 2000. Sinds de fusie was het aandeel steeds gezakt. De andere partijen zagen een wisselcoalitie als een mogelijke optie. Een sterk gepolariseerde verkiezingscampagne bracht de CD&V lijst (in kartel met N-VA, die voor het eerst lokale kandidaten leverde) echter bijna terug op de hoogte van 30 jaar ervoor. Zes jaar later werd dit resultaat bestendigd.

ZEVEN VERKIEZINGEN OP RIJ

In deze schets van de krachtlijnen van de gemeenteraadsverkiezingen uit de periode 1976-2012 ligt de klemtoon op de partijen/groepen die zich aanbieden aan de kiezer en de resultaten die ze behalen. Personen komen nauwelijks in beeld, maar zijn wel in de uitgebreide bijlage met kandidaten terug te vinden.

DE VERKIEZINGEN VAN 1976

De grote uitdaging van de verkiezingen in 1976 bestond er in om de kiezers van de nieuwe fusiegemeenten te overtuigen. De christen-democratische CVP kon putten uit een breed reservoir in de deelgemeenten. Net onder de Aalterse burgemeester De Crem volgden de gewezen burgemeesters van Bellem, Lotenhulle en Poeke. De lijst

**UW GEZIN
ONZE GEMEENTE
VLAANDEREN**

10

CVP

Mee doen. Mee beslissen.

SP

Geef op 10 oktober
uw stem aan
deze dynamische jonge ploeg
die uw vertrouwen waard is.

SP LIJST AALTER

**MILIEU EN
RUIMTELIJKE
ORDENING**

**KULTUUR EN
TOERISME**

Nee, het is niet voldoende moties te laten stemmen tegen kernbewapening. Milieuzorg en zorg voor de leefbaarheid begint op onze eigen gemeente.

Groot-Aalter heeft veel mogelijkheden, zowel door de rijkdom van zijn merkwaardigheden en natuurschoon, als door de vindrijkheid en de kunstzin van zijn inwoners.

**AG
ALEV**

PVV
GROOT AALTER _____

**HET IS HOOG TIJD ...
U ZOEKT EEN PARTIJ ...**

Ook in het verkiezingsmateriaal uit 1982 was de band met de moederpartij duidelijk. CVP, PVV, SP (die in 1980 de B had geschrappt) en het jonge Agalev (nationaal opgericht in 1979) werkten met het gemeenschappelijke logo. De plaatselijke lijst Volksbelangen koos voor een sterk visuele stijl. Alle verkiezingsmateriaal passeerde toen nog langs een drukkerij. Er was nog geen sprake van pc's en grafische programma's. De productie van de verkiezingspropaganda kostte behoorlijk wat geld. Voor de verdeling in de brievenbus deden de partijen meestal beroep op vrijwilligers (kostenbesparend).

De programma's die door de partijen in 1976 werden opgesteld. De nationale lijsten CVP en BSP volgden het beeld van de moederpartij. De lokale lijst werkte een eigen huisstijl uit.

werd doordacht opgesteld met aandacht voor evenwicht tussen deelgemeenten, leeftijdscategorieën en standensamenstelling.

Aalter kende voor de fusie van 1976 een oppositielijst van Volksunie-signatuur. De Vlaams-nationale Volksunie (VU) beleefde op nationaal vlak succesjaren en dat vertaalde zich ook lokaal. De keuze ging echter naar een niet-gekleurde lijst onder de naam Volksbelangen, wellicht om een breder draagvlak te creëren.

De derde partij die zich aan de kiezer aanbood was een socialistische lijst. Hoewel het in Aalter een moeilijke en zonet onmogelijke opgave was om op te boksen tegen de sterke christelijke arbeidersbeweging wilde de lijst een alternatief aanbieden op links.

Van de 23 te verdelen zetels gingen er 18 naar de CVP en 5 naar de Volksbelangen. De socialisten bleven met lege handen achter.

DE VERKIEZINGEN VAN 1982

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1982 was de schaduw van de nationale politiek niet ver weg. De jaren voordien hadden zich gekenmerkt door de strijd tussen Vlamingen en Franstaligen, een economisch moeilijke situatie en de wel heel specifieke problematiek van het plaatsen van kernraketten. Dit alles had op nationaal vlak de wind in de zeilen gegeven aan Vlaams-nationalisten (die door het Egmontpact echter verdeeld geraakten en zich verdeelden in Volksunie en Vlaams Blok), liberalen (de PVV lanceerde de slogan 'niet u maar de staat leeft boven zijn stand') en ecologisten.

CVP

LIJST N° 7

Aalter in goede handen

In 1994 volgden de partijen andermaal het nationale campagnebeeld. De lokale lijst koos terug voor een sterk grafische aanpak.

In dat opzicht is het niet zo verwonderlijk dat de twee laatste ideologische stromingen in 1982 hun kans wilden wagen in Aalter. Zo kreeg de Aalterse kiezer ook de mogelijkheid om naast de partijen van 1976 (CVP, SP en lokale lijst Volksbelangen) te stemmen voor de (onvolledige lijsten) PVV en Agalev. Die laatste partij behaalde een van de twee extra zetels (25 in plaats van 23) die konden worden verdeeld. Volksbelangen bracht zijn aantal verkozenen van 5 naar 6 en CVP bleef status quo.

DE VERKIEZINGEN VAN 1988

De kiesstrijd van 1988 leverde weinig verrassingen op. De partijen die zich in 1982 hadden aangediend, kwamen nu terug. De liberale PVV was ook nationaal aan een opgaande beweging begonnen en haalde nu wel een zetel binnen. Agalev bouwde rustig verder en kreeg een tweede zetel. De winst van deze twee partijen kwam volledig op rekening van de lokale Volksbelangen-lijst die haar zetel-aantal van 6 naar 4 zag terugvallen. Er vond als het ware een herverdeling plaats onder diegenen die niet voor de christendemocraten stemden. De CVP bleef toen stabiel en haalde andermaal een overtuigende absolute meerderheid.

DE VERKIEZINGEN VAN 1994

In de nationale politiek betekenden de verkiezingen van 24 november 1991 een ware breuklijn. Op die zogenaamde ‘Zwarte Zondag’ brak het toenmalige Vlaams Blok door. Voor de klassieke partijen was dit een signaal dat er iets aan de hand was bij de burgers. Er dienden maatregelen genomen te worden om het vertrouwen in de politiek te herstellen. Het omvormen van de liberale partij tot de breed georiënteerde VLD was een van de meest drastische ingrepen. De andere partijen gingen minder ver, maar waren zich maar al te bewust van het feit dat hun houding diende te worden aangepast.

Het nadenken over wat de burger wilde, weerspiegelde zich ook op lokaal vlak. In de eerste plaats zag de Aalterse kiezer zich geconfronteerd met een initiatief om een grote oppositielijst te vormen. De sinds de fusie van 1976 grootste tegenstander van de christendemocraten, de lokale lijst Volksbelangen, had vastgesteld dat er sleet kwam op de formule. Vanuit deze groep kwam het initiatief om tot een gemeenschappelijke oppositielijst te komen. Dit werd niet

GROEP
Mensen zoals u, voor mensen als u.

In 2000 plaatste de CVP een lokale baseline bij het logo om naar de kiezer te gaan. Agalev was intussen een vast gegeven in de Aalterse politiek en verspreidde enkele mooie folders. De lokale lijst was visueel minder sterk dan de jaren voorheen.

enkel ingegeven door de maatschappelijke signalen, maar ook en misschien vooral ook door een pragmatisch gegeven. Jan De Crem, kopman van de christendemocratische lijst en burgemeester sinds 1959, koos voor een wissel met zoon Pieter De Crem. ⁽¹⁰⁾

Het opzet werd maar gedeeltelijk gerealiseerd. De ecologische partij Agalev stond onder druk van bovenaf om het eigen profiel te bewaren en niet samen te gaan op lokaal vlak. De liberalen voelden zich gesterkt door het succesverhaal van de pas opgerichte VLD en dachten maar weinig belang te hebben bij een alliantie. De socialisten hadden het sinds de fusie steeds moeilijk gehad, realiseerden een beperkt stemmenaantal maar sloten op papier wel aan bij de nieuwe alliantie Groep '94. De uitslag maakte duidelijk dat het slechts een schampschot was. De VLD haalde een zetel weg bij de CVP en lijst Groep '94 haalde een van de vroegere Volksbelangen-zetels terug.

Toch was een en ander in beweging. Waar in 1976 werd gestart met een verhouding 18-5 stond het nu 16-9. Politiek voeren is echter ook strategie. Het feit dat de toenmalige oppositiepartijen niet tot een overeenkomst konden komen (waarschijnlijk vooral door een gebrek aan onderling vertrouwen), maakte voor de kiezers duidelijk dat deze houding bij een toekomstige coalitievorming een rem zou betekenen. Beetje bij beetje werd geknabbeld aan de absolute meerderheid van de christendemocraten maar de partij hoefde zich nog steeds geen zorgen te maken.

VERKIEZINGEN 2000

De verkiezingen van het millenniumjaar waren een kopie van de vorige. Dezelfde vier partijen kwamen op (CVP, VLD, Agalev en Groep - waar het jaartal 94 intussen was weggelaten). Nu werd duidelijk dat het experiment met Groep niet echt gelukt was. De lijst haalde 15%, ver onder de scores boven de 20% die de Volksbelangenlijst in de jaren 1970 en 1980 had gehaald.

De Aalternaar liet zich wel bekoren door de partijen die ook nationaal de wind in de zeilen hadden. Agalev nam de rol over als grootste oppositiepartij met vier verkozenen. Samen met Groep (3 verkozenen) en VLD (3 verkozenen, de beste score voor een liberale partij ooit in Aalter) knabbelde de ecologisten andermaal wat van de meerderheid af.

The logo for the CD&V NVA coalition. It features the letters 'CD' in a light grey, semi-transparent font, followed by a large, bold black ampersand '&', and then the letters 'NVA' in a bold white font. The entire text is set against a solid black rectangular background.The logo for the 'Open' party. It consists of a large, bold black letter 'O' with three small circles of varying shades (grey, black, and white) positioned above it. To the right of the 'O' are the letters 'PEN' in a bold, black, sans-serif font.

De kartelvorming zorgde voor slechts twee logo's in 2006. Het nationale beeld van CD&V en N-VA werd overgenomen. De lokale lijst Open liet een logo ontwerpen waar wel even was over nagedacht. De drie kleine cirkels verbeeldde de partners van de groep: Groen! (groene cirkel), VLD (blauw) en Groep (bordeauxrood).

Bij de lancering van het Open-logo wordt aan de kiezer nog duidelijk gemaakt waar de partij voor staat. De drie partners plaatsen er nog hun eigen logo onder. In de rest van het campagne verdwijnen de andere logo's, terecht vanuit communicatiestandpunt.

VERKIEZINGEN 2006

De zetelverhouding van 15 tegen 10 in 2000 verhulde de werkelijke verhoudingen. Een nadere analyse maakte duidelijk dat de CVP met een uitslag van 52% heel dicht bij de kritische grens was gekomen. De kopstukken van de andere partijen stelden vast dat een samengaan misschien toch wel iets zou opleveren. Wat twaalf jaar eerder niet was gelukt, kon nu wel. Er kwam een gemeenschappelijke lijst van alle niet-christendemocratische partijen. De kopstukken van de twee grote blokken hadden intussen hun sporen reeds verdiend in de nationale politiek. Dit zorgde er voor dat de lokale kiesstrijd ook op nationaal vlak met veel interesse werd gevolgd. ⁽¹¹⁾

Het gevolg was een sterke polarisering tussen de twee opposanten. Wellicht samen met het belang van persoonlijkheden in de lokale politiek (een vaststelling die ook Ryckaert in haar thesis had gemaakt), maakte de CD&V (in kartel met de nog jonge N-VA) een sterke sprong vooruit. Ze recupereerde in stemmen een flink stuk van wat het in de decennia na 1976 had verloren. Het aantal niet-christendemocratische verkozenen zakte echter maar met 1 gemeenteraadslid. Het resultaat zorgde voor euforie bij de bestuurspartij en voor een flinke kater bij de nieuw samengestelde groep. De fall out kwam pas bij de volgende gemeenteraadsverkiezingen.

VERKIEZINGEN 2012

Het mislukte experiment indachtig, gingen de partijen weer elk hun weg. De verkiezingsborden boden voor het eerst een weerspiegeling van de nationale politiek. Alle nationale lijsten (behalve SP.A) boden zich nu aan voor de gemeenteraadsverkiezingen. Een nieuwkomer was het Vlaams Belang, dat een beperkte lijst presenteerde aan de kiezer. De partij haalde een score van 5%, waarmee ze er niet in slaagde een alternatief te bieden voor het feit dat de op nationaal vlak succesvolle Vlaams-nationalistische partij N-VA in Aalter toch nog in kartel ging met CD&V. De liberale Open VLD viel na het kartelexperiment van 2006 terug op een zetel. Groen bevestigde de trend uit 2000 en werd de grootste partij na de CD&V. De christendemocraten bestendigden het resultaat van de verkiezingen van 2006. Hierbij kan de vraag worden gesteld of die bijna 2/3 meerderheid nog steeds het gevolg is van de 'alles-of-niets' strategie uit 2006 dan wel of er ook een positief N-VA effect heeft meegespeeld.

GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN

CDV & NVA

open **vld**

**AALTER
VEILIG**
VLAAMS BELANG

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2012 duikt voor het eerst in de periode 1976-2012 geen lokale lijst meer op. In het verkiezingserfgoed overheersen logo's en slogans van nationale partijen.

Vrienden van Aalter,

Nu nog enkele dagen ons scheiden van de gemeenteraadsverkiezingen, reken ik het tot mijn plicht mij persoonlijk tot ieder van U te wenden. De meesten onder U hebben het meegemaakt hoe deze gemeente de laatste twintig jaar is veranderd.

Vele nieuwe inwoners echter, en vooral degenen die de laatste zes jaar deze gemeente zijn komen bewonen, hebben het niet kunnen volgen hoe onze gemeente - in tegenstelling met de vele ons omringende gemeenten - zich heeft ontwikkeld tot een levenskrachtige gemeente, met een jonge en actieve bevolking, waar velen werk en een passende betrekking hebben gevonden in één van de vele nieuwe vestigingen op ons nijverheidspark.

Het onderwijs werd hier in al zijn facetten uitgebouwd. De dienstensektor en de handelsuitbatingen volgden op de voet de snelle evolutie.

Een sportcentrum van 12 ha met zwembad en sporthallen, werd uitgebouwd tot een ontmoetingscentrum voor de ganse bevolking.

Vrienden van Aalter, ik zal niet terugkomen op al wat hier op deze gemeente op vele andere terreinen tot stand werd gebracht. U weet het allen voldoende. Is het niet omdat het wij zo goed hebben gedaan dat onze tegenstrevers ons zo fel aanvallen? Eerlijk gezegd, wie zou het beter hebben kunnen doen!

Maar naast al wat werd gerealiseerd op het materiële vlak, mag niet uit het oog worden verloren, dat wij een gemeente hebben uitgebouwd op mensenmaat.

Met dienstbetoon aan zovelen, het begrip voor ieder zonder onderscheid, het zich dagelijks ten dienste stellen, en de "goede wil" waarmee onze gemeente werd bestuurd, zijn zovele menselijke waarden waarop gans ons beleid is gesteund geweest.

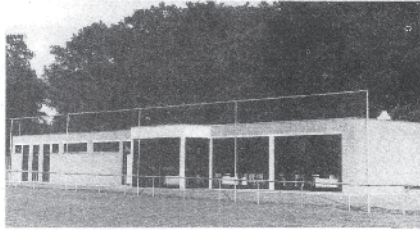
Vrienden van Aalter, ik ben ervan overtuigd dat ik zondag aanstaande op uw stem zal mogen rekenen, en dat, zoals het vroeger steeds het geval is geweest, U zich in massa terug achter mij zal scharen.

Uw Burgemeester,
J. DE CREM

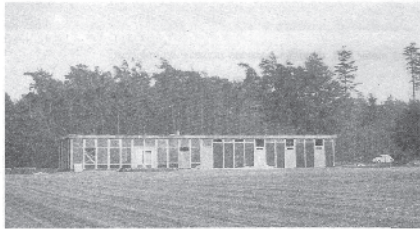
LIJST - 10 - CVP
1^e plaats

Verkiezingscampagnes 'op zijn Amerikaans', met veel beelden en korte, schreeuwerige slogans, doken sinds de jaren 1960 ook in België op. Op lokaal vlak gebeurde dit met mondjesmaat. Er bleef bovendien nog een tijdje ruimte voor de meer 'inhoudelijke' aanpak. Het sturen van een 'klassieke' uitgebreide brief, waarin een politicus zich tot de lokale bevolking richtte en zijn realisaties en toekomstvisie kort uiteenzette, bleef nog wel een tijdje in gebruik (gemeenteraadsverkiezingen 1982).

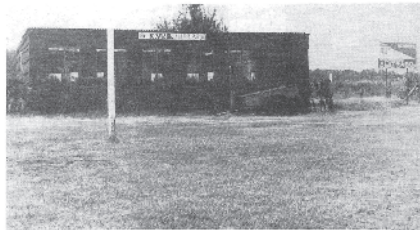
SPORTINFRASTRUCTUUR IN ELKE DEELGEMEENTE

Het sportclubhuis in de schaduw van Poeke park, 200 m van Lotenhulle-Centrum. Naast voetbal wordt dit sportterrein door jong en oud gebruikt.

Een recente aankoop. Op 4 oktober kunt U getuige zijn van de opening van kantine, kleedkamers en ingebruikname van de sportvelden te St.-Maria-Aalter.

Door privé initiatief van CVP-raadslid Maria Cornelis-Brat, vond KWB-Aalterbrug een ideale oplossing voor 2/3 voetbalploeg, eerste officiële aftrap, 12/9/1978.

- UW - De deelgemeenten hebben evenveel recht op sportinfrastructuur als het Centrum.
 VISIE: - Ik denk dat die reeds voldoende aanwezig is. Er is enkel gebrek aan gewoon ruimte, zolets kost zeer weinig (JDN Swetten).
 - Het plaatselijk initiatief mag niet ontbreken (VD Wingestraat).

Naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen in 1982 lieten de CVP Jongeren een uitgebreide enquête uitvoeren bij de (jonge) Aalterse bevolking. Het resultaat was een uitgebreide brochure waarin de realisaties van het christendemocratische gemeentebestuur in de kijker werden gezet. Het format deed denken aan de brochures 'Oordeel zelf...' die het gemeentebestuur ooit had gepubliceerd. Deze CVP-uitgave mag zeker in die tijd als een echt huzarenstuk worden gezien (gemeenteraadsverkiezingen 1982).

Socialist stemmen in Aalter ? Dat kan !

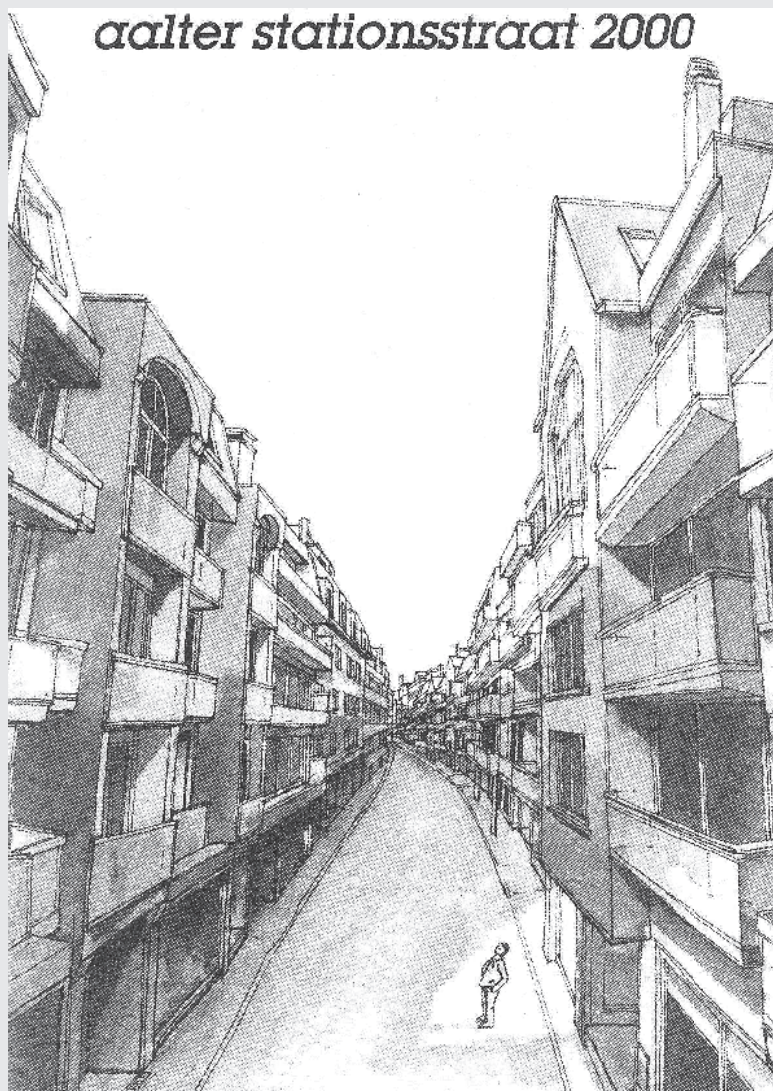
De Vlaamse socialisten nemen dit keer niet deel aan de verkiezingen in Aalter met een eigen lijst.
Laten we er geen coekjes rond doen: er waren onvoldoende SP-ers bereid om een volwaardige kandidatenlijst samen te stellen.

Een van de merkwaardige documenten uit de collectie: een brief van een socialistisch senator die oproept om te stemmen voor de socialisten die op de kartellijst Groep 94 staan. Het zijn duidelijk de begindagen van de personal computer en de dtp.

Ten gevolge van allerhande beperkingen verdwijnen verkiezingsaffiches langzamerhand uit het straatbeeld. Deze communicatievorm is verdrongen door digitale communicatie en door persoonlijke benadering via gedrukte media.

alter stationsstraat 2000

Als het gaat om creativiteit in het verkiezingserfgoed, is dit een van de betere stukken uit de periode 1976-2012. De ecologische partij schetst in 1994 een beeld van hoe de gemeente er in de toekomst zal uitzien.

VLD
WIJ MAKEN HET VERSCHIL

LIJST 11

website VLD Aalter:
<http://home.tiscainet.be/vld-aalter>

VLD AALTER
Op roede
mandatarissen

Introdunctiepagina

Het is, er de VLD Aalter om te doen, zoveel mogelijk informatie te verschaffen aan de burgers. In functie hiervan was een van de bestuurshandelingen een website aan te maken die makkelijk te bereiken is. www.vldaalter.be is in de kortst mogelijke termijn, via deze site hopen we de internetreake, en gelatenheidsreake, kortom alle Aalterse inwoners die op de hoogte wensen te blijven van het reilen en zeilen in hun gemeente, een dienst te bewijzen.

VLD Aalter is niet zomaar een politieke partij, het is een team van mensen die streeft naar een economisch, sociaal, cultureel, veilig en milieuvriendelijk verstandig beleid in hun gemeente. Ook al bestaat de VLD reeds jaar en dag in Aalter, we zijn hartig zoals nooit tevoren om klaar te staan om deel uit te maken van het beleid. Om hierin te kunnen slagen is er een team van professionele, positief ingestelde mensen noodzakelijk die op hun beurt een programma moeten samenstellen waarmee ze de burgers in Aalter moeten overtuigen. Dergelijk team samenstellen dat de nodige knowhow bezit is onderzussen gereëaliseerd, een programma dat tegemoet komt aan de actuele problemen en aansluit bij het hedendaags denken staat op punt om geboren te worden. Aalter moet opnieuw gezond worden en dat zal een gezond denkend Aalternaar onderzussen wel al redden nog open!

De VLD Aalter mandatarissen, zijn voorzitter en alle bestuurshandelingen wensen u een aangenaam verblijf op de website en hopen je regelmatig als bezoeker te kunnen verwelkomen!

U kan de VLD AALTER een mail sturen op info@vldaalter.be en je ontvang het antwoord en antwoord

U kunt steeds V.L.D. Aalter bestuurshandelingen bereiken via de webpagina's en telefoonnummers op de "VLD Aalter bestuurshandelingen" pagina.

Het bewaren van digitale boodschappen is een nieuwe uitdaging. Reeds bij de verkiezingen van 2000 lanceerde VLD Aalter een eigen website en meldde dit ook op het verkiezingsdrukwerk. De site is reeds lang verdwenen. Het Internet Archive heeft fragmenten hiervan gearchiveerd zodat de historicus ook nu nog wel een idee krijgt van hoe dit er toen uitzag. Het forum van de VRT (gemeenteraadsverkiezingen 2006) waarop een flinke discussie werd gevoerd, is op dit ogenblik echter volledig verdwenen.

In de campagne van 2012 gebruikte de Aalterse afdeling van Groen de microblogs site Twitter. De partij mikt daarmee op een jonger publiek. Deze berichten zijn nu nog wel terug te vinden. De verwijzingen in de tweets zijn in veel gevallen echter reeds verdwenen en de onderzoeker krijgt foutmeldingen ('Bestand niet gevonden').

De CD&V-afdeling lanceerde pas later een eigen Facebook-pagina (oktober 2013). Intussen zijn deze sociale media bij lokale partijen en kandidaten verder ingeburgerd, maar dringt zich de prangende vraag naar bewaringsmogelijkheden op.

Noten:

- ¹ De fusie werd in het voorjaar van 2017 aangekondigd (zie bijvoorbeeld www.destandaard.be: Aalter en Knesselare smelten samen, 23 mei 2017). De gemeenteraden van Aalter en Knesselare bevestigden deze fusie op de bijeenkomst van 11 oktober 2017. Het gemeentebestuur werkte hieromtrent een communicatiecampagne uit, zie bijvoorbeeld de site www.samensterkerbeter.be
- ² *Faro. Tijdschrift over Cultureel Erfgoed* (2017, 4) verzorgde een themanummer naar aanleiding van Erfgoeddag 2018 (zie noot 4).
- ³ N. Kroniek van de gebeurtenissen te Aalter in de periode 1997-1982 in I. HOSTE & L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Poeke*, Aalter, 1985, p. 487-488; L. STOCKMAN, Kroniek van de gebeurtenissen te Aalter in de periode 1983-1988 in F. BASTIAEN, D. DE REUCK, I. HOSTE & L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Bellem*, Aalter, 1994 p. 659-661; F. BASTIAEN, Kroniek van Aalterse gebeurtenissen (1989-2006) in F. BASTIAEN, I. HOSTE, P. LAROY, L. STOCKMAN, A. STROBBE, *Geschiedenis van Lotenhulle*, Aalter, 2006, p. 654-656.
- ⁴ B. DE NIL, Van wc-borstels tot pamfletten. Lokaal verkiezingserfgoed in Vlaanderen in *Faro. Tijdschrift over Cultureel Erfgoed*, 2017, 4, p. 24-29. Deze bijdrage is ook online consulteerbaar via www.faronet.be
- ⁵ De zogenaamde ‘zuilarchieven’ zijn landelijke bewaarinstellingen met privaatrechtelijk karakter die vallen onder het cultureel erfgoeddecreet en betoelaagd worden door de Vlaamse Overheid (minister van Cultuur). Het gaat om KADOC, Amsab-ISG, Liberas/Liberaal Archief en ADVN.
- ⁶ Ondanks de vrij grote volledigheid van deze collectie is er een blinde vlek. Voor de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 bijvoorbeeld is er geen enkel stuk bewaard.
- ⁷ Voor de behandelde periode konden wij dus putten uit een privéverzameling. Een oproep in dit tijdschrift leverde weinig respons. Er kwamen wel wat oudere stukken boven, maar het werd meteen duidelijk hoe moeilijk het reeds is om aan recent materiaal te komen over alle partijen heen.
- ⁸ C. RYCKAERT, *Gemeenteraadsverkiezingen van Aalter tijdens de periode 1946-1994*, (verhandeling ingediend voor het behalen van de graad van licentiaat in de Politieke Wetenschappen), Gent, 1994, 105 p. (+ ongenummerde bijlagen).
- ⁹ P. LAROY, Internet als historische bron. Casus forum Gemeenteraadsverkiezingen Aalter in *Appeltjes van het Meetjesland*, jaarboek 58, (2007), p. p.279-294.
- ¹⁰ P. LAROY, Burgemeesters van Aalter gepubliceerd op 14 april 2012 op <https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be>
- ¹¹ CVP-kopstuk en burgemeester Pieter De Crem was sinds 1995 volksvertegenwoordiger en in de Kamer fractieleider sinds 2003 (hij zou dit blijven tot 2007). Het Aalterse boegbeeld van Groen, Jef Tavernier, was in 1991 verkozen tot senator en was daar ook fractieleider (tot 1995). Tavernier werd volksvertegenwoordiger (1995-2002) en minister van Consumentenzaken, Volksgezondheid en Leefmilieu (2002-2003) en Vlaams minister van Leefmilieu, Landbouw en Ontwikkelingssamenwerking (2004).

Met dank aan de bestuursleden van de Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete Aalter die informatie bezorgden en andere ondersteuning hebben geboden (Dries Alyn, Filip Bastiaen en Robert Verhelst). Ook dank aan de leden van de kring die inzage gaven in materiaal (Pieter Deloof en Philippe Verleyen).

Bijlage 1: kandidaten gemeenteraadsverkiezingen 1976-2012

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Alyn	Dries	Volksbelangen	273	459	391				
Andries	Tony	CVP/CD&V/N-VA				384	713	1373	
Baeté	Hilde	CD&V/N-VA							452
Behaeghel	Magda	GROEP					167		
Beheyt	Paul	Vlaams Belang							126
Bergez	Martine	CVP/CD&V/N-VA					583	1288	1115
Bleyenbergh	Patrick	Groen							335
Blomme	Valère	CVP	622	758					
Bonne	Antoon	Volksbelangen	127	235					
Boone	Jozef	CVP				555	985		
Boone	Magda	CVP/CD&V/N-VA					655	985	851
Bosschaert	Roger	CVP	595	385					
Bouquet	Gus	PVV		146					
Bourgonjon	Paul	BSP	27						
Bourquin	Norbert	Volksbelangen		230					
Boutens	Raymond	Volksbelangen		190					
Braeckevelt	Julien	Volksbelangen	242						
Braeckevelt	Jürgen	CVP/CD&V/N-VA					740	849	
Buyse	Florien	Open VLD							248
Buyse	Ignace	VLD/Open/Open VLD				243	426	599	251
Cafmeyer	Lut	AGALEV				97			
Callebaut	Francine	Vlaams Belang							142
Claeys	Anna	CVP		564	797	622			
Claus	Bertrand	CVP	183						
Cleppe	Marleen	GROEP/Open					255	360	
Cocqyrt	Antoine	CVP	456	693	818				
Coene	Geert	CVP			548				
Coene-De Baene	Astrid	BSP	44						
Constandt	Roger	PVV		39					
Cordier	Laurent	VLD					144		
Cornelis-Bral	Maria	CVP	519	754	785				
Corthier-De Groote	Paula	PVV/VLD			176	184			
Criem-Declerck	Marie-Christine	CVP				667			
Damman	Francois	PVV		42					
Damman	Jeanine	PVV		56	94				
David	Patsy	GROEP					222		
De Boever	Maarten	Open/Open VLD						472	200
De Rijcke	Philippe	GROEP					281		
De Backere	Jo	PVV			97				

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
De Baene	Marguerite	SP			77				
De Baets	Magda	CD&V/N-VA							665
De Baets-Eelbode	Maria	CVP					610		
De Clerck	Christien	CVP			798				
De Clercq	Aster	CVP		404					
De Clercq	Hugo	Volksbelangen/ GROEP 94/GROEP			434	345	164		
De Coninck	Nelly	SP			70				
De Craene-Vantornout	Cecile	CVP				190			
De Cramer	Hans	CVP				468			
De Crem	Jan	CVP	3004	2975	3552				
De Crem	Pieter	CVP/CD&V/N-VA				3426	4541	5832	3922
De Decker	Roger	CVP	469	384					
De Doncker	John	Agalev		175	184	123			
De Froidmont	Simon	Open VLD							142
De Gussem	Maarten	CD&V/N-VA							516
De Jaeger	Lea	PVV		43					
De Keere-Meneve	Francine	Agalev		93					
De Kesel	Toon	AGALEV				84			
De Keyser	Etienne	Volksbelangen			352				
De Keyzer	Walter	Agalev			92				
De Meulemeester	Adolf	BSP	15	80					
De Meulemeester	Willy	PVV		73					
De Meyer	Antoine	CVP	293						
De Meyer	Joris	Volksbelangen			200				
De Meyer	Luc	Volksbelangen/ GROEP 94/CD&V- N-VA	224	313	435	392		631	975
De Meyer	Mia	CVP/CD&V/N-VA					720	865	
De Meyer	Patriek	Open						424	
De Muynck	Alain	GROEP					272		
De Muynck-De Baets	Magda	CD&V/N-VA						844	
De Neve	Bieke	CD&V/N-VA						1065	1445
De Neve	Lesley	CD&V/N-VA							495
De Neve-Geysens	Jeanine	CVP		403					
De Rieuw	Eddy	Volksbelangen		160					
De Rieuw	Peter	GROEP					213		
De Roo	Luc	Agalev		109	113	82	195		
De Roo	Paul	AGALEV					171		
De Rous	Roger	BSP	20						
De Ruyck	Miguel	CD&V/N-VA							551
De Rycke	Philippe	Open/Open VLD						311	181

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
De Smet	Andrée	GROEP 94				215			
De Smet	Jürgen	AGALEV					289		
De Smul	Dirk	CVP/CD&V/N-VA			752	929	1739	2130	1971
De Soete	Marniek	Volksbelangen			234				
De Tollenaere	Pol	Volksbelangen	454						
De Vlieger	Arseen	CVP			619	591			
De Vlieger	Lily	CD&V/N-VA						510	
De Waele	Patrick	VLD				119	184		
De Wagter	Carlos	AGALEV				157			
De Weer	Serge	SP			61				
De Winter	Rob	Groen							206
De Wispelaere	Romain	BSP/SP	25		57				
De Witte	Kristien	VLD/Open VLD					186		121
Decaluwe	Eric	Agalev		92	99	88	142		
Decaluwe	Robert	PVV		54					
Defruyt	Marleen	AGALEV/Open/ Groen				269	351	473	416
Dejaeger	Johan	CVP/CD&V/N-VA					450	626	
Dekens-De Bleu	Monique	Volksbelangen/ GROEP94/GROEP			203	167	165		
Delbaere	Marc	AGALEV/Groen				52	112		199
Delespierre	Nicole	Agalev			116				
Deloof	Jolien	Groen							369
Delrue	Bob	AGALEV				114			
Demeulemeester	Willy	PVV			120				
Demeyer	Joris	Volksbelangen	110	215					
Denijs	Liesbeth	AGALEV/Open/ Groen					227	454	454
Denoulet	Jan	CVP					463		
Derieuw	Eddy	Volksbelangen			171				
Deschrijver	Johan	Agalev		116					
Desmet	Andrée	SP		82	61				
Detollenaere	Renaat	CD&V/N-VA						465	
Devisch	Julien	CVP		462	566	488			
Devliegere	Steven	CD&V/N-VA							641
Devos	André	BSP	239	163	99				
Deweert	Serge	GROEP 94				277			
Dezutter	Gilbert	Volksbelangen	167						
D'Haninck	Annie	BSP	30						
Dieckx	Liselotte	AGALEV/Groen					218		326
Dierckx	Hilde	Groen							221

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Dierickx	Nicky	Open						293	
Dobbelaere-Sypré		CVP		474					
Duhamel-Lauwers	Martha	CVP				318			
Dusselier	Sabine	Open						344	
Ebo	Lucien	BSP	19						
Ebo	Marc	SP		89					
Eggerick	Eveline	CD&V/N-VA						794	554
Eggermont	Patsy	VLD					227		
Erard	Koen	CVP					505		
Fonteyne	Xavier	PVV			225				
Fraeyman	Maurice	CVP	443						
Germonprez	Dirk	Volksbelangen/ GROEP94		179	199	186			
Gernaey	Dirk	VLD/Open VLD				194	258		163
Geysens	Jeanine	CVP			507	444			
Gheysels	Nancy	GROEP					233		
Ghysels	Evelien	CD&V/N-VA						936	
Goeminne	Mieke	GROEP 94/GROEP				523	373		
Haeck	Marcel	Volksbelangen	357						
Hauters	Joseph	Agalev		73	58	92			
Hendrickx	Arthur	BSP	23						
Herbrant	Hans	PVV/VLD/OPEN/ OPEN VLD			459	529	740	846	403
Herbrant	Justine	Open VLD							263
Heyndrickx	Dirk	Groen							178
Hillewaert	Ria	Groen				182			223
Hoebeke	Katrien	Groen							233
Honoré	Rik	Open						451	
Hoof	Eric	Volksbelangen	221						
Hooreweghe	Mia	AGALEV					232		
Hoste	Frans	BSPS/P	107	229					
Hoste	Patrick	CVP/CD&V/N-VA				605	1252	1838	2806
Hoste	Luc	Volksbelangen		185					
Impens	Remi	AGALEV				91	167		
Labath	Edmond	BSP	31						
Labath-Mortier	Marie-José	CVP	485						
Lambrecht	Jef	CVP/CD&V/N-VA		336	410			765	
Lanckriet	Mia	CVP					807		
Langerart	Albert	CVP	766	545					
Laroy	Etienne	Volksbelangen	383	323					
Lievens	Lucrece	SP		225	193				

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Lievens	Marcel	CVP	607	512					
Lippens	Eddy	Open						422	
Loobuyck-Vanoverschelde	Frida	Volksbelangen	234						
Lootens	André	CVP	938	909					
Lootens-Vermeersch	Carine	Volksbelangen/ Groep94			247	204			
Maccarini	Emilie	Groen							260
Maccarini	Mario	AGALEV					135		
Maenhout	Ann	Agalev			230				
Maenhout	Christ	VLD				97			
Maerschalcck	Chris	SP		139					
Maes	Dirk	CVP/CD&V/N-VA					680	804	621
Maes	Emiel	PVV		74	114	131	146		
Maes	Verone	VLD				123	179		
Maeyaert	Rudi	AGALEV		121	111	75			
Martens	Christine	CD&V/N-VA						748	640
Martens	Frans	AGALEV					133		
Matthys	Denis	Volksbelangen/ Groep94/Groep			196	226	226		
Meeuws	Joke	CD&V/N-VA							593
Mortelmans	Katty	Open VLD							154
Morthier	Roger	Volksbelangen		281					
Naassens	David	AGALEV				63			
Naassens	Frans	Agalev		148					
Naassens	Steven	GROEP					220		
Neyrinck	Els	VLD					164		
Neyrinck	Kaat	AGALEV					298		
Neyrinck	Marc	SP			106				
Neyrinck	Rudi	PVV/VLD			122		202		
Olyslager	Laurent	PVV			102				
Peeters	Maurice	CVP	698	501					
Penninck	Kurt	VLD					150		
Persyn	August	Volksbelangen/ Groep94/Groep	572	905	615	592	440		
Plasschaert	Dennis	BSP/Volksbelangen	43		208				
Puype	Gilbert	PVV/GROEP94/ GROEP			111	149	139		
Quintyn	Birger	CVP/CD&V/N-VA					882	1626	2222
Rateau	Lucien	Volksbelangen			191				
Reynaert	Vanessa	Open					395		
Rijsselaere	Gerda	Open/Groen					374	344	

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Rodts	Gustaaf	VLD				105			
Roedsens	Emiel	CVP	298						
Roose-Deprez	Odette	GROEP 94				270			
Rutsaert	Arthur	VLD				225	345		
Rutsaert-Heirbrant	Mireille	Open						36	
Santens	Seppe	Open/Groen						651	804
Schautheet	Roland	BSP	19						
Schauvliege	Mieke	AGALEV/Open/ Groen					360	761	1176
Schelstraete	Willy	VLD					194		
Schepens	Yves	GROEP					388		
Seeuws	Achilles	BSP	7						
Seynaeve	Ilse	Open VLD							205
S'Jongers	Jenny	AGALEV				107	193		
Smessaert	Andrea	Volksbelangen	206						
Smessaert	Liza	Groen							379
Smessaert	Piet	GROEP 94/GROEP/ Groen				412	261		416
Smessaert	Sam	CVP		762	1106				
Smets	Serge	AGALEV/Groen			115	181	242		226
Snoeck-De Weirdt	Anais	Volksbelangen	145						
Soens	Hilde	AGALEV					275		
Spinel	Roos	CVP				306	439		
Staelens	Gerard	CVP	905	926	1357	1156			
Standaert	Ediste	SP		122					
Standaert	Noëlla	SP			72				
Standaert	Rudy	PVV			188				
Steyaert	Carine	AGALEV				137	159		
Stommelincx	Willy	Volksbelangen/ Groep94/Groep		410	388	459	335		
Sturtewagen	Joost	Open						729	
Sturtewagen	Jozef	Volksbelangen	443						
Sturtewagen	Koen	Volksbelangen			472				
Sturtewagen	Paul	Volksbelangen/ Groep94/Groep		411	336	256	213		
Sucaet-Denolf	Veerle	CD&V/N-VA						820	903
Symoen	Jacqueline	Volksbelangen		193					
Sypré	Elvire	CVP			621				
Taghon	Tom	GROEP					308		
Tavernier	Jef	Agalev/Open		338	550	439	1519	2103	
Tavernier	Johan	GROEP 94/Groep				759	349		

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Therssen	Marc	VLD					178		
Tyberghien	Karlos	Volksbelangen		303					
Tydgat	Carlos	CVP				249	395		
Tyncke	Guy	VLD				111	184		
Van Acker	Freddy	AGALEV				63			
Van Autreve	Peter	Open						314	
Van Bouchaute	Bart	AGALEV					261		
Van Bouchaute	Thomas	Groen							391
Van Caenegem	Bart	CD&V/N-VA							756
Van Coppemolle-Vermeiren	C.	VLD				119			
Van Damme	Stefan	Groen							282
Van De Moortel-Spinoy	Lea	CVP					417		
Van de Steene	Willy	BSP	28						
Van de Voorde	Francine	VLD					156		
Van de Walle	Leon	CVP		843					
Van de Walle	Marc	Volksbelangen	166	279	246				
Van de Walle	René	CVP	1752	3523	3328	2432			
Van den Bossche	Julien	CVP	1505						
Van Den Bussche	Nele	GROEP/Open					363	471	
Van den Kerchove	Guido	Volksbelangen/ GROEP94	977	1232	783	548			
Van den Kerchove	Marie-José	Volksbelangen		296					
Van den Kerchove	Mie	Volksbelangen/ Groep94/Groep/Open			417	641	781	1471	
Van Geel	Anita	AGALEV					148		
Van Hal	Eric	BSP	22						
Van Holderbeke	Koenraad	VLD					126		
Van Hove	Jean-Pierre	CVP			452	192			
Van Hulle	Veronique	VLD					233		
Van kerckhove	Ann	Open VLD							177
Van Laecke-Van Speybroeck	Caroline	CVP					564		
Van Lantschoot	André	Volksbelangen	472	533					
Van Nevel	Eric	Volksbelangen/ Groep94	193	297	334	249			
Van Nieuwenhuysse	Guido	Volksbelangen/ Groep94			325	354			
Van Opstaele	Paul	CVP			525				
Van Parys-De Riviere	Rita	PVV			145				
Van Poucke	Dirk	PVV		80					
Van Quaethem	Marnix	GROEP					206		
Van Rie	Ann	Groen							333

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Van Royen	Guy	Open						390	
Van Stechelma	Stan	Groen							183
Van Tornhaut	Isabelle	VLD				167			
Van Wabeke-Van Kerckhove	Anna	VLD/Open					343	380	
Vandeplassche	Katrien	SP			70				
Vanderbeken	Walter	Volksbelangen	121						
Vanderschaeghe	Katrien	SP			68				
Vanderschaeve	Cecile	SP		86					
Vandevoorde	Freddy	Volksbelangen		191					
Vandewalle	Bart	CVP			1104				
Vangheluwe	Claude	VLD					225		
Vanhecke	Etienne	CVP	460	480	529				
Vanpoucke	Christa	AGALEV					429		
Vanquathem	Marnix	GROEP 94				188			
Vanrumste	Jimmy	VLD					233		
Vanrumste-De Witte	Kristien	PVV/VLD			97	124			
Veermeer	Etienne	CVP					491		
Verbeke	Marijke	SP			114				
Verhaeghe	Dirk	Open						715	
Verhelst	Robert	CVP	1584	1789	1792	1207			
Verheughe	Dominique	AGALEV				111	139		
Verheye	Carine	VLD				166	354		
Verheye	Chris	CVP			482				
Verheye-De Vylder	Agnes	CD&V/N-VA						532	
Verleyen	Philippe	CVP/CD&V/N-VA				572	1083	1175	1165
Verlot	Marie-Claire	VLD				107	184		
Vermeersch	Sofie	CD&V/N-VA							828
Vermeire	Godfried	CVP	644	733	717	550	994		
Vermeire	Walter	CVP	683	910	919	619			
Vermeiren	Caroline	PVV			112				
Vermeulen	Veroniek	CD&V/N-VA							491
Verniers	Sarah	Groen							372
Verniers	Walter	AGALEV				217	372		
Verschuere	Pascal	GROEP 94/GROEP/ Vlaams Belang				342	263		367
Versigghel	Ani	BSP	14						
Verstraete	Elise	AGALEV					276		
Verstraete	Marjan	VLD					166		
Verstraete	Michel	Groen							335
Verstynghe	Johan	CVP				505	1119		
Vervalle	Walter	Volksbelangen/ Groep94/Groep	239	324	274	225	225		

			1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
Vervijnck	Donald	Agalev			116				
Verwilt	Patrick	CVP/CD&V/N-VA					688	982	919
Vettenburg	Jo	CD&V/N-VA						674	
Vleurick	André	Volksbelangen	182	244	214				
Vuyksteke	Barbara	GROEP 94				338			
Wambacq	Jo	CVP			313	283			
Warniers	Willy	BSP	9						
Willaert	Joris	GROEP 94/Groen				208			221
Wille	Erik	Volksbelangen	557	950	454				
Wittevrongel	Robert	BSP	41						
Wittevrongel	Theophiel	SP		90					
Wulleman	Marieke	CD&V/N-VA							477
Wyckstandt	Gerard	CVP	1582	1353	1740	1108			

* Cijfers onder voorbehoud

Bijlage 2: Resultaten gemeenteraadsverkiezingen Aalter (1976-2012) in zetels en percentages

PARTIJ	1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
CVP / CD&V / CD&V-N-VA	18	18	18	16	15	16	19
BSP/SP	0	0	0				
PVV/ VLD / Open Vld		0	1	2	3	0	1
AGALEV/Groen		1	2	2	4		5
Vlaams Belang							0
Volksbelangen / VU / GROEP	5	6	4	5	3		
Open						9	

Gemeenteraadsverkiezingen Aalter – Verdeling in zetels 1976-2012 (blanco niet meegerekend)

PARTIJ	1976	1982	1988	1994	2000	2006	2012
CVP / CD&V / CD&V-N-VA	69.53	61.20	61.42	54.88	52.14	63.90	64.60
BSP/SP	5.72	5.89	4.48				
PVV/ VLD / Open Vld		3.71	8.38	11.22	15.44		9.20
AGALEV/Groen		7.34	10.04	12.13	18.14		20.70
Vlaams Belang							5.50
Volksbelangen / VU / GROEP	24.75	21.86	15.68	21.78	14.28		
Open						36.10	

Gemeenteraadsverkiezingen Aalter – procentuele verdeling 1976-2012 (blanco niet meegerekend)

GEBOUW MET VERHAAL CALLA'S – RESTAURANT

Locatie: Stationsstraat, 250, 9880 Aalter
Uitbaters: Niels De Landtsheer en Lien Van Nevel
Aquarel: Erik Wille – 08.07.2017 – 17.30 uur
Gebouw in "Art Deco" met beschermde voorgevel, bouwjaar 1934.

Het restaurant 'Calla's' is een fraaie art-decovilla opgetrokken uit baksteen naar ontwerp van architect Valère Lievens (Tielt) met bijhorend tuinmuurtje (met naamplaat van de ontwerper) en links het dienstgebouwtje.

Art deco was een populaire stijlbeving van 1920 tot 1939 die haar weerslag had op de decoratieve en toegepaste kunst, bij zowel de architectuur, het grafische, het industriële en het interieurontwerp, als de beeldende kunst en de kledingmode.

De beweging was in zekere zin eclectisch, d.w.z. een mengelmoes van vele verschillende stijl- en kunststromingen uit de eerste decennia van de 20e eeuw. Belangrijkste kenmerk van art deco, en tevens het onderscheid met de meer organische art nouveau, is de omarming van de technologie in de aanvulling op de traditionele motieven. De stijl wordt vaak gekenmerkt door rijke kleuren, geometrische figuren en overdadige versieringen.

In 2010 werd de gevel gezandstraald om het mooie en typische gele karakter van de stenen (eigen voor de bouwstijl in de jaren dertig) terug tot leven te brengen. De huidige uitbaters hebben in 2015 het interieur fraai ge-upgraded en hebben geprobeerd om de stijl door te trekken in het meubelair en de gebruikte materialen. De muren zijn zacht en helder en contrasteren mooi met de groene wandtegels en de donkerbruine verwarmingsomkastingen. Het licht valt zachtgekleurd binnen door de glas-in-lood brandramen en accentueren de architectuur van het gebouw. Tijdens de renovatie werd ook gelet op art deco-ondersteuning met zwart gelakte elementen, gevlamde houtsoorten afgeboord met metalen biesjes uit chroom.

De oorsprong van de naam Calla is enerzijds een Zuid-Afrikaanse (aronskelk)bloem (ook zantedeschia of bekerplant genoemd), anderzijds afgeleid van een Griekse meisjesnaam die schoonheid be-

te kent. Het huidige restaurant staat borg voor een geborgen sfeer en de kok probeert het thuisgevoel door te trekken in zijn gerechten.

Vanaf de jaren dertig tot de jaren tachtig van de vorige eeuw baatte Oscar Cooreman op dit adres een groothandel in lederwaren uit. In de ronde erker dichtst bij de straat, waar zich nu de keuken bevindt, was de winkel annex toonzaal ingericht. Het huidige restaurant en apart feestzaaltje dienden als atelier en als werknemersvertrekken. Oscar Cooreman was een schalkse burger en markante figuur met zijn donkere hoornen bril en meerschuijmen pijp. Hij vond er zijn plezier in om zijn gasten te jennen en 'te gekken en te stekken'.

Het chique etablissement kijkt uit over een prachtige tuin, waarin zich achteraan nog een ijskelder bevindt. (nota Patriek Vanlaere: Ik woonde tot september 2013 als buurman in de Stationsstraat. Achteraan hadden wij een petanqueplein aangelegd. Als wij met de vrienden 's avonds een spelletje jeu de boule speelden, fladderden de vleermuisjes, afkomstig uit de ijskelder, rond onze hoofden)

Calla's en enkele omliggende gronden en panden zijn nog steeds eigendom van de nakomelingen van Oscar Cooreman. (Filip en Tom De Sagher).

De hoving werd aangelegd in niveaus, afhellend met een haag er rond. Het terras werd uitgevoerd in schansmuurtjes en hardgebakken klinkertjes. Door de jaren zijn de niveauverschillen afgewaterd en minder uitgesproken. Enkele prachtige loofbomen en een jaarlijks uitbundig bloeiende magnolia zijn de stille getuigen van een rijk verleden.

In de voorbije jaren bood het gebouw tevens onderdak aan restaurant 't Heilig Herte (kok Chris Van Hooreweghe), dr. Anne-Marie Dendooven (dokter fysische geneeskunde en revalidatie), architect Piet Kerckhof en antiquair/houtbewerker Ivan Blanchaert.

Patriek VANLAERE

GEMEENTEWAPENS ZIJN KLEINE SYMBOLEN VAN IDENTITEIT

Er zal geen twijfel over bestaan: gemeentewapens zijn cultuurhistorische symbolen, waar weinig mensen van wakker liggen. Toch hebben ze hun betekenis als merktekens van identiteit, verwijzend naar de band tussen een groep bij elkaar horende mensen. Gemeentewapens sieren vlaggen en zijn een herkenningsteken op gemeentelijke documenten, affiches, briefhoofden, feestprogramma's,... Wat wordt het na de fusie?

Napoleon voorzag al regels voor de overheidsheraldiek. Na de Franse Tijd deed Willem I hetzelfde in het Koninkrijk der Nederlanden (1815-1830). Voor Vlaanderen werden 266 wapens toegewezen. Knesselare was daar niet bij. Na de Belgische onafhankelijkheid verklaarde Leopold I die allemaal vervallen om er zelf, geadviseerd door de Raad van Adel (1844), nieuwe te verlenen.

JAREN 1800: POGING 1 EN 2 MISLUKT

Een eerste poging van Knesselare om toch een wapen te krijgen, mislukte in 1842. Leopold I hield het op 285 wapens. Knesselare was daar niet bij.

In 1895, vermoedelijk naar aanleiding van de inhuldiging van de nieuwe (en huidige) kerk, vroeg Knesselare aan de overheid opnieuw om gebruik te mogen maken van een bijzonder gemeentewapen en -zegel. Het gemeentebestuur koos toen voor het door Cornelis Gailliard beschreven wapen van de middeleeuwse Heren van Knesselare. Gailliard, wapenheraut van Keizer Karel (16de eeuw) noteerde voor de heer van Knesselare een wapen in sabel (zwart) met een kruis van zilver.

Dat feest in 1895 ging echter niet door. Vooral omdat uit onderzoek van het dossier bleek dat er op dat moment, 400 jaar na Gailliard, niet één bewijsstuk was voor diens suggestie.

Recent teruggevonden oudste wapenschild van Knesselare

Recent teruggevonden oudste wapenschild van Knesselare.

Het oude wapenschild van de heerlijkheid Land van Woestijne

Knesselare met rocaille

Wapenschild geslacht d'Ursel

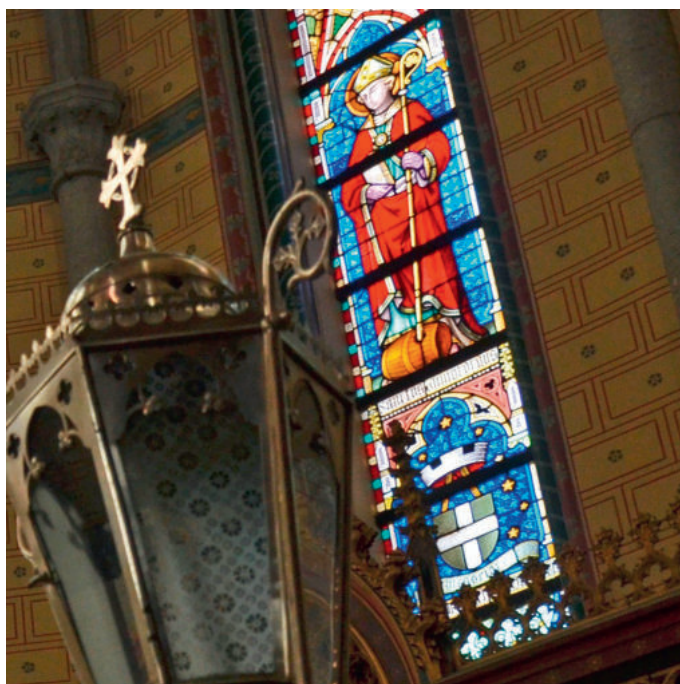

Knesselare anno 1985

Ongetwijfeld lagen er in het arme Knesselare van toen weinig mensen wakker van de hele historie. Maar halfweg vorige eeuw, kort na de Tweede Wereldoorlog, haalden lokale heemkundigen het dossier van onder het stof. Dat werd duidelijk bij herstellingswerken na oorlogsschade aan de Sint-Willibrorduskerk.

In de kerk werd een wapen van Knesselare aangebracht dat nu nog te zien is in het middelste glasraam in het koor, onder de patroonheilige Sint-Willibrordus.

Dat gebeurde op advies van Alfons Ryserhove, de toen nog zeer jonge Knesselaarse heemkundige. Ook hij baseerde zich op een heruitgave (1866) van het werk van Gailliard. Maar ook op dat moment waren daar nog altijd geen harde bewijzen voor. Ryserhove gebruikte dat wapen overigens ook voor het omslag van zijn eerste boek 'Knesselare' (1945). Helm, kroon en dekkleden zijn een fantasieuitvoering.

Onderaan het glasraam uit het koor staat het oude wapenschild.

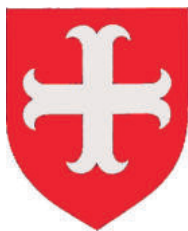
Een wapen in de kerk was nog geen officieel wapen in het gemeentehuis. De parochie is de gemeente niet. Ook verenigingen gebruikten overigens datzelfde wapen. Pas einde de jaren zestig toont het gemeentebestuur weer interesse voor het verhaal.

*Ryserhove gebruikte dat wapen voor het omslag van zijn eerste boek 'Knesselare' (1945).
Helm, kroon en dekkleden zijn een fantasie-uitvoering.*

1968: POGING 3 MISLUKT

Op 14 maart 1968 besliste de gemeenteraad van Knesselare, op initiatief van toenmalig burgemeester Maurits Devreese, opnieuw een voorstel in te dienen om een wapen te bekomen.

Omdat er op dat moment niet één bron was die aantoonde dat het oude wapen van de Heren van Knesselare (1895) historisch correct was. Ryserhove suggereerde toen een alternatief: het oude wapen van de heerlijkheid Land van de Woestijne, een gebied dat zich in het kluwen van de middeleeuwse opdeling van gronden en lenen uitstreckte over zuidelijk Knesselare, noordelijk Aalter en in mindere mate ook kleinere gebieden in Ruiselede en Zomergem. De kernhoeve was het Hof van de Woestijne, nabij de Driesmolen ten noorden van het kanaal (vandaag restaurant). Meteen zaten we in een heel ander scenario. Dat wapen toont in keel (= rood) een ankerkruis van zilver. (zie p.39)

Het voorstel van Knesselare en Ryserhove werd verworpen. De Raad van Adel liet in 1970 weten niet akkoord te gaan en stelde een alternatief voor, mét bewijsstuk, van veel jongere datum: een zegel aangeplakt op een document van 12 maart 1694: een schild met een Sint-Andrieskruis (schuinkruis), overtopt met een omgekeerde schelp (een rocaille, een versiering, kenmerkend voor de barok- en rococotijd).

Deze keuze was wel opmerkelijk. Bij gebrek aan bewijsstukken over het wapen van de Heren van Knesselare, nam men het. De heren van Praet hadden het Land van Woestijne weliswaar tijdelijk in

hun bezit (tussen 1379 en 1488 en later opnieuw in de 18de eeuw), maar hadden volgens Roger Moelaert, een andere Knesselare vorser "nooit uitstaans met Knesselare gehad". Bovendien waren die Van Praets nakomelingen in een bastaardtak van Lodewijk van Male, en de facto in feite dus 'Van Vlaanderens', die in hun wapen Vlaanderen droegen.

Maar goed, de gemeenteraad van Knesselare besloot op 22 oktober 1970 toch de erkenning te vragen van dat wapen "en bevestigde zo een historische fout", besluit Moelaert. Een koninklijk besluit van 17 december 1971 machtigde de gemeente gebruik te maken van dit wapen, dat in het Belgisch Staatsblad werd beschreven: "in goud een keper van keel. Het schild overtopt door een omgekeerde schelp van goud".

In 1972, naar aanleiding van de inhuldiging van het nieuwe Knesselare gemeentehuis, publiceert Ryserhove in zijn boekje 'Knesselare onze gemeente' zijn relaas over die hele geschiedenis. "Daarmee heeft de zaak van 't gemeentewapen definitief haar beslag gekregen", schreef hij. Maar niet eens vijf jaar later was het alweer achterhaald.

1977: FUSIE ZORGT VOOR RARE COMBINATIE

Amper vijf jaar later fuseerden Knesselare en Ursel. Dat betekende meteen dat het nodig was een nieuw gemeentewapen te zoeken. Het werd een combinatie van het (nu wat achterhaald lijkend) wapen van Knesselare en het wapen van het geslacht d'Ursel (een Antwerps adellijk geslacht dat ook Ursel als eigendom verwierf). Ursel kreeg in 1936 al de toelating om het wapen van de hertogen van Ursel te voeren. De heemkundige Willy Stevens schreef hierover in dit artikel op: <http://mijnplatteland.com/meetjesland/ursel>.

In het wapen van het geslacht d'Ursel herkennen we een veld van keel (rood) en drie merlets met hetzelfde kleur (merlet = kuikenachtig gestileerde vogeltje zonder snavel en poten). Sommige bronnen verwijzen ter verklaring naar het verhaal en de

overlevering dat alleen ridders die aan de kruistochten hadden deelgenomen merlets in hun wapen mochten dragen.

Uit die vreemde combinatie met een Knesselaarse linkerhelft en een Urselse rechterhelft werd in 1985 het nieuwe, samengestelde wapen van (Groot) Knesselare geboren: 1. in goud een schuinkruis van keel (rood) 2. in keel een schildhoofd van zilver, beladen met drie mereltjes van het veld.

NIEUWE VONDST

Nu komen we tot de kern van het verhaal. Als bovenstaande een moeilijk te verdedigen keuze was, wat is dan het alternatief?

Er zijn weinig vorsers in Vlaanderen die zo intens middeleeuwse archieven hebben doorzocht als onze dorpsgenoot Roger Moelaert. Hij vond in het archieffonds Ter Doest-Ter Duinen (Archief Bisschoppelijk Seminarie in Brugge) in een oorkonde (nr.763) met zegel in groene was aan een perkament staart, het ongeschonden wapen van Boudewijn van Knesselare.

Oorkonde 763 uit het archieffonds in Brugge.

Op een afgebroken stukje is met een geoefend oog en met enige moeite nog (MI)LITIS... (ridder) te lezen. De oorkonde zit ook in het archief van de kerk van Sint-Donaas in Brugge.

Boudewijn Vroelf, miles (Ridder, Heer) de Knesselare, bevestigt in 1244 dat de abt van Ter Doest hem voor het woudrecht op zijn gebied heeft voldaan.

Meteen is duidelijk dat er een veel ouder en eigenlijk correcter "wapen van Knesselare" zou kunnen zijn dan het huidige. "Best wordt het wapen van de heren van Praet vervangen door het wapen van de vroegste heren van oud-Knesselare, die een veld van sabel met kruis van zilver droegen", besluit Moelaert.

EN NU, ANNO 2018?

Derhalve zijn we weer bij de actualiteit. Het wapen van de fusiegemeente Knesselare-Ursel mag eigenlijk op zolder worden geplaatst na een laatste verschijning bij de ondertekening van de fusie-intentie door de twee burgemeesters en schepenen van beide gemeente.

Beide burgemeesters die op 8 mei 2017 de fusie-intentie tekenden: links Pieter De Crem van Aalter en rechts Ern  De Blaere van Knesselare.

Op het schepencollege van 8 mei 2017 te Aalter prijken op de desk het wapenschild van Knesselare en Aalter broederlijk naast elkaar.

Het valt nog te bezien of Groter Aalter voor een nieuw wapen kiest of niet. Natuurlijk gaat het om symboliek, maar als Knesselare als "dorp" nog enige administratieve, bestuurlijke en culturele identiteit mag behouden, zou het lokaal gebruik (op dorpsniveau) van het eenvoudige maar middeleeuwse wapen van de Heren van Knesselare een verdedigbare optie zijn. Dat wapen is alvast met voorsprong

het oudste. Ursel kan de facto hetzelfde doen voor de Urselse "instellingen" die de fusie overleven.

TOEMAATJE: UILENSPIEGEL VAN URSEL?

Nog een merkwaardig toemaatje, ons gemeld door een afstamming van Tijn Uilenspiegel. Op het recent geplaatste Uilenspiegelmonument in de vrijheidsboom op De Plaats te Knesselare, werden de drie beestjes uit het wapenschild van Ursel onder de uil toegevoegd, maar dan wel mét snavel en poten. Een foutje, merkt iedereen op die de beestjes vergelijkt met die op het wapen van Ursel hierboven.

Een kwieke medeburger merkte er bij de inhuldiging op : "Wa stoan die kiekens doar op te doen....". Er is meer: al waren het zelfs nog echte merlets. In het Uilenspiegelmonument werd een door en door Ursels element toegevoegd aan een kunstwerk over de Knesselaarse Uilenspiegel. Een detail, of toch niet? We zien Pierlala nog niet met een afgebeeld worden met Cogétama- indianenpluimen op z'n hoed.

Jan VAN DE CASTEELE

EPILOOG: De Stuurgroep die de fusie voorbereidt, stelde voor om géén nieuw wapenschild of vlag aan te vragen. Dat schijnt evenwel een verplichting te zijn. Wordt het dan een nieuw of wordt het dat van Aalter? Die laatste optie lijkt ons de snelste, mits Knesselare haar identiteit en symboliek (wapen, vlag, logo, lokale adviesinstanties cultuur, sport, verenigingsleven, ...) kan behouden voor alles wat op dorpsniveau overleeft.

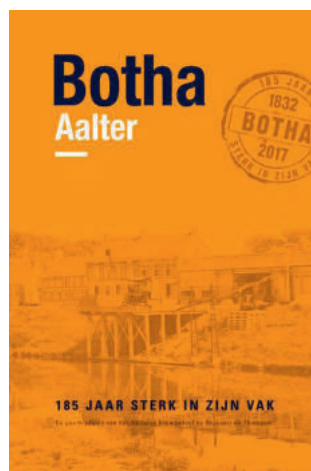
Het nieuwe uilenspiegelmonument van de hand van Filip Ponseele dat ingehuldigd werd op 14 juli 2015. Het vroegere monument sneuvelde in 2011 door een verkeersongeval.

BOEKBESPREKING

M. MICHIELS, *Botha Aalter. 185 jaar sterk in zijn vak. De geschiedenis van het Aalterse bouwbedrijf nv Bockaert en Thienpont*, Aalter, 2017, 110 p., 18,50 euro (bestellen kan via www.skribis.be)

Ter afsluiting van het 185-jarige jubileumjaar verscheen eind 2017 het boek *Botha Aalter. 185 jaar sterk in zijn vak. De geschiedenis van het Aalterse bouwbedrijf nv Bockaert en Thienpont*. De publicatie is het sluitstuk van het jarenlange vorserswerk van Maurice Michiels jr. over dit Aalterse familiebedrijf.

De fundering van het bedrijf werd gelegd toen in 1832 Joannes Bockaert en zijn echtgenote Anna Vermeersch herberg-winkel 'De Papegaai' kochten aan de zuidkant van het kanaal Gent-Brugge. Enkele decennia later breidde het bedrijf uit naar een handel in zaden, meststoffen, veevoeders en kolen. De familie Bockaert speelde zo in op de noden van de landbouwers in de streek. Nog later kwamen daar de bouwmaterialen bij. Dit vormde doorheen de 20ste eeuw de constante basis voor de groei van het bedrijf, dat in de 21ste eeuw een mooie kmo is geworden.

Het boek is opgebouwd rond de spilfiguren van de familie die het bedrijf hebben laten groeien. Heel interessant voor de lezer is in dat verband de mooi opgemaakte genealogische tafel die zich halverwege het boek bevindt. Maurice Michiels jr. wijst op de betrokkenheid met de Aalterse gemeenschap die de familie Bockaert steeds heeft getoond. Het engagement van Karel Bockaert (die in 1932 tot burgemeester werd verkozen) spreekt het meest tot de verbeelding maar ook de andere leden van de familie hebben zich steeds (soms opvallend op de achtergrond) voor de maatschappij ingezet.

Dankzij de vele (unieke) illustraties krijgen de lezers een beeld van hoe het er in die voorbije 185 jaar aan toeging. Een recente luchtopname illustreert dat de oorspronkelijke winkel-herberg is uitge-

groeit tot een imposant blok van kantoren en opslagplaatsen. De ligging aan het kanaal is steeds een troef gebleken. De waterweg fungeerde als de levensader voor de aanvoer van grondstoffen voor de groothandel. De firma Bockaert en Thienpont had zelfs enkele tientallen jaren een vaste binnenschipper in dienst.

Huidig gedelegeerd bestuurder, Karel Bockaert, en voorzitter van de raad van bestuur, Lieven Bockaert, hebben met dit initiatief een mooi stukje Aalterse geschiedenis laten neerpennen. De auteur heeft het verhaal zorgvuldig gereconstrueerd en de uitgever heeft meer dan zijn best gedaan om een mooi boek af te leveren. Het is een interessante en leesbare bedrijfsgeschiedenis die de vele gewezen medewerkers, klanten, sympathisanten en mensen met interesse in het lokale verleden met plezier zullen ter hand nemen.

Peter LAROY

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

VLAAMSE KERMIS VOOR DE MISSIES (SEPTEMBER 1947)

Drie jaar na het einde van de oorlog, op 14 september 1947, vond er te Aalter een grote Vlaamse kermis plaats ten voordele van de missiewerken. De bevolking had intussen min of meer het gewone leven terug opgepikt. Waar zelfs overleven tijdens en kort na de moeilijke oorlogsjaren centraal stond, kon er nu terug worden gedacht om ook anderen te helpen. Deze activiteit om de christelijke missiewerken te ondersteunen, was groots opgevat.

Er verscheen een krantje met foto's van de zendelingen die werden ondersteund. Drie van de vier pagina's van de publicatie bevatten reclame van middenstanders uit de regio (goed voor ongeveer 70 advertenties). Dit document staat centraal voor deze bijdrage. In een eerste deel gaan wij in op een aantal aspecten van het Aalterse missiewerk en de missionarissen. Vervolgens geven wij een overzicht van de adverteerders. De opgenomen reclames geven een mooie impressie van de economische en commerciële activiteit in het dorp en de streek kort na de oorlog. ⁽¹⁾

'GELOOF IN DEN VREEMDE VERSPREIDEN'

Het missiewerk was kort na de Eerste Wereldoorlog in Aalter van de grond gekomen.⁽²⁾ Rafael van Caeneghem, broer van onderpastoor Maurits Van Caeneghem, was missionaris van Scheut. In 1921

*Tentoonstelling ten voordele van de missies in het klooster van de Brouwerijstraat (jaren 1930).
(eigen verzameling)*

vertrok hij als missionaris naar Congo. Om hem te steunen, vond er eind 1920 een 'missiedag' plaats. Raf Van Caeneghem beklom tijdens de misvieringen de preekstoel, schetste het werk dat hij voor ogen had en riep de bevolking op om steun te leveren. De bijzondere 'omhalingen' die toen werden georganiseerd, gaven daar gelegenheid toe. De Aalterse Xaverianen nodigden nog een andere missionaris uit om over het missiewerk te spreken. Diezelfde

avond vond in de patronaatszaal een voordracht ‘met lichtbeelden’ over Congo plaats.

In het verslag van die bijeenkomst werd duidelijk dat het resultaat van die dag wel eens blijvend kon zijn. Er was sprake van ‘ijverige jufvrouwen-propagandisten’ die van plan waren ‘een blijvend missiewerk in te richten in de kracht van godsdienstige overtuiging, waartegen ongeloof niets ooit iets zal vermogen.’⁽³⁾ Met die bijeenkomst was de kern van de zogenaamde *Missiënaaikrans* gelegd. Tijdens het interbellum ijverde deze groep dames er voor om op diverse manieren middelen te verzamelen om het missiewerk te ondersteunen.

De groep organiseerde tentoonstellingen (bijvoorbeeld kermis 1923, zomer 1937 en 1938), al dan niet gecombineerd met een liefdadigheidsverkoop van kunstwerken (Pasen 1925, Aalter Kermis 1928,) speelde zelf toneel (oktober 1936: *De dames met de groene hoeden*; oktober 1938: *Zusters en Blauw Bloed*) of organiseerde zelfs een heuse ‘missiekermis’ (Onze-Lieve-Heer-Hemelvaart 1930). Doorheen het jaar ontplooidde de kring een minder opvallende werking. In het klooster in de Brouwerijstraat konden inwoners van Aalter met hun postzegels, zilverpapier, medailles, paternosters en stoffen terecht.⁽⁴⁾

Het verzamelen van fondsen stond bij al deze activiteiten steeds voorop. Tegelijkertijd wilden de organisatoren duidelijk maken waar de verworven middelen naartoe gingen. Liefdadigheid en informatie gingen hand in hand. Op de missietentoonstelling in 1923 bijvoorbeeld konden de bezoekers kijken naar stukken uit Congo, China en de Filippijnen. Voor veel Aalternaars was dit waarschijnlijk iets wat zij nog nooit hadden gezien, tenzij misschien ergens in een geïllustreerd weekblad dat ooit door hun handen was gegaan. Op die exposities was er meestal een missionaris in de buurt om meer informatie te verschaffen. Naast deze kring waren er ook andere verenigingen die zich eenmalig inspannen voor het missiewerk: een speciale vlucht ten voordele van de missies door een duivenmaatschappij of een optocht van de drie koningen voor de missies.

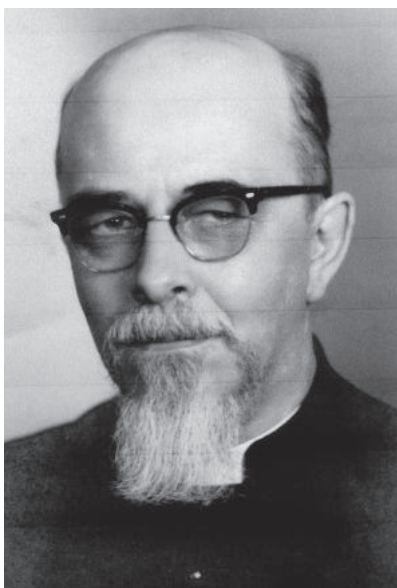
‘SPIJS EN DRANK NAAR ELK ZIJN TAND’

Tijdens de oorlog viel dit liefdadigheidswerk stil. Toen het leven zijn gewone gang begon te gaan, schoot het missiewerk terug in gang. Zo vond dus op 14 september 1947 een grote Vlaamse ker-

mis plaats. De festiviteiten speelden zich af in de omgeving van het vroegere ‘vliegplein’ (later industrieterrein). Het terrein lag er na de oorlogsjaren wat verweesd bij en bood ruimte om een en ander te organiseren. Notaris Maenaut (schoonbroer van de Aalterse Scheutist Jozef Bockaert) had er eigendom en dat zal wel geholpen hebben. De organisatoren staken een mooi programma in elkaar om de mensen te lokken. Er was sprake van wielervedstrijden (*Ronde van het Vliegplein*), een muziekoptreden (verzorgd door de katholieke fanfare Eendracht), toneel en zang (*De Ware Vrienden* van Aalterbrug, VKAJ en een groep onder de naam ‘*de Lustige Aalteraren*’).

De fondsenwerving stond centraal. De bezoekers konden door deelname aan de Vlaamse Kermis letterlijk een duit in het zakje doen. Er was voor elk wat wils. Het programmabladd had het over “*Allerlei aantrekkelijkheden en verrassingen. Radioserenaden. Ballons. Waarzeggerij, enz.*” En bovenal was er met “*IJskreem – Fritten*” sprake van “*Spijs en drank naar elk zijn tand*”. Bezoekers betaalden een algemene toegangsprijs van 10 frank; kinderen mochten binnen voor 5 frank.

De organisatie richtte zich op het werk van drie missionarissen. In de eerste plaats ging het dus om de scheutist Jozef Bockaert (1905-1973). Hij was in 1931 naar Congo vertrokken. Een tweede missionaris die op steun kon rekenen was Oscar Vercruyse. Deze man

was in 1938 vertrokken naar Kurseen in Indië. Herman Martens ten slotte was kort na de oorlog vertrokken naar de Filippijnen. Hij zou het er later nog o.a. tot de nationale proost van KAJ en VKAJ van de Filippijnen, Maleisië, Pakistan en Vietnam brengen.

De gelovigen werden aangespoord om hun plicht te doen: “Missie-werk: Gods-werk! Gods-werk: Vredes-werk! De taak van elk missionarisleven is Gods

Pater Jozef Bockaert vertrok in 1931 naar Afrika (archieef Karel Bockaert).

Pater Oscar Vercruyssen voor het klooster in de Brouwerijstraat, kort voor zijn vertrek naar Indië in 1938. (eigen verzameling)

Pater Herman Martens was als missionaris actief op de Filippijnen.

Woord te verspreiden: Gods-Woord Gods-Wet van Rechtvaardigheid, Goedheid en Naasteliefde. Elk Christen heeft tot taak dat Apostelwerk te steunen door gebed en offer, door woord en daad. Het Christen Aalter heeft dat steeds gedaan, het omliggende eveneens.”

‘WENDT U IN VERTROUWEN TOT ...’

Naar eigen schrijven werd het propagandabladd niet enkel in Aalter maar ook in de omliggende gemeenten verspreid (Knesselare, Ursel, Bellem, Hansbeke, Lotenhulle, Poeke, Ruiselede en St.-Joristen-Distel). Het drukken en verdelen van het krantje werd mogelijk gemaakt dankzij de ondersteuning van de plaatselijke handelaars die een advertentie namen. Zoals aangehaald geeft een overzicht van deze reclames een duidelijk (maar uiteraard onvolledig) beeld van het toenmalige middenstandsleven in Aalter. ⁽⁵⁾

De steun was afkomstig van handelaars die op diverse terreinen actief waren (zie bijlage). Het is interessant om te zien dat er ongeveer 10 winkels zichzelf als een of andere vorm van ‘kruidenier’ beschouwen. Een even groot aantal kon worden gesitueerd in de verkoop van kledingstukken, groot of klein. Reken daar ook een

vijftal bakkerijen bij en het is duidelijk dat de basisbehoeften op dat ogenblik nog steeds in het eigen dorp werden vervuld. Grootwarenhuizen en supermarkten deden inderdaad pas veel later hun intrede (jaren 1970 en 1980). In 1947 waren er ook nog drie meubelzaken aanwezig en evenveel fietsverkopers. Verder waren er nog een paar adverteerders die hun brood verdienden in de landbouwindustrie.

Van 'grote merken' is er nauwelijks sprake (uitgezonderd bijvoorbeeld voor auto's, advertentie voor het merk Studebaker). Van enkele adverteerders in het blad zijn ook nu nog sporen te vinden in het Aalterse straatbeeld, o.a. sanitair De Paepe, huis Anseeuw, bakkerij Lievens, winkelier Van de Walle, firma Bockaert en Thienpont, schrijnwerkerij Steyaert.

Merk wel op dat het hier gaat om een lijst met adverteerders, niet om een telling van alle handelszaken. Er waren veel meer middenstanders in het dorp. Sommigen hadden het zeker niet nodig om te adverteren (bijvoorbeeld cafés of iedereen die met de bouwsector te maken had). Vergeet verder niet dat de aanwezigheid in het blad ook en misschien vooral gebeurde vanuit een engagement voor de katholieke zaak in het algemeen en het missielevens in het bijzonder. De vaststelling dat de zaken van de families Bockaert en Thienpont en Van den Broecke (families met missionarissen) een grotere advertentie plaatsen (en dus meer betalen), maakt dit wel duidelijk. Dit waren net de mensen die voor de Tweede Wereldoorlog het politieke en maatschappelijke leven van de gemeente hadden geïnspireerd.

Bij het lezen van de advertenties valt het op dat de argumenten om te kopen niet zo gek veel verschillen van hoe dit later gebruikelijk werd. Het publiek werd verleid door een goede prijs ("*Alles aan gematigde prijzen*", "*Prijzen buiten alle concurrentie*") en een sterke kwaliteit ("*Alleen kwaliteit is onze reclame*", "*Het beste adres*"). Een van de handelaars heeft het in dat verband ook over "*Kwaliteiten zoals voor de oorlog*". Eerlijkheid, vertrouwen en traditie zijn andere begrippen die wij zien opduiken als kernwaarden ("*Komt zien en overtuigt u*", "*Een trouwe bediening*", "*Oud gekend huis*"). Wij leren uit de advertenties ook dat je bij Baziel Standaert "*moderne phonoplaten*" kan kopen. Dat Jos. De Rijcke een heuse "*Mode-Academie*" heeft met knip- en naailessen voor "*dames en juffrouwen-naaister*". Ook de dames Van den Kerchove boden een cursus aan met "*de meest praktische methode voor elk vooruitstrevend meisje*".

VOOR UW MAALTJEDEN
BIJ BEGRAFENISSEN EN
HUWELIJKEN, wendt U in
't Christen Volkshuis, Markt, 9.
Telefoon 155 — AALTER
☐ Josué Tailleman-De Scheemaeker.

Voor uw meubelen, matrassen
kinderartikelen, wendt U bij
**Maur. Vande Velde-
Speeckaert**
Statiesstraat, 50, AALTER

Voor uw omkopen van:
• Bouwmaterialen
• Betonproducten
• Kolen
• Meestellen
wendt U in beide richtingen tot de
**FIRMA BOCKAERT
& THIENPONT, N. V.**
„BOTHA”
AALTER-BRUG Telefoon nr 7

Tot slot leren de slogans ook nog iets over de maatschappij van toen. Bakkers leverden nog vrij frequent aan huis en tabak en sigaren waren nog niet in de ban en konden vrijelijk worden aangeprezen. ‘Melk in dozen’ verdrong de verse melk. Of hoe ook de kleine dingen aanwijzingen zijn van grote verandering.

Peter LAROY

BIJLAGE

ADVERTEERDERS (PER WIJK/STRAAT)

AALTER-BRUG

Marcel Smessaert-Van Damme
Arm. Reyniers
Bockaert en Thienpont
Emiel Van de Walle-Van Heulenbergh
Maurice Van der Vennet-De Poortere
Odiel De Muer-Bruggeman
Soudan
Basiel Van Damme-Meheus
Wed. Leon Colle
Antoine Reyniers
Georges De Baets
Henri Verhoye
Oscar De Grauwe-De Boever
Alfons Versluys-Danneels
R. Laroy-Rutsaert
Maurice De Schrijver-Van Belleghem
Petrus Van Hecke-Verbeke
Gentiel Verheye-Lootens
Marcel Van Cleven-Van de Walle
Raymond Steyaert-Schoonaert

(café 't Zwijntje)
Schoenen
Kolen, bouwmaterialen, meststoffen
Brouwer
Linnen en breiwol
Beenhouwer
Kolen, bouwmaterialen, meststoffen
Kruidenierswaren
Zoutziederij
Kleding
Bakker
Mulder en kruidenierswaren
Metser-aannemer
Beenhouwer
Kruidenier
Smid-landbouwmachines
Ondergoed
Landbouw
Kruidenierswaren
Schrijnwerkerij

BELLEMSTRAAT

Hil. De Vreese-De Milde
Marcel Dewulf-De Meester

Bakkerij
Kleding

BROUWERIJSTRAAT

Maurice Maeyaert
Gerard Rutsaert
Van den Heede
Maurice Braeckeveldt
Alfred Van Vooren

Meubelen
Kleding
Garage
Schoenen
Koffiehandel

BRUGSTRAAT

Jozef Saelens
Van den Kerchove

Wagenmaker en winkelier
Kruidenierswaren

René De Sutter
L. Van Daele

Kolen en veevoerders
Koffiebranderij

KERKPLEIN
De Muynck

Juwelen en horloges

LOSTRAAT
Van de Walle-Bellaert
Van de Walle-Cools
Richard Vrient
Weduwe Georges Van Parys
Gezusters Dierickx

Rookwaren
Melkhandel
Hemden, dassen, kousen ,ondergoed
Kruidenierswaren
Breigoed – kousen

MARKT
De Rycke
Victor Buysse
't Christen Volkshuis
Casino

Zaden
Fietsen en huishoudartikelen
Café-feestzaal
Café-feestzaal

OOSTMOLENSTRAAT
Romain Versigghele

Kledingwinkel

ST.-MARIA-AALTERSTRAAT
Alfons Van Acker-Lomme
Leopold Otten

Smid (gereedschappen/kachels)
Smid

STATIONSPLEIN EN OMGEVING
Julien Seys-Lootens
Baziel Standaert-Danneels
Jules Vastershaeghe
Henri De Fauw

Kleding
Rijwiel
Gebak
Plantaardeappelen

STATIONSSTRAAT
Maria Laseur
Margriet Smessaert
Emiel Martens
Omer De Bruyne
Huis Van den Broecke
Georges Huys
Maur. Vande Velde-Speeckaert
Em. Vande Velde
Jozef De Paep
Gerard Van Parys
Jos. De Rycke
Achiël De Bruyne
Anseuw-Buyze
Huis Van den Kerchove
Muylaert-Mareel
Omer Lievens
Paul Claeys-Van Oost
Detavernier-Snaet
Faut
Oscar De Spiegelaere-Van Parys
Versele
Schoonaert

Snoepgoed en kruidenierswaren
Confectie
Doop- en kinderartikelen
Kruidenierswaren
Kledingwinkel
Kleermaker
Meubelen
Fotograaf
Loodgieter-Sanitair
Kunstfotograaf
Kledij
Brouwer
Rijwielen
Textiel
Meubelen
Bakkerij
Glas- en gleierhandel
Bakker
Drukkerij
Koordenartikelen
Schilder
Kartonnage

Een overzicht van alle advertenties uit het propagandabladd voor het missiefest is online terug te vinden op *Handelaars Aalter* 1948, gepubliceerd op 28 juli op <https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be> (<https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be/#!/2017/07/handelaars-aalter-1948.html>)

Noten:

¹ Met dank aan de familie Versigghel-Vandemoortel uit Aalter om dit document te bezorgen.

² 't Getrouwe Maldeghem, 19 december 1920. Zie voor meer informatie over het missiewerk het hoofdstuk Echt christelijk is voorzeker onze parochie in P. LAROY, *Aalter in oude kranten*, Aalter, 2009, p. 121-144; P. LAROY, E.H. *Maurits Van Caeneghem. Petit Vicair te Aalter*, Aalter, 1993, 110 p. en L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1979, p. 486.

³ 't Getrouwe Maldeghem, 19 december 1920.

⁴ 't Getrouwe Maldeghem ,7 oktober 1930.

⁵ Zie ook P. LAROY, *Sterke sigaren en fijne vleeswaren*, in Land van de Woestijne, 2004, 3, p42-49.

INHOUDSTAFEL

Peter LAROY	Gemeenteraadsverkiezingen in Aalter van 1976-2012	3
Patriek VANLAERE	Gebouwen met een verhaal: Calla's	35
Jan VAN DE CASTEELE	Gemeentewapens zijn kleine symbolen van identiteit	38
Peter LAROY	Boekbespreking 'Botha Aalter'.	46
Peter LAROY	Vlaamse kermis voor de missie (1947).	48
		55

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 15,00
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@telenet.be
Ondervoorzitter: Filip BASTIAEN, Oostmolenstraat 216, 9880 Aalter
0498 85 55 70 - filip@bast-arts.be
Ledenbeheer & secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91
heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be
Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be
Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst_aalter@skynet.be
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com
Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82
Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be
Jonas MAEBE, Lomolenstraat 96, 9880 Aalter
0487 16 52 74 - jonasmaebe@hotmail.com
Patriek VANLAERE, Brugstraat 116, 9880 Aalter
09 374 41 07 - dandy.aalter@telenet.be

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

41e jaargang - nr. 2 - 2018

Met de steun van:

Realisatie: L.capitan - Ruddervoorde
Kaftontwerp: Roger Defruyt

DE BELS

JEUGDJAREN VAN EEN REBELSE RAKKER UIT BELLEM - DEEL 1

In 2017 contacteerde Marie-Rose Hallaert ons met de mededeling dat zij een interessant manuscript had liggen. Het bleek te gaan om een tekst van haar grootvader Odilon Joseph Hallaert (1897-1981). Centraal in het verhaal staat diens neef Remi Benjamin Van Renterghem, bijgenaamd De Bels. Rond deze figuur heeft de auteur een verhaal geweven waarbij heel wat gebruiken en gewoontes zijn opgenomen uit het plattelandsleven in het algemeen en over het leven in Bellem bij het begin van de 20ste eeuw in het bijzonder. De tekst overstijgt zo de familiegeschiedenis. De lezer vindt er informatie in over het alledaagse leven, beschrijvingen van verdwenen gebruiken en behoorlijk wat (intussen verdwenen) dialectwoorden. De Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete heeft toestemming gekregen om het verhaal over *De Bels* te publiceren in dit tijdschrift. Gezien de omvang gebeurt dit in afleveringen in de komende nummers. In het eerste deel neemt Hallaert ons mee naar de kinderjaren en het leven op school. Bij wijze van inleiding laten wij ook de bewaarder van de tekst aan het woord.

TEN GELEIDE: MARIE-ROSE HALLAERT OVER HET MANUSCRIPT EN OVER DE FAMILIE

Dit boek werd me nagelaten door mijn grootvader, bij zijn overlijden, in juli 1981. Het waren twee kaften met 139 vellen getypt papier waarvan één origineel en het tweede was de doorslag die Pépé zelf gemaakt had, met carbonpapier ertussen, met veel doorhalingen en papiertjes die aan elkaar geplakt waren om meer details te geven. De typemachine – een gegeerde klassieker – was voor een ander kleinkind. Los van het boek kreeg ik ook een omslag met oude foto's uit 1912 waarvan ik natuurlijk niemand herkende, behalve mijn grootvader als kind en twee groottantes.

In 1981 was ik net afgestudeerd, op zoek naar werk en interesseerden het boek en de foto's me absoluut niet. Het boek was dan ook nog eens half in het dialect geschreven en ik die nu juist alles in mooi Nederlands geleerd had op de tolkenschool. Na drie bladzijden belandde het tussen oude fotoboeken en verhuisde zesendertig

jaar mee zonder ooit zelfs helemaal gelezen te worden. Weggooien deed ik niet: het was toch een erfenisstuk maar eentje dat nooit het goede moment of de goede plaats in huis vond. Goed dat Pépé het niet meer wist...

Tot ik beide stukken bij een grote schoonmaak opnieuw ontdekte en de tijd nam om het in   n ruk uit te lezen en te beseffen dat de foto's rechtstreeks verbonden waren met het boek. Het werd een ontdekking van een compleet ander tijdperk, 120 jaar terug, een mooi aandenken aan het leven van zijn beste neef, *Remi Benjamin*, de Bels. Het taalgebruik was nog zo authentiek, alsof ik mijn grootvader het zelf hoorde vertellen. De volksspelen en gebruiken die hij zo mooi beschrijft, getuigen van een grote *opmerkingsgeest* en oog voor detail.

Hij vertelde vaak over zijn geboortedorp Bellem en toen we klein waren gingen we dikwijls naar 'den bos' en de Kraenepoel, maar nooit konden we vermoeden dat zijn hele jeugd zich daar had afgespeeld. Met dit boek zet hij de personages zo levensecht op papier en vroeg ik me af wat er van heel de familie 'Mayens' geworden was.

De familienaam bleek niet te kloppen. De Bels' echte naam was niet Mayens, die van zijn grootmoeder aan vaders kant wel. Hij heette Van Renterghem: de doodsprentjes van tante Polle en nonkel Jan heb ik teruggevonden tussen alle andere doodsbriefjes van de familie. Remi is nergens meer te vinden. Uit het voorwoord van mijn grootvader blijkt dat hij al overleden was v  r hij het boek schreef. Remi is in 1920 naar Gent gekomen om bij mijn grootvader en zijn moeder in te wonen. Hij werd daar 'tramgeleider' en trouwde in 1921 met Marie Mathilde van Lietanie in Petegem-aan-de-Schelde. Hij kreeg drie kinderen: Jan, Marie en André; toevallig ook de naam van mijn vader. Hadden ze hun beider jongste zoon dezelfde voor naam gegeven? De vrouw van zijn zoon André leeft nog en is 92. Via haar kwam ik terecht bij een kleinzoon – Danny Van Renterghem – die zijn grootvader nooit gekend heeft, want die is in de jaren '30 reeds overleden. Hij weet ook niet hoe. Wie dit leest en de kleinkinderen van Remi Benjamin Van Renterghem kent, mag mij nog steeds contacteren. Zij hebben ook recht op herinneringen aan een grootvader die ze misschien nooit persoonlijk gekend hebben, maar die via dit boek toch een beetje onsterfelijk wordt. (M.R. Hal-laert)

Dit is het verhaal van een rakker uit ons geliefd Meetjesland. Buiten de kinders van de rijke boeren en van voornamen ingezetenen van ons dorp, waren in die tijd alle jongens rakkers en wie niet meekon, was van geen tel.

Moest hij nog leven, hij zou zeker zeggen: “Koos, dat en dat hebt ge nog vergeten.” Vergeten? Wel neen: wél zijn ons in de loop der jaren vele details ontsnapt en hebben wij maar liever die frats of gene *sloeberderij* weggelaten.

Ik zie ons daar nog tijdens de vakantie allen ravotten met als enige uitrusting een eindje touw, wat *marbels* en soms een tol in ons versleten broekje en een gescheurd hemdje boven ons arm maar gezond lijfje. Veel hadden we dus niet, maar we waren gelukkig. Ik durf zeggen veel gelukkiger dan de tegenwoordige jeugd die over duizend en één soorten speelgoed beschikt maar altijd iets anders wil. Maar is het ook zo niet met de volwassenen?

Als ik toevallig nog een van de oude speelmaten ontmoet, komen we onvermijdelijk terug op die goede oude tijd en dan gaat het om 't er meest van weet ge 't nog? ...

Of we 't nog weten en of we aan die tijd de aangenaamste herinneringen bewaren. Vertel maar eens aan de huidige generaties dat de jeugd van beider kunne tot hun twintiger jaren nog speelden met bal, danskoord, marbels en wat meer, ze zullen medelijdend het hoofd schudden en ons aanzien alsof we uit een andere tijd kwamen. Wij komen inderdaad uit een andere wereld. De schone herinneringen eruit bewaren en begrijpen wij alleen, helaas.

Waren we in onze tijd te lang groen, de jeugd van tegenwoordig is des te vroeger rijp. Een groot deel ervan heeft familielast vooraleer ze de drie maal zeven bereikt hebben en ze gaan niet zelden uiteen na een kortstondig huwelijk. Op onze beurt vragen wij ons af uit welke wereld zij komen? Maar ja, wij oude mensen, zijn vol onbegrip en we kunnen niet meer mee met de schone wereld van vandaag; diezelfde wereld die haar huidige schoonheid grotendeels te danken heeft aan twee verwoestende wereldoorlogen waarin miljoenen mensenlevens geofferd werden en nog altijd geofferd worden! Moest de held van dit verhaal nog leven, hij zou voorzeker zeggen: “'t Was *m'n dzielke* in onzen tijd toch beter.”

Om die onzekere tijden van nu een ogenblik te vergeten, is het misschien niet slecht iets uit de oude doos op te rakelen en de jeugd te tonen dat we toen ook intens leefden, zij het meestal arm maar gezond naar ziel en lichaam en met de glimlach op de lippen.

Dit boekje draag ik op aan al de oude vrienden van voorheen, aan de zusters en de broeders van de Bels. Moge het hen nog eens 'onze tijd' herinneren. (Odilon Joseph Hallaert)

HOOFDSTUK 1: DE DOOP

1897 ! Die goede oude tijd!

De tijd dat ons boerenvolk - de *daghuurders* - zich moesten afsloven van vóór zonsopgang tot verre na zonsondergang. Van respijt kon men toen moeilijk gewagen want het was letterlijk met de pap in de mond - uitgezonderd van 3 mei tot halfoogst - dat het zwoegen erin zat. Tijdens die periode: 3 mei / 15 oogst werd en wordt er zowat nog overal in Vlaanderen *genoenstond* tussen 12 en 14 uur.

Die goede oude tijd wanneer de man één frank en de vrouw zeven stuivers maar de kost verdienden.

Onze jongere generaties zullen weliswaar de schouders ophalen bij het lezen van die frank maar zo was het toch tot en zelfs tot na de eerste wereldbrand. Tot troost weze gezegd dat het een goudfrank gold.

De Kasteeldreef, nu Mariahovelaan, in 1906 gefotografeerd vanop het dorpsplein.

(Bron: R. DEFRUYT & A. RYSERHOVE, Het Aalterse van toen, Brugge, 1984, p. 106)

Ja, die goede oude tijd!

Op een februari-namiddag van voornoemd gezegend jaar Onzes Heer Jezus Christus - gelijk men dat toen nog noemde en schreef - werd de sneeuw door een felle noordenwind tot fijne kristaaltjes gemalen en bleef aan huisgevels en bomen kleven. Zwart-grijs als lood was de lucht en reeds op korte afstand versmolt alles tot een grauwe massa.

In het Meetjesland kan het 's winters wel eens spoken. Van waar de wind ook raast, hij wordt in zijn wilde vaart door niets gestremd en in die uiterst vlakke streek kan hij geweldig gieren.

Wie door dat hondenweer niet moest, bleef maar liever genoeglijk achter de warme stoof of het knetterend haardvuur - haarden waren er toen nog vele - of vergenoegde zich met het aanschouwen van het barre winterkleed der slapende, thans ijskoude natuur. Een groep meeuwen die 's winters talrijk langs onze streek komen afgezakt, scheen zich om jagende wind en ijzige sneeuw weinig te bekommeren; zelfs schenen ze beide elementen als speelmaatjes te nemen. Als stoeiende kinderen op elkaar roepend, nu eens in sierlijke bochten door elkaar draaiend, dan weer in duizelingwekkende snelheid door de wind weggedragen, schenen ze waarachtig in hun element. Buiten die slanke vogels was er in gans de omgeving zeker geen enkel wezen dat van dergelijk stormweer genieten kon.

Dat was ook het gedacht van Jan Mayens, de boswachter. Oom Jan, voor wie we allen nogal ontzag hadden. Was het zijn twee meter lange gestalte, zijn buitengewoon grote voeten - in zijn kloef kon een boreling liggen - of zijn tweeloop die als een nietig stokje over zijn brede schouders en zijn lang lijf hing? Misschien wel alle drie factoren. Hij woonde met zijn gezin midden zijn jachtgebied in een driewoonst waarvan men vertelt dat ze in vroeger tijden nog als kazerne gediend had. Naar de omgeving te oordelen, was deze mogelijkheid niet uitgesloten.

Immers in de gevel van oom Jan's huis zit thans nog een witte steen met het jaartal 1614. Op het erf van zijn gebuur staat een oud, vierkant hoog gebouw: een keet gelijk men er nog hier en daar aantreft met heel dikke muren en schietgaten. Verder naar het zuiden ligt een grote boerderij die in onze kindertijd de faam bezat door terugkerende geesten bezocht te worden.

Het woonhuis van die hoeve kan in vroegere tijden inderdaad een burcht of een versterkt kasteel geweest zijn. Wallen moeten in elk

geval errond gelegen hebben maar die zijn in de loop der jaren in lanen omgewerkt en over één van die lanen merkt men nog de gemetste pijlers van een brug die voorzakers toegang verleende tot de burcht. Tot na de eeuwwisseling was die brug nog geheel en werd ze hoog in ere gehouden door de toenmalige eigenaar die ze in een omheining van prikdraad had doen plaatsen.

De belangstelling voor die brug ging voor ons, rakkers, slechts naar het feit dat er jaarlijks in een van de vele spleten een koninkske zijn nestje bouwde en dat we het dartzel vogeltje vanuit een dichtbij gelegen elzenbosje konden gadeslaan.

Een deel der landerijen, waardoor thans het kanaal loopt, wordt nu nog het fort genoemd. Men zou hier tot het einde van de vorige eeuw mensen- en paardenbeenderen gevonden hebben wat, naar de ouderen bevering als zou daar vroeger een veldslag geleverd zijn, kracht bijzet.

Vele jaren geleden was alles hier bos, maar thans is er, buiten nog een paar kleine bosjes voor het wild, enkel akkergrond. De velden zijn vruchtbaar zand, rogge gedijt er goed maar tarwe kan men er moeilijk winnen. Gedurende zijn lange loopbaan als *'garde-chasse'* heeft nonkel Jan er altijd prijs op gesteld voor zijn heer en meester veel en schoon wild in de bossen en landerijen van 't Spildoorn te hebben.

De boeren echter konden dat verdomd wild best missen want hazen, konijnen, patrijzen en fazanten gingen jaarlijks aan de haal met een groot deel van de jonge gewassen uit hun veelbelovende velden. Maar zwijgen dat ze zweetten, dat mochten ze, de boeren. Het wild van de heer was zeker veel meer waard dan de veldvruchten en elke boer wist dat hij naar een ander *'doening'* mocht uitzien als hij tegen de vraatzucht van 't wild niet opkon. Zonder genade kreeg de pachter zijn opzeg als het aan 't oor van de heer kwam dat hij, of één van zijn zonen, een stuk wild gepakt hadden. Daarbij kwam dan dat de overtreder heel moeilijk aan een ander pachtgoed geraakte want die heren, niettegenstaande hun onderlinge veten, waren het roerend eens om de zogezegde *'pensers'* uit hun gewesten te weren. En zo kwam het dat een welstellende boer wel eens gedoemd werd of voor de keus gesteld werd, verre van het dorp waar hij geboren en gewonnen werd, iets anders te zoeken ofwel simpele boerenknecht te worden in afwachting van iets beters. Dat alles wist nonkel Jan en dit bracht hem soms in grote verlegenheid.

Van de ene kant mochten hij en boeren elkaar gaarne en hij wist ook dat bij een of ander gelegenheid een 'keuntje' of haasje op tafel kwam. Van de andere kant, hoe meer wild, des te meer zaad in 't bakje want als loon trok hij enkel een zeker percent van het op de jaarlijkse klopjacht gedode wild. Dit wisten de landbouwers ook en daarom stonden ze gaarne een deel van hun zo begeerde vruchten af ten voordele van Jan met zijn nest jongens. Hij kon de schaarse franken best gebruiken en hij was immer tot wederdienst bereid.

In de driewoonst huisden enkel *kortwoners*. Deze, meer nog dan de boeren, moesten hard wroeten om er te komen. En toch hadden allen het plekje waarop ze jaar in jaar uit moesten zwoegen, oneindig lief. Weelde kenden ze niet en toch waren ze gelukkig. Ze hadden eten: de gezonde boerenkost, door hun arbeid de natuur afgedwongen. "Arm en gezond en in de fleur van hun armoe", zoals ze bij gelegenheid zegden.

DZM DZM DZM

"Jan, hoe laat is 't?", riep tante Polle, zijn vrouw, vanuit de belendende kamer.

Jan schrok geweldig: sneeuw, wind en vogels hadden hem zo geboeid dat hij zijn omgeving vergeten was. Hij keek naar de grote slingerklok en rekte zich in zijn volle lengte.

"Gedomme Polle, jong, z' is daar nog niet; 't zelfde spelleke van verleên jaar met de doop van Mée en dan beslag in de kerk met pastoor en koster. Ze stonden toen ook bijna vervrozen, die twee koude puiten. Maar 'k zegge, Mele is altijd te laat."

Tante Polle verontschuldigde Mele door te zeggen dat die ook haar handen vol had en dat het toch zo'n hondenweer was, juist goed om een plaag op te doen. Waarop vader Jan wedervoer dat ze dan maar haar plan kon trekken met die twee ijsberen in de kerk.

Tante Polle schoot in een luide lach en vroeg Jan of hijzelf misschien benauwd was van die twee oude sukkelaars? Monkelend trok hij hierop naar de voordeur toen deze openvloog en Mele, *de baker*, met een polaire koudegolf binnenviel. De peter was er ook bij. Stampvoetend schoven ze binnen, recht naar de stoof, bij wiens gloeiende pot de verkleumde handen gevaarlijk dicht werden gestoken.

“Jan, gauw een pot hete koffie”, beval Mele, “‘k ben haast vervro-zen en in zo’n hondenweer dat klein *dutske* van dat kind ten doop moeten dragen; brr! Hoe is ’t ermee? Goed? ’t Zal verstijven maar ‘k zal ’t dubbel induffelen en onder mijn dikke sjaal steken gelijk Meeke verleden jaar. ’t Was dan ook zo koud. Toe, Jan, nog wat koffie; ‘k ga dan gauw de kleine aankleden en moeder Polle verzorgen.”

En veelbetekenend naar de slaapkamer wijzend:

“- En is ze bezig hem iets te geven want ’t schaapke zou kunnen schreeuwen van honger en zijn de ander kinders bij de gebuurs?”

Als alle zichzelf respecterende bakkers was Mele welbespraakt.

Het drietal liet zich de koffie goed smaken. Mele meende nog te weten dat ne mens op alles moet peinzen op zulke keren: het trouwboekje niet vergeten; een *suikerlokske* of twee in vader’s zak steken maar niet bij zijn *sjiektoebak* gelijk de laatste keer want dopelingen zijn nog te jong om te sjieken en dan vertellen de mensen van alles. Al wat misgaat op een doop is de schuld van de *achterwaarster* en zo valt ze in ‘*afforten*’, aldus Mele.

Maar ze vaagde aan al die laster van die *afjongstigaards* want het was niets dan jaloezie. Toen de peter haar nu in de rede viel door Jan te vragen nog eens in te schenken, was de baker de draad van haar ‘*rison*’, zoals ze dat zelf noemde, kwijt. Met uitdagende blik bezag ze even de peter maar zei niets. Ze ledigde haar tas en richtte vervolgens waardig de schreden naar het vertrek van moeder en kind wijl de mannen verder hun geurende koffie slurpten.

“In afwachting van de *départ*”, zei de vader die naar Peter’s mening niet vroeg genoeg kon komen.

Hij verwachtte immers klaardere en kortere drank; van jongs af had hij immer een zwak voor borrels gehad en met ouder worden was het er niet op verbeterd. Immers, slachter en herbergier van beroep - we moeten dat toegeven - was het soms moeilijk een borrel te weigeren en ze waren voor de kraaien niet gemaakt, filosofeerde hij.

Hij vroeg nog hoe ’t ventje moest heten maar hierop zei de vader dat dit moeder’s artikel was. Peter wou hem graag Remi noemen naar zijn eigen naam omdat er nog geen Remi in de jongste generatie was. Hierop verdween peter Remi in het slaapvertrek waar Mele

gauw wat tegenpruttelde maar hij mocht op aandringen van tante Polle toch binnen: hij was toch ook getrouwd hé?

Een gelukwens van de één, een dankwoord van de andere kant, dat was omtrent alles wat de mensen in die tijd bij dergelijke gebeurtenis elkaar wisten te vertellen maar het kwam uit het hart. De nieuwe telg zou dus Remi genoemd worden. Daar verscheen de baker met het kind, ingeduffeld als een eskimootje en ze maande de mannen zich gauw te *'prepareren'* en het niet lang te rekken, wilden ze niet te laat komen.

Voor het Frans had Mele een zwak; dat kwam, erkende ze zelf, door gedurig in aanraking te komen met 't goe volk; haar stiel bracht dat immers mee. Dat goe volk in ons dorp, kende natuurlijk zoveel Frans als 't paard van Kristus maar toch waren er enkele die 't kasteel zoveel mogelijk wilden naäpen.

Onder andere, een jonge schoolmeester uit ons dorp, elders geplaatst maar met vakantie thuis. We lagen eens in de Kranepoel te *'plamodderen'* en met zijn broer, ook een schoolmeester, waren ze weer Frans aan 't *broddelen*. Op zeker moment zegt de jongste met veel emphasis: "ça fait vertu". Ik had toen ook al wat Frans geleerd en daar ik hem goed kende, waagde ik te zeggen dat zulks niet goed was. Ik heb nooit verder verklaring moeten geven want 'k kreeg mij daar een klap op mijn kaak die me voor de rest van mijn leven alle schoolmeesters naar de maan heeft doen wensen.

Het ganse stel, nu gereed zijnde, beval Mele de mannen nog wijwater te 'pakken' en vader moest de kleine nog een kruiske geven. Sneeuw en wind sloegen hen striemend in het gelaat. Maar Mele dacht niet langer aan zichzelf: ze droeg een kindje te kerstenen en dan was het slechtste weder niet bij machte haar verder te beïnvloeden. Ze zou zich alras verwarmen door te kampen tegen de elementen, dacht ze. Vader Jan, met zijn lang breed lijf voorop, gevolgd door de baker en peter als rode lantaarn. Bezorgd vroeg nonkel Jan aan Mele of het nog ging. Bij ieder vraag deed Mele hem teken dat hij kon doorgaan. Verder werd er niet gesproken maar gevochten tegen sneeuw en wind dat hun adem als stoompluimen hun neus uitvloog.

Met een tikje fierheid en veel zorgen bracht oom Jan vandaag zijn vijfde spruit ten doop. Vijf kinders op de zeven jaren dat ze ge-

trouwd waren, dat ging nogal, meenden de mensen uit ons dorp. In dat ‘nogal’ lag tevens de mening dat het nog beter had gekund; er waren immers zoveel huishoudens waar de ooievaar jaarlijks op bezoek kwam. Ja, ’t kon nog beter.

Zonder ongelukken belandde ons groepje in de kille kerk. Daar wachtten reeds pastoor en koster. Ook de meter, die de dorpskom bewoonde, was bij de wachtende heer pastoor en koster en had etwa ‘gelezen’ voor haar petekind en zijn moeder, zei ze. Mele liet zich met haar last *t’ einden adem* op een stoel vallen en droogde het zweet van haar nu roodgloeiend gezicht. Ook vader en peter doonden; onbewust voelden ze de weldoende gevolgen van hun kamp tegen weer en wind. Meneer pastoor en de oude koster bekeken het drietal iets benijdend want zij beiden stonden van kou te bibberen; had er toen reeds sprake geweest van bibbergeld, nonkel Jan zou mogen afdokken hebben.

’s Pastoors en ’s kosters handen waren in de brede ambtsmouwen verdwenen en hun koppen diep tussen de schouders getrokken. Aan ’s kosters reukorgaan bengelde sinds mensenheugnis een kristallen druppel, immer vallens gereed wat ook regelmatig gebeurde maar telkens door een nieuwe, aanhoudend wassende parel vervangen.

“’n Goei oefening, meneer pastoor”, wist peter, zich beide handen duchtig wrijvend.

Met een van kou bevend ‘sst’ bracht de koster peter meteen tot eerbiediger gevoelens in God’s huis. Peter Remi mompelde iets van “pieze” en “kaak” wat meter onmiddellijk de partij van de koster deed kiezen door peter een stamp in de ribben te geven en hem door haar blik diets te maken dat men zijn gekke streken hier best kon missen.

De ceremonieën werden herleid tot hun minimum en tot voldoening van alle aanwezigen. Hoe eerder ze eruit konden muizen, hoe beter en aldus werd de nieuwe wereldburger in recordtempo van de erfzonde gezuiverd. De koster werd de gebruikelijke arme-mensenfooi in de verkleumde hand geduwd en aan het kerkportaal zei de pastoor nog gemeend tot nonkel Jan: “Tot te naaste jaar, als ’t God belieft.”

Nonkel Jan groette dankend maar het flitste even door zijn brein of er daar wel zo’n haast bij was. Nu spoedde zich de kleine stoet naar

het gemeentehuis, tevens herberg. De wind was minder hevig geworden maar nu vielen dikke sneeuwvlokken. Zo kwamen ze onder een witte vacht het estaminet binnen. De waardin stak haar neus op: ze had een hekel aan dat gemeen volk maar het was nu eenmaal traditie dat bij doop, huwelijk of begrafenis het gemeentehuis de eer kreeg van het eerste bezoek. En daarop wilde ons gezelschap geen uitzondering maken.

Meter, na een paar borreltjes, keerde huiswaarts na haar aanstaande bezoek aan tante Polle beloofd te hebben. De andere drie begonnen in stemming te komen, vooral Mele die bloosde als een pioen en babbelde voor twee. Nonkel Jan moest er dan ook gedurig op letten haar tijdig te remmen want als Mele een kind over de doopvont gehouden en een paar borrels gedronken had, werd ze meteen uiterst prikkelbaar. De dopeling liet horen dat hij er ook nog was en hoe Mele hem ook suste en een *suikerlokske* in 't mondje duwde, hij gaf niet af.

Remi vond dat zijn petekind in elk geval uitgerust was met een kloeke stem en goede asem en terwijl niemand het zag, stak hij de kleine zijn in de jenever gedoopte vinger gauw eens in 't mondje. De cafébazin, die dat wel meer moest gezien hebben, verweet nu de peter zijn walgelijk gedrag. De baby viel nochtans stil en dat was genoeg om peter haar te antwoorden:

“Wel, schone madam, hebt ge soms iets beters? Ge ziet toch dat 't ermee gaat.”

“Iets beters”, mompelde Mele terzijde, “ge staat weeral zat.”

Hierop schoten alle aanwezigen in een lach, madame van 't gemeentehuis uitgezonderd. De kleine zweeg en bleef zwijgen tot grote fierheid van peter die het onder stoelen noch banken stak dat hij wel wat meer verstand had van kinders kweken dan al de schoon madams van de parochie samen. Mele gaf hem gelijk en:

“- Kom nu maar voort, babbelaar, ge hebt de kleine daar een *'apperlatiefke'* gegeven die zijn maagske zal doen trekken. Meteen was de baker al aan 't gaan en stond er vader en peter niets anders te doen dan haar te volgen hoewel ze gaarne nog een paar *kapellekes* hadden bezocht.

De weg terug was heel wat lichter; de saaie karwei van de doop en de benevelende alcohol brachten hiertoe het hunne bij. Thuis wer-

den ze opgewacht door het kleine grut dat nu juichte en jubelde dat horen en zien verging; allen wedijverden om kleine broer te zien met zijn schone kleren aan. Dat gedaan, schoof Mele gauw ermee naar moeder's kamer en kwam terug met stralend gezicht en – “ ’t Zal geen *winterpuit* zijn, hij is aan ’t smullen voor twee”, wist ze.

Nu waren de kinderen in hun nopjes. Ze hadden toch zo lang moeten stil blijven bij de buurvrouw. Ze waren braaf geweest en nu kwam de beloning. Vader had voor de gelegenheid twee *wagenwiel*en met rozijnen gebakken en dat was geen klein bier. Van die roze, blauwe of witte suikerbollen was er vroeger op de buiten absoluut geen sprake en had het wel zo geweest, wie - in Gods naam - had zich dergelijke weelde kunnen veroorloven?

Spijtig had moeder nu juist haar been bezeerd en kon ze niet mee aan tafel zitten maar als ze de geurende boterhammen, netjes opgestapeld na een kort gebed mochten aanspreken, vergaten ze al gauw de twee in de slaapkamer en smolten de boterhammen als sneeuw voor de zon. Als de kleuters nu hun buikje vol hadden, en dat was niet zo gauw, vroeg Lena, de oudste, hoe broertje nu heette.

“Wel kind”, sprak vader Jan, “Remi, gelijk zijn peetje daar. Remi Benjamin en laat ons maar hopen dat hij de Benjamin zij.”

En zich tot peter en Mele kerend: “Want als ’t zo voortgaat, groeit ’t haar nog door mijn muts.” Wat betekende dat ze reeds armoe genoeg hadden.

Voor de kinderen had de naam Benjamin iets betoverends: dat hadden ze nog nooit gehoord en ze konden die naam zo moeilijk verwerken. Ze draaiden en goochelden ermee: Belzemin! Dat ging al beter en om het nog wat korter te maken: Belske ...Bels. Ja, ja, dat was het, want ook de kleinste konden dat napiepen. Bels was het en zo zou het blijven. Op latere leeftijd zouden er nog wel een paar bijnamen bijkomen als *pinhoofd* of *pinneke* maar als de Bels van Jan Mayens zou hij voor iedereen dit tranendal verder bewandelen.

In de huiskamer ging de stemming crescendo: men trok zich van het gure weer daarbuiten niets meer aan en van in haar bed deelde de moeder in ’t geluk van haar kroost. Haar man en de kleinen hadden warm en hun buikske vol. Wat kon ze meer verlangen? Ze prangde haar kleine Bels - ze moest lachen - tegen haar hart en bad innig

God dat het zo mocht voortgaan en dat allen te zijner ere mochten gedijen. Ze smeekte gauw terug op de been te mogen zijn om te kunnen zwoegen van de vroege morgen tot de late avond, zonder morren, zonder respijt; werken en zorgen aan de zijde van haar man in lief en leed.

Mele restte weinig tijd tot *'risonneren'*. Ze was in *'ritard'* op de mannen en ze moest die vertraging inwinnen. Wat de plaagzieke peter de woorden ontlokte dat ze er nogal weg mee kon. Dat was op geen blauwe steen gevallen en *'geafforteed'* als Mele zich voelde, informeerde of het misschien van zijn boterhammen en zijn koffie was dat ze at en dronk? Als 't alzo was, mocht hij naar een ander *achterwaarster* uitzien, moest het bij hem nog eens voorvallen; wa peinsde wel?

Een diplomatieke tussenkomst van vader Jan en het feit dat Mele inderdaad binnen afzienbare tijd bij de peter verwacht werd, bracht alles gauw terug op zijn plooiën. De hulpzame buurvrouw was intussen teruggekeerd om nog een handje toe te steken. De tafel werd gereinigd, de kinderen nog bij moeder gebracht voor een kruiske en daarna naar bed. Nog de moeder- en kinderverzorging en daar vertrokken ook peter en Mele. Vader Jan deed hun in de pikdonkere avond met de bollantaarn uitgeleide tot aan de vaart, wenste nog 'n avond en draafde terug naar huis.

Daarmee liepen de doopplechtigheden van de kleine Bels ten einde; nu lag hij warm in zijn wiegske onder de hoede van zijn goede moeder. De Bels, mijmerde Jan, de Bels: wat voor een *'kneker'* zal daaruit groeien? ... Vijf! Dat is al een hele hoop om aan de kost te helpen. Nu, met de hulp van Die daar - hij keek even naar 't kruisbeeld aan de muur - zal 't wel gaan. Hij ging nog zijn vrouw goe nacht wensen, schoot in zijn nachtwachterspak, sloeg zijn roer over de schouder en trok op dienstronde in de koude, donkere nacht.

HOOFDSTUK 2: ZIJN EERSTE JAREN

Midden de grootse natuur, de gezonde lucht en dito boerenkost groeide de Bels op met broertjes en zusjes. Na hem was de ooievaar nog drie keer gekomen, drie meisjes waarvan er eentje gestorven was een paar maanden na de geboorte. Vader en moeder had-

den toen veel verdriet gehad. Ze hadden nu wel veel kinderen maar toch... Zou men honger lijden om dat mondje meer?

Dat moeder Polle het werk niet moest zoeken, hoeft niet gezegd; als haar zeven bengels thuis waren, had ze daarmee alleen haar handen vol. Wijn ze hun spullen aan 't herstellen was en zorgde voor hun altijd hongerige magen, waren alle *kwaperterijen* de hunne; met de *knechten* vooral was er geen huis te houden. In die periode kwam dan ook weinig terecht van haar borduurwerk.

Als men de geringe middelen bedenkt waarover die mensen toen beschikten, vraagt men zich in gemoede af hoe ze het klaar sponnen om enkel en alleen door hun dagelijks *slameur* te geraken en waar ze de moed vandaan haalden om het hoofd te bieden aan alles en nog wat. En dat gold niet alleen moeder Polle en vader Jan maar ontelbare mensen van hun stand.

Buiten haar huiselijke bezigheden moest ze meestal ook nog voor de beesten zorgen, oh, niet veel! Een varken, een paar schapen en enkele nesten konijnen; de ratten en muizen zorgden voor zichzelf en in die gezegende tijd was er van beide voornoemde soorten geen tekort in de Vlaanders. Vooral het Spildoorn was er voor gekend. 's Zomers, wanneer er het meeste werk is op de akkers, moest nonkel Jan op dienstronde en moest hij minstens twee maal per week naar de Urselse bossen miereneieren halen voor de jonge fazanten. Fiet-sen waren toen nog grote luxe-artikels en alle boodschappen moesten te voet gedaan.

De jonge hazen en konijnen dienden ook bijzonder in 't oog gehouden en belet niet over te lopen naar een naburig jachtgebied wat, niettegenstaande alle oplettendheid, wel eens meer gebeurde en dan was jachtwachter Jan voor een tijdje niet aan te spreken. Zijn weinig benijdenswaardig beroep hield hem omzeggens dag en nacht op de baan tot na de oktober-klopjacht en tegen die grote dag kon hij nage-noeg voorzeggen hoeveel stukken wild er zouden geschoten worden.

Als de klopjacht dan geëindigd was en het wild op rijen in Bossaert's schuur lag uitgestald en dat de heren jagers - allen van edelen bloede - een haas, een *fezant* of beide ten geschenke gekregen hadden van hun edele gastheer, werd de jachtwachter proficiat gewenst of kreeg hij een opstopper naargelang er naar het idee van de jachtheer-groot-

grondbezitter genoeg of te weinig wild geweest was dit jaar. Hoe het ook mocht zijn, na de klopjacht werd ten huize Jan het varken geslacht en was er vlees in de kuip voor een groot deel van het jaar.

Moeder Polle had, zoals men dat noemt, een zwaar huishouden: altijd maar bezig, bezig... En toch, hoe menige zonsopgang, hoe menige nacht heeft haar gevonden met naald en draad, gebogen over dat verdomde borduurwerk, reeds of nog stikkend, zo rap, zo net, zo fijn, want moeder Polle was een beste borduurster. Honderden malen zat ze uren reeds aan het werk als de kleuters hongerig uit bed kwamen gestoven om gretig naar de boterhammen te vliegen.

Boterhammen, bij manier van spreken, daar het slechts roggen smouteboterhammen gold. Ze was reeds stijf en krom gewerkt eer haar kinderen haar de morgengroet brachten. En als alles dan goed ging, kon ze mits al dat nachtwerk, misschien een frankske bijverdienen. Daarenboven mocht er aan dat werk niets, maar dan ook niets foutiefs zijn of 't zat er bovenarms op in de borduurschool, zo noemde men het atelier waar de stiel werd aangeleerd en waar de afgewerkte stukken dienden ingeleverd.

Daar zaten een paar oude, venijnige kwezels die er de scepter zwaaiden, het beste werk verdeelden onder de lieve vriendjes en die geen gelegenheid lieten voorbijgaan om de andere arme werksters meedogenloos te sarren en te straffen. Voor het kleinste vlekje - en hoe gauw kwam men daar niet aan als men, als moeder Polle, met een nest jongens zat - werd zo maar ineens een frank of nog meer van het loon afgetrokken. Een hele frank!

Het loon van uren en uren stikken dat de ogen ervan schemerden en de rug als gebroken was. Hoe zwaar moest zo'n straf die arme sukkels vallen. Hoe moest hun gemoed in opstand komen tegen de uitbaters van die werkgelegenheid als ze die frank of meer soms moesten missen. Hoe moest hun hart bloeden als ze zoveel minder ontvingen dan ze werkelijk en in feite verdiend hadden? Die frank immers, bood een hele boel mogelijkheden die hen brutaal ontnomen werden.

Dat zulke straffen ook moeder Polle ten deel vielen, is licht te begrijpen maar ze was de enige moeder niet die de kop moest recht houden in de strijd voor 't bestaan; ze was er slechts ene van de

duizenden Vlaamse moeders die in die tijd dag en nacht op de bres moesten staan, wilden ze het hoofd boven water houden en tante Polle bleef zichzelf. Naarstig als geen ander, gediensstig voor allen, nooit een zweem van neerslachtigheid noch een kiem van opstandigheid. Nooit klagen, altijd tevreden; wat zou het ten andere gebaat hebben?

God leeft die 't al geeft, was haar spreuk.

Zó was de Bels zijn moeder en wijl ze zich afsloofde, stak Belske, als elk *kwapert*, alle soort deugnieterij uit. Hij wist duivels goed dat moeder toch zo weinig tijd had om hen allen in 't oog te houden en vader was bijna altijd weg. Van die waren ze benauwd maar moeder verzweeg hem hun kattedwaad. Hij had dus vrij spel en maakte daarvan dankbaar gebruik.

Wat zijn moeder ook deed, nooit kwam ze ertoe zijn gescheurde broeken alsmede van de Dikke, Foom en Feel, zijn broers, tijdig te lappen.

Zo gingen de jaartjes voorbij en als hij er een zestal in dit tranendal gesleten had, werd het tijd dat hij zijn kunsten ook op school eens zou tonen. Hij had ze nu thuis genoeg getoond, oordeelden zijn ouders en daar zou men hem wel een toontje lager doen zingen en op de schoolbanken kon hij evengoed zijn broeksken verslijten.

Hij was nu een hele vent geworden. Zijn benen, krom als een sikkel als hij alleen begon te lopen, waren nu zo recht als een bout en ze zouden hem op school niet kunnen verwijten voor krommepoot. Van de Bels had zijn vader gedacht dat hij een 'kotje' zou behouden en dat hij nooit een varken zou kunnen tegenhouden, maar dat is er bij hem uitgroeid van deugnieterij, meende hij.

Met zijn grote bruine kijkers, zwart stekelhaar, ietwat *steloorkens*, bloedrode lipkens en vooruitstekend kinneke, zag de Bels er een echt sloeberke uit en dat was hij wel ook. Zijn vestje zat altijd als een keurslijfje rond zijn lichaam gespannen en zijn broekje was altijd te nauw en te kort wat wel duidelijk wordt als men weet dat al wat hij aanhad toch tweede of zelfs derdehands was. Daarover bekommerde de Bels zich echter bitter weinig. Of zijn ellebogen door zijn mouw staken of dat zijn vaantje van onder zijn broek piepte, hij zou er meer van dat slag ontmoeten daar waar hij voortaan lei en griffel zou leren hanteren. Nee, *hoveerdig* was de Bels het aller-

minst en wat mogen alle ellebogen en vaantjes als men zes jaar is en kerngezond?

Zo trok hij, na de paasvakantie, voor de eerste maal naar school onder de hoede van de drie oudere broers. Hij was heel wat in zijn nopjes want volgens de overlevering legde hij de weg in recordtempo af tot grote ergernis van de Dikke, Foom en de Witte of Feel, en 't scheelde zeer weinig of hij kreeg vanaf zijn allereerste uur schoollopen reeds wat nepen en stampen omdat voornoemd trio met al die haast niet gediend was.

De Dikke of Dikkop was Miel, de oudste die straks na zijn eerste Communie en volleerd, de school vaarwel zou mogen zeggen en ergens het ambt van koewachter waarnemen. Zijn rond en vol gelaat waren de natuurlijke oorzaken dat men hem Dikke noemde. Daarop volgde Frans, de Foom, zo genaamd naar een woord door hem zelf geschapen en dat hij van zijn prilste jeugd gebruikte als hij boos was. Vermoedelijk had Foom betrekking op stoom, in elk geval iets dat kookte want die kerel kon koken van woede als hij zich te veel getergd waande. Nummer drie, Aimé, had witte haren en dito wenkbrauwen wat meer dan volstond om hem de Witte te noemen. Ook luisterde hij naar de bijnaam Feel of Feel de Uil; deze laatste twee namen stoorden hem echter buiten mate. Niet dat Mée minder verstandig of meer uil was dan de andere, verre van daar want hij had er 't handje van om zich thuis van alle werk te ontdoen. Hij deed alsof hij hier of daar naarstig bezig was als vader of moeder op hem beroep meenden te doen. In feite wachtte hij geduldig het gunstig ogenblik af om dan van verre het eigenlijke slachtoffer uit te lachen. Die naam Feel dankte hij aan een oudere nicht die samen met hem werd opgekweekt bij onze grootouders van moeder's zijde. De kleinkinderen kwamen zo snel dat er altijd een paar bij peetje en meetje waren, kwestie van hun dochters uit de nood te helpen. Het was dus niet van gevaar ontbloot de naam Feel te gebruiken en zelfs de Bels waagde zulks slechts, als hij zijn eigen persoontje veilig buiten schot wist.

De meisjes hadden geen bijnaam; die gingen seffens aan 't janken als ge hen een *bijlap* dierft geven. Nochtans werd Anna, omwille van haar gitzwart haar, wel eens de Zwarte of bij onderling kraakel, zwarte Kraai genoemd. Maar Anna was een halve jongen die

zich bij spel of vechtpartij niet op de achtergrond hield en tegen een stootje of bijnaam wel kon.

Men vond het in 't algemeen dus de moeite niet het vrouwvolk een bijnaam te geven omdat ze van geen tel waren in wat men zou kunnen noemen de *'bijlappenbeweging'*. Misschien ook, maar dan in zeer geringe mate en onder alle voorbehoud, zat de knechten reeds de eerbied voor het zwakke geslacht in het lijf. Maar een jongen zonder bijnaam, dat was in ons dorp een soep zonder zout. Ge mocht dan al Zors of Zerard heten - en dat waren dan al namen voor kinders van de hogere stand - in 't spel waart ge van aanzien noch tel en was het moeilijk vriend te worden van de rakkersgemeenschap.

Nu, door de band werd daarop wel iets gevonden als ge niet té onwillig waart en op tijds wat fruit of *bolle* kondet offreren. Die nieuwe naam strookte dan ongeveer met uitzicht, structuur of een of andere eigenschap van het te herdopen individu. Tjieper, bijvoorbeeld, was al evenmin een geestige snoet als Rape een blozer kon zijn. Snijboon, was er een met lang, smal gezicht en scherpe, uitstekende kin. Poeske noemde zich een klein ventje met dulle katoogjes en haardos tot juist boven de wenkbrauwen wyl Poepke een heel klein jongetje was dat gedurig met zijn handjes aan 't wrijven was daar waar de rug van naam verandert. Poepke is vroeg gestorven, naar het heette opgegeten door de wormen, vandaar dat het ventje altijd met een handje daar ergens achteronder aan 't krabben was. Dan had men nog minder vleierende namen als Verkensoor of Geit maar toch, bij min of meer nauwkeurige vergelijking van naam en bezitter, vond men het vereiste verband. Hoe het ook zij, eens herdoopt, het was voor uw leven of het u al dan niet bekte.

Op de speelplaats stond de hulponderwijzer de nieuwelingen op te wachten en telkens er een opdaagde, bracht hij hem bij de hoofdonderwijzer in de hoogste klas. De Bels werd door de Dikke bij de hulponderwijzer gebracht die hem naar het hoger gezag bracht. De hoofdonderwijzer nam het trouwboekje uit de hand van Miel en schreef in een groot boek.

Verbouwereerd had de Bels schuchter naar die grote bril en peperen-zoutbaard geloerd hoewel hij van de andere broers wist dat de meester van de hoogste klas een brave was maar de Scherpschieter, manneke, waar jij bij moet, die klopt erop gelijk op kaf, wisten ze.

Zijn muts onderging alle soort draaiingen en verfrommelingen. In die enkele ogenblikken was ze meer versleten dan normaal in een gans jaar en zonder eigenlijk goed te weten hoe 't gekomen was, zat de Bels voor het eerst van zijn leven in de laagste klas. Meteen voelde hij zich zeer eenzaam en keek hij angstig rond of hij de Dikke, Foom of de Witte nergens zag.

Daarbuiten was het één luidruchtig spel van de oudere schooljeugd en hier was het zo doods: het scheen hem ineens zo eng en hij voelde zich als een vogeltje in een kooi. Nog een beetje en het was hoog water bij de Bels maar hij vermande zich tijdig. Hij voelde wel iets als een krop in de keel maar wat zouden de andere nieuwelingen wel zeggen, moest hij beginnen huilen? Tot hiertoe hielden die zich kloek, wel, dat kon hij ook.

Hij was bovenmate blij als hij mij in de klas zag komen. Ik liep natuurlijk tot bij hem; ik kwam reeds sinds het groot verlot naar school. "Koos, zit gij hier ook?", vroeg hij met klem.

Op mijn bevestigend antwoord was hij heel wat gerustgesteld. Nu had hij immers iemand aan wie zijn nood te klagen en misschien zijn smart te delen. Kozijns van dezelfde leeftijd en reeds dikke vriendjes, waren we dikwijls bij elkaar. Nu zouden we dagelijks samen zijn en zou onze vriendschap nog veel inniger worden.

Vanaf dit tijdstip zou ik de Bels volledig leren kennen en waarderen. Hij was gauw een haantje vooruit in het spel; ook bij het vechten stond hij zijn man maar hij vocht slechts uit noodzaak. Hij nam het slechts op voor het goed recht en zijn motto was: *alles moe suust zijn*. Hij mocht weten dat hij erbij ging bezwijken, wijken kende hij niet.

Hij tuurde even door een van de klasvensters en dan in een haast: "Zeg Koos, is 't waar dat ge hier zo'n vieze hebt? Onze Dikke zegt dat hij de jongens aan d'oren trekt en ze onder zijn 'pepieter' steekt." "Wat is ne 'pepieter'?"

Ik wees hem de lessenaar en hij scheen zich af te vragen hoe men iemand daaronder kon krijgen. En dan verder: "Pertank, 'k en kan nie geloven dat iemand met zo'n schoon kleren aan, de jongens zou slaan. Ons vader's beste kostuum is nog nie half zo schoon en die is altijd zo welgezind als 't hij aan heeft. Zeg koos, meesters verdienen zeker veel geld?"

Ik ging hem antwoorden naar vermogen want daarvan wist ik evenveel als hij, als juist de bel ging en ik deed hem teken neer te zitten wijl ik naar mijn bank liep. De man die voortaan de Bels en ons allen verder zou onderwijzen en licht brengen in vele zaken die nog zo duister voor ons jong brein waren, kwam met de rest van zijn leerlingen binnen, sloot de deur en trad plechtig naar zijn lessenaar.

Hij liet zijn koude blik door de klas waren wijl alles doodstil werd en sloeg een groot kruisteken. Werktuigelijk volgden allen 's meesters gebaar, zelfs geen enkele nieuwe bleef in gebreke. En daar ging het gebed. Voor een nieuwelings een volledig raadsel; het ging er ineens zo rap en zo luid dat zelfs de Bels, die nochtans van geen klein gerucht vervaard was, met open mond het gedoe stond gade te slaan en eer hij ooit een wordeke kon plaatsen, was het gebed gebeden. Hij was, zulks dient gezegd, nog een beetje geëmotioneerd. Kwestie van 'antrement', dacht hij.

Nu kregen de nieuwe een splinternieuwe lei en griffel met de ernstige aanbeveling die noch te breken, noch te beschadigen, zo ja - en hier toonde de meester een houten regel - een overschot van een pannelat die hij op het ene einde had bewerkt tot handvat en waarmee de Bels achteraf wel meer kennis zou maken dan gewenst, zou de delinkwenten mores geleerd worden. Nu mochten ze op hun lei tekenen of schrijven wijl hij zich met de hogere afdeling van zijn klas zou bezighouden.

De Bels, hartstochtelijk liefhebber van velokoersen, die toen reeds bestonden, talmde niet lang en zat dra met hart en ziel een fiets te tekenen. Hij vergat zijn ganse omgeving en het was *schoolke-buiten* ofte speeltijd eer hij het wist. Hij schoof midden de andere nieuwgekomenen naar buiten mee naar de hoek waarin de kersverse scholieren altijd gedrongen werden. De nieuwe hoek waar ze in ogen-schouw genomen werden, met vragen overladen en bekritiseerd. Vooral hun naam moesten ze tot vervelens toe herhalen; iedereen wilde weten hoe iedereen heette.

Boerke Ysebaert, het kleinste van de hoop dat ginder verre in de bossen woonde, had het meest bekijks en 't ventje had minstens viermaal gehuild vóór het einde van zijn eerste speeltijd. Evenmin dan de andere werd de Bels gespaard en stond even beteuterd als zijn nieuwe makkers, de massa rond hem gade te slaan. Daar kwam roste Neve op-

dagen. Vanzelfsprekend had Neve rood haar maar hij had meer: langs weerszijden van zijn voorhoofd stond iets als een opkomend horentje wat hem het uitzicht gaf van een jong geitebokje en sproeten dat die had! Hij was een jaar onze oudere en voorvechter door allen van zijn ouderdom gevreesd en gehaat. Hij ging recht op onze held af.

“Hoe heet gij?”, klonk het bars.

De Bels schrok even maar dat duurde niet lang. Waarom zou hij schrik hebben van die rostekop? Dat was voorzeker die waarover zijn broers hem al verteld hadden.

“De Bels”, antwoordde hij kort, “- de Bels -”.

Neve wist dat hij te doen had met de jongste van de Maeyens wien hij normaal het liefst niet onder de ogen liep. Na zich vergewist te hebben dat het drietal hem niet te na was, vond hij hier een enige gelegenheid om zich eens kostelijk te vermaken en zelfs zich te wreken over vroeger opgelopen vernederingen.

“Bels, is dat nu een naam? We zijn ál belzen, ge zult een andere naam moeten kiezen, manneke, of ’t zal niet gepast zijn”, dreigde de Roste. Hij keek naar de omstaanders om te zien welk effect zijn woorden hadden gemaakt. Het merendeel scheen onverschillig hoewel geïnteresseerd omdat ze in het geval niet betrokken waren want met Neve liep het altijd verkeerd.

*De Bellemdorpweg, gezien van op het pleintje aan de kerk. Rechts de herberg 'het Gemeentehuis'.
(Bron: R. DEFRUYT & A. RYSERHOVE, Het Aalterse van toen, Brugge, 1984, p. 107)*

Reikhalzend zocht de Bels een van zijn broers maar hij zag ze niet en hij voelde dat reeds veel kon gebeurd zijn vooraleer een van hen bij hem kon zijn. Ja, daar zag hij Foom aan de andere zijde van de speelplaats en dat gaf hem moed. Hij bezag een tikje spottend de oudere scholier maar voelde toch dat het warm ging worden. Dat hij klop zou krijgen, daarvan was hij omtrent zeker, maar hij had toch ook een dosis ‘*antrement*’ van thuis meegebracht. Hij zou geven wat hij kon en ’t was in ’t begin om doen, dacht hij, zeer wijs. Uiterlijk kalm vroeg hij dan ook Neve of hij misschien ‘Roste kiekendief’ moest heten?

Een schaterlach en een gebrul was het antwoord van gans de nieuwe hoek: hoe gunden ze zulks Roste Neve. Deze ook had zich zeker het allerminst een dergelijk antwoord verwacht en verstond derhalve de zaak zo niet. Hij gaf de Bels een stamp op zijn gezicht dat deze laatste sterrekens zag. Een tweede ging volgen maar het was voor de Roste reeds te laat. De pijn had de Bels razend gemaakt en daar stooft hij in de Roste zijn haar. Het ging zo rap en zo geweldig dat de Roste het volgend ogenblik lag te kermen van de pijn; de kleine vuisten van de Bels hadden zich doen gelden en als Neve zich wilde oprichten voor een tweede aanval, kreeg hij een geduchte toemaat van de *kloefen* van de aangevallene wat Neve jankend van het strijdperk deed wegkruipen.

De onderwijzers kwamen toegeschoten als de strijd gestreden en de speeltijd juist uit was. De Roste werd nog haastig uitgejouwd terwijl anderen aan het zingen vielen van “Vivan, onze Bels en hij mag er wezen.” De Dikke, Foom en de Witte waren niet weinig fier over het eerste ‘optreden’ van hun jongste broer en vertelden al wie ’t horen wilde dat de Bels geen katje was om zonder handschoenen aan te pakken.

Terug in de klas werd hij door de meester in aller aanwezigheid duchtig onder handen genomen. Hij zou ’t aan vader zeggen en hij kon zien dat zulks geen tweede maal gebeurde of hij zou kennis maken met de door allen zo gevreesde lat. Heel zeker had de Bels geluk dat zijn eerste gevecht plaats greep tegen de roste Neve, bij meester noch leerling in geur van heiligheid en die daar nu aan de andere zijde van de klas nog suf en stil jankend zat te mijmeren over zijn misrekening. Wie weet, gunde zelfs de meester de Roste dat pak slaag niet.

Na school, bij het huiswaarts keren, was de Bels vanwege al de jongens die zijn weg moesten volgen, het voorwerp van een soort ovatie. Op slag had hij al de harten gewonnen omdat hij zich zo kranig verdedigd en vooral alleen zijn man had gestaan. Hij had immers gemakkelijk de hulp van een van zijn broers kunnen inroepen maar roste Neve alleen klein krijgen, dat was een topprestatie geweest. Na enkele weken was hij *alle-mans* vriend en zelfs de Roste mocht hem achteraf gaarne lijden. Het lag niet in het karakter van de Bels vijandschap te voelen of wrok te dragen, tegenover niemand, en van zijn kant zou hij de Roste geen haar op zijn hoofd gekrenkt hebben, voor zover deze laatste zich goed gedroeg.

Als hij die eerste middag thuis kwam, vroeg moeder nieuwsgierig hoe hij het op school gemaakt had. Hij was niet weinig verbaasd dat geen van de drie andere zijn geval verraadde; een woord van een van hen ware voldoende geweest om vader's grote hand, harder dan gewenst, op zijn zitvlak te voelen neerkomen en daarvoor voelde hij nog minder dan voor een gevecht met de Roste. Hij kreeg zo al met een keer een soort eerbied die hij tot hiertoe nog niet gevoeld had voor het oudere drietal.

Een uitbinker werd hij nooit in de klas. Eens, toch, heeft hij op een prijsuitdeling het gedichtje "de Kleine Bels" mogen voordragen. De meester heeft hem er nooit toe kunnen bewegen dat gedicht anders te noemen dan "de Kleine Bels". Het kon niet anders of dat moest iets zijn dat rechtstreeks betrekking had op hem. Bij het voordragen legde hij dan ook zo veel vuur erin dat niemand het hem kon nadoen. De heren prijsuitreikers - al vooraanstaanden van de gemeente - luisterden aandachtig als de Bels vóór hen ging staan en met gloed declameerde:

De Kleine Bels,
Ik ben de Kleine Bels
In Belzenland geboren.
Een telg van 't grote volk,
Van 't volk mijn uitverkoren.
Al ben ik maar een kind,
Toch zie ik gaarne mijn land;
Voor immer zij mijn hart,
Mijn hand, eraan verpand.

Die laatste zin was veruit de moeilijkste en dat hij aan het woord 'hart' zijn hand hoog opstak en aan 'hand' op zijn hart sloeg dat het bonsde, belette de vroede vaderen van ons dorp niet hartelijk te ap-

plaudisseren. Dat jaar kreeg hij daarvoor als prijs een broek en een hemd maar nadien heeft hij het nooit nog zo ver gebracht.

Vooraf aan die saaie cijfers had hij een speciale hekel en zijn gemoed kwam in opstand tegen fouten allerhande in spraak- en stijltaal.

“ Als ge nu schrijft gelijk als da ge spreekt, kan da nu *suuster?*”, meende hij. “Waarom moeten wij kunnen rekenen gelijk de meester zelf? Als ge kunt tellen tot honderd, ’t is gelijk van wat, is da nie’ genoeg? Al da meer is, trek ik mij niet aan, *mijn dziele.*”

Daardoor kwam hij dan ook regelmatig bij elke latere prijsuitdeling aan ’t staartje of heel dicht erbij. Zulks liet hem echter koud en met zijn meter-en-half *mollenvellen* stof voor de klassieke broek liep hij zwaaiend naar huis.

“ ’t Hoogste verschil dat daarin bestaat”, wijsneusde hij, “is een hemd en die krijg ik genoeg van onze Foom en onze Witte. De eerste van de klas krijgt een broek, een hemd en twee boeken. Dat hemd en die broek, da’s goed: die boeken, da’s boel. De laatste krijgt een broek alleen; da’ ook goed en voor een hemdeke erbij kan de Bels zich geen gans jaar inspannen. ’t Sop en is de kool nie weerd, man. Is ’t suust?” Op die manier heeft hij het begrijpelijk nooit verder gebracht dan lezen en schrijven, het laatste dan nog op zijn manier.

HOOFDSTUK 3: VAN NIEUWJAARSBRIEVEN EN DIER GEVOLGEN.

Eens per jaar, en dat was rond Nieuwjaar, zat de Bels lelijk in nesten. Dan moest hij voor peter en meter zijn kinderlijke en beste heilwensen boekstaven en dat was voor hem DE karwei van het jaar. Nooit kon hij een nieuwjaarsbrief voltooien of er moesten minstens een paar inktvlekken op zijn en evenveel fouten in staan hoewel de nieuwjaarsbrief in schoonschrift op het klasbord voorgeschreven stond.

De meester die wist welk vlees hij aan de Bels in de kuip had, week tijdens dit slavenwerk geen stap van zijn bank. Dan kon die arme Bels zitten zweten van ’t geweldig duwen op zijn pen en van angst de meester bestendig achter zijn rug te weten. Zijn wijs-, middenvinger en duim waren tot halverwege pikzwart van de inkt. Nooit kon hij zijn epistel voleinden zonder dat de gevreesde lat meermaals in onzachte aanraking kwam met zijn zwarte kneukels. Die dagen was de Bels effenaf ongelukkig en niet aan te spreken. De andere

leerlingen waren gewoonlijk lang klaar met hun brieven als hij nog immer zat te zwoegen met de neus tegen het papier, het hoofd schuin en de tong trouw de bewegingen van de pen nabootsend.

De meester kon hem dan nog gedurig opjagen door te zeggen dat het een schande was daar zo lang te zitten knoeien aan een simpel nieuwjaarsbriefke; dat hij niet kon blijven wachten; dat hij oorzaak was dat de andere leerlingen niet verder konden leren en wat al meer. Kreeg hij dan eindelijk gedaan, de meester vond er genoeg in, de brieven van de afgetobde Bels tussen de tipjes van wijsvinger en duim te nemen, ze op grote afstand van zich te houden, een zuur gezicht te zetten als had hij iets heel afschuwelijks of besmettelijks in de hand en het werk van de afgematte jongen aan gans de klas te tonen als een summum van onkunde en verwaarlozing.

De Bels deed alsof alles hem onverschillig was; wat zou het ten andere gebaat hebben daarover te zitten huilen wat zeker niet naar zijn aard was en ...als die 'scherpschieter' van een meester daarin nu toch zulk plezier vond, wel hij gunde het hem uit gans zijn hart want die vent kon toch niet anders dan met een zuur gezicht lopen. Neen, hij sloeg liever heimelijk gade wie van zijn medeleerlingen het meest vreugde in zijn leed schiep om die dan achteraf eens rekenschap te vragen over die al te grote hilariteit. Maar hij kon gerust zijn. Het grootste deel van de klas roerde niet of oogknipte verstandhoudend naar de verongelijkte collega: het ander deel waagde slechts te glimlachen, meer niet, wat de meester wel wat verbaasde. Niettemin kon hij vermoeden waar het paard gebonden lag, daarvoor had hij mensenkennis genoeg maar veel kon hij daaraan niet doen.

Het moest nu juist treffen dat de peter van de Bels ook de mijne was en die omstandigheid bracht haar verwickelingen mee. Ik was thuis de jongste en meer verwend dan de Bels. Ik moest ervoor zorgen geen duurder nieuwjaarsbrief dan de zijne te bestellen; dat zou hij mij - en terecht - heel kwalijk genomen hebben en anderzijds zou het hem hartzeer gedaan hebben.

Als nieuwjaarsdag dan eindelijk aanbrak, liet de Bels nooit na mij, na afspraak, te komen halen om gemeenschappelijk onze wensen aan peter over te brengen. Hoe jammer toch, meende hij, dat zijn peter gelijk zijn meter nu niet in de stad woonde; men stak zijn 'dierbare' wensen in de post en klaar was Kees.

Bij onze peter dus was het estaminet en spekslachterij en voor geen geld van de wereld zou de Bels zijn brief in aanwezigheid van verbruikers, die er ongelukkig genoeg altijd waren, voorgelezen hebben. Die verbruikers immers, waren van onze komst altijd op de hoogte en het was voor hen een afleiding want op die ver afgelegen hoek van het dorp waar peter woonde, hadden ze buiten hun kaart- en bolspel bitter weinig afwisseling, vooral 's winters.

Het was dan ook mijn taak de nieuwjaarsbrief voor te dragen mits de overeengekomen prijs van een suikerbol.

Onze peter, eeuwige plaagstok, kende jammer genoeg die toestand van zaken en liet nooit na de Bels op de pijnbank te leggen door hem aan te zetten ook zijn nieuwjaarsbrief voor te lezen wat natuurlijk door het ganse gezelschap ten zeerste beaamd werd. Dan, o dan zat mijn arme koos meer dan in nesten. Hoewel hij wist dat dit een peterlijke traditie was, kreeg hij een paarse kleur wijl hij zijn brief vervaarlijk begon te plooiën en te wringen en zichtbaar beefde. Hij kuchte alsof hij iets bitters geslikt had: hij trok angstig aan zijn wit sjerpke alsof dat ding hem wou stikken; smekend bezag hij de aanwezigen die, verre van hem ter hulp te komen, het uitproestten. Gelukkig was daar tante Lée, peter's vrouw, die hem de reddende hand toestak door te zeggen: “ 't Zien toch dezelfde briefjes en m'hên 't al g'hoord, geef het maar aan mien, Remitje.” Tante Lée was van

Dorp Belleme aan het begin van de 20ste eeuw.

(Bron: R. DEFRUYT & A. RYSERHOVE, Het Aalterse van toen, Brugge, 1984, p. 108)

Wingene en had ze van Bommerskonten geweest, nog had de Bels die reddende engel de hemel gereikt.

Hierop kregen we ons nieuwjaarsgeschenk: een zilveren half frankske dat door peter geheimzinnig in onze hand werd geduwd als mocht geen aanwezige het weten en dat gold dan ook als vertreksein. Eenmaal toch hebben we raar gevaren. Na gewoontegetrouw onze nieuwjaarsplichten gewetensvol volbracht en het traditionele half frankske, zonder te bezien, in ontvangst te hebben genomen, trokken we eruit met alle zoete vooruitzichten.

We waren een honderdtal passen van de peterlijke deur verwijderd als de Bels zijn hand uit de broekzak trok, met grote ogen het geldstuk bekeek en brulde: “Mijn arme *dziele*, de beeste!”

Ik schrok want die uitroep stond gelijk met een grote gramschap of een erge aandoening van mijn kozijn. Zijn aangezicht vertrok van gramschap en hij schopte met zijn kloef tegen een bijstaande tronk dat het schoeisel kraakte. Werktuigelijk keek ik ook naar mijn geldstuk en ’t was een... half *kluitje*, de helft van de prijs van onze nieuwjaarsbrief. Nu waren we in ’t ootje genomen zie. Wat een ontgoocheling! We keken eens schuchter om en tot ons allergrootste ergernis stonden peter, tante en verbruikers ons hartelijk uit te lachen. Het was dus een uitgemaakt spel en dat maakte de Bels eindeloos woedend; mij ook!

“Ah, de smerige *kredde*”, vloekte de Bels.

Als ik hem vroeg wat een *kredde* was, sloeg hij de armen in de lucht en tierde dat dat iemand was die de jongens een halfkluitje gaf als ze een halve frank moesten hebben. Het was in elk geval een naam die kraakte en moest iets betekenen dat niet vleierend was voor de drager. Peter wenkte ons terug maar mijn kozijn verklaarde liever ter plaatse te verzinken dan terug te keren. Ik spoorde hem nochtans aan het wél te doen want dat halffrankske, man, dat halffrankske, zei ik. Hij antwoordde niet maar na een paar *mijn dzieles* volgde hij mij schoorvoetend. Alle verdere vernedering werd ons gespaard, we moesten zelfs niet terug binnengaan, en met licht gemoed traptten we het ditmaal af met een écht halffrankske. Hij zou ons in ’t vervolg niet meer hebben, meenden we.

“Ehwel”, wijsneusde de Bels, “tot slot van rekening is hij nog meer dan wij gefopt want w’ hên nu nog nen halve kluit meer; dat maakt tien suikerbollen, wete gij da, kooske?”

Dat was ook al waar en triomfantelijk trokken we vooruit.

De belevenissen van daareven zou hij al gauw vergeten; hij was er de man niet naar om daarover lang te piekeren. Hij bekeek nog eens zijn geldstukjes, stak ze diep in zijn broekzak na zich dubbel vergewist te hebben dat er geen gat in zat, glimlachte voldaan en liep fluïtend verder aan mijn zij. We waren nog te jong om te merken hoe schoon ons dorpke daar lag onder zijn witte sneeuwvacht.

Aan 't kruis op Pauwelsbos ontmoetten we Neetje Puitie en Nu, twee schoolkameraden die ook gingen nieuwjaren en na een kort sneeuwballengevecht trok elk zijns weegs. Puitie was een dikzak die eens naar huis gekomen was met een *puut*, hem in de handjes geduwd door een paar scheepslossers - nonkel Spriet en Guust Striebe - met de aanbeveling aan zijn moeder te zeggen dat het een vogelke was dat nog niet kon vliegen maar springen.

Puitie was toen vaneigen nog bitter jong en kwam thuis met het 'vogelke' in de boven elkaar gehouden handen en de aanbeveling zeer indachtig, riep hij van aan de deur: "Moe, 'k hê een veu'ke, kan nie vie mo kan pij". Meer dan genoeg om voor de rest van zijn leven Puitie te blijven heten.

Op school gebeurde het wel eens dat elk op zijn beurt heel alleen een of ander gebed moest bidden. Zo was het eens de beurt aan Mondje Meesters het Weesgegroet af te rammelen. Mondje deed dat heel goed maar had het ongeluk het woordje 'nu' in de zin 'nu en in het uur onzer dood' zo luid te roepen, dat de ganse klas ervan opkeek. Van dat moment af heeft Mondje NU geheten tot aan zijn dood.

Naargelang de terugweg vorderde, werd de Bels spraakzamer en het was zoals hij zei: het geld verzoet de arbeid, zinspelend op al wat we daareven bij peter tegengekomen waren. Dat nieuwjaargeld immers mochten we voor ons houden en dat was een fortuin waaraan geen eind zou komen, een overvloedshoren van suiker en *zeem* in spe. Aan de Kattenberg lag ons eerste snoepwinkeltje bij Virzeke Krane.

Veel keus was er niet maar het ging hier meer om het wisselen van ons half frankske: de kameraden waren best onwetend nopens geldzaken en het werd ook hoog tijd dat we iets zoets tussen de tanden kregen. Virzeke had het ook niet te breed, wisten we, en we moesten

haar toch ook een penning gunnen. We kochten er voor twee cent zoeternij: twee *hanepietjes* en een *knuist*. Achteloos gooiden we ons zilverstuk op iets dat als toog dienst moest doen maar als meubel niet te identificeren viel. Virzeke sloeg vertwijfeld haar armen in de hoogte en vroeg ons angstig of we dat allemaal mochten verdoen?

“Wel, mens”, pochte de Bels een krop zettend gelijk een Engels haantje, “dat hier ook nog.”

En op zijn broekzak kloppende dat het rinkelde en waarin altijd enkele gevonden nagels, vijzen en andere dingen staken, trok hij een gezicht als iemand bij wie het op geen napoleon steekt.

Gauw de teruggekregen nikkels en centen met veel gerinkel in de zak gegleden en we waren weg. *Sneukelend* aan onze knuist, ging het recht naar de brug bij Door en Thilde. Daar was DE snoepwinkel voor de gehele brugwijk en de rijkst voorziene van gans het dorp. Thilde en Door kenden al de knepen om de jeugd naar hun winkel te lokken. Men mocht er binnen zonder direct te kopen, een soort voorloper van de veel latere grootwarenhuizen met vrije ingang: echter nog geen self-service; daaraan waren Door en Thilde waarschijnlijk bedrogen uitgekomen.

Die vrije ingang werd door de snoepende jeugd zeer op prijs gesteld. Buiten alle soorten snoepgoed verkochten ze nog bruine zeep, petrool, haring, *roetkaarsjes* voor de strijk en tegen verkoudheid, *twijndraad*, *visicatorieplaasters*, windolie enz. Thilde beheerde de snoepwinkel, Door de meer huishoudelijke goederen.

Thilde troonde achter een grote uitstaltafel, vol met open dozen en gevulde bokaals: ze gaf bereidwillig uitleg aan elke klant nopens naam, smaak, hoedanigheid en prijs van de tentoongestelde lekkernijen. Iets aanraken was echter streng verboden. Dat het er daar nogal lawaaierig toeging, laat zich gemakkelijk begrijpen. Het winkeltje was vooral 's zondagsnamiddags na vespers, lof en zondagschool gauw te klein en dan werd het een duwen en stoten dat de uitstaltafel soms benarde momenten beleefde en Door vanachter zijn stoof de *koteraar* eens moest rammelen om de orde te herstellen. Hij moest het ding wel nooit gebruiken maar het was een sein tot inkorting van de toomloosheid.

Elke jongen wilde dan nog zo dicht mogelijk bij het meisje staan dat hij tijdens de week niet durfde bezien maar waarvoor hij iets voelde

dat hij voor de andere van het zwakke geslacht niet kende en aan wie hij al zijn snoep zou geofferd hebben als ze maar wilde. Enfin, dat soort voorkeur dat we allen gekend hebben maar moeilijk kunnen definiëren.

En als ge nu denkt dat Thilde van die stand van zaken niet op de hoogte was, zijt ge mis. Voor het koppelke dat het meest centen aan haar snoepafel liet, wist ze het altijd te schikken dat die vooraan nevens elkaar konden staan. Dat is meer dan eens oorzaak geweest van rood worden en... ruzie in de winkel; *das ewige weibliche!* Daar zijn zelfs liefdes geboren die later tot een huwelijk uitgroeid zijn.

Op een dag als deze trok de zaak – begrijpelijkerwijze - hoogst voortreffelijk. Met haar ruim honderd kilo's zat Thilde geweldig te blozen, overlast door bestellingen en het natellen der centen. Met de eigenlijke gang van de snoepzaak dus moeide Door zich weinig. Buiten af en toe een kwinkslag waarbij jongens en meisjes het uitproestten, bestonden zijn werkzaamheden in het in de gaten houden van de klanten. Er kon toch een *langvinger* tussen zitten. En bij iedere kwinkslag van Door schokte de buik van Thilde dat de bokalen rinkelden.

Het alleraantrekkelijkst artikel van de winkel was de grote lotdoos. Daarvoor had de Bels, en trouwens iedereen, een bijzonder zwak. *Meisjongens* waren van geen tel bij hem want om in hun gratie te staan, moest ge een deel van uw bezit afstaan, wat niets voor hem was en hij hield meer van vogels en de natuur. Die kostten hem niets en waren ruim zo schoon. Na een paar minuten boven de hoofden rondgekeken te hebben, wrong hij zich naar de lotdoos; ik volgde hem op de hielen. Het was ook de moeite om een halve kluit te riskeren want die doos krioelde van in zilver- of goudpapier verpakte chocoladerepen, wafeltjes, korfjes, hespen in fondant, grote caramellen, keurige mandjes met roze, lichtgroene en witte fondantbloemkes, dat alles waar die los, meer dan het dubbel kostte van een lot.

En dan, het groot lot. Oh! Dat was nog heel wat anders. Een chocoladereep van wel tien op twintig centimeter, heerlijk verpakt in blinkend rood en zilverpapier. Wie dat lukte, was een soort held of heldin van het uur, door al de medeloters bewonderd en benijd. Zolang het groot lot er was, was het een wedijveren en drommen dat Door's tussenkomst soms onvermijdelijk bleek. De grote chocoladereep echter weg, en daar verloor de doos op slag negentig procent

van haar aantrekkelijkheid en moest Thilde noodgedwongen overgaan tot het toepassen van afslag. Ze deed dat door het toekennen van twee loten voor de prijs van één: wederom een voorloper van het solderen van goederen. Maar haar bewegen een verse doos boven te halen alvorens aan gang zijnde uitgeloot was, dat ging nooit.

Eigenaardig genoeg, altijd bleef en herbleef die grote prijs tot een van de laatste in die verwenste doos. Ofwel had Thilde een speciale engelbewaarder ofwel nam ze ons in 't ootje. Hierover waren de opinies verdeeld maar de Bels hield vol dat ze het groot nummer ergens in haar weide rokken verborg tot op het goede moment, zegge als er niet te veel meer in de doos was en de snoepers de moed in de schoenen begon te zinken.

Nu stond hij op gewenst hoogte maar keek spijtig naar de doos; er lag nog veel te veel in. 't Ware nochtans flauw geweest zich in aanwezigheid van de kameraden terug te trekken en zonder enig enthousiasme waagde hij vijf centiemen.

“Een beetje te haastig geweest, Bels jongen, nen halve kluit naar de duivel”, zeurde hij.

Hij haalde zijn nummer uit de zak die Thilde nooit loste, keek afwezig naar het nummer en natuurlijk, een *kremelle*.

“Daar zat niets anders in die zak dan kremellen van ne cent, mijn dziele”, zeurde hij. Zich naar mij kerend, deed hij teken dat het groot lot weerom in hare zak zat en het stond op zijn guitengezicht te lezen dat hij zichzelf aan het verwijten was, zoiets in de zin van: ge moet daarvoor de Bels zijn om u zo in huis te laten pakken. Hij bekeek Thilde nog eens wantrouwend en maakte monkelend plaats voor een volgend slachtoffer, aan wie hij langs zijn neus weg zegde dat de sukkelaar evengoed ZIJN kremelle kon kopen.

We snoepten en babbelden met de gezellen en maakten veel lawaai. Het leven was schoon. Heimelijk hield de Bels de lotdoos in 't oog en zag met voldoening de kleine prijzen de ene na de andere, bane ruimen. Maar ook Thilde en haar gebaren hield hij bestendig in de gaten en als ze eens in haar zakken gewoeld had, haar neus ferm gesnoten en de loten in 't zakske geschud had, gaf hij mij een stoot.

“'t Zit er in, 't is de moment”, fezelde hij en met een wip en een duw stond hij bij de lachende Thilde. Hij gooide zijn geldstuk op

tafel. Voorzichtig dompelde hij zijn hand in het beloftevol zakje en kwam boven met... een kremelle. Het ongeluk stond op zijn gezicht te lezen en na een gedempte “mijn dziele, weeral ’t zelfde”, vroeg hij luidop: “Thilde, nog ne keer.”

En terwijl Thilde zijn karamel uit de doos nam en het geldstuk borg, keek hij rap en ongezien in ’t zakje. Ik zag hem rood worden tot in zijn haar en zijn hand in ’t beurzeke verdwijnen.

Met een ruk haalde hij zijn nieuw nummer boven en gooide het zo achteloos en flegmatiek als zijn zenuwen het toelieten, voor de winkelierster.

“Nummer 1”, riep ze luid en *loech* dat ze schokte, wenste de winnaar proficiat als gold het een fortuin en overhandigde hem plechtig zijn prijs. Hij stak zijn schat in de hoogte en schoof ermee opzij.

Hij fluisterde mij toe dat Thildeke op haar beurt erop lag, dat hij in een fractie van een seconde nummer 1 had zien liggen terwijl Thilde zijn *kremelle* uit de doos nam en tijdens haar oh, zo afwezige blik, had hij ’t groot nummer vast. Hij vergastte mij vrijgevig met een stuk van zijn prijs, at zelf een stuk ervan en de rest, die hij in de binnenkant van zijn vestje borg, zou in de loop van de week best smaken, zo af en toe een stukje. Als de andere thuis dat zullen zien, wist hij nog, zal ’t wat zijn, van Belske langs hier en Belske langs daar.

Nou, een stukske zouden ze wel kunnen krijgen als ze hem niet te veel pestten. Maar nu moest hij naar huis. Hij had nu suikerbollen, beukelaarkens, karmellen, hanepietjes, een knuist of drie, het groot lot, en last, not least, een hele hoop ‘pieten’ of centen, ah, ah! En tot de rest van het gezelschap:

- “Ally, *saluu b’zoer* DZM allemaal en de *koblementen* aan de slaapmuts.”

Met een armzwaai en een stralend gezicht verdween hij. Het begon te deemsteren; hij was weliswaar van de benauwdste niet maar hij moest nog een heel eind weegs langs de vaart tussen die eeuwenoude olmen die toch zo’n rare en nare gedaanten konden nemen in ’t donker.

HOOFDSTUK 4: DE BELS KOMT VELE TEGEN, MAAR BELEEFTE OOK EEN ZEER GELUKKIGE STONDE.

Een dagske met ‘ne keer worden we ouder, groter, sterker en sommigen onder ons een klein beetje slimmer.

Op school werd de Bels geen uitbinker in de wetenschappen allerhande, verre van daar, maar hij had andere gaven. Het enige vak waarin hij zich thuisvoelde, was de aardrijkskunde en in het tekenen was hij ook een hele baas. De zee trok hem geweldig aan en toch heeft hij die nooit mogen zien maar al de voorbij te varen landen, havens, zeeëngten, golven enz. kende hij bij een opgegeven reis te water als geen ander. Hij schoot in een lach als hij op zo een reis door het Kattegat voer en de meester - op zijn beurt - zou nooit gelaten hebben hem dan de geijkte honderd lijnen ‘ik zal niet meer lachen in de klas’ op te leggen. Eens had hij geschreven ‘ik zal niet meer lachen in het Kattegat’, maar dan heeft hij van de lat gehad.

Fietsen waren in onze schooltijd de opkomende, snelle voertuigen en nog zeer raar. Onze meester moest heel zeker de gemeentesecretaris benijden die hij dagelijks naar het secretariaat zag komen gereden want tenminste een maal in de week was de opdracht: een velo tekenen. Dat was HET kolfje naar de hand van de Bels die in een ommezien het gedroomde koersmachien op zijn lei had staan prijken waaraan de ganse rest van de klas een puntje kon zuigen. Als we nog zaten te zweten aan het stuur of het zadel van onze tekening, zat er op zijn velocipeerd als bijhorend décor reeds een *Miel Haeck* of een *Van Hauwaert*; dat waren de cracks uit onze jeugd. Straf of geen straf, dat hoefde erbij.

In al de andere vakken was hij schrikkelijk ten achter. In de lering, voorbereiding tot de toen eerste H. Communie, was de akte van berouw nog immer ‘achte van gebrouw’ en hij vroeg zich onbegrijpend af wat die goddelijke maïstijd daarin kwam doen. Hij had die woorden zó gehoord de eerste dagen dat hij schoolliep en die zaten rotsvast in zijn brein als zoveel andere woorden waarvan wij allen schrijfwijze en nog veel meer betekenis slechts veel later snaptten.

Bij momenten kon hij heel aandachtig zitten luisteren, vooral als de meester, bijvoorbeeld in de Heilige geschiedenis, vertelde over die

vreemde landen. Zo gebeurde het eens dat, handelend over het Heilig Land, de meester vertelde over inwoners, klimaat en andere dingen uit die streken. Op het einde van de les vroeg hij dan gewoonlijk of we alles begrepen en of niemand iets te vragen had. Dat was weeral een gevaarlijk iets want, beviel de vraag hem niet of vond hij ze te dom, dan kon de nieuwsgierigaard rekenen op een paar honderd lijnen of zo.

Nog nooit had de Bels een vraag gesteld.

Ditmaal echter stak hij de vinger op, een heel klein beetje maar, maar de meester had het gezien. Uiterst verwonderd bekeek hij zijn leerling en hief spottend en vragend het hoofd naar de vermete Bels die nu aarzelde en rood werd tot achter de oren. Had hij die stomme vinger van hem toch kunnen afbijten. Maar nu moest hij vooruit, stommerik die hij was. Nog aarzelde hij maar het schuine hoofd van de meester, zijn doordringende blik en opeengeperste lippen dwongen de sukkelaar zodanig dat hij eindelijk stamelde ‘het niet te kunnen geloven’.

Uiterst wrevelig vroeg hem nu de meester wat hij niet kon geloven? De Bels wenste zich op de maan maar hij moest antwoorden. En alsof hij zijn eigen doodvonnis uitsprak: hij kon niet geloven dat het ginder in het Heilig Land zo warm was. Uitdagend vroeg hem nu de meester of hij er misschien geweest was en waarom dat niet kon?

De zwetende Bels was er natuurlijk niet geweest: wat een stomme vraag van die verwenste meester of wist hij dan ook niet dat jongens als de Bels nog nooit buiten hun dorp geweest waren? En weer harperde hij.

De ganse klas zat muisstil en gespannen de komende dingen af te wachten want elkeen zag dat de meester op het ontploffen stond en de arme Bels op de rand van de afgrond. Voor de zoveelste maal zou hij kennis maken met de gevreesde lat en God weet, vielen er nog niet meer slachtoffers. Wie daarvan het meest zeker was, was de Bels zelve en zich bij het onvermijdelijke gelaten neerlegend, flapte hij eruit: “Zie, meester, meneer pastoor zei gisteren in de leering dat het sneeuwde en vros als Jezus te Bethlehem in een stal geboren werd en dat... een os... en een... ezel Hem moesten verwarren met hun asem en nu...”

Hier kon de Bels niet verder want hij was zeker dat hij beestigheden aan het vertellen was en in een visioen zag hij de gevreesde lat over een paar seconden op zijn rug ploffen. De meester echter glimlachte, wat hij bijna nooit deed, en sprak aanmoedigend tot de verblufte Bels: “Ga voort, jongen, ga voort.”

De Bels trok zo hard aan zijn vestknopen dat ze dreigden eraf te springen maar toch vond hij de moed te zeggen:

“Eh wel meester, en nu... en nu vertelt gij dat het ginder altijd zo warm is.”

Stom van verbazing dacht de ganse klas nu dat Belske *illico presto* een rammeling van belang zou krijgen voor die domme uitlating; was dat immers geen krenking van 's meesters alwetendheid? De Bels zelve twijfelde daaraan ook geen seconde maar 't moest hem van 't hart.

“Heel goed, Remi, heel goed jongen. Dat bewijst dat ge een goede opmerkingsgeest hebt”, wederveroer tot aller verbazing de meester.

Het duizelde in de Bels zijn hersens. Wat had de meester daar nu gezegd? Hij kreeg het ineens zeer benauwd. Opmerkingsgeest, een opmerkingsgeest, dacht hij in zijn bank neerzakkend.

“‘k Peinsde het, *mijn arme dziele*, wel dat iets niet in den haak was met mij, ze hebben het mij nog gezegd”, dacht hij verbijsterd, “‘k heb nu ne keer mijn vinger opgestoken, maar nooit meer, nooit meer.”

Hij had al zo veel over geesten horen vertellen in de winteravonden als Gust Nuttinck, Lode Dhooge en Karel Van Vlaanderen, drie oude boeren die alles over geesten en spoken wisten, uren lang erover konden spreken terwijl hij met de andere huisgenoten hen de woorden uit de mond haalde. En dan kwamen die smerige geesten dan nog 's nachts de mensen kwellen en hoeveel waren al niet bezeten geweest door kwade geesten die dan moesten uitgebeden worden door de paters?

Belezen, noemden ze dat en hadden ze niet verteld dat iedereen kan bezeten worden door een kwade geest. Moeder had wel gezegd dat ze daarover moesten zwijgen maar Gust, Lode en Karel wisten voorzeker beter. En daar zei nu de meester, die het heel zeker nog best van allen wist, dat hij er ook een had. Was het uit compassie dat de meester hem niet strafte of was hij benauwd van de bezeten

Bels? Hij zat verre voor zich uit te staren en hoorde noch zag wat rondom hem gebeurde. Hij voelde zich eindeloos ongelukkig.

Die middag sukkelde hij eenzaam naar huis. Hij schuwde zijn broers die 't misschien ook al zouden weten. Het eten liet hij staan en er was geen woord uit de Bels te krijgen. Vader en moeder zagen in zijn handelen een kleine nukkigheid en 's namiddags moest hij toch terug de baan op naar school.

's Avonds ging hij vroeg naar bed daar hij 's anderdaags voor de eerste maal in zijn leven te biechten moest; een ongeluk komt nooit alleen. Vanzelfsprekend hadden de oudere broers hem allerlei benauwelijke dingen over de *kattebiecht* - zo noemde men bij ons de eerste biecht - wijsgemaakt. De Dikke vooral die zich reeds een hele piet waande daar hij straks koewachter zou worden bij boer Bral, kon daarover grootsprakerig liegen. *Vaak* had de Bels niet en hij lag maar te piekeren: wat ging dat nu worden?

Zou meneer pastoor ook al weten dat hij met een bezetene te doen heeft? Het kan toch niet anders want pastoors weten daar nog veel meer over dan meesters. En dan, zou die geest hem wel laten biechten want die loeders vechten tegen al wat de kerk aangaat. God weet, geraakt hij ooit nog in de kerk; mijn arme dzele toch.

Doodstil lag hij in zijn bed; al de anderen waren nu ook komen slapen en hij hoorde nog enkel het regelmatig getik van de grote slingerklok in de keuken en de diepe ademhaling van Foom en de Witte nevens hem. Hij draaide en keerde naar links en naar rechts, kroop met het hoofd onder zijn kussen maar kon geen oog sluiten. Hij kon, hoe hij zich ook inspande, niets onderscheiden in die grote duisternis. Hij luisterde zo scherp zijn gehoor het hem toeliet maar het was altijd maar hetzelfde: klokgetik en het snorken van die twee gelukkigaards nevens hem. Ge hoorde het wel dat die twee geen geest hadden.

Alles scheen hem verdacht; het kleinste gerucht deed hem opschrikken: hij begon te zweten van angst. Die smerige ratten daarboven op zolder begonnen nu ook hun nachtraids: een geloop en gepiep om van te huiveren, iets wat hij onder gewone omstandigheden niet hoorde en zelfs plezierig vond maar nu... Het schenen wel duizend

geesten die met rammelende ketens de zolder afdwilden. Nu hoorde hij het geblaf van de honden op de naburige hoeses.

Als een drenkeling aan een grashalm klampte hij zich aan dat bekend geblaf vast om toch afleiding voor zijn gegeseld brein te vinden.

- Da's Putte's Duc; Smessaert's Baron blaft nu ook; nu Vlieger's Mirza en Bral's Max begint nu ook. Zouden ze soms op geesten *bassen*, want ik geloof dat ze bevreesd doen. 't Is *mijn arme dzele* wreed alzo geen oog te kunnen toedoen en die lelijke Feel en Foom liggen hier te ronken gelijk varkens.

Zo lag hij te zeuren. Slaap en vermoeienis moesten het uiteindelijk toch op zijn zwarte gedachten halen want 's anderdaags morgen moest moeder hem twee, driemaal wekken en hem aanzetten tot spoed om hem tijdig naar de kerk te krijgen.

Met de grootste tegenzin peuzelde hij een half boterhammeke op. Moeder dacht dat aandoening en onderzoek van zijn *consciëntie* hem beletten te eten en dat het hem deugd zou doen eens goed de bol gewassen te worden door meneer de pastoor. Zich tot haar spruitwendend, drukte ze hem op het hart dat hij alles moest biechten, hoort ge Remi? Want in de biecht moet ge al uw zonden belijden, dat wist hij toch? Of hij het wist want naar de grond starend, voegde hij machinaal bij het gezegde van zijn moeder en met een grote zucht: "Hoe groot of hoe zwaar die ook zouden mogen wezen." Hij waste zich met zeep voor de omstandigheid, greep zijn muts en verdween.

Aan het kerkhekken wachtte de meester op de jonge biechtelingen. Als ze er allen waren, op een paar na die van verre moesten komen, wandelde hij plechtig met de kudde de kerk binnen en plaatste zijn leerlingen op twee rijen. Daarop keerde hij terug naar de school. De eerwaarde biechtvaders lieten niet op zich wachten en namen na een vluchtige schouwing elk in zijn biechtstoel plaats; de heer pastoor 'deed' de jongens, de heer onderpastoor de meisjes. De Bels had geen ogen genoeg om te kijken maar hij kon geen *vader-ons* en nog veel minder een '*achte van gebrouw*' bidden of verwekken. Het wilde maar niet vloten. Voor de eerste maal in zijn leven zat hij in de kerk op hete kolen.

"Mijn heer en mijn God... wat schuifelt dat vinkske schoon daar buiten... het is mij leed uit de grond... dat is nu een zezvangerke..."

dat ik uwe goddelijke maïstijd heb vergramd... zou ik dan toch van een geest bezeten zijn? *Mijn dziele*, mijn arme dziele”.

Het was stil in de kerk. Geruisloos schoof de ene biechteling na de andere met kloppend hart in de biechtstoel en kwam er met glinsterend gelaat uit, voorzeker meer uit vreugde dat het gepasseerd was dan om het feit dat al zijn of haar zonden vergeven waren. Enkel en toe een *holleblok* die een of andere voet ontglijpte en met groot lawaai op de kerkvloer neerplofte dat het galmde. De Bels werd er zenuwachtig van en hij schrok bij iedere plof. Hij zat ongedurig op zijn stoel te wringen. Iedere maal dat hij een knaap uit de biechtstoel zag komen en hijzelf dichter en dichter moest aanschuiven, oh, dan klopte zijn jong hart in zijn keel.

Zou hij er *uitmuizen*? Daartoe ontbrak hem de moed en de makkers zouden hem uitlachen en 't ware gedaan met zijn voormanschap in het spel. En wat zou het zijn op school?

De eerste keer is de slechtste, trachtte hij zich wijs te maken en geest of gene geest, ik moet erdoor en hij bleef.

Eindelijk kwam hij aan de beurt. Meer dood dan levend gleed hij de biechtstoel binnen. Het ruiste en bonsde in zijn kop en half duizelig begon hij werktuiglijk al de gaatjes in het raam voor hem te tellen: God, hoeveel waren er toch? Hij hoorde de biechtvader eens kuchen en een gedempte spreken waarvan hij echter niets kon snappen, hoe scherp hij ook de oren spitste. Wat duurde dat wachten lang! Hij zat nu muisstil en aanhoudend tussen hangen en worgen of hij al dan niet zou wegsluipen toen met een ruk het schuifke openvloog.

Geen haarke op zijn kop dat niet kaarsrecht stond, zodanig recht stond zijn haar dat hij zelf heel en al omhoog getrokken werd en de biechtstoel uitvloog. Hij had genoeg gehoord en gezien. Klompen en *klak*, daar dacht hij zelfs niet meer aan en hij stormde de kerk in minder dan geen tijd uit. De biechtvader, die zulke grappen wel meer was tegengekomen, was er als de kippen bij om de wegloper bij de lurven te vatten, maar ... te laat.

De Bels was hem te vlug en in vertwijfeling liep deze dwars door de velden naar huis. Ademloos en bleek als de dood was hij thuisgekomen. Moeder had er geen woord uit gekregen, hoe ze hem ook praamde.

“Wat voor een klucht was dat nu”, dacht ze.

Dat ging nu de tweede dag worden dat hij at noch sprak. Erger nog, hij roerde niet meer, hij die anders van kwik gemaakt scheen. Al wat ze hem tijdens die twee dagen had horen zeggen was een droef *mijn dziele toch*, als om een stenen hart te breken. Wat kon er met hem gebeurd zijn?

Hij lag met zware koppijn in zijn bed als de andere broers die middag thuiskwamen. Ze wisten reeds te vertellen wat de wegloper te wachten stond als hij 's namiddags naar school zou gaan en dat meener de pastoor zijn klak en kloefen naar de pastorie had meegenomen: hij kon ze nu zélf gaan halen. Vader zou eens bij de meester aanlopen om opheldering over dat geheimzinnig spel en desnoods bij de pastoor.

's Namiddags was er buiten moeder en de Bels niemand thuis. Hij was stillekens uit bed gekropen en zat nu nevens de koude stoof in vader's zetel met de kin op de knieën en wezenloos om de beurt naar buiten of moeder starend; deze zat neerstig te borduren en gebaarde van pijkens. Haar geringste handeling sloeg hij gade zonder haar evenwel te zien met al die nare gedachten in zijn gemarteld brein. Evenmin zag hij de lentezon die vanuit de hoge hemel haar warme stralen over de bloeiende boomgaard goot; het regende rijpe bloesems die het grastapijt eerder wit dan groen tooiden. Nu werd het sappige fruit in volle zonnegloed geboren. In andere omstandigheden had hij daar ten volle van genoten maar nu...

Het was oh zo stil in huis; hij keek even naar de klok en: nu zijn de jongens aan het spelen op de koer, dacht hij en ik zit hier triestig en roerloos. Hij kon niet roeren met die knagende worm die hem daarbinnen niet losliet. Van achter haar brilglazen hield moeder hem even scherp in 't oog en ditmaal zou ze het fijne ervan weten.

“Remi”, vroeg ze, “waarom zit ge daar *egeens* zo stille, jongen? Dat is nu bijna twee dagen dat ge niet verroert; zijt ge ziek?”

Hij bezag vluchtig zijn moeder, in een wip lag hij haar om de hals en ging luid aan het snikken.

“Wel mijn jongen, zeg me nu eerst wat er gebeurd is; ik zal het aan niemand zeggen, zelfs aan vader niet en ge weet toch wel dat ge alles moogt en moet zeggen aan uw moeder.”

Hij hield haar wenend omkneld en in brokken en snokken kwam het eruit: “Moeder, ...ik heb ...ik heb ‘ne geest. De meester heeft het gezegd en ‘k zal ervan doodgaan; ‘k voel het, *mijn dzielke*.”

Moeder kon moeilijk het lachen bedwingen; ze was meteen gerustgesteld maar hoe hem overtuigen van die dwaze maling? Ze zou Gust Nuttinck en de andere eens onder handen nemen met hun dwaze spoken en geesten. Ze wist dat hare Remi niet zo gemakkelijk een gedachte losliet en ze zou het niet onder de markt hebben om hem wijs te maken dat hij mis was of misverstaan had op school. Zoiets kon de meester toch niet gezegd hebben.

Ze wou hem juist vertellen dat vader eens bij de meester was en hem zachtjes overgaan gelijk een moeder dat alleen kan, als mijnheer pastoor, door de Bels ongemerkt, in huis kwam. Hij zette zich op een stoel nevens de deur wijl de Bels zalig en reeds half getroost zijn moeder omarmd hield. Het schouwspel moest de eerwaarde zeker boeien en treffen want hij deed haar teken hem maar te laten doen.

Na een poosje waagde de zieleherder:

“Remi, kom nu eens bij mij, ik moet u wat vertellen.”

Had ge de Bels een mep rond zijn oren gegeven, hij ware niet méér geschrokken. Hoe was die nu in godsnaam binnengekomen? Aarzelend, nog snikkend ging hij voor meneer pastoor staan. Deze nam zijn kleine hand tussen zijn fijne, blanke vingers.

“Ik ben bij uw onderwijzer geweest, Remi, en we hebben over u gesproken,” vervolgde hij. “De meester vertelde mij dat ge tegenwoordig goed oplet maar zeg mij nu eens wat gisteren in de klas en vandaag in de kerk is voorgevallen? Ik heb uw muts en klompen meegebracht maar toch zoudt ge me eens moeten vertellen waarom ge uit de biechtstoel weggelopen zijt; waart ge benauwd? Neen toch, zo’n kerel gelijk gij.”

De Bels voelde zich nog zo groot als een erwt. Moeder, die zulks gauw merkte, stak hem de reddende plank toe: ze vertelde alles wat ze wist aan meneer pastoor.

“Wel well!”, riep deze dan lachend en de jongen op zijn schoot trekkend.

“Dan is die zaak opgelost. De meester en ik hadden het juist over die opmerkingsgeest; (de Bels vloog even recht) jongentje, jongentje, ge zijt van die geest verlost. Kijk, hier zie, een kruiske en

weg is hij voor altijd. Ge zijt een brave jongen en bij zulke kerels houden de geesten het niet lang vol.”

“Is ‘t ... is’t waar, meneer de pastoor?”, vroeg hij met wijd opengesperde ogen.

De zieleherder gaf hem de stelligste verzekering, erbij voegend dat Remi toch wel kon denken dat zulke dingen kinderspel zijn voor de geestelijkheid. En als Gust en Lode en Karel in het vervolg nog zouden vertellen over spoken en geesten, moest hij hen zeggen dat ze er niets van kenden en ze maar laten vertellen enne... “eet nu maar veel want ik geloof dat ge al vermagerd zijt met die dwaze geestenkwestie”, besloot meneer pastoor.

Het laatste hoorde de rakker niet meer; hij was reeds buiten gesprongen. Met de armen zwaaiend als molenwieken, een meter hoog springend en dansend, galmde hij het uit: “ ‘k En hed’ er geen, ah, ah, ah! ‘k En hed’ er geen! Jongens, hij is weg, parti, *mijn dziele!*”

Gust Nuttinck, zijn naaste geboortgenoot, kwam juist met zijn kruiwagen het erf op gereden. De Bels kreeg hem in de gaten en rond de man dansend en over zijn kruiwagen wippend, tierde hij maar door:

“Gust, ‘k en hed’ er geen, *mijn dziele*, nee. Nu voel ik het: hij is *schampavie!*”

Gust die de Bels kende als geen ander liet van aandoening zijn kruiwagen uit de handen glijden en jammerde dat het gedaan was met de jongen, dat hij straks nog gevaarlijk zou worden: als die van geen kwade geest bezeten was, kende Gust er niets van. Gust zelf geloofde immers pertinent in geesten en spoken en de Bels zo heftig doende ziende, stelde hij zich met zijn schouderband in staat van zelfverdediging.

Intussen was de eerwaarde met moeder buitengekomen. Ze sloegen de ex-bezetene voldaan nog wat gade en dan wandelde de heer pastoor voldaan door de schone velden huiswaarts.

Uitzinnig van vreugde was de Bels de stal binnengesprongen en bazuinde het aan al hun beesten uit dat hij van zijn geest verlost was door een kruiske van meneer de pastoor.

Varken, schapen en konijnen sprongen verschrikt rond hun hok en gaven eerder de indruk niet zo zeker te zijn van de gezegden van hun kleine meester.

Uitgehongerd kwam hij eindelijk terug in huis. Moeder had hem maar laten begaan en in zijn korte afwezigheid een stapel boterhammen gesneden en nu hij alleen was, waren het allemaal witte. Hij sloeg een kruisteken als nooit tevoren en de ene wollen lap na de andere verdween dan ook in het keelgat van de overgelukkige jongen. Zijn moeder zat hem lachend en zeker even gelukkig als hij gade te slaan; wat kon op dat ogenblik in haar moederhart omgaan?

Ze bekeken eens elkaar en daar vloog de Bels een tweede maal in de armen van zijn moeder die wenend loech dat ze schokte.

“ Moetje, mijn moetje”, juichte hij, wellicht dat liefkozend woord voor de laatste maal in zijn leven gebruikend; hij voelde zich immers nog voor eenmaal heel klein en er was ook niemand die het hoorde noch zag.

De taal en de spelling van de auteur zijn onveranderd gevolgd.
(wordt vervolgd)

Odilon Joseph HALLAERT (+)
bewerkt door Marie-Rose Hallaert

AANVULLING BIJ DE TEKST (PETER LAROY)

Bij het oorspronkelijke manuscript zit een lijst met verklaring van dialectwoorden. Intussen is het streekdialect ‘geofficialiseerd’ in het Dialectenwoordenboek Zuidwest-Meetjesland (DZM) (Aalter, 2013) van Tineke De Pauw en Erik Wille. Heel wat woorden die in de tekst *De Bels* zijn opgenomen zijn ook terug te vinden in deze publicatie (soms in licht aangepaste versie). Wij sommen er hierbij een aantal op met paginaverwijzing. Een aantal andere woorden zijn niet in het boek terug te vinden. Het mag ook duidelijk zijn dat de Franse taal vaak een dankbare bron was voor dialectsprekers om te rade te gaan. Voor enkele andere begrippen die in de tekst zijn terug te vinden, wordt waar interessant en relevant ook duiding gegeven.

achterwaarsterigge:	kraamverzorgster (DZM 295)
afforten (affronten):	vernedering (DZM 297)
afjonstigaards:	jaloerse mensen (DZM 298)
allemans:	van iedereen (DZM 303)
antrement (entraineren):	oefening (DZM 381)

apperlatiefke:	aperitief
b'zoer (> bonjour):	goedendag
baker:	kraamverzorgster
belezen:	duivel uitbannen
beukelaarkens:	snoep of koekjes merk De Beuckelaer
bijlap:	bijnaam (DZM 327)
bolle:	soort snoep
broddelen (bronselen):	knoeien (DZM 351)
consciëntie (>conscience):	geweten
daghuurders:	dagloners (DZM 360)
<i>das ewige weibliche:</i>	uitdrukking uit Faust van Goethe
depart:	vertrek (DZM 362)
doening:	boerderij (DZM 367)
dutske:	meelijwekkend persoon (DZM 375)
dziele:	ziel
garde-chasse:	jachtwachter (DZM 394)
hanepietje:	soort snoep
holleblokken:	soort klompen (DZM 423)
hoveerdig (hovaardig):	apetrots (DZM 426)
illico presto (>Latijn):	onmiddellijk
kapellekes doen:	op café gaan (DZM 441)
kattebiecht:	biecht voor kinderen onder de 7 jaar (L.W. SCHUURMANS, <i>Algemeen Vlaamsch Idioticon</i> , Leuven, 1865-1870, p. 150)
keuntje:	konijn (DZM 454)
klak:	pet (DZM 458)
kloefen:	klomp (DZM 463)
kluit:	muntstuk van 10 centiemen (DZM 465)
knechten:	jongens (DZM 466)
kneker:	kerel (DZM 466)
knuist:	bruin, karamelachtig soort snoep, in getorste vorm (DZM 467)
koblementen:	groeten (DZM 471)
kortwoner :	kleine landarbeiders (DZM 476)
kredde (> krebbe):	armoezaaier (DZM 478)
kremellen:	karamelsnoep (> samentrekking karamellen)
kwaperterij :	deugnieterij (DZM 484)
langvinger:	dief

lering:	catechese ter voorbereiding vormsel en plechtige communie (DZM 491)
lezen:	bidden (DZM 492)
marbels:	knikkers (DZM 502)
meisjongens:	meisjes (DZM 506)
Miel Haeck:	Camiel Haeck, bekend wielrenner uit St.-Maria-Aalter voor de Eerste Wereldoorlog, zie P. LAROY, https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be/2010/12/camiel-haeck-rijdt-dat-t-kraakt.html
moetje:	moedertje (als aanspreking) (DZM 512)
mollevellen stof:	sterke keperstof (DZM 513)
noenstonden:	rusten na het middagmaal (DZM 523)
pensers :	wildstroper (DZM 550)
pepieter (pupitre):	lessenaar
plamodderen (plamotten):	ploeteren (DZM 560)
prepareren (>préparer):	klaarmaken
puitie (> pui, puit):	kikker (DZM 573)
rison (raison):	redenering (DZM 575)
risonneren (raisonneren):	praten (DZM 575)
ritard (retard) :	vertraging (DZM 580)
roetkaars:	kaars van schaapsvet, om beter te glijden (DZM 584)
schampavie:	ervandoor (DZM 593)
schoolke-buiten:	(speeltijd)
sjiektoebak:	pruimtabak (DZM 612)
slameur :	drukte, beslommeringen (DZM 613)
sloeberderij:	deugnieterij
sneukelen:	snoepen (DZM 623)
Spildoorn (ook wel Fortgoed):	ligt in de buurt van het grote fort van Sint-Filips, aan de zuidkant van het kanaal (zie F. BASTIAEN, D. DE REUCK, I. HOSTE & L. STOCKMAN, <i>Geschiedenis van Bellem</i> , Aalter, 1994, p.35-36)
steloor:	flaporen (DZM 640)
suikerlokske:	ouderwetse fopspeen (samengebonden doekje gevuld met suiker en broodkrumels, rond de nek van een kind gehangen) (DZM 650)

suust:	juist
twijndraad:	garendraad
uitmuizen:	stiekem vandoor gaan (DZM 680)
Vader-ons:	gebed Onze Vader
Van Hauwaert:	Cyriel Van Hauwaert, bekende wielrenner voor Eerste Wereldoorlog.
Van Renterghem:	zie ook R. BAECKELANDT, <i>Stroopersdrama te Bellem</i> , in Land van de Woestijne, jg. 27 (2004), 2, p. 32-37.
visicatorieplaasters:	trekpleisters
wagenwiel:	brood met grote doorsnede (DZM 714)
winterput:	zwak kind

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

DE SINT-SEBASTIAANGILDE, AALTER, CA. 1890-95

De Aalterse Sint-Sebastiaangilde zou volgens Luc Stockman de oudste vrijetijdsvereniging van de gemeente zijn. Er zijn alvast meerdere redenen en aanwijzingen om dit aan te nemen. De schutters zouden zeker ook meermaals grote vermaardheid verwerven.

⁽¹⁾ Ondanks dit is over deze vereniging, net zoals over veel andere, voor de 19de eeuw niet zoveel bekend. We slaagden er in om enige informatie, tussen twee hoogtepunten in, bijeen te sprokkelen. Ze is te fragmentair, zelfs in combinatie met andere occasionele vondsten en al bestaande publicaties, om een meer uitgewerkt artikel, i.c. een wenselijke monografie, over de gilde te schrijven. Maar uiteindelijk heeft elk *nieuw* gegeven zijn waarde.

Een vluchtige blik op literatuurlijsten leert ons dat er tal van artikels bestaan over Vlaamse Sint-Sebastiaangilden. Dit is vrij logisch om de daarnet al aangehaalde reden: het gaat zowat overal om oude (of zelfs oudste) verenigingen, geëvolueerd uit de middeleeuwse schutterij of militias. Of dit ook voor Aalter geldt, is niet bekend.

⁽²⁾ Er bestaan her en der nog andere schuttersverenigingen, zoals die van Sint-Joris. Ook in Aalter kwamen in de tweede helft van de 19de eeuw gelijktijdig twee dergelijke maatschappijen voor. De tweede handboogmaatschappij droeg de naam *De Ware Vrienden*, alhoewel we ook *Willem Tell* noteerden. ⁽³⁾ Schieten als vrijetijdsbesteding ge-

HANDBOOG-SCHIETING

Aaltre. — S. Sebastiaan. — Jaarlijksche schieting op Kermis-Woensdag 25 September. Vooruit 300 fr. op 5 oppervogels. Inleg fr. 12.25; terug 10 frank. Een vrij peloton van 6 man en een volgens loting. Zooveel vogels als schutters, oppervogels medebegrepen. Begin om 3 ure.

De jaarlijkse schieting op kermiswoensdag 1895 werd meermaals in Burgerwelzijn aangekondigd. De inhoud van het bericht is summier, vermoedelijk te wijten aan de hoge kostprijs.

beurde niet noodzakelijk of enkel met de handboog, maar ook met de balpijp, de balboog en het karabijn Flobert. Ook voor deze ontspanningsvormen was er een Aalterse club aan het einde van die 19de eeuw actief. Het ging om *de Eendragt*, die vaak zelfs in hetzelfde lokaal als de Sint-Sebastiaangilde opereerde. De balpijp was effectief een lange, houten *pijp* (1,90 tot 3,50m) waardoor men met de mond loden balletjes – eventueel in gips vervat – wegblies. Dit *wapen* was veel goedkoper dan een handboog. De balpijpsport was dan ook doorgaans het terrein van de werkman, terwijl de handboog het *instrument* van de veeleer begoede burgerij was. ⁽⁴⁾

De informatie voor onze *bouwstenen* putten we uit de Brugse periodiek *Burgerwelzijn*. Het gaan bijna altijd om advertenties voor schietingen, een zeldzame keer het kermisprogramma. Ook dit laatste gebeurde vermoedelijk tegen betaling. Of politiecommissaris Hendrik Van de Genachte hier voor iets tussen zat, is mogelijk, maar is vooralsnog niet uitgemaakt. ⁽⁵⁾

De krant verscheen vanaf 1850 en was aanvankelijk vrij liberaal gekleurd, maar werd na terugtrekking van de eerste redacteur een neutraal informatieblad met veel advertenties. Er zouden ruim 30 jaar digitaal beschikbaar zijn, waaronder de periode 1890-1895. Toch vonden we enkel gegevens in het eerste en het laatste vermelde jaar. Van de tussenliggende jaren vonden we niet eens één enkel exemplaar. ⁽⁶⁾

We moeten het antwoord schuldig blijven op de logische vraag waarom een Aalterse vereniging haar activiteiten aankondigde in een Brugs persorgaan. ⁽⁷⁾ Kwamen er veel schutters uit die contrerien? Opmerkelijk is alvast dat we tot nu dergelijke advertenties niet aantreffen in andere periodieken. We moeten hierbij een kanttekening maken. De Eeklose weekbladen bekeken we de voorbije jaren – in de papieren vorm – vrij grondig, maar onze aandacht ging hierbij maar matig uit naar de bladzijden met annonces. ⁽⁸⁾ Algemeen moet worden opgemerkt dat ook het Aalterse nieuws er maar beperkt doorsijpelde. Dit ligt enigszins anders voor de Maldegemse regionale pers. In onze nota's van vroegere zoektochten vonden we geen boogschuttersnieuws. Gezien de twee bladen digitaal beschikbaar zijn, deden we enkele doelgerichte steekproeven, maar die bleven ook vruchteloos. Zo duiken in *'t Getrouwe Maldeghem* vooral biljartwedstrijden op, naast in mindere mate kaartingen of herbergkermissen, maar dan hoofdzakelijk in het Maldegemse en dichte omgeving. Titels uit het Gentse, Tielt of Deinze zijn helaas

niet digitaal raadpleegbaar, terwijl onze sporadische raadpleging in de archiefdepots nog niets opleverde. Van de nationale bladen is voor onze periode enkel *Het Laatste Nieuws* online beschikbaar, maar een zoektocht op trefwoord (Aalter, met variante spelling, en/of boogschutter) bleef zonder resultaat. ⁽⁹⁾ Dit geldt ook voor andere Brugse pers en *De Denderbode*. ⁽¹⁰⁾

In het gemeentearchief vonden we tot nu geen extra informatie. Op de kermisaffiches vinden we dezelfde gegevens als in de advertenties, vaak zelfs minder. ⁽¹¹⁾ Voor schietingen werden trouwens ook heel wat andere publiciteitskanalen gebruikt, zoals affiches en mondelinge afkondingen. ⁽¹²⁾

We vonden, gespreid over de twee jaren, veertien (unieke) berichten. Op zich is dit niet veel, maar het laat ons toch toe enkele zaken af te leiden en, mits enig bijkomend archiefonderzoek, die soms duidelijker te stellen. De berichten voor het eerste jaar liepen tussen april en november, terwijl we voor het tweede jaar enkel informatie sprokkelde vanaf de septemberkermis, maar gelukkig tot bijna aan het jaareinde. ⁽¹³⁾

Een eerste vaststelling is dat de Sint-Sebastiaangilde quasi maandelijks een eigen activiteit, in concreto een schieting, organiseerde. Enkele ervan waren zeker vaste waarden, zoals deze op *kermismaandag*, zijnde de *kleine kermis*, aan de stationsbuurt omstreeks Pinksteren. De *grote kermis*, de eigenlijke gemeentekermis in september, was goed voor twee organisaties. De eerste vond plaats op kermiswoensdag en de tweede op de zondag van de nakermis. De eerste was veruit de belangrijkste inzake de prijzenpot. De inleg was navenant (zie verder). Op dat moment was er een zekere concurrentie van de andere maatschappijen. Op de effectieve kermiszondag was er ook al een handboogschieting, helaas zonder vermelding van de organisator. Die wedstrijd ving aan om 15 uur. Een half uur later traden de mannen met zowel de balpijp, de balboog als het karabijn Flobert aan. Volgens een andere advertentie startte elke wedstrijd een kwartier later en een derde annonce haalde zelfs de aard van de schietingen door elkaar. Hopelijk kwam elke schutter op het juiste moment op de juiste kamp!

In 1890 vonden alle teruggevonden (gewone) schietingen plaats bij Leopold Van Volsem, *aan de Statie*, met uitzondering van deze op 30 november. Volgens onze gegevens was dit de laatste van dat

jaar. Er werd niet veel aandacht aan geschonken, want bij de aankondiging van deze van 23 november werd er simpelweg één regeltje toegevoegd: “*N-B. – Zelfde schieting op Zondag 30 dezer, bij Cam. Cocquyt*”. Deze laatste man was broodbakker, winkelier en herbergier in de Stationsstraat. Leopold Van Volsem was een landbouwer die ook café hield. De plaatsaanduiding *Statie* was rekbaar, wat zijn hoofdactiviteit al wat liet vermoeden. In het bevolkingsregister stond hij aan Brug-Zuid ingeschreven. ⁽¹⁴⁾ Bij één enkele buur stond er naast Brug-Zuid ook *statie* genoteerd. Het was trouwens opvallend hoeveel spoorwegpersoneel in die omgeving woonde. Het lijkt er op dat dit schutterslokaal in het begin van of een eindje ver in de Brugstraat valt te situeren. Betekent dit dat er twee gaaisprangen in het centrum stonden? De activiteit begon steevast om 15.15 uur, behalve in de wintermaanden: vanaf oktober werd het eerste schot een uur vervroegd. Vermoedelijk had dit aanvangsuur te maken met de aankomst van de treinen uit Gent en Brugge, want zusterverenigingen in Lotenhulle, Ruiselede en elders verwijzen hier herhaaldelijk naar en regelen zelfs, doorgaans gratis, vervoer vanaf het station naar het schutterslokaal. ⁽¹⁵⁾ Een kwartier volstond vermoedelijk om vanaf het station naar het lokaal in de buurt, zoals het begin van de Brugstraat, te wandelen. Eind 1893 verhuisde Van Volsem naar Oostkamp. Het lijkt er op dat de gilde een nieuw lokaal zocht.

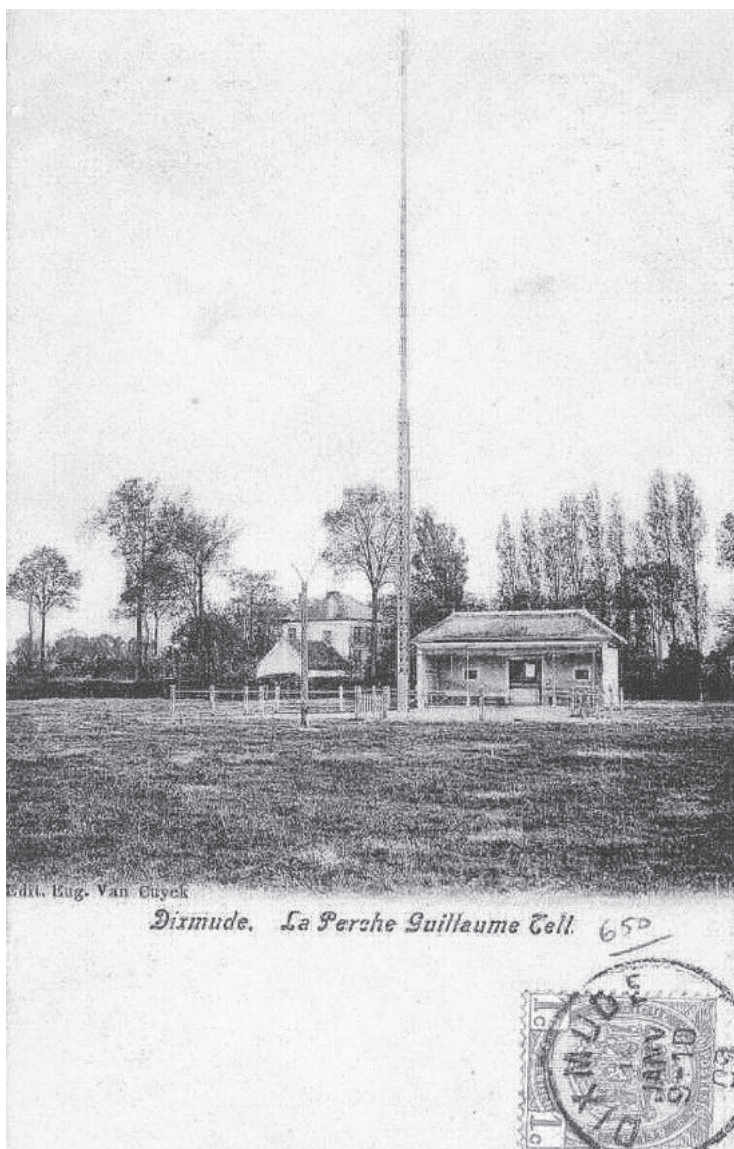
De ons bekende schietingen in 1895 begonnen een kwartiertje vroeger, dus om 15 of 14 uur. We hebben het raden naar het waarom. In de aankondigingen staat, zeer merkwaardig, nooit vermeld waar de activiteit zou plaats vinden. We vernemen wel dat deze van 15 december wordt georganiseerd door August De Meyer *en Cie*. Deze man was naast broodbakker-winkelier ook herbergier in de Stationsstraat. Stond de gaaisprang toen bij zijn zaak? Het is alvast eigenaardig dat hij enkele maanden voordien in dezelfde krant een *annonce* liet verschijnen, en gericht aan de handboogmaatschappijen, dat er bij hem “*schoone Larixboomen voor Gaaipersen, van 18 tot 22 meters lengte, aan voordeelige prijzen*” waren te verkrijgen. ⁽¹⁶⁾ Over die schieting lezen we nog twee interessante zaken. Er wordt vooreerst gemeld dat: “*De tent zal goed verwarmd zijn*”. Dit lijkt ons enigszins in tegenspraak met het volgende: “*N.B. Ingeval van slecht weder zal de schieting in het drooge plaats hebben bij H. De Spiegelaere*”. Hendrik De Spiegelaere woonde een eindje verder in de Stationsstraat. Die man was (uiteraard) herbergier, barbier, maar

ook lijndraaier. ⁽¹⁷⁾ Voor die laatste activiteit beschikte hij vermoedelijk over enige vorm van hal of overdekte werkplaats om lange touwen te draaien.

Hoe moeten we die beide elementen aan elkaar rijmen? Kon men de sprang zomaar verplaatsen? Stond er een gebouw dat hoog genoeg was? Of ging het om een schieting op de liggende wip, waarbij horizontaal in plaats van verticaal werd geschoten? In de 19de eeuw kwam deze variant steeds meer door, net om in alle weersomstandigheden te kunnen sporten. ⁽¹⁸⁾ Meerdere verenigingen combineerden beide disciplines. In Merendree lijkt de tent een aan- of afdak, ⁽¹⁹⁾ zodat het plaatsen van een kachel zeker mogelijk lijkt, zonder dat men daar effectief kon schieten. Die *tent*, in welke hoedanigheid ook, moest de schutters behoeden tegen neervallende pijlen. In principe mocht enkel de schietende en de volgende opgeroepene ploeg zich op het schietplein begeven. ⁽²⁰⁾

Een ander, in eerste opzicht, opvallend gegeven is dat we geen vermelding van een koningsschieting vonden. Bij nader toezien is dit logisch, daar dit een louter interne aangelegenheid is. Wanneer dit kampioenschap toen plaats vond, blijft onbekend. In het voorjaar, daar we over geen gegevens voor januari-maart beschikken en gezien er nadien zowat maandelijks een wedstrijd is? Aan het einde van beide jaren kregen de wedstrijden soms een specifieke naam, naargelang de prijzen. ⁽²¹⁾ We noteerden een kalkoenenschieting, waarbij de acht prijsbeesten een gezamenlijke waarde van maar liefst 60 frank hadden. Een arbeider moest voor één zo'n diertje al vlug twee tot drie dagen werken. Wie de hoofdvogel of een zijvogel neerhaalde, ontving een *zware* kalkoen naast een geldprijs van respectief 15 of 7,5 frank. De twee resterende *oppervogels* waren goed voor enkel een kalkoen. De laatste drie kalkoenen waren bestemd voor wie de laatste kleine vogel velde, voor de groep *verstkomende* schutters (minstens vier man) en voor de grootste groep schutters (ten minste zes) uit eenzelfde gemeente. Dit was toen een vrij typisch gebruik en bij de Aalterse schutters al behoorlijk lang in voege. ⁽²²⁾ Tot slot werden ook nog *een koppel vette kiekens* verlost.

In de slachtmaand 1895 vond de toen *jaarlijksche verkensschieting* plaats. De prijzenpot was gespekt met drie *schoone varkens*, naast twee hazen, twee kalkoenen en tien wilde konijnen. Het neerhalen van zowel de oppervogel als de twee *zijvogels* werd beloond met een zwijntje. De *kallen* waren goed voor een haas, terwijl tien ge-

Een postkaart van 1909 of vroeger met de gaaisprang van de KHM Willem Tell van Diksmuide. Het gebouwtje er bij kunnen we vermoedelijk bestempelen als de tent waarover bij meerdere verenigingen sprake. De volledige infrastructuur, in feite een hoge mast met daarop een schietvork, kon tot 30 meter hoog zijn. Het bovendeeel of de schietvork had veel weg van een piramide, met onderaan een of meerdere dwarslatten met pennen, waarop de kleine vogels of gaaien werden bevestigd en met hogerop enkele vorken voor de zijvogels en de kallen en tot slot de oppervogel op de top.

primeerde kleine vogels recht gaven op een konijn. De kalkoenen waren bestemd voor de van verst komende en het grootste aantal schutters (nu minstens tien). Deze keer was wel een getuigenschrift van de gemeentelijke overheid vereist. Er werd niet verteld of het om levend vee ging, maar de organisatoren zagen ook in dat je als respectabel man niet zomaar met een varken kon thuiskomen: “*N.B. In geval een vreemdeling een varken schiet zal het hem franco naar huis besteld worden*”.

De *luisterlijke wildschieting* van december 1895 was minder goed bedeed: slechts drie hazen en twaalf wilde konijnen. Ze waren gekoppeld aan drie oppervogels en twaalf geprimeerde vogels.

Wat de *walleschieting(en)* van november 1890 betekenen, blijft onduidelijk. Het lijkt ons dat het wedstrijden van minder belang waren, met ook een lagere inzet.

In de wedstrijaankondigingen vinden we ook vaak enige *conditiën*, praktische en/of technische info, zoals ook al hierboven bleek. Door de aard van onze bron – een advertentie, hoogstwaarschijnlijk tegen betaling – is dit alles summier gehouden. Voor een leek wordt dit dan al vaak onbeduidend. Gezien onze beperkte tot afwezige kennis en de vaststelling dat doorgenomen literatuur ons niet veel wijzer maakt, beperken we ons meermaals tot vermeldingen zonder meer.

Uit de korte omschrijvingen kunnen we afleiden dat alle genoteerde wedstrijden in principe op de staande wip plaatsvonden en kunnen worden beschouwd als beschrijfschietingen. ⁽²³⁾ Zo is er sprake van oppervogels (drie tot vijf), het schieten per peloton volgens loting – maar met een zogezegd “*vrij peloton van 6 man vooruit*” of ook “*peloton N° 1 van 6 man onvergeld*” wat vermoedelijk betekent dat het eerst uitgelote peloton geen inleg hoefde te betalen – evenveel vogels (oppervogels inbegrepen) als schutters (de prijswaarde van de kleinere vogels wordt dan ook berekend volgens de deelnemende schutters) enz. Uitzonderlijk werden de vogels specifiek met naam genoemd: een *oppervogel*, twee of meer *zijdvogels* en een aantal *kallen*, naast de (massa) *kleine vogels*. ⁽²⁴⁾

Het kleiner belang van de *walleschieting* blijkt uit het feit dat er “*op de pers [maar] 9 vogelen geplaatst worden welke op 3 scheuten staan*”. Dit laatste is ons onduidelijk. Ook de inleg is kleiner dan gewoonlijk en er wordt uitdrukkelijk vermeld dat die, na aftrek van het pijlrapersgeld, volledig over die negen vogels zal worden verdeeld.

De inleg of het inschrijfgeld per persoon was echt prijzig en bedroeg doorgaans meerdere daglonen voor arbeiders. Dit ook maakt duidelijk dat boogschieten toen enkel voor de *happy few* was weggelegd. Het laagste bedrag werd geïnd bij de al vermelde *walleschieting*, namelijk 2,25 fr. Bij onze andere wedstrijden varieerde dit van ook slechts 4 tot 12,25 fr. Dit hoogste bedrag werd enkel gevraagd bij de grote kermis-schieting. Voor heel wat wedstrijden draaide het inkomgeld rond de 7 fr.

De prijzenpot was navenant. Een (quasi) vaste waarde was het vooraf bepaalde prijzengeld op de oppervogels, aangekondigd als *vooruit*. Dit ging van 60 fr. op drie oppervogels tot, alweer bij de kermis, 300 fr. op vijf hoofdvogels. In onze aankondigingen was maar zelden het geldbedrag per vogel meegedeeld (dat lag anders met de prijzen in natura; zie hoger). Bij een schieting op kermiszondag (niet de topdag) was de oppervogel goed voor 70 fr., de twee zijvogels voor 35 fr. en de twee kallen golden elk 20 fr. Dit waren voorwaar aantrekkelijke prijzen. Voor wie 7,50 fr. inleg betaalde, betekende dit misschien niet zoveel en was het de sport die primeerde ... De prijzenpot liep nog gevoelig op, alvast een stuk hoger dan het bedrag *vooruit*, gezien een flink deel van de inleg er naar terugvloei-de. Het resterende deel, na aftrek van de hoofdprijzen, werd verdeeld over al de andere (kleine) vogels. Dit bedrag werd ter plaatse berekend, volgens het principe van “zooveel vogels als schutters”.

We maakten meermaals gewag van kosten, maar in de *annonces* komen we hierover weinig te weten. Bij een schieting met weinig inzet, namelijk 2,25 fr. lezen we “*waarvan 25 c. voor pijlrapersgeld en het dekken der kosten*”. Er kon dus 2fr. per schutter naar prijzengeld vloeien. Het aandeel voor kosten was doorgaans flink groter. We geven enkele voorbeelden:

SCHIETING	INLEG	TERUG	PRIJZENPOT VOORUIT
	5,70 fr.	5,00 fr.	60 fr.
kermis station	12,25 fr.	10,00 fr.	300 fr.
	7,20 fr.	6,00 fr.	100 fr.
kermiswoensdag	12,00 fr.	10,00 fr.	300 fr.
nakermis	7,50 fr.	6,00 fr.	150 fr.
kalkoenenschieting	4,00 fr.	3,00 fr.	30 fr. + 60 fr. kalkoenen
varkensschieting	5,20 fr.	4,00 fr.	varkens + wild
wildschieting	4,20 fr.	3,00 fr.	30 fr. + wild

Op het eerste gezicht lijkt het er op dat hoe belangrijker de schieting, t.t.z. hoe hoger de vooraf vastgestelde hoofdprijzen, hoe hoger de kosten zijn. In absolute cijfers gaat die vlieger grotendeels op. Relatief gezien (verhouding inleg/prijzengeld), is dit helemaal niet zo. In bovenstaande voorbeelden schommelt die tussen 12 tot 28,5%. Dit laatste kostenpercentage geldt voor de wildschieting. Kermis-schietingen romen 16,5 tot 20% van de inleg af.

Betekent dit dat de organisator dan meer winst maakte? Dit is absoluut niet zeker, daar hij afhankelijk was van het aantal deelnemers. We gingen bijgevolg na hoeveel schutters noodzakelijk waren om uit de kosten te geraken. Daar de waarde van de varkens en het wild ons niet bekend is, moeten we deze buiten beschouwing laten. Het risico op verlies blijkt enorm mee te vallen, want met 12 (kleine schietingen) tot maximum 30 schutters (o.a. kermis) kon men het vooraf uitgelooft prijzengeld al recupereren. Dit kwam in principe overeen met twee tot vijf pelotons of deelnemende verenigingen. Er moesten natuurlijk meer vogels op de sprang staan (9 tot 25 in de voorbeelden), maar die moesten het stellen met de meer-inkomsten. De prijswaarde van die vogels lag altijd lager dan het “*terug*” en ook lager dan de prijs verbonden aan een *kalle*. Een groter deelnemersveld betekende logischerwijze dat men gemakkelijker uit de kosten geraakte.

De enige ons uit de advertenties bekende kost is het pijlrappersgeld. We weten niet hoeveel een pijlraper toen kreeg. Voor Poeke had men het over 1 fr. per schieting omstreeks 1850-60. Het is niet duidelijk of dit per pijlraper was of voor de volledige groep. Anderen draaiden de plankjes om of riepen om de pelotons uit te nodigen zich naar de sprang te begeven. Er moesten vogels worden aangekocht; ze moesten op de staande wip worden aangebracht; er was al eens verwarming noodzakelijk; of transport; de sprang moest geschilderd, hersteld worden; de aankondiging en de uitnodigingen kostten ook geld ... ⁽²⁵⁾ Er kwam dus heel wat bij kijken. Gezien onze bron hieromtrent geen enkele conclusie toelaat, houden we het hier bij.

Aansluitend bij het aspect veiligheid dat al even te berde kwam, vermelden we nog een ongeval in Sint-Amandsberg. We vernemen zo iets over de praktische gang van zaken. “*Het was gaaischieting; de gaaisprang, of wip, moest neergelaten worden. Om ze stillekens neer te kunnen laten, houdt men ze tegen bij middel van eene koord,*

daarenboven hangt een steen van 18 tot 20 kilos, van onder aan de gaaisprang. Bij het neerlaten brak de koord, met welke men de gaaisprong inhoudt; het boveinde sloeg ten grond en werd grootelijks beschadigd. Tengevolge van de schok brak de koord, waarin de steen hangt; deze viel en trof den werkman die de gaaisprang had ingehouden, vlak op het hoofd⁷. De man overleed enkele uren later aan de opgelopen schedelfractuur. ⁽²⁶⁾

Ter afronding halen we nog aan dat naast de altijd weerkerende zaken, zoals het prijzengeld, de inleg enz., er al eens sprake is van “*gewone conditiën*”. Hiermee worden de bijzondere voorwaarden bedoeld, die helaas nooit in onze advertenties werden vermeld. Die konden bijvoorbeeld slaan op wat te doen als iemand twee vogels met één schot neerhaalde, de samenstelling van de *commissie*, die de niet-verwachte discussies zou beslechten. ⁽²⁷⁾

Een peloton telde over het algemeen zes schutters, die elk eenmaal mochten schieten per ronde. Een wedstrijd duurde al gauw vier uur.

Als in de toekomst nog interessante bronnen opduiken, kan misschien een echte geschiedenis van de Aalterse Sint-Sebastiaangilde en het boeiende schuttersverleden worden geschreven. Ook het fragmentaire heeft zijn waarde.

Filip BASTIAEN

Noten

- ¹ L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter, 1980 (2de druk), p. 609.
- ² Zie naast de vermelding in noot 1 ook P. LAROY, *Schuttersgilde St.-Sebastiaan*, <https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be/2012/08/schuttersgilde-st-sebastiaan>.
- ³ Gemeentearchief Aalter (GAA), *fonds Aalter modern (fAm)*, 475.1 (Dienstjaarrekeningen – bewijsstukken 1860-1890); F. BASTIAEN, *Aalterkermis, omstreeks 1900*, in: Land van de Woestijne, jg. 40 (2017), nr. 3, p. 30.
- ⁴ Meer over deze sport in onze streek: A. DAUW, *Balpijpschutters in het Bulskampveld*, in: Biekorf, jg. 60 (1959), p. 115-117 en J. VANGAVER, *Balpijpschutters*, in: Biekorf, jg. 60 (1959), p. 280.
- ⁵ Van de Genachte blijkt wel betrokken bij de organisatie van Aalterkermis en de publiciteit hiervoor aan het einde van de 19de eeuw. Zie hiervoor F. BASTIAEN, *a.w.*, p. 21-22 en 42-43.
- ⁶ Zie: <https://erfgoedbrugge.be/collection-pagina/burgerwelzijn>. Wie via *Bladeren* de kranten integraal wenst te bekijken, stelt direct vast dat voor het decennium 1890-99 wordt aangegeven dat enkel 1890 en 1895 beschikbaar is.

- ⁷ De Sint-Sebastiaangilde van Merendree plaatste omstreeks 1845 aankondigingen in *Den Gendschen Mercurius* en kort nadien in *De Zondagbode* (ook Gent). Kort na 1900 hadden de schutters een eigen tijdschrift: *De Handboogschutter*. Zie J. LUYSSAERT, *Koninklijke handbooggilde Sint-Sebastiaan Merendree, 1717-2017*, in: *Het Land van Nevele*, jg. 48 (2017), nr. 3, p. 61-63.
- ⁸ We hebben het hierbij over *De Eecloonaer* (1848-...), *Gazette van Eecloo en het District* (1867-1932) en *Recht voor Allen* (1895-1914). Deze weekbladen bevinden zich (niet altijd alle jaargangen) in het Stadsarchief van Eeklo. Het liberale blad *De Stad Eecloo* (1890-1914) namen we nog niet door. Consultatie kan (enkel?) in Het Liberaal Archief in Gent. Ook de voorganger *De Meetjeslander* (1874-1887) raadpleegden we nog niet. Andere titels kenden doorgaans maar een kortstondig bestaan. Meer informatie in P. VAN DE WOESTIJNE, *De pers in het Meetjesland in de 19de en 20ste eeuw*, in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 53 (2002), p. 290-323.
- ⁹ De *Koninklijke Bibliotheek* of *Albertina* werkt aan het digitaal aanbieden van nationale krantentitels via *BelgicaPress* (www.belgicapress.be). Het zoeken op trefwoord gebeurt via het systeem van *Optical Character Recognition* (OCR; optische tekenherkenning), maar dit systeem is niet sluitend (een vlekje kan al vertekening teweeg brengen; bij bepaalde speurtochten, krijg je bv. voor het trefwoord *Aalter* ook alle vermeldingen van *aldaar*). We stelden al meermaals vast dat een eigen zoektocht heel wat meer resultaten opleverde.
- ¹⁰ Dit laatste blad nam, toch wel wat onverwacht, af en toe nieuws uit onze regio op (zie bv. F. BASTIAEN, *Genealogische bijzonderheden in de pers. Zomergemnaren in De Denderbode, 1846-1900*, in: *De Levensboom*, jg. 27 (2014), nr. 1, p. 5-17). Naar de reden moet nog (meer) onderzoek gebeuren. De geboren Bellemnaar Jules Van Lantschoot werkte een tijdje mee aan *'t Getrouwe Maldeghem* en werd nadien uitgever in Dendermonde (zie F. BASTIAEN, *Jules Van Lantschoot, een pionier van de Meetjeslandse heemkunde (Bellem, 1871 – Schoonaarde, 1841)*, in: Appeltjes van het Meetjesland, jb. 63 (2012), p. 69-93. De Zomergemse onderpastoor De Tollenaere was uit die regio afkomstig. We vermoeden dat beiden een zekere rol in de nieuwsgaring of publicatie ervan speelden, naast andere factoren.
- ¹¹ (GAA), (*fAm*), 643 (kermisaffiches).
- ¹² De Poekse Sint-Sebastiaangilde zou in 1867 10 veldwachters samen 20 fr. hebben betaald voor afkondigingen na de zondagse missen. Zie A. STROBBE, *De St.-Sebastiaangilde in Poeke en Lotenhulle*, Nevele, 1990, p. 15.
- ¹³ We vermelden hier de gegevens van alle berichten (inclusief de herhalingen, die we niet meetelden), zodat een specifieke, gedetailleerde bronvermelding hierna kan achterwege blijven voor *Burgerwelzijn*:
- 26 april 1890, p 3 k 1;
 - 31 mei 1890, p 2 k 5;
 - 5 juli 1890, p 6 k 5;
 - 2 augustus 1890, p 3 k 3;
 - 13 september 1890, p 3 k 3 (2 berichten);
 - 20 september 1890, p 3 k 2-3 (+ herhaling 2 berichten vorige week);
 - 20 september 1890, p 3 k 4 (kermis);
 - 27 september 1890, p 3 k 3;
 - 18 oktober 1890, p 2 k 6;
 - 22 november 1890, p 2 k 5;

- 23 september 1895, p 3 k 5 (meermaals herhaald);
 - 26 oktober 1895, p 7 k 1;
 - 1 november 1895, p 6 k 4;
 - 14 december 1895, p 7 k 1.
- ¹⁴ GAA, *fAm*, 520.1 (bevolkingsregister 1891-1900, dl. 5, f° 793).
- ¹⁵ *Burgerwelzijn*, 17 mei 1890, p 2 k 5: *De Wildenburgsche schutters* van Ruiselede, Sint-Pietersveld, laten aankondigen “*De schutters worden aan den trein van 3 ure te Maria-Aaltrre afgehaald*” en in *Burgerwelzijn*, 27 september 1890 p 3 k 3 over de kermismaandagschieting in Lotenhulle op 6 oktober lezen we: “*De schutters komende met de treins, zullen te Aaltrre gratis heen en terug gevoerd worden*”. Deze schieting ving nochtans ook aan om 15u. Ze kwamen dus vermoedelijk aan met een trein van omstreeks 14u.
- Omstreeks 1880 betaalde de Lootse gilde de Aalternaar Felix De Bruyne voor “*voiturage des tireurs*”. Dit sloeg misschien op twee zaken: het transport vanaf het station en het meerijsen in de voorafgaande stoet. Zie A. STROBBE, *a.w.*, p. 20.
- ¹⁶ *Burgerwelzijn*, 1 juni 1895, p 2 k 4.
- ¹⁷ GAA, *fAm*, 520.1 (bevolkingsregister 1891-1900, deel 1, f° 63).
- ¹⁸ https://nl.wikipedia.org/wiki/Liggende_wip (raadpleging: 2 april 2018).
- ¹⁹ J. LUYSSAERT, *a.w.*, foto p. 63.
- ²⁰ A. STROBBE, *a.w.*, p. 10 en 15.
- ²¹ <http://www.sintjorisgildeoostmalle.be> in 5.4.2 over het gildeleven is er sprake van bv. speculaasschietingen omstreeks Sinterklaas (raadpleging: 2 april 2018).
- ²² F. BASTIAEN, *Volkscultuur of sport? Velospelen in het Meetjesland*, in: *Tijdschrift*, jg. 4 (2014), nr. 3, p. 29. Bij de eerste Meetjeslandse fietswedstrijden werden ook die criteria gebruikt om de opkomst, en bijgevolg de aantrekkelijkheid, te verhogen. We stelden dit ook vast bij bolwedstrijden, maar er bestaan vermoedelijk nog geen studies over de algemeenheid hiervan; en P. LAROY, *a.w.* (<https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be>).
- ²³ <http://www.boogschieten-staande-wip.be/432785133> (raadpleging: 2 april 2018).
- ²⁴ Meer info over de wip, de hoogte ervan en de soorten en het aantal vogels (verschillend per land en eventueel per schieting): <http://heerlijkheidvantillegem.brugseverenigingen.be/Watishandboogschieten/geschiedenisvandestandewip> (raadpleging: 2 april 2018).
- ²⁵ A. STROBBE, *a.w.*, p. 10-11.
- ²⁶ *Burgerwelzijn*, 27 augustus 1890, p. 2 k. 6. Cyriel Buysse beschrijft in een van zijn verhalen in *Herinneringen* ook een gaaisprang. Er is daarbij ook sprake van een wipstang en een lang dik touw om het geheel neer te halen (http://www.dbnl.org/tekst/buys009verz05_01/buys009verz05_01_0019.php).
- ²⁷ A. STROBBE, *a.w.*, p. 14.

WIE IS WIE ? VOETBALCLUB AALTER IN TWEEDE PROVINCIALE (1959-1960)

V.l.n.r.: Cyriel Matthys, Romain Brandt, Willy Mestdagh, Georges Lippens, Oswald Van De Velde, Antoine De Sutter, François Coddens, Luk Brugheman, Gerard Goethals, Frans Van De Kerckhove, Antoine De Clercq

Deze foto is genomen na de wedstrijd Aalter-Oosterzele (uitslag 7-3 volgens het opschrift) en dateert waarschijnlijk uit het seizoen 1959-1960. Eendracht Aalter was officieel opgericht kort na de oorlog (1946). De club speelde eerst op een terrein langs de spoorweg (*'de Buize'*) en vervolgens op het terrein Nobelstede (1952-1971). In die jaren deed de club het niet slecht en was aan een opmars bezig in de provinciale reeksen. In het boek *75 jaar voetbal te Aalter* (1991) geeft auteur Roger Vanlaere duiding bij deze periode en bij de spelers.

Aalter beschikte toen over enkele goede voetballers, die aanvankelijk werden begeleid door Valère Dierickx en Christian Goeminne. Halfweg de jaren 1950 kwam er ook een *'officiële'* trainer de ploeg vervoegen, Julien Sohie. De man was beroepsmilitair, had bij Club

Brugge gespeeld en hielp 9 seizoenen lang de Aalterse voetballers vooruit. Hij staat merkwaardig genoeg niet op de groepsfoto.

Over de spelersgroep zelf is volgende informatie terug te vinden. Cyriel Matthys (bijgenaamd *'Tsjoep'*) was overgekomen van FC Eeklo. Romain Brandt en Willy Mestdagh waren stevige spelers uit de eigen jeugdreeksen. Georges Lippens had bij Excelsior Balgerhoeke gespeeld en was na zijn huwelijk in Aalter komen wonen. Doelman Oswald Van de Velde was afkomstig van Aalter en ongetwijfeld de ster van deze ploeg. Hij speelde de jaren ervoor zelfs even in de hogere reeksen bij AA Gent en bij VC Oostende. Antoine De Sutter was een *'oersterke rechtsachter'* afkomstig van Knesselare.

François Coddens, nog een Aalternaar, werd door Van Laere getypeerd als *'prijsschutter bij uitstek'*, die goed was voor een gemiddelde van 22 doelpunten per seizoen. Bruggeman (een *'blonde flits-aanvaller'*) was een aanwinst uit het noorden van het Meetjesland (Assenede). Aalternaar Gerard Goethals had tijdens zijn opleiding in de normaalschool heel wat voetbal gespeeld en kreeg het etiket *'onvermoeibare binnenspeler'*.

Frans Van De Kerckhove was geboren in Aalter maar verhuisde na zijn huwelijk naar Eke-Nazareth. *"Met zijn goede traptechnieken, stevig fysiek en uitstekend kopspel was hij een modern verdediger, die het later als kapitein steeds voor zijn mannen opnam,"* aldus Van Laere. Antoine De Clercq tot slot was een *'pittige en vinnige verdediger'*, die seizoenen lang een sterkmaker was van Eendracht Aalter.

Peter LAROY

INHOUDSTAFEL

Peter LAROY	De Bels – deel 1	3
Filip BASTIAEN	St.-Sebastiaansgilde	48
Peter LAROY	Voetbalclub Aalter in Tweede Provinciale	60

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 15,00
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@telenet.be
Ondervoorzitter: Filip BASTIAEN, Oostmolenstraat 216, 9880 Aalter
0498 85 55 70 - filip@bast-arts.be
Ledenbeheer & secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91
heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be
Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be
Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst_aalter@skynet.be
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com
Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82
Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be
Jonas MAEBE, Lodorp 2/2c, 9880 Aalter-Lotenhulle
0487 16 52 74 - jonasmaebe@hotmail.com
Patriek VANLAERE, Brugstraat 116, 9880 Aalter
09 374 41 07 - dandy.aalter@telenet.be

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

41e jaargang - nr. 3 - 2018

Met de steun van:

Realisatie: L.capitan - Ruddervoorde
Kaftontwerp: Roger Defruyt

PLANTENKWEKERIJEN IN HET VROEGERE BULSKAMPVELD

Niet alleen de regio's van Brugge, Gent en Maldegem zijn sinds lang gekend omwille van hun boom- en plantenkwekerijen, ook in de streek van Aalter, Beernem, Ruiselede en Wingene werden en worden nog altijd bomen, struiken en planten gekweekt. Toen men in de jaren 1950 en zelfs 1960 planten nodig had, ging men die kopen bij een plantenkweker. De 'tuincentra' van vandaag waar men dikwijls meer dierenvoer en gadgets verkoopt dan planten of dingen die te maken hebben met tuinieren, zijn recente uitvindingen die kaderen in de marge van het supermarktconcept dat zich vanaf de jaren 1970 in West-Europa inplantte. Zoals onze kinderen al denken dat de melk van de supermarkt komt en niet van de boer, staan wij er ook niet bij stil dat planten die in tuincentra te koop aangeboden worden, meestal afkomstig zijn van gespecialiseerde plantenkwekerijen in binnen- en buitenland. Bij ons situeert de oorsprong van de plantenkwekerij als bedrijf zich in de 19de eeuw, maar het kweken van planten gaat eigenlijk veel verder terug in de tijd en begint zo'n negen tot tien millennia geleden wanneer mensen voor het eerst planten gingen kweken in plaats van ze te verzamelen. Eerst waren het planten zoals granen, peulen en bonen, groenten, kruiden en vruchten die als voedsel dienden, later ook planten die gekweekt werden omwille van hun specifieke eigenschappen (smaak, geneeskracht, om weefsels te maken, kleurstoffen te bereiden enz.) of gewoon omwille van hun schoonheid. Bos was lange tijd een natuurlijk element en menselijke inbreng kwam eerst in de Middeleeuwen. Vandaag wordt het kweken van planten ingedeeld in specifieke sectoren: boomkwekerij (bosplanten, sierbomen, heesters, rozen, vaste planten), bloeiende planten (azalea's, perk- en balkonplanten en potchrysanten), snijbloemen, bloembollen. De regio van het vroegere Bulskampveld was vooral gericht op de kweek van bosplanten, haagplanten en heesters. Het verhaal dat we hier brengen, is dat van een ietwat vergeten agrarische activiteit die in onze regio allang wijd verspreid was en aan heel wat mensen werk verschafte en nog verschafte. De wortels van deze activiteit liggen echter in het Midden-Oosten, het antieke Griekenland en Rome. Hier was de plantenkwekerij lange tijd in handen van de adel, gegoede burgers, kloosters en kerkelijke prelaten. Doorgaans worden de realisaties van die activiteit toegeschreven aan de hoge heren en soms ook

dames, wiens verdienste dikwijls niet verder reikte dan het betalen van de rekeningen. De mensen die kennis en ervaring hadden en het werk deden, de vele hoveniers en tuinmannen, zijn meestal onbekend gebleven. Alleen de namen van botanici die de plantenwereld bestudeerden en hun verworven kennis en ervaring op schrift zetten, hebben de tijd overleefd.

WAT VOORAF GING

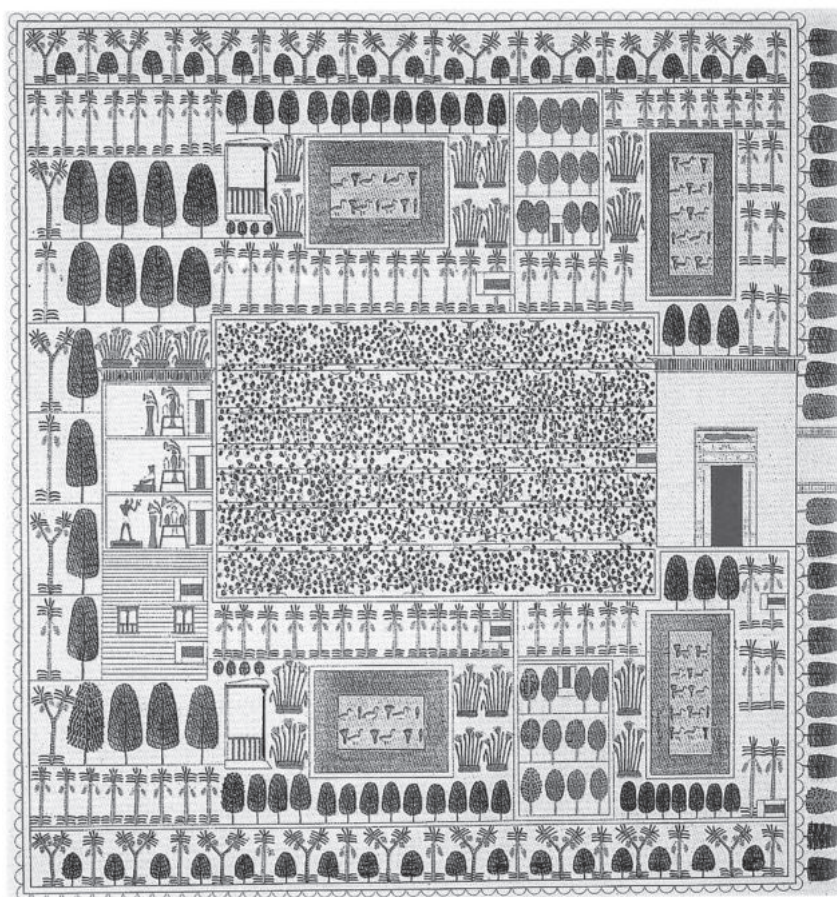
Mensen leefden aanvankelijk als jager-verzamelaars. Daarbij moesten ze een ruime kennis verworven hebben van het leven van de planten en de dieren die ze als voedsel gebruikten. Omstreeks 8000 v.C. deed zich, na de laatste ijstijd, een opvallende klimaatverbetering voor. De noordelijke ijsskape smolt af, de zeespiegel steeg. In het Nabije Oosten werd het klimaat zelfs zeer zacht. Op sommige plaatsen werd het landschap daar opener en groeiden er grassen die onder andere primitieve granen voortbrachten. Een vruchtbaar gebied strekte zich uit van Jordanië tot Anatolië in Turkije enerzijds en tot de stromen Tigris en Eufraat in Irak anderzijds. Voor de mensen die er woonden of kwamen wonen moet de aanwezigheid van die soorten grassen een voordeel gehad hebben. Toen ze ontdekten hoe verzamelde zaden en vruchten, wanneer ze in de grond terecht kwamen, ontkiemden en nieuwe planten voortbrachten, was dat het begin voor een geleidelijke evolutie van jagers-verzamelaars-groepen naar meer sedentaire groepen die zich vooral toelegden op agrarische activiteiten als akkerbouw. Archeologisch onderzoek bevestigde dat de mensen daar voor het eerst niet alleen granen verzamelden, maar ook verbouwden. Het domesticeren van planten en dieren leidde tot de zogenaamde ‘neolithische revolutie’. ^{(1) (2) (3)}

Vanuit het Midden-Oosten verspreidde deze nieuwe levenswijze zich in het Middellandse Zeegebied en over heel Europa om uiteindelijk in de loop van het vierde millennium v.C. ook in onze gewesten te verschijnen. Op andere continenten deden zich gelijkaardige evoluties voor. Daarmee waren mensen in vrij korte tijd plantenkwekers geworden.

Niet alleen granen, maar ook peulvruchten zoals linzen (*Lens culinaris*), erwten (*Pisum sativum*) en tuinbonen (*Vicia faba*) werden verbouwd. Textiel werd vervaardigd van vlas (*Linum*

usitatissimum) en andere planten.⁽⁴⁾ Rond de Middellandse Zee waar het klimaat gunstiger was, werden weldra ook olijven (*Olea europaea*), vijgen (*Ficus carica*) en druiven (*Vitis vinifera*) geogst. Later leerde men ook vruchtenbomen en -struiken kweken en zelfs hun eigenschappen verbeteren.

Vanaf het tweede millennium v.C. verschenen in Egypte, Mesopotamië, Babylon, Perzië en China de eerste tuinen, waar niet alleen

Kopie van een muurschildering van een Egyptische tuin in het graf van Sennefer, een hoge functionaris in Thebe omstreeks 1400 v.C. Binnen de ommuurde tuin trof men naast de ingangspoort en de woning, in het midden een wijngaard aan, verder ook dreven afgezet met loofhout, dadel- en palmbomen, bloemen en waterpartijen. (5)

nutsplanten (vruchtbomen, druiven, kruiden), maar ook al sierplanten voorkwamen.

Ook de Grieken en de Romeinen legden tuinen aan. In de ‘Odyssee’ van Homerus werd de tuin van koning Alkinoüs op het eiland van de Phaeaken, een legendarisch zeevarend volk, als volgt beschreven:

*Buiten de hof lag dichtbij de poorten een grote tuin,
vier morgens in omvang; er omheen was een afscheiding gelegd.
Daar groeiden hoge, bloeiende bomen,
perelaars, granaatbomen en weelderige appelaars,
zoete vijgenbomen en sappige olijven.
Daarvan is er het hele jaar door oogst, in zomer en winter,
nooit laten ze het afweten, want de altijd maar door
blazende wester doet hen gedijen en stooft hen vervolgens.
En peer rijpt er na peer, appel na appel,
voorts druif na druif en vijg weer na vijg.
Daar was een speciale vruchtrijke wijngaard voor hem aangelegd,
waarvan één vlak deel op een open stuk land
gestoofd werd door de zon, op een ander stuk oogstte men de druiven
en perste de andere; daarvóór hingen weer laatbloeiers
in een weelde van bloesem, andere kregen al kleur.
Naast de achterste rij lagen bedden vol groenten
van allerlei soort, altijd vers.⁽⁶⁾*

Later vinden we in Griekse bronnen ook meldingen van het aanplanten van linden, platanen, cipressen en andere bomen langs de wegen. Tuinen waren ook niet langer nuts-, maar siertuinen waar bomen, struiken en planten aanwezig waren omwille van de schoonheid van hun vorm, hun bladeren of hun bloemen. De Griekse filosoof Theophrastus (ongeveer 371 – 287 v.C.) schreef toen enkele merkwaardige teksten over plantkunde: *Peri phytōn historia* (De geschiedenis van planten) en *Peri phytōn aitiōn* (De groei van planten). De manuscripten doken eerst in de 15de eeuw terug op en Theodorus Gaza vertaalde ze van het Grieks in het Latijn: *De historia plantarum* en *De causis plantarum*. Het was Theophrastus die vermeldde dat er bloemen werden gekweekt voor hun schoonheid, hun eigenaardigheden of om ze te gebruiken om parfums van te maken. De Grieken verwierven bijzondere vaardigheden om planten te kweken, uitheemse soorten te adopteren, bestaande variëteiten te veredelen door enting of andere technieken.

Dat blijkt onder andere uit een tekst van Claudius Claudianus:

‘Ooit, in het woud, gaf ik alleen maar bastaardvruchten, ik, wilde perelaar, een stronk in de eenzaamheid waar wilde dieren hun voedsel zoeken; nu heeft men twijgen mij vreemd op mij geënt en breng ik tamme vruchten voort, en een last die niet de mijne is dragen mijn eigen takken. Jou, tuinman, zij duizendmaal dank voor je moeite; dankzij jou word ik, wilde perelaar, nu gerekend onder de bomen die goede vruchten dragen.’⁽⁷⁾

De Romeinen zetten de Griekse tradities verder, verbeterden sommige technieken en verspreidden de aanleg van tuinen in heel West-Europa. Het bestaan van dergelijke tuinen in het Midden-Oosten en later ook in Griekenland en Rome veronderstelt de aanwezigheid van bekwame vaklui die ervaring hadden in het kweken, planten en onderhouden van allerlei plantensoorten. Het waren de hoveniers op de domeinen van de elite van toen, maar het duurde tot in de eerste eeuw v.C. voor er in de literatuur over het beroep van tuinier gesproken werd. In één van zijn brieven aan zijn broer Quintus (III,1,5), schrijft hij over tuinen:⁽⁸⁾

Topiarium laudavi: ita omnia convestivit hedera,qua basim villae, qua intercolumnia ambulationis, ut denique illi palliati topiarium facere videantur et hederam vendere.

[Ik maakte complimenten aan de tuinman: hij heeft alles bekleed met klimop, zowel de onderbouw van de villa als de ruimte tussen de kolommen van de wandelgang, bij zover dat het wel met Griekse mantels bekleedde tuinmannen leken die klimop verkochten.]

Vermoedelijk waren er niet alleen tuinmannen die de veel gebruikte klimop leidden, de struiken en de bomen verzorgden, vooral snoeiwerk, maar waren er ook die zich toededen op het kweken en veredelen van planten. In die tijd werden ook heel wat planten vanuit het hele Romeinse rijk naar Italië gebracht om er vermeerderd en aangeplant te worden in de grote tuinen van de welgestelde burgers. Sommige grote villa's hadden tuinen met enorme parterres, lanen met bomen en een overvloed aan waterwerken.

De tuinman of topiarius zou later ook zijn naam geven aan de *topiaria*, de in geometrische of soms heel specifieke vormen (bijv. dieren) gesnoeide struiken van buxus, cipres of taxus.

*Voorbeeld van topiaria in de tuinen van het kasteel van Chenonceaux.
Foto Jean Camerlinckx.*

Waarschijnlijk lag het kweken van fruitbomen en andere nutsplanten eerst in het Midden-Oosten en later ook in Griekenland en het Romeinse rijk aan de basis van de evolutie die de plantenteelt in het algemeen kende. Bij het begin van onze tijdrekening waren de Romeinen er niet alleen in geslaagd om een groot aantal fruitsoorten te kweken, maar ze hadden ook al verschillende variëteiten van sommige fruitsoorten, vooral dan van appels en peren, gekweekt. De gebruikte technieken: grondbewerking, zaaien, stekken, enten, afleggen, marcotteren, oculeren, planten en verplanten, enz. werden uiteindelijk ook aangewend om allerlei andere planten te kweken.

Toen de Romeinen ca. 56 v.C. Gallië veroverden en inlijfden in het Romeinse rijk, waren akkerbouw en veeteelt bij de Kelten evengoed ontwikkeld als in Italië. De 'Romeinse cultuur' bracht wel nieuwe technieken en vooral nieuwe plantensoorten naar onze regio's. Naargelang de plaatselijke omstandigheden werden er villa's, boerderijen en nederzettingen gevestigd.

Afbeelding van typische Romeinse Villa in de streek van de Rijn. Rechts naast de villa lag de in vier gelijke delen ingedeelde tuin.

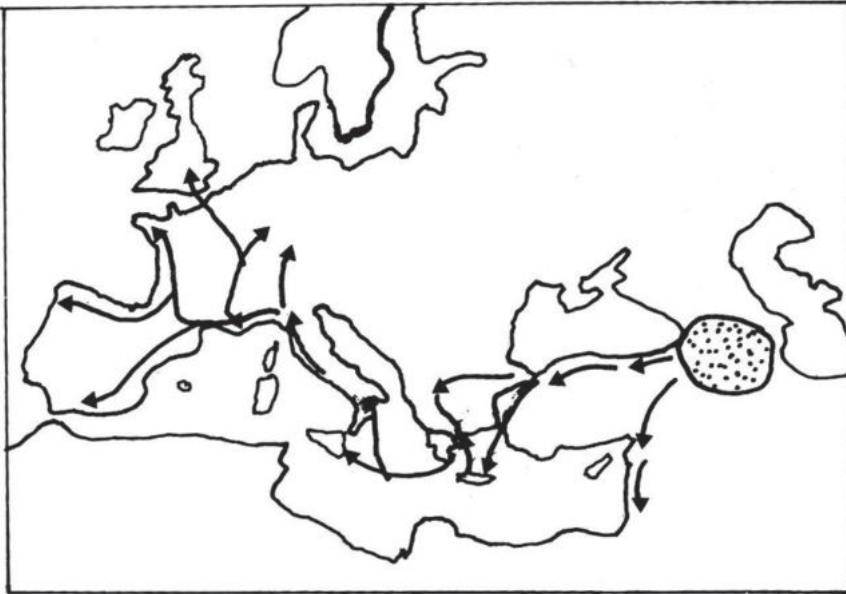
*Het enten van bomen naar een mozaïek in Saint-Romain-en-Gal (Isère).
Bewaard in Saint-Germain-en-Laye, Musée des Antiquités nationales.*

De Romeinen introduceerden nieuwe nutsplanten en zelfs sierplanten. We citeren hier maar enige soorten:

BOMEN

oosterse plataan (*Platanus orientalis*), kweeper (*Cydonia oblonga*), zwarte moerbei (*Morus nigra*), okkernoot of walnoot (*Juglans regia*).

De tamme kastanje (*Castanea sativa*) - Het natuurlijke areaal van deze boom vinden we in het Middellandse Zeegebied, de Balkan, Klein-Azië, de Kaukasus en Noord-Afrika. Het onderzoek toont aan dat deze boom bijzonder populair was in Noord-Italië rond het begin van onze jaartelling. Vondsten wijzen erop dat de tamme kastanje hier door de Romeinen werd aangeplant. De koolhydraatrijke noten werden gekookt of geroosterd of als meel (*farina dolce*) aan pap en brooddeeg toegevoegd. Ook het sterke hout kende vele toe-

Verspreiding van de kastanje over Europa.

passingen. Momenteel wordt de kastanje die hier al 20 eeuwen is ingeburgerd als ongewenste exoot beschouwd.

De appel (*Malus sylvestris*) en de peer (*Pyrus communis*) kwamen in onze gebieden in het wild voor. Pitten ervan werden geregeld in archeologische contexten vanaf het Neolithicum aangetroffen. Het waren de Grieken die de eerste stappen tot domesticatie ondernamen. De Romeinen legden zich toe op de verdere veredeling van deze fruitsoorten. De aanplant van geteelde appels en peren in onze gebieden hebben we aan de Romeinse kolonisatie te danken. De vruchten werden tot moes, sap, wijn of azijn verwerkt.

De perzik (*Prunus armeniaca*) - De wildvorm vinden we terug in Midden-Azië (Perzië), maar de Romeinen brachten de plant reeds in de 3de eeuw v.C. naar Italië.

HEESTERS

De wijndruif (*Vitis vinifera*) - Deze inheemse soort die voorkwam in broekbossen langs de grote rivieren. De oudste voorbeelden van gecultiveerde wijnstokken vinden we in Egypte en Syrië. De

vroegste sporen van wijnbereiding vinden we in het 3de millennium v.C. in Kreta. De Etrusken namen de wijnstok van de Grieken over, terwijl hun opvolgers, de Romeinen, hem bij ons invoerden. In hoeverre in onze gebieden aan wijnbouw werd gedaan, is niet duidelijk gezien de druif ook als sierplant gekweekt werd. Plinius vermeldde de *Vitis* trouwens als tuinplant.

Het scherp peperboompje (*Daphne mezericum*).

De klimop (*Hedera helix*) - Inheems en zeer populair in de Romeinse tuinen.

Het palmboompje (*Buxus Sempervirens*).

De vijg (*Ficus carica*) werd door de Romeinen geïmporteerd. Plinius vermeldde het voorkomen ervan in tuinen.

ROZEN

Roos (*Rosa* sp.), als tuinplant door Plinius vermeld. Een aantal inheemse wilde soorten zoals: bosroos (*R. arvensis*), églantier (*R. rubiginosa*) en kaneelroos (*R. majalis*) werden aangeplant. De Romeinen introduceerden een aantal gekruiste teelten: *Rosa damascena*, *Rosa semperflorens*, *Rosa gallica officinalis*, *Rosa alba maxima*.

POTPLANTEN

In naar Romeins model gemaakte recipiënten, *dolia* genoemd, stonden: de oleander (*Nerium oleander*), de citroenboom (*Citrus limoen*), de laurier (*Laurus nobilis*) en myrthe (*Myrtus communis*). Gezien deze soorten niet winterhard zijn, dienden zij de koude maanden binnen door te brengen.

In kleinere *dolia* werden kruiden aangeplant: iris (*Iris florentina*), lavendel (*Lavandula stoechas*), rosemaryn (*Rosmarinus officinalis*), basilicum (*Ocimum basilicum*), bonenkruid (*Satureja hortensis*), marjolein (*Origanum majoranoides*), koriander (*Coriander sativum*) en munt (*Mentha* sp.) die waarschijnlijk door de Romeinen werd ingevoerd, maar er bestonden ook inlandse soorten.

BLOEMEN EN KRUIDEN

Van de Romeinen weten we ook dat ze bloemen in huis haalden als boeketplanten: iris (*Iris germanica*), afkomstig uit het Middellandse Zeegebied; aardaker (*Lathyrus tubensis*), met eetbare knolletjes; zeepkruid (*Saponaria officinalis*); groot kaasjeskruid (*Malva sylvestris*); bernagie of komkommerkruid (*Borago officinalis*) met oorsprong in Zuid-Europa. Als keuken- en geneeskrachtige plant vaak in tuinen aangeplant en verwilderd; gewone ossetong (*Anchusa officinalis*); wijnruit (*Ruta graveolens*); acanthus (*Acanthus mollis*), mediterrane plant; beemdooievaarsbek (*Geranium pratense*); hondsdrif (*Glechoma hederacea*); vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*); kleine valeriaan (*Valeriana officinalis*) en anjer (*Dianthus plumaris*).

BOLLEN

Turkse lelie (*Lilium martagon*) - oorsprong in bergstreken van Midden- en Zuid-Europa.
witte lelie (*Lilium candidum*); gladiolen (*Gladiolus segetum*); saffraan (*Crocus sativus*) en wilde hyacint (*Scilla non-scripta*) die als sierplant werd gekweekt.

KEUKENKRUIDEN

Knoflook (*Allium sativum*) - Vermoedelijk ligt het stamgebied in Centraal Azië. Misschien reeds in het Oude Egypte in cultuur gebracht. Deze specerij hebben we aan de Romeinen te danken.

Selderij (*Apium graveolens*) is afkomstig uit het Middellandse Zeegebied, maar kwam ook voor aan de Kaspische Zee en de Atlantische kust. De Egyptenaren en de Grieken waren de eersten om deze plant in cultuur te brengen, terwijl de Romeinen het gewas marktbaar maakten.

Thijm (*Thymus sp.*) werd waarschijnlijk door de Romeinen ingevoerd.

Venkel (*Foeniculum vulgare*) kent een mediterrane oorsprong en was reeds in gebruik bij de Egyptenaren, terwijl de Romeinen de plant bij ons invoerden.

Kervel (*Anthriscus cerefolium*) is afkomstig van de landen rond de Middellandse Zee en West-Azië en werd door de Romeinen naar het noorden meegebracht. Deze laatste gebruikten kervel vooral als geneesmiddel. In de Middeleeuwen trof men dit kruid aan in onze kloostertuinen.

Roomse kervel (*Myrrhis odorata*) is een doorlevende variant van dit tuinkruid met een nog meer uitgesproken zoeterige anijsachtige smaak en de witte bloemen ruiken zoet. De varenachtige bladeren zijn wel veel groter dan van de gewone kervel. Het voordeel van deze plant is dat ze steeds ter plaatse mag blijven staan en niet ieder jaar gezaaid of herplant dient te worden. De grote zwarte zaden worden gebruikt om salades te kruiden en om de vermaarde charreuse te voorzien van het nodige aroma.

GROENTEN

Prei, ui en pastinaak.

DE BOOMGAARDEN

Veel fruitsoorten die we nu kennen waren hier al in de Gallo-Romeinse tijd gekend: appels, peren, pruimen; perziken. Plinius de oudere vermeldde bij de Belgen de lustianana kers,⁽⁹⁾ en een variëteit van appels, de spadonia die geen pitten had.⁽¹⁰⁾

Het is mogelijk dat door de Romeinen geïntroduceerde planten aanwezig waren in de onlangs in Aalter onderzochte site van een Romeins castellum, maar voorlopig vonden we geen gegevens in de archeologische rapporten die dit zouden bevestigen.

CONTINUÏTEIT VAN DE ANTIEKE TIJD NAAR DE MIDDELEEUEWEN

De term volksverhuizingen roept nog altijd het beeld op van massale invallen van woeste barbaarse stammen die het hoog beschaaft Romeinse Rijk in korte tijd overspoelden en ten val brachten. In werkelijkheid gaat het hier om een erfenis van de romantische geschiedschrijving van de achttiende en negentiende eeuw die kritiekloos teruggreep op de clichés die in de Oudheid over barbaren bestonden. De Romeinen gebruikten de Griekse term ‘barbaren’,

voor mensen die buiten de grenzen van het Rijk woonden. Het beeld dat de Romeinen hadden van de barbaren was opgebouwd rond negatieve stereotypen. Dat belette niet dat ze Germanen rekruteerden voor het leger en dat ze intensief handel dreven met de volkeren die aan de overzijde van de Rijn en de Donau leefden.

De Romeinen hadden ook niet zo'n grote technologische voor-sprong op de hen omringende barbaarse samenlevingen, noch op het terrein van de primaire, overwegend agrarische productie, noch op dat van de voor de onderlinge krachtsverhoudingen zo belangrijke wapentechnologie. Hun overwicht dankten de Romeinen vooral aan hun organisatievermogen.

De infiltratie van Franken en andere volkerengroepen in het Romeinse rijk had vooral te maken met de politieke en economische desintegratie van het imperium. Op de duur werd aan de Germaanse volksstammen toegestaan om zich binnen de grenzen van het Romeinse Rijk te vestigen als foederati. Ze kregen een zekere bescherming, maar betaalden belastingen en leverden hulptroepen voor de legioenen.

Intussen werden de Romeinen steeds afhankelijker van de foederati en uiteindelijk werden de lokale Romeinse potentaten opzij geschoven en Germaanse stammen breidden hun territoria steeds verder uit, waardoor het uiteraard tot botsingen kwam tussen die verschillende Germaanse volkerengroepen. Zo breidden de Franken hun territorium uit, eerst over Belgica Secunda, later over heel Gallië.

De vele schermutselingen in de 5de en 6de eeuw die niet alleen volkerenstammen, maar ook de lokale potentaten tegenover elkaar plaatsten, leidden tot verstoring van het openbaar en economische leven. De précaire levensomstandigheden en epidemieën betekenden een tijdelijke teruggang van de bevolking in de zesde eeuw. Dat wordt bevestigd door tal van archeologische onderzoeken die erop wijzen dat de bewoningsdichtheid toen afnam. ⁽¹¹⁾

Rond 550, reeds volop in de Merovingische periode, waren de bloemen in de weiden, de fonteinen, de visvijvers en de wijngaarden in de tuin van Childebert I typisch Romeins, tenminste volgens wat Venantius Fortunatus er in zijn *Carmina* over schreef. ⁽¹²⁾

De 7de en vooral de 8ste eeuw werden gekenmerkt door een bescheiden economisch herstel dat van het platteland uitging. Op het einde van het Romeinse rijk waren veel Romeinse villa's en nederzettingen verdwenen. Onder impuls van een nieuwe Germaanse elite wer-

den echter nieuwe villa's of koninklijke domeinen opgericht o.a. de villa Halestra in Aalter en her en der verschenen ook abdijen. Het werden de nieuwe groeipolen voor agrarische activiteiten.

Daarnaast moet gesteld worden dat een groot deel van het Romeinse culturele erfgoed bleef functioneren voor hen die een zekere ontwikkeling hadden bereikt. De Romeinse geschiedenis, de staatsinstellingen, het recht, de architectuur, de taal, de wetenschap en de literatuur bleven een zekere aantrekkingskracht uitoefenen op de maatschappelijke bovenlaag in het Westen.

De *Capitulare de villis vel curtis imperii Caroli Magni* die rond 800 uitgevaardigd werden door Karel de Grote, waren vermoedelijk het gevolg van herhaalde hongersnoden in de tweede helft van de 8ste eeuw en waren bedoeld om voor voldoende voedsel te zorgen voor de bevolking. In de tekst werd het beheer van de koninklijke domeinen beschreven en er was reeds sprake van bosbeheer en werden ook een aantal planten vermeld die op die domeinen moesten voorkomen. Het ging in eerst instantie om groenten, kruiden en medicinale planten, maar in tweede instantie ook om fruitbomen:

De arboribus volumus quod habeant pomarios diversi generis, pirarios diversi generis, prunarios diversi generis, sorbarios, mespilarios, castanearios, persicarios diversi generis, cotonarios, avellanarios, amandalarios, morarios, lauros, pinos, ficus, nucarios, ceresarios diversi generis.

[*Wat de bomen betreft, willen wij dat er appelen zijn van verschillende variëteiten, peren van verschillende variëteiten, pruimen van verschillende variëteiten, vlierstruiken, mispels, kastanjes, perziken van verschillende variëteiten, kweeperen, hazelnoten, amandelbomen, moerbeien, laurieren, pijnbomen, vijgenbomen, notelaars, kersenbomen van verschillende variëteiten.*]

De lijst van groenten en kruiden die in de *Capitulare* werd vermeld, vertoonde veel gelijkenis met deze die eerder door Plinius of Columella werden opgesteld:

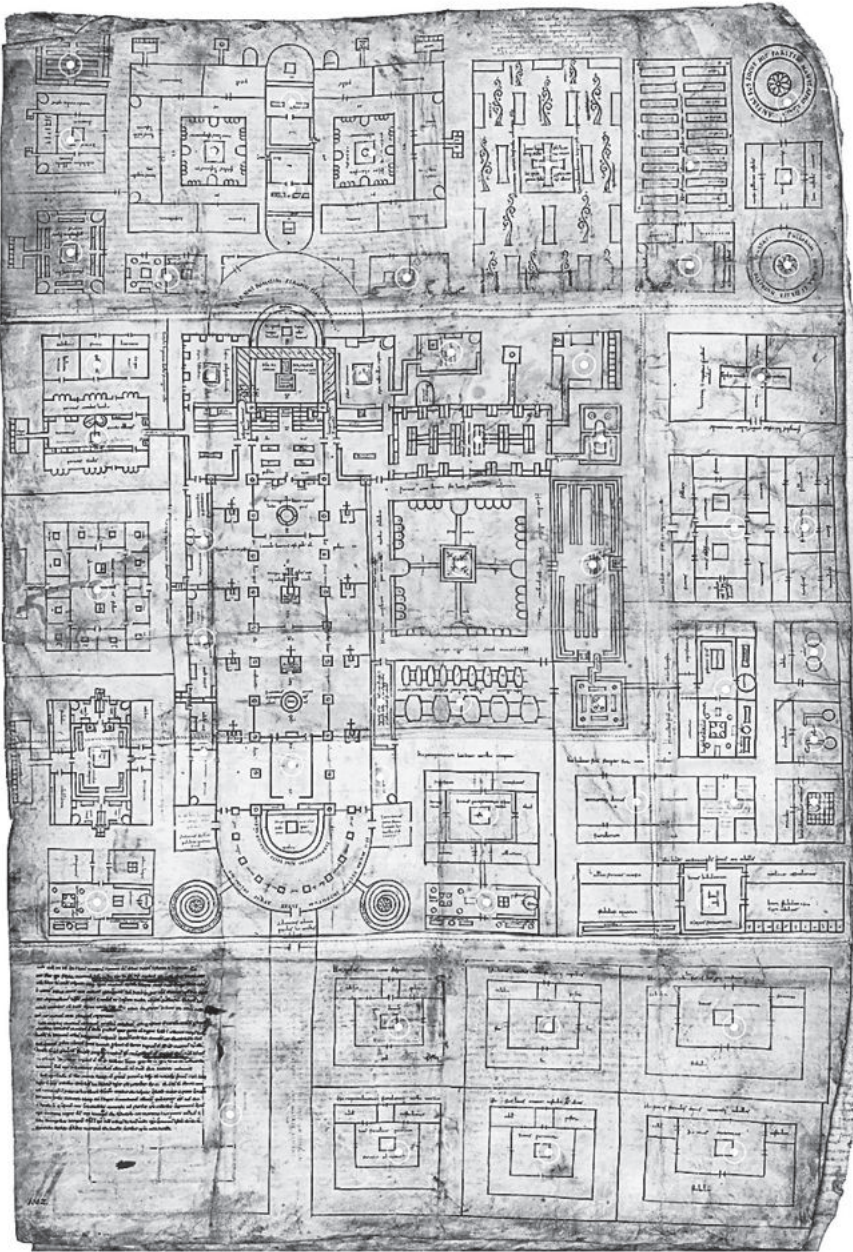
LXX. Volumus quod in horto omnes herbas habeant, id est lilium, rosas, fenigrecum, costum, salviam, rutam, abrotanum, cucumeres, pepones, cucurbitas, fasiolum, ciminum, ros marinum, careium, cicerum italicum, squillam, gladiolum, dragantea, anesum, colouquantidas, solsequiam, ameum, silum, lactucas, git, eruca alba,

*nasturtium, parduna, puledium, olisatum, petresilinum, apium, le-
visticum, savinam, anetum, fenicolum, intubas, diptamnum, sinape,
satureiam, sisimbrium, mentam, mentastrum, tanazitam, neptam,
febrefugiam, papaver, betas, vulgigina, mismalvas, id est altaea,
malvas, carvitas, pastenacas, adripias, blidas, ravacaulos, caulos,
uniones, britlas, porros, radices, ascalonicas, cepas, alia, warenti-
am, cardones, fabas maiores, pisos mauriscos, coriandrum, cerfo-
lium, lacteridas, sclareiam. Et ille hortulanus habeat super domum
suam Iovis barbam.* ⁽¹³⁾

[*We willen dat er in de tuinen volgende planten gekweekt worden:
lilies, rozen, honingklaver, balsemwormkruid, salie, wijnruit, citro-
nella, komkommers, pompoenen, kalebassen, kousenband, komijn,
rozemarijn, karwij, kikkererwten, zee-ajuin, gladiolen (of irissen),
dragon, anijs, bitterappel, bitter witlof, akkerscherm, suikerwortel,
sla, juffertje-in-het-groen, raket, cresson, klis, polei, zwartmoesker-
vel, peterselie, selder, lavas, dille, venkel, witlof, wilde marjolein,
mosterdzaad, bonenkruid, witte munt, munt, wilde munt, boeren-
wormkruid, kattenkruid, moederkruid, papaver, snijbiet, heemst,
kaasjeskruid, wortel, pastinaak, tuinmelde, snijbiet, koolrabi, kool,
uien, bieslook, prei, raap, sjalot, bieslook, knoflook, meekrap, kar-
doen, bonen, koriander, kervel en salie. Dat de daken bedekt worden
met donderbaard.*]

In veel kloostertuinen werden de richtlijnen van Karel de Grote nauwgezet nagevolgd. Dat was onder meer het geval voor het klooster van Sankt Gallen in Zwitserland.

Een van de oudste documenten betreffende tuinen in de vroege Middeleeuwen is de plattegrond van het klooster van Sankt Gallen in Zwitserland. Deze dateert uit 820. Bovenaan rechts lag de begraafplaats waar de krulversieringen vruchtbomen aangeven: appel-, peren-, pruimenbomen, peerlijsterbes (*Sorbus domestica*) ⁽¹⁴⁾, mispel, hazelaar, kastanje-, vijge-, kwee-, perzik-, amandel-, moerbeien- en walnootbomen, die tussen de graven waren geplant. Deze boomgaard grensde aan de groentetuin, met 18 keurige bedden, en (links) het huis van de tuinman met het gereedschapsschuurtje en de opslag voor zaden. Deze terreinen lagen in de zuidwestelijke hoek van het geheel, terwijl de geneeskundige tuin (hier links) in de zuidoostelijke hoek lag. Hier lagen 6 bedden met kruiden, lilies en rozen, en daarnaast was het huis van de dokter en daarvoor de ziekenzaal. ⁽¹⁵⁾

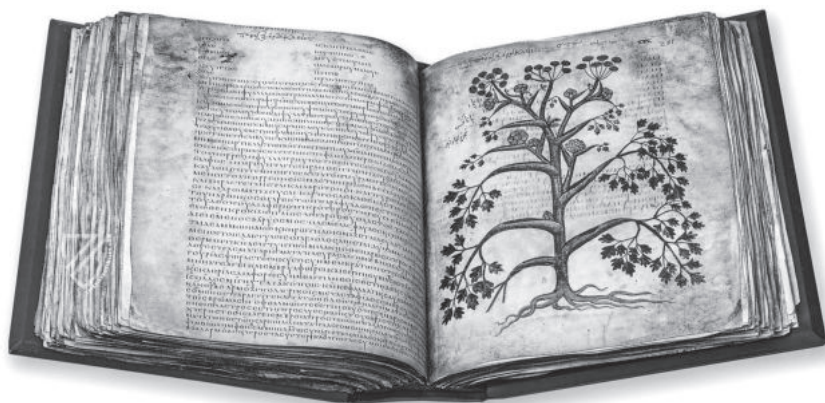

Oorspronkelijke plattegrond van de abdij van Sankt Gallen in Zwitserland.

De middeleeuwse kennis van de planten was zeer sterk verweven met de geneeskunde. Walafriid Strabo (809-849), een monnik uit Reichenau, gaf in zijn *Liber de cultura hortorum*, niet alleen allerlei wenken die konden helpen bij de aanleg van een kloostertuin, maar hij benadrukte de geneeskrachtige eigenschappen van de planten. In elke kloosterapotheek vond men gedroogde kruiden en aftreksels. Indien het enigszins mogelijk was, bevond zich in de nabijheid van het klooster een wijngaard, zoals te Gent op de oostelijke helling vlak bij de Sint-Pietersabdij. De kloostertuinen hadden in de Vroege middeleeuwen in de eerste plaats een nutsfunctie. De functie als siertuin kwam op de tweede plaats, alhoewel aan sommige bloemen wel een symbolische waarde werd gegeven.

TUINEN EN PLANTEN IN DE MIDDELEEUWEN

Vrijwel even belangrijk als de kruidentuinen waren de bibliotheken. Hier werden talrijke genees- en plantkundige werken bewaard. Met monnikengeduld werden hier de manuscripten, kruidenboeken en medische compilaties gekopieerd, met miniaturen verlucht en bestudeerd. Veel middeleeuwse kruidenboeken en 'herbaria' gingen terug op manuscripten uit de Oudheid. Eén van de meest gekopieerde auteurs was Pedanios Dioscorides, een arts uit Klein Azië in de 1ste eeuw. Hij schreef in het Grieks, doch zijn hoofdwerk '*Peri Hulè Iatrikès*' vooral gekend door de Latijnse vertaling die ervan gemaakt werd onder de titel '*De Materia Medica*'. Uit 512 stamt een handschrift dat een kopie is van de oorspronkelijke Griekse tekst. Het werd door Anicia Juliana gekopieerd en werd bijzonder

mooi geïllustreerd met enkele honderden kleurafbeeldingen van planten. Het wordt bewaard in de “Österreichische Nationalbibliothek” te Wenen. Het is het oudst bekend geïllustreerd herbarium dat uit de Oudheid integraal tot ons is gekomen. De illustraties behoren tot een hoogtepunt van de Byzantijnse boekverluchting.

Het werk inspireerde heel wat botanici in de Middeleeuwen en ook nog lang daarna. Na de opkomst van de boekdrukkunst op het einde van 15de eeuw werd het boek in verschillende talen gepubliceerd.

Afbeelding en toelichting van de kaardebol in het werk van Pedanios Dioscorides.

Een ander interessant werk uit die periode was een oorspronkelijk in het Arabisch geschreven manuscript 'Taqwim al-Sihha', een handboek over gezondheid van Ibn Butlan, gedateerd in de 11de eeuw.

Afbeelding van het oogsten van asperges uit een latere Latijnse vertaling van het werk van 'Taqwim al-Sihha' einde 14de eeuw.

Later werden er verschillende Latijnse vertalingen van gemaakt met als titel ‘*Tacuinum Sanitatis*’.⁽¹⁶⁾

Pietro de’ Crescenzi (*Petrus Crescentius*) (°Bologne, 1230 ; +1320 of 1321) was een Italiaans magistraat en agronoom (landbouwkundige). Hij was de auteur van het ‘*Ruralium commodorum opus*’ en wordt beschouwd als de vader van de landbouwwetenschap in Italië. Het *Ruralium commodorum opus* werd geschreven tussen 1304 et 1306 en gold destijds als een standaardwerk voor de agronomie.

Thomas van Cantimpré (°1201; +ca. 1270), Dominicaan te Leuven, bracht met *De Natura Rerum* een compilatie van de toenmalige kennis van de natuurwetenschappen. De West-Vlaamse dichter Jakob van Maerlant (°ca.1221/1235; +ca. 1300) maakte van dit encyclopedisch oeuvre een vrije bewerking: *Der Naturen Bloeme*.

Tuinen waren metertijd niet alleen in kloosters te vinden, maar doeken ook op in het inmiddels sterk ontwikkelde stedelijk milieu. De gegoede klasse legde er niet alleen groente- en kruidentuinen aan, maar ook siertuinen, enkel en alleen bestemd tot het genieten van de schoonheid. Jakob van Maerlant gaf in zijn *Historie van Troyen* een beschrijving van dergelijke lusttuin:

“*Niet te lanc en was het gras
Mer te maten; daerin stonden
Alrehande bloemen, daer si op vonden
Den dau noghdoe; ‘t prieel was ront
Ghemuert; in midden soe stont
Eene clare fonteine scoene ende goet,
en ryckelic boem daer op ghebloet,
Soe groet ghewassen, dat hy scade
Gaf met menghen groenen blade
Der fonteinen ende den priele
Byna in den meesten deele*”.

De middeleeuwse tuin werd gewoonlijk beschreven als een boomgaard, maar was veel meer dan een verzameling vruchtbomen, omdat er ook dikwijls andere bomen werden aangetroffen, evenals groente- en kruidentuinen. Deze luthoven werden soms gebruikt om gasten te ontvangen, te dansen, te zingen en wanneer de gelegenheid zich voordeed, om er grote eetmalen te houden. Onder

invloed van de Renaissance werden de boomgaarden geleidelijk vervangen door veel formelere ontwerpen met fraai afgewerkte omheiningen, prieeltjes, afgeschermdde hoekjes, zodenbanken, fontein en een groot grasveld met wilde bloemen erin en eromheen.

Genees- en plantkunde werden aan de pas opgerichte universiteiten onderwezen. Een eerste universiteit werd gesticht in de 9de eeuw te Salerno in Italië. Pas vanaf 1150 kon men er les volgen aan een medische faculteit. Daarna volgden ook Toledo, Bologna (12de eeuw), Padua (1222), Parijs (12de eeuw), Oxford (12de eeuw), Napels (1224), Cambridge (1225). De oudste universiteit in de Nederlanden is deze van Leuven (1425).

Aan deze instellingen werden tal van werken uit de Oudheid bestudeerd, die bij ons bekend geraakten via vertalingen uit het Arabisch. De contacten met het Oosten kregen door de kruistochten (11de-13de eeuw) een nieuwe impuls. Ridders en krijgslui uit het Westen leerden in de veroverde gebieden nieuwe planten en geneeskrachtige kruiden kennen. Zeer waarschijnlijk werden in die periode de stokroos, “rose d’outremer” of “rose de Damas” (*Althaea rosea*), afkomstig uit Syrië, het boekweit (*Polygonum fagopyrum*) en de brandende liefde (*Lychnis chalcedonia*) in onze gewesten binnengebracht.

*Detailafbeelding naar Guillaume de Lorris
et Jean de Meung, Le roman de la Rose.
Manuscript van Engelbert van Nassau, eind
15de eeuw in British Library, Harley MS 4425,
f.12v.*

Eén en ander veronderstelt dat er in de Middeleeuwen op de domeinen van de edelen, gegoede burgers en in de kloosters mensen aanwezig waren die kennis en ervaring hadden in het kweken van bomen en planten, dat er ruimte voorzien was om plantgoed op te kweken en dat er ook plantgoed werd uitgewisseld.

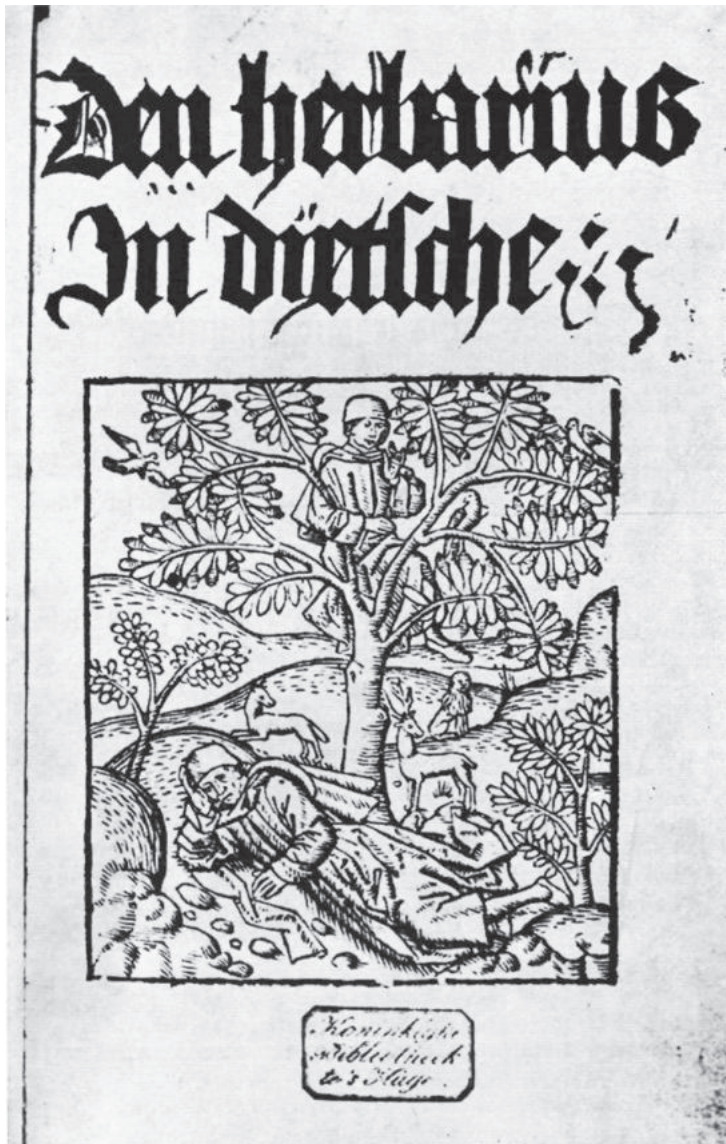
Daarmee komen we aan de hedendaagse definitie voor een plantenkwekerij: ‘een terrein dat voorbehouden is aan de vermeerdering van houtgewassen (bomen en struiken) en van doorlevende planten en het opkweken ervan tot ze het stadium bereiken om uitgeplant te worden of zoals het hedendaags heet, gecommmercialiseerd te worden’.

Aanvankelijk sprak men over hoveniers en pas later had men het over plantenkwekers.

DE NIEUWE TIJD

Op vlak van plantkunde en aanleg van tuinen betekende de overgang van Middeleeuwen naar de Nieuwe tijd evenmin een cesuur, maar een verdere evolutie. Als cultuurstroming ontstond de Renaissance in de 15de eeuw in Italië en bracht niet alleen een vernieuwing en herleving in de kunst, maar ook een andere, meer profane visie op de maatschappij. De ideeën van klassieke Oudheid werden opnieuw ontdekt. Op wetenschappelijk gebied betekende de Renaissance een revolutie. Er werd niets meer aanvaard op gezag van voorgangers, maar de mens ging de natuur grondiger onderzoeken en beschrijven. Papier kwam in de plaats van perkament en de uitvinding van de boekdrukkunst rond het midden van de 15de eeuw maakte een verspreiding van ideeën en wetenschappelijke gegevens op ruimere schaal mogelijk. Ontdekkingsreizigers verkenden de kusten van Afrika en India. In 1492 bereikte Christophorus Columbus (1451-1506) de Nieuwe Wereld. Na de eerste pioniers, volgden geneesheren, kruidkundigen, naturalisten en botanici op zoek naar nieuwe, nog ongekende planten. Het overbrengen van zaden en knollen naar Europa, bracht een nieuw cultuurverschijnsel met zich mee: het kweken van exotische of vreemde planten. De tulp (*Tulipa*) die in 1562 in Antwerpen werd ingevoerd is een typisch voorbeeld van het succes van exotische planten in die tijd en ook nog lang daarna. Die exoten maken hoe dan ook deel uit van ons cultureel erfgoed en het is zeer de vraag in hoeverre het opportuun is die planten uit onze tuinen en parken te verbannen als ‘vreemdelingen’.

Voor het eerst werden ook pogingen ondernomen om, steunend op het uitzicht van de planten, de totaliteit van de flora onder te brengen in een systematisch geheel. De kruidkunde werd de specialiteit van apothekers, de plantkunde deze van de botanici.

Voorblad van de Herbarius in Dietsch.

PLANTENBOEKEN

In de eerste gedrukte plantenboeken vonden de drukkers de gelijkenis met de planten zoals ze er in werkelijkheid uitzagen van ondergeschikt belang. Het kwam erop aan deze wiegendrukken — zo noemt men alle boeken gedrukt vóór 1500 — even goed verkoopbaar te maken als de handgeschreven middeleeuwse manuscripten en boeken. Deze waren immers vaak verlucht met prachtig geïllustreerde miniaturen.

Een voorbeeld van wiegendruk wordt gevormd door de ‘*Herbarius in latino*’ die omstreeks 1483 door Jan Veldener te Kuilenburg werd uitgegeven. Het was het allereerste gedrukte boek met afbeeldingen van planten. Een jaar later volgde een Nederlandse vertaling onder de titel ‘*Den herbarius in dyetsche*’, dat door dezelfde drukker, nu in de universiteitsstad Leuven werkzaam, in omloop werd gebracht. Waarschijnlijk kunnen deze publicaties als het voorbeeld voor alle gedrukte herbaria beschouwd worden. ⁽¹⁷⁾

Overvloedig verlucht met meer dan 1000 gravures was de ‘*Hortus sanitatis*’, in 1497 door Johann Prüss te Straatsburg uitgegeven. Vooral drie grote kruidenkenners, de Duitse arts Leonhart Fuchs (1501-1566) uit Tübingen, de kartuizermonnik Otto Brunfels (1487-1534) uit Mainz, vanaf 1523 arts te Bern en de Duitse plantkundige Hiëronimus Bock (1498-1554), die allen publiceerden in de eerste helft van de 16de eeuw, mogen als de baanbrekers worden beschouwd van meer wetenschappelijke illustraties. Hiëronimus Bock was de eerste die in Midden-Europa een werk over kruiden samenstelde dat op eigen persoonlijke waarnemingen berustte. Deze geleerden tekenden echter meestal niet zelf, maar deden voor het illustreren van hun boeken beroep op kunstenaars. In sommige werken vindt men trouwens de portretten van de tekenaars en houtsnijders.

In de Nederlanden waren er in de 16de eeuw twee belangrijke botanische tuinen:

- De eerste was deze van Peter van Coudenberghe, apotheker in Antwerpen, die een tuin had buiten de Sint-Jacobspoort in Borgerhout. In zijn ‘*Hortus Germaniae liber recens*’ gaf Conrad Gesner een lijst der planten, die in de tuin van Peter van Coudenberghe groeiden. In ‘*De Botanica*’ in de Zuidelijke Nederlanden publiceerde L.J. Vandewiele een studie daarover. (18)

- De andere was deze van Karel van Sint-Omaars, in Moerkerke. Beide tuinen werden door Guicciardini Lodovico in zijn boek *'Description de tous les Pays-Bas'* als volgt beschreven: *'en cette ville est hors la porte saint Jacques, au village de Borgher-haut, le jardin excellent du Seig. Pierre Coudeberg Apoticaire, et homme docte, et vertueux: auquel jardin, outre les simples ordinaires qui croissent communement icy, et alleurs, on y voit plus de 400 sortes de simples d'estrange pays, que a faict portes, et recouvré de tous costez á grand frais, et avec une extreme diigence. En une lieuë et demye de Bruges en la Seigneurie de Moerkercke le Seigneur du lieu nommé Charles de St.-Omer gentilhomme bien qualifié, et honorable, a un jardin digne d'estre admiré, pour estre embelly d'infinies sortes de simples excellens; outre mille autres gentilles-ses, qui rendent le lieu agréable; et tant iceluy, que la chose et le Seigneur d'iceux digne de perpetuelle mémoire'*.⁽¹⁹⁾

Peter van Coudenberghe en Karel van Sint-Omaars kenden elkaar en wisselden zaden en planten met elkaar uit. Beiden hadden zeker een grote kennis, zowel over inheemse als uitheemse soorten planten. De verzorging en vermenigvuldiging van zoveel plantensoorten veronderstelt ook de aanwezigheid in beide tuinen van verschillende hoveniers en tuinmannen die veel ervaring hadden.⁽²⁰⁾

Karel van Sint-Omaars die de heerlijkheid van Moerkerke bezat, evenals de heerlijkheid Biesem in Aalter en enkele heerlijkheden in Knesselare, was gekend omwille van de tuin die hij bezat in Moerkerke en de collectie tekeningen van planten die hij had laten maken. Matthias de l'Obel (1538-1616), schreef in zijn in 1581 verschenen *'Kruydtboeck'*: *Mijn heer van Renoutre saligher ghedachtenisse die zijns ghelijcke niet ghehad en heeft onder alle de Cruyde-lief-hebbers van Europa om alle de gheslachten van cruyden tzy vremde oft intlandsche te doen naer tleuen conterfeyten gheenens cost spaerende...*⁽²¹⁾ Dit laatste wordt bevestigd in de staat van goed die na zijn dood werd opgesteld. Daarin wordt melding gemaakt van:
Vng couffre ou jl y a dedens quatre liures dherbes peintes
Vng commencement dung liure des oyseaulx
Vng commencement dung liure des poissons et aultres animaulx.

Het is mogelijk dat de tuin rond het kasteel van Moerkerke al vroeger werd aangelegd en dat Karel deze uitbreidde en aanpaste aan de tijdsgeest. De beschrijving van de tuin in Moerkerke en de brie-

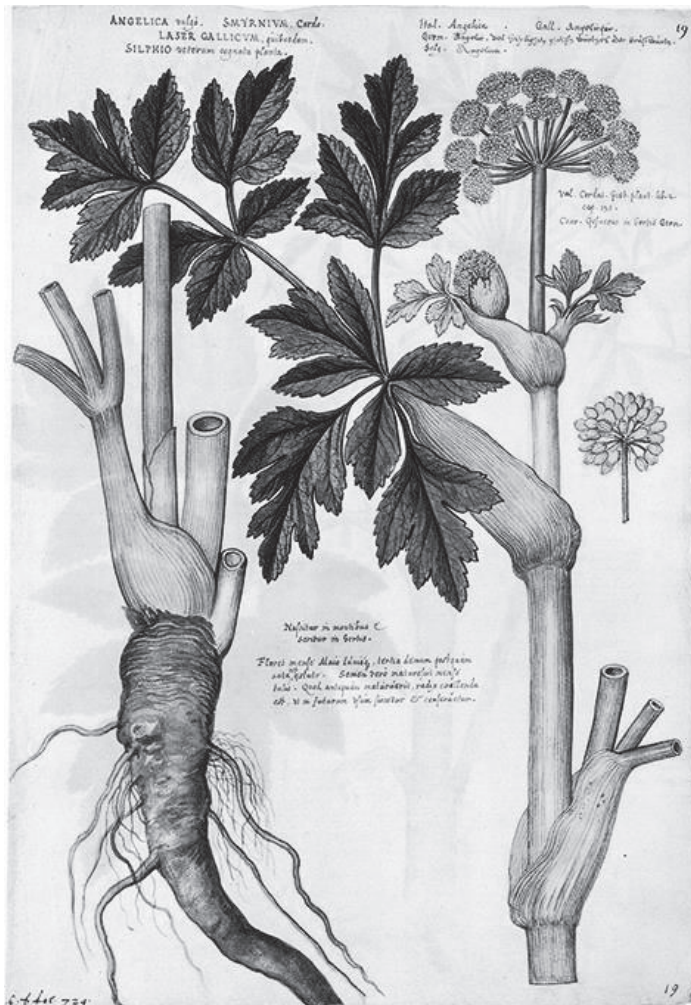
ven daarrond geven een duidelijk beeld van het soort planten dat er gekweekt werd en de manier waarop botanici informatie en planten uitwisselen over heel Europa.

De tuinen van Karel van St.-Omaars lagen op het neerhof van het kasteel te Moerkerke, aan de zuidzijde en de oostzijde ervan. Ze waren onderverdeeld in '*jardins a jolytez et des aultres jardins auецques darbres fruict portans et bols montans*'. De lusttuin, met de kruidentuin, lag aan de zuidzijde, de boomgaard lag aan de oostzijde. Beide waren omringd door een doornhaag. Om van het opperhof naar de tuinen te gaan, moest men over een brugje, over de walgracht. Karel liet ook een nieuwe dreef aanleggen, ten zuiden van het kasteel in de richting van de Lieve. Op het neerhof stonden zo'n tweehonderd olmen, op het schuttershof van de herberg stonden er honderdzeventig en langs de dreef buiten het hof aan de oostzijde van het kasteel stonden er honderdvijfentwintig olmen en twee linden. In de kruidentuin kweekte hij zowel inheemse als uitheemse planten. Welke uitheemse planten er in de tuin te vinden waren, kan afgeleid worden uit de aquarellencollectie, waarin bij de beschrijving der planten wordt vermeld dat deze hier in de tuinen voorkwamen.

Naast het kweken van planten in de tuin, werden ook zaden geoogst en bewaard om ze later terug in de tuin te kunnen zaaien of om ze met plantenliefhebbers uit binnen- en buitenland te kunnen uitwisselen. Eén en ander blijkt uit de verschillende brieven uit de correspondentie van Clusius uit de periode dat hij bij Karel verbleef, evenals uit een brief die Johannes Cruquius van 21 december 1566 aan Clusius in Brugge zond. Karel had hem planten gevraagd die in Frankrijk voorkwamen. Cruquius kon ze niet onmiddellijk vinden, maar beloofde om het volgend jaar zaden te oogsten en op te sturen. Opmerkelijk is dat het niet Karel is die de vraag aan Cruquius richt, maar wel Clusius in Karels naam.

In het kasteel stonden er verschillende kasten om de zaden te bewaren. In Karels cabinet stond er *un couffre pour y mectre les semences*. In dat van Anna stond er nog *un grand ormaire pour garder sementes*. Hij bewaarde er niet alleen de zaden uit zijn eigen tuin, maar ook de zaden die hem door Clusius en anderen werden toegestuurd. In de periode dat hij bij Karel verbleef, tussen september 1565 en november 1567, heeft Clusius voor planten en zaden kunnen zorgen en heeft hij de kruidentuin kunnen verzorgen. Mogelijk heeft Clusius daar kennis en ervaring opgedaan voor het onderhoud en de uitbouw van de tuinen, die hij later aanlegde bij Jan

van Brancion in Mechelen, keizer Maximiliaan II in Wenen en in de Hortus van Leiden. Uit de staat van goed van Karel van St.-Omaars vernemen we ook de namen van de mensen die tuinen in Moerkerke onderhielden. Paul de Witte was de tuinier. Voor het onderhoud van de boomgaard was Zegher de Wever verantwoordelijk. De omvang van de boomgaard was vrij groot en een schattingsverslag van 1609⁽²²⁾ beschrijft welke bomen erin voorkwamen: *up een stuk lants daer wylen myn heere van Dranoulter zyn moy hof afghemact hadden 200 hondert veertich keersse boomen daerjnne begrepen zynde drie peere boomen met een deel jonghe queeckerie up een houcxken vanden zeluen houe.*

Een brief van François Rapaert, geneesheer uit Brugge, die de arts van Karel van Sint-Omaars was, aan Clusius leert dat Karel van Sint-Omaars een belangrijke collectie zaden, bollen en planten had en dat Clusius nadien een rijkere collectie bezat. ⁽²³⁾

Karel van St.-Omaars verzamelde niet alleen planten, maar beschreef ze ook en liet er tekeningen van maken. Deze collectie werd vereenzelvigd met de *'Libri picturati A.16-30'* ⁽³¹⁾, die zich nu in de Jagiellonskabintheek te Krakau in Polen bevinden. Deze verzameling bevat naast aquarellen van dieren vooral 1409 aquarellen van planten. Voor het maken van de tekeningen deed Karel beroep op de Brugse schilder Jacob vanden Corenhuuse en misschien nog andere schilders.

Waarschijnlijk was Karel van plan om onder de titel *'Centuriae plantarum rariorum'* een boek uit te geven. Het is mogelijk dat hij dit wou doen met de medewerking van Clusius. Zo laat de briefwisseling tussen beiden toch vermoeden. Door het overlijden van Karel in 1569 kwam er van het project niets terecht.

In alle geval was minstens een deel van de verzameling al eind 1564 beschikbaar want Karels vriend Guido Laurinus schreef op 25 november 1564 aan Clusius: ... *al gedurende veertien dagen zijn de Heer [Karel] en ikzelf met niets anders bezig dan dat hij mij de kennis van de planten aanleert (hoewel het putje winter is), zijn zeer mooi boek, waarvan ik veronderstel dat je het exemplaar gezien hebt, ordenend volgens de methode van Dioscorides.* ^{(24)(25) (26)}

In de 16de eeuw werden er niet alleen rijk geïllustreerde herbaria gepubliceerd, maar ook tractaten over het vermeerderen en verzorgen van planten. Zo beschreef W.L. Braeman enkele werkjes uit die periode.

In 1513 werd te Brussel door de bekende Thomas van der Noot een kwarto-drukwerk op de markt gebracht, getiteld: *'DBouck van Wondre'*. Het betreft een belangrijk technisch handboek dat bestaat uit korte hoofdstukjes, zesentachtig in totaal. Daarop volgden nog een aantal andere teksten, waarbij echter geen indeling in hoofdstukken meer wordt gegeven. De eerste achtenvijftig hoofdstukken handelen over het verven van laken, wol, doek, fluweel, 'bolckeraen', zijde en leder. De hoofdstukken (59-67) bespreken de manieren om ijzer en staal te harden of "weeck" te maken, of om messen, bijtels en vijlen te harden. Verder een aantal kapitels (68-84) over de aanleg, de verzorging en bemesting van wijngaarden,

het plukken van de druiven en de wijnbereiding, samen met allerlei technische ingrepen om wijn te ‘bewerken’, bepaalde soorten wijn of azijn te maken en dies meer.

De volgende twee hoofdstukken (85-86) zijn in feite keukenrecepten en handelen respectievelijk over het maken van “que cruyt” en het bereiden van ‘groen gingebaer oft calmus’.

Met kapittel 87 begint een traktaat, getiteld : ‘Een tractaet van planten ende greffien’. Het is de oudste Nederlandse tekst over horticultuur die we bezitten. Dit deel van het boekje bestaat uit vijfenvijftig hoofdstukjes die meestal slechts enkele regels tellen en qua inhoud sterk uiteenlopend zijn. Van enige structurering van de tekst is geen spoor. Naast planten, verplanten, enten, bemesten, bodemkeuze, en vele andere verwante onderwerpen, komen ook het zaaien van look, uien en andere groenten voor, het behandelen van oude of zieke en door mieren geplaagde bomen en problemen waarmee men bij het bewaren van vruchten geconfronteerd wordt. Als geheel is de inhoud van het werk wel interessant omdat het een uitvoerige bijdrage is tot onze kennis van de praktijken die in de Late middeleeuwen en vroege zestiende eeuw in onze gewesten in de hofbouw gangbaar waren.

Transcriptie van de tekst van hoofdstuk 29 over kastanjes:

Castanien plantmen gelijc die vigeboom, oft men greffijtse, ofte men verplantse ooc wel. Ghi sultse leggen in water, ende die te gronde gaen, salmen setten, ende dit salmen doen in november oft in december.

Want die in dese twee maenden geplant oft geset zijn, die sullen lange dueren, ende goede vruchten dragen. Die zommige plantense in de meerte, ende settense in de aerde, gelijc boven; dese zyn soeter dan die eer geplant zijn. Maer die eer geplant zyn, in dye voorseyde twee maenden, die dragen eer vruchten : maer men salse eerst proeven, de welcke dat goet zyn om te setten, alsoot voerseit is.

Dit is noch een ander proeve om te weten welcke castanien dat goet zijn om te planten. Ghi suiter nemen een deel, ende legtse in de savele dertich dagen lanc, ende dan suldise wel wasschen. Als si wel gewasschen zijn legtse in water, ende dye dan te gronde gaen die zyn goet om planten, ende die opt water bliven die zijn daer quaet toe.

In 1538 verscheen een andere tekst over horticultuur en die was bijgevoegd aan een herdruk van een ander werk, ‘Den groten Herbarius met al sijn figueren die ortus sanitatis ghenaeamt is’.

De tekst ging onder de titel: *Noch is hier een boecxken by gemaect van menigerley plantingen ende potingen der boomen, met veel schoon leeringen van die natuere der boomen, welc in dander Herbarius niet en is.*

Alhoewel de tekst geen uiterlijke structuur heeft, kunnen er wel degelijk een aantal goed afgelijnde onderdelen in worden onderscheiden. Na wat in de tekst “gemeyne onderwijsinghen” genoemd worden (I), volgen algemene richtlijnen voor het aanplanten en verzorgen van bomen (II). Dit deel is in tien instructies verdeeld, met nog een viertal op het einde toegevoegde nota’s.

In deel III zijn elf algemene “onderwijsinghen” voor het poten van bomen samengebracht, terwijl het volgende deel (IV) uitvoerig handelt over de acht manieren om bomen te enten. In deel V gaat het eveneens over enten van fruitbomen maar nu over het enten van “vreemde op vreemde”, d.w.z. niet het veredelen van de wilde soort maar het inbrengen van een ent op een onderstam van een boom die tot een heel andere familie behoort als b.v. een wijngaardrank op een pereboom.

Deze tekst verscheen als een afzonderlijk drukwerkje in 1556. Het heette ‘*Een nyeu seer schoon ende profitelijck plantboecxken van menigherley plantingen*’ Het is in Antwerpen gedrukt door Van Gheelen en bevat dezelfde tekst als die welke in de Herbarius van 1538 voorkomt.

Transcriptie van de tekst van item 7 over poten of stekken:

7. Die seuenste wijze om te poten oft inten. Doorboort eenen aerden pot, die niet te cleyn en is, ende trect daer eenen tack door, nochtans niet ghebroken noch ghesneden vanden boom, ende piet [prikt] dien met een messe so verre als hi inden podt staet, ende schudt dan aerde in dien aerden pot, ende na acht daghen ghiet daer watere inné, so keert oft wendt hem dien tack inden podt. Mer dat moet inden Herfst geschieden. Ende daer na inden Meerte, snijdet dien tack vanden boom, ende breekt dien podt in stucken, ende sedt hem met dat aertrijck in een ander aerde.

Beide boekjes zijn duidelijk geïnspireerd door eerdere werken in het Frans en het Duits: ‘L’art et manière de semer, et faire pepinieres des sauvageaux. Enter de toutes sortes d’arbres et faire vergiers ... Rédigé et mys en escript par frere Dany, religieux de Labbaye Saint

Vincent, lez Ie Mans.’ Mogelijks al gekend als manuscript einde 15de eeuw.

Verder is er het werk dat geschreven werd door Gottfried van Franken. Deze werd op het einde van de dertiende of bij het begin van de veertiende eeuw te Würzburg of omgeving geboren. Hij schreef een werk in het Latijn dat hijzelf ‘*Palladius abbreviatus*’ noemde en waarvan de oudste handschriften dateren uit het midden van de veertiende eeuw. Reeds in de tweede helft van de veertiende eeuw werd de ‘*Palladius abbreviatus*’ in het Duits vertaald. Het werk staat nu als ‘*Pelzbuch*’ bekend. Het werk heeft eeuwenlang een grote invloed uitgeoefend, vooral, maar niet uitsluitend, in de Duits-talige gebieden. In de late vijftiende eeuw verscheen het ook in Frankrijk en Engeland in druk. ⁽²⁷⁾

Het derde boekje dat Braekman besprak, is een Engelse tekst uitgegeven in 1572 ‘*Certayne ways of planting and graffing*’.

VAN NATUURLIJK BOSSEN NAAR AANGELEGDE BOSSEN

In de 10de en 11de eeuw leidden enerzijds, vrij grootschalige ontginningen van bossen en anderzijds de toenemende behoeften aan hout (timmerhout, geriefhout en brandhout) van de groter wordende stedelijke nederzettingen tot gebrek aan hout en diende dit uit steeds verder gelegen streken aangevoerd te worden. Dat blijkt alvast uit diverse middeleeuwse documenten. Bovendien pakte de overheid uit met beschermende maatregelen en werd met verloop van tijd ook het aanplanten van jonge bomen en bossen een noodzaak. Mogelijks beschikten kloosters en grootgrondbezitters toen al over plaatsen op hun domeinen waar jong bosplantsoen werd opgekweekt. Bronnenmateriaal daarover lijkt echter niet aanwezig te zijn. De eerste vermeldingen dateren van het einde van de 15de eeuw en betreffen de levering van lindeplantsoen vanuit Brugge voor aanplantingen in het Haagse bos in Nederland. Voor de 16de eeuw zijn er vermeldingen van boomkwekerijen in het Waasland in Sinaai (Hof van Lijsonck) en Waasmunster (Hof van Baverikke). ⁽²⁸⁾

Vanaf de 17de eeuw werd de informatie overvloediger. Door de abdij van Enname werd er in 1624 een perceel dat aanvankelijk verpacht werd, omgezet in een plantsoen voor abelen.

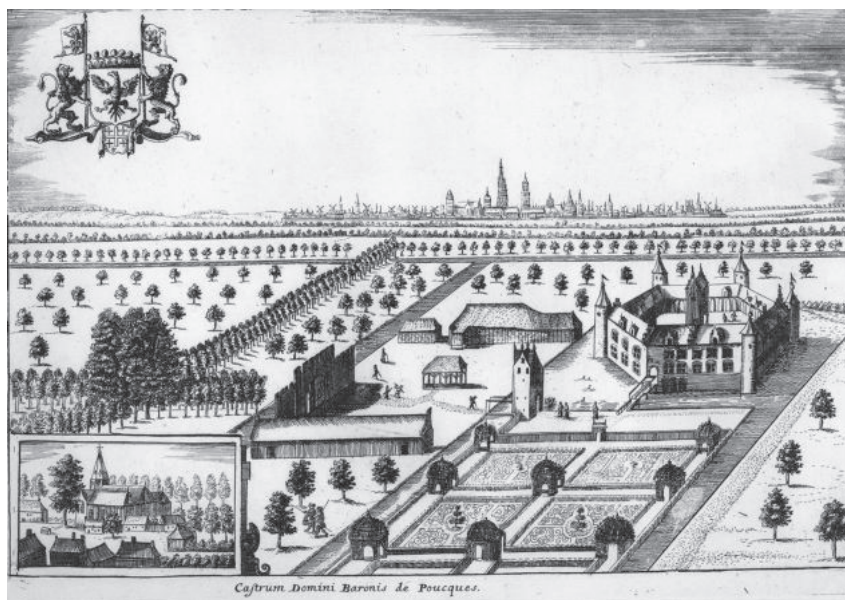
In Aalter hadden verschillende eigenaars gronden op Bulskamp verworven, onder andere Willem De Zutter, Gerard Vanden Bogaerde en Niclaeys De Bruyne. In 1637 kochten de Jezuiten van Brugge in Aalter gronden aan die eigendom waren van Willem De Zutter. Deze behoorde tot een goeode Aalterse familie. Zijn vader, Joris De Zutter, pachtte in 1564 het Woestijnegoed, baatte daar een brouwerij uit en bezat heel wat gronden in Aalter, onder andere het goed ter Venne en verschillende stukken grond gelegen rond Nieuwendam. Joris behoorde in 1566 tot de Calvinistische kring rond Catharina van Boetzelaer die hem belastte met de armenzorg van de Calvinistische gemeente te Aalter. Joris De Zutter die niet gevlucht was toen Alva in de Nederlanden landvoogd werd en in Aalter bleef, werd veroordeeld tot een hoge geldboete en een verbanning van drie jaar uit het Land van de Woestijne. Zijn zoon, Willem De Zutter, woonde op het goed ter Venne en was herhaaldelijk burgemeester of schepen van het Land van de Woestijne in de periode 1607-1631. Hij stelde ook enkele kerkrekeningen op in het begin van de 17de eeuw en was tot 1640 griffier van de heerlijkheid van Woeste en Weibroek. De Jezuiten kochten van hem een leen *'Weervulve ofte Tollenare'* genoemd. Het ging over 25 bunder (ongeveer 33,5 ha) grond gelegen *'ande Nieuwendam up beede zijden vande nieuwaert'*. Gerard Vanden Bogaerde en zijn schoonbroer Boudewijn Van der Meersch kregen in 1634 vrijstelling van alle belastingen, zoals *'pointingen'* en *'ommestellingen'*, om in Aalter 300 gemet (ca. 134 ha) *'velt ende heye tot lande te bringhen'*.⁽²⁹⁾

Gerard Vanden Bogaerde behoorde tot een goeode Brugse familie van handelaars en ambtenaren die in de 17de en 18de eeuw functies als schepen, ontvanger of zelfs burgemeester van Brugge uitoefenden. Hij was de zoon van Donaas II van den Bogaerde (1576-1640) en Marie Claesman. Donaas II was schepen en thesaurier van de stad Brugge en was gouverneur van de Berg van Charitate. Gerard van den Bogaerde (1601-1695), was gehuwd met Anna van der Meersch en was schepen van de stad Brugge.⁽³⁰⁾ Hij was het die in Aalter verschillende stukken veld verwierf en begon met de ontginning ervan. In 1638 bezat hij al een hoeve, het *'Nieuw goet'* genoemd, die verpacht werd aan Pieter Beeckman. Er was al bos aangeplant en er was zelfs een *'planterie'*, waar jong plantgoed werd gekweekt voor de aanleg van nieuwe bossen. Toen de Jezuiten hun gronden verwierven in 1638 gebruikten zij die planterij verder. In 1654 lieten ze duizend *'eecken plantsoen'* van het Hooggoed naar Nieuwendam voeren voor boomaanplantingen in het veld

rond Nieuwendam. ⁽³¹⁾ In 1657 werd de hoeve op het Hooggoed opgegeven. De akkers werden verder uitgebaat door de pachter van de hoeve op Nieuwendam, maar over de planterij wordt in de bronnen niet gesproken. Vermoedelijk werd die verder uitgebaat, want voor de verdere bebossing van het veld hadden de paters veel jong plantgoed nodig.

Begin van de jaren 1640 gaf Antonius Sanderus in zijn boek *'Flandria illustrata'* een merkwaardig beeld van het domein van de familie de Preud'homme in Poeke. Sanderus toonde een zeshoekig waterkasteel, met op vijf hoeken een ronde toren. Op de zesde hoek bevond zich de toegang die langs een ophaalbrug te bereiken was. Op de binnenplaats stond een donjon. Voor het kasteel lag een klassieke tuin verdeeld in vier vierkante percelen waar op de hoeken prieeltjes geconstrueerd waren. Rond het kasteel lag bos. Er zijn echter geen andere bronnen die bevestigen dat het kasteel er in 1641 uitzag zoals Sanderus het tekende.

Gezien de bijna permanente oorlogstroebelen en bijhorende inkwartingen van vreemde troepen in de jaren 1620 en 1630 lijkt het weinig waarschijnlijk dat de heer van Poeke kosten maakte om het

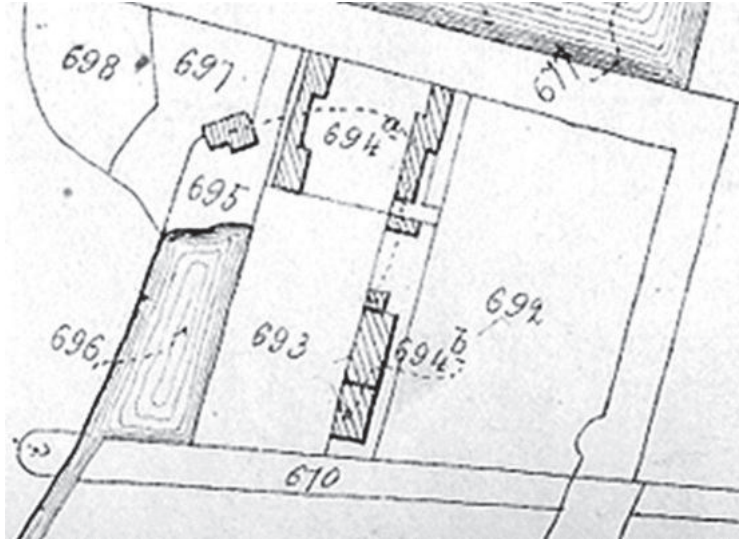

Het kasteel van Poeke ca. 1640 volgens Sanderus.

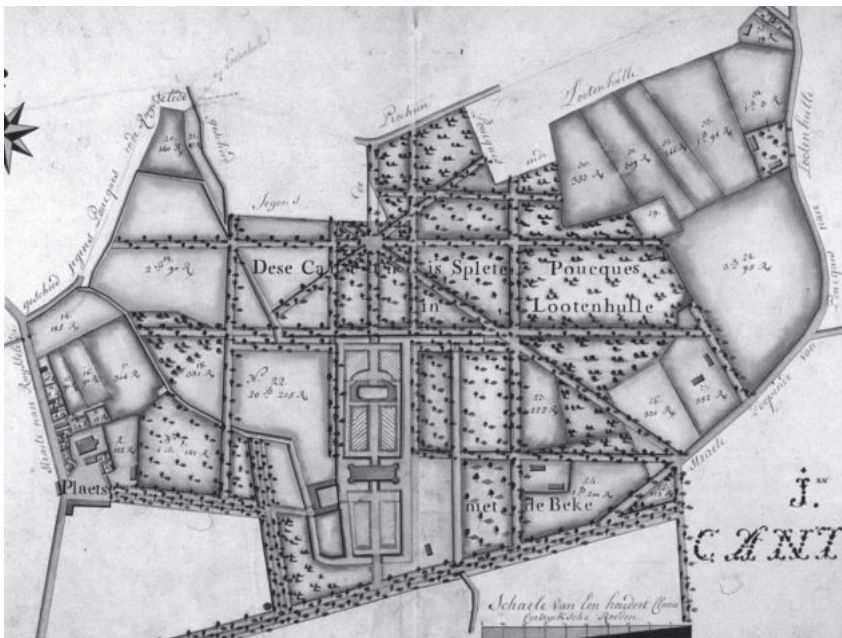
in 1453 vernielde kasteel opnieuw op te bouwen. Ook de oorlogsomstandigheden lieten die heropbouw niet toe. Er zijn overigens meer bronnen die aangeven dat zo'n zeshoekig kasteel en bijhorende tuin alleen in de fantasie van Sanderus of zijn tekenaars heeft bestaan. Zie ook ⁽³²⁾.

Toen Charles de Preud'homme het bouwvallig kasteel in het midden van de 18de eeuw liet herstellen, legde hij er ook een tuin en park aan en de plannen daarvan waren geen fictie. Behalve het feit dat er op het domein hoveniers aanwezig waren en dat er regelmatig werkkrachten uit het dorp werden aangeworven om op het domein te werken, zijn de bronnen erg zwijgzaam over de aanwezigheid van een plaats waar bloemen, planten en jonge bomen werden gekweekt. We veronderstellen dat die in de omgeving van de hovenierswoning aanwezig was.

In de 18de eeuw werd in de steden ook al de verkoop van planten georganiseerd. Soms kondigden verkopers van planten uit binnen- en buitenland in Gent in de kranten de verkoop van planten aan. Toen Charles de Preud'homme besloot om in Poeke met zijdeteelt te beginnen, vonden we in de rekeningboeken van de baron verschillende rekeningen aan in verband met de aankoop van moerbeibomen. In het voorjaar van 1749 begon de baron met de eerste aanplantingen van moerbeibomen in Poeke. Aan een zekere Chapuis betaalde men op 6 februari een bedrag van 5-9-2 pond gr. voor de *coop ende levering van moerebesieboomkens van Orleans*. In april 1751 noteerde men taxen en vrachtkosten voor een levering van *moerebesieboomkens van Orleans*, terwijl in augustus van hetzelfde jaar 7-16-6 pond gr. werden betaald aan een zekere Bertrand, kapitein in het Franse garnizoen van Duinkerke. Waarschijnlijk trad deze op als tussenpersoon voor de levering van de *moerbesieboomkens*. In november leverde Pierre Robichon voor 10-10-4 pond gr. fruitbomen. Deze handelaar in fruitbomen was afkomstig uit het Franse Orléans en kwam in die tijd ieder najaar naar Gent om er zijn waar te verkopen. Hij logeerde in de stad en via een krantenbericht werden de Gentenaars op de hoogte gebracht van zijn aanwezigheid. Het is niet uitgesloten dat hij zijn bomen toen al op de 'Peirdekouter', de huidige Kouter verkocht. Uit de omschrijving in het rekeningboek is niet duidelijk of we hier onder 'fruitbomen' moerbeibomen moeten verstaan. Vermits er geen rekeningboeken beschikbaar zijn van 1753 tot 1758, weten we niet in hoeverre in die periode moerbeibomen aangekocht werden. Van 1759 tot 1762

*Popp-kaart: hoveniershuis en serres op het domein van Poeke in de tweede helft van de 19de eeuw.
Archief Jean Camerlinckx.*

*Het domein van Poeke volgens de Franse kadasterkaart ca. 1811.
Archief gemeente Aalter.*

komt Robichon nog steeds in de boeken voor in verband met de levering van fruitbomen (onder andere kersen en abrikozen), moerbeibomen en zaad voor het kweken van moerbeibomen. Dat laatste laat vermoeden dat er toen in Poeke een planterij voor moerbeibomen en misschien ook andere planten aanwezig was. Het in 1763 door de Gentse landmeter P. Le Queue opgestelde landboek van Poeke, geeft ons uitsluitsel waar al die moerbeibomen werden aangeplant. Onder het ‘eerste canton’ vinden we onder nr. 1: *Item een stuck lant beplant met seyde wormen boomkens*. Op de bijbehorende kaart situeerde het perceel waar de moerbeibomen aangeplant waren zich tussen de dreef die van Lotenhulle naar Poekeplaats loopt en de Voordebeek. Het ietwat vijfhoekig perceel was ongeveer 1 bunder 142 roeden (ca. 1,8 ha) groot.

Rond die tijd waren ook in Frankrijk verschillende plantenkwekers bekend. Naast de hoger al vermelde plantenkwekers in Orléans en veel andere steden was één van de meest gekende, Thuilleaux, opgericht in 1650 om te voldoen aan de vraag naar planten van André Le Nôtre die toen onder meer de tuinen van Versailles aanlegde. Het ging niet alleen om decoratieve bomen, maar ook fruitbomen, bomen die geschikt waren voor timmerhout of om als brandhout te gebruiken.

Volgende tekst aan de hand van de door de abdi van Ter Duinen in Burkel (Maldegem-Kleit) bijgehouden boeken, geeft een idee van hoe een plantenkwekerij in het begin van de 18de eeuw werd uitgebaut.

Op de abdijhoeve werden in 1712 intensief bomen gekweekt. Dat was toen de abdi de hoeve zelf uitbaatte. De boomkwekerij lag op de Bruineberg en aan de oostkant van de Oude Brugse Heerweg. Daar stonden eiken, berken en beuken. Ook in de tuin achter de hoeve werden jonge planten gekweekt. Men vond er *kweeperen, frambozen, kersen, notelaars, wijngaardstekken, essen, olmen, vlierstruiken, rozijnen, amandels, kastanjen, taxussen, dorenhagen en kornoeljen*. De verkoop van die planten bracht jaarlijks een mooie som op. In de kwekerij werkten een tiental personen, meestal mensen uit de omgeving, die ook hielpen op de hoeve tijdens de oogst of bij het slijten van het vlas. In de bossen werkten bestendig zes personen die de grachten en de beken onderhielden en het hout hakten. Ook de heide werd verder ‘gebroken’ en men gebruikte daarvoor een soort pikhouweel. Er werden nieuwe dreven aangelegd,

wat de ontginning vergemakkelijkte. Met elzenplantsoen werden enkele nieuwe bossen aangeplant. ⁽³³⁾

We weten niet hoelang de plantenkwekerij van de Jezuïeten in Aalter in gebruik is geweest, noch wat er mee gebeurde na de verkoop van het domein in 1780. Zoals dat gebruikelijk was op veel kasteeldomeinen kweekte men waarschijnlijk ook ten tijde van de familie Roelands en de familie Jullien jonge bomen op het domein, maar bronnen die zulks bevestigen vonden we niet. Wel lagen er volgens de kadasterkaart van rond 1900 twee boomkwekerijen op het domein van Jules Van Besien en Charles Mast. De ene lag tussen het buitenverblijf Blekkervijver en de weg van Maria-Aalter naar Aalter en lag vlak naast de tuin. De andere in het noorden van het domein, midden in de bossen.

In die tijd was voor het vermeerderen van bomen en heesters, zaaien een veel gebruikte manier. Het zaad kon worden verzameld in de natuur, maar kon ook worden aangekocht.

Het uitzaaien gebeurde bij voorkeur in de herfst (eik, beuk, kastanje) of in de lente (den, olm...). Voor veel soorten is de vegetatieve vermeerdering efficiënter en zelfs noodzakelijk. Dit kan door stekken of poten. Daarbij werden één- of tweejarige twijgen, in stukken gekapt '*en bec de flûte*', waarvan acht duim in de grond werd gestopt en vier duim bovengronds uitstak. Tijdens de volgende lente, wanneer de stekken wortel hadden geschoten, werden ze verder uit elkaar uitgeplant. Twee jaar later werden ze op hun definitieve plaats gezet. De vermeerdering via stekken was mogelijk voor de wilg, de zwarte-, Italiaanse- en Canadapopulier, grauwe abeel, olm, haagbeuk, wilde liguster en plataan. Het maken van afleggers kan op twee manieren gebeuren. Men kan een loot afbuigen en deels in de grond vastleggen. Het uiteinde moet dan wel boven de grond uitsteken. Deze manier was courant in de bossen. Soorten die zich goed voelden bij deze manier van vermenigvuldigen, waren hazelaar, haagbeuk, linde en plataan.

Tenslotte was er voor de abeel, wellicht ook voor de ratelpopulier, mogelijkheid om tot vermenigvuldiging te komen via worteluitlopers. Na een tweetal jaar werden de uitlopers afgesneden en uitgeplant.

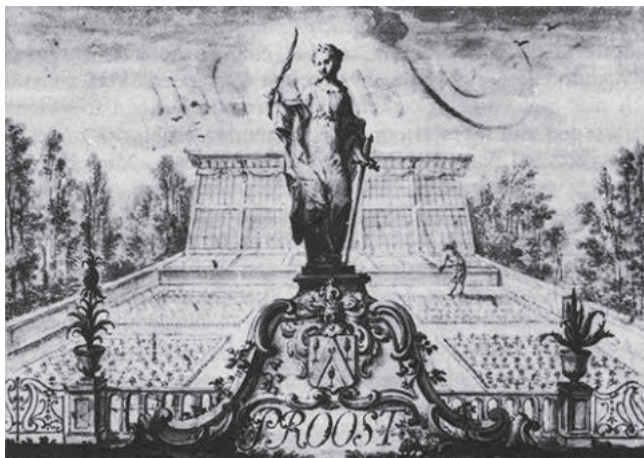
Aan de grens van Maria-Aalter en Beernem lag niet ver van het huidige kasteel Reigerlo, het '*Goet van den Bogaerde*'. Eigenaar was

Andries-Lodewijk Van den Bogaerde (1726-1799), een verre verwant van de eerder al vermelde Gerard Van den Bogaerde, die in de eerste helft van de 17de eeuw gronden bezat in Aalter en die later verkocht aan de Jezuïeten.

Andries Van den Bogaerde was in 1749 gehuwd met Angelique Rotsart de Hertaing (1731-1803) en was jarenlang thesaurier, schepen en burgemeester van het Brugse Vrije en daarbij cumuleerde hij ook nog andere functies zoals deze van het oppertoezicht over de hengsten. In Brugge bezat hij verschillende huizen en over West-Vlaanderen verspreid had hij talrijke hofsteden en gronden.

Van den Bogaerde betrok in Brugge een woning, 'Den Eekenboom', gelegen aan de Langestraat, op de hoek van de Kersenboomstraat. Achter het huis lag een tuin van een paar duizend vierkante meter die voorzien was van een oranjerie en van serres. Van den Bogaerde beperkte zich niet tot de traditionele bloemen en planten. Hij slaagde er ook in om exotische vruchten als ananas te kweken.

Andries-Lodewijk werd lid van de *confrerie van de H. Dorothea* in 1762 en in 1763 en 64 was hij 'zorger'. Voor het jaar 1771 was hij de proost van het gezelschap en liet dit in het confrérieboek vereeuwigen met een sierlijke lavistekening door schilder Jan Garemijn, waarop de ananasplant opvallend aanwezig was. ⁽³⁴⁾ De monumentale serre die op die tekening is weergegeven is allicht een artistieke vrijheid van de tekenaar.

De tuin van Andries Van den Bogaerde in Brugge volgens Jan Garemijn. Op het wapenschild van de familie Van den Bogaerde symboliseren drie bomen de activiteiten van de familie.

Het lidmaatschap was een logisch gevolg van zijn botanische activiteiten, die hem bekend maakten in de middens van de tuinliefhebbers zowel in het binnen- als in het buitenland (Lestiboudois in Frankrijk). De leden van Sint-Dorothea gingen onder meer de verplichting aan, nieuwe variëteiten die ze konden ontwikkelen, onderling te verkopen of te ruilen. Ze bezochten ook regelmatig mekaars tuinen en organiseerden veilingen. ⁽³⁵⁾ Sommige hoveniers die in hun dienst werkten, legden later de basis voor zelfstandige hofbouwbedrijven, een bezigheid die in de 19de eeuw in de streek van Brugge en in het Meetjesland zeer verspreid was. ⁽³⁶⁾

Een deel, zo niet een aanzienlijk deel van zijn botanische activiteiten was gesitueerd op zijn buitenverblijven. Hij had er minstens twee. Op Sint-Kruis werd hij in 1773, na de opheffing van de Jezuitenorde eigenaar van het kasteel Nieuwenhove. De gronden rond het kasteel en het neerhof werden omgevormd tot een formele tuin en er werd een plantenkwekerij aangelegd.

Hij bezat ook gronden in en rond Beernem die door erfenis van zijn vrouw in 1760 in het bezit van de familie gekomen waren. Het ging hoofdzakelijk om woeste gronden die hij in de daarop volgende jaren liet omzetten in bos en soms ook akkerland.

Domein Van den Bogaerde in Beernem. Kaart Ferraris.

Daarvoor had hij François Werrebroeck (1739-1824) in 1764 als plaatselijke regisseur in dienst genomen. Deze woonde op een hoeve vlakbij het zomerverblijf dat de familie Van den Bogaerde in Beernem had laten bouwen. De hoeve bestaat nog en is gelegen langs de Noendreef.⁽³⁷⁾ De bomen die hij in Beernem aanplante, waren waarschijnlijk afkomstig van de kwekerij in St.-Kruis. Uit brieven blijkt overigens dat van daaruit heel wat plantsoen verstuurd werd. In een brief van 16 oktober 1787 aan zijn zoon André, deelde hij mee dat 500 à 600 beukenplanten en 300 eikenscheuten klaar stonden om voor hem naar Waarschoot verscheept te worden. In 1795 verstuurde hij naar zijn zoon 250 lorkenplanten. Hij voegde er ook instructies bij voor het planten en verzorgen van de planten. Blijkbaar was Andries van den Bogaerde zelf bij de uitgevoerde werken van nabij betrokken, want in een manuscript van 1795 beschreef hij uitvoerig de ontginning van zijn gronden in Beernem: *Verhandeling door Andries L. van den Bogaerde over de bosbouw, speciaal met betrekking tot het goed Reijgerloo in Beernhem.*⁽³⁸⁾

Dat de man onderlegd was in alles wat te maken had met planten, bewijst ook de uitgebreide reeks boeken in zijn bibliotheek over botanica. Ter informatie is de volledige lijst in bijlage weergegeven.

DE PLANTENKWEKERIJ WORDT UIT DE SFEER VAN DE GRONDBEZITTERS GEHAALD.

In Aalter was op het eind van de 18de eeuw ongeveer de helft van de gemeente beplant met bos. De rest was vooral landbouwland en slechts een beperkte oppervlakte was besteed aan woningen en infrastructuur. Naast openbare instellingen zoals de kerkfabriek en het armbestuur, waren het vooral edelen, gegoede burgers en rijke boeren die eigenaar waren van bos- en landbouwgrond.

De heren wedijverden om de tuinen en parken die ze rond hun buitenverblijven aanlegden, met bijzondere of exotische bomen, struiken en bloemen, mooi en extravagant te maken. De herenboeren legden zich meer toe op de kweek van fruitbomen. Ook voor boeren-pachters was de opbrengst van een boomgaard een bron van inkomsten.

Aanvankelijk hadden grote domeinen een eigen plantenkwekerij waar één of meer hoveniers en werklieden de zaken beredden. Nieuwe plantensoorten werden geruild tussen de domeinen,

maar stilaan gingen hoveniers zich specialiseren in het kweken van allerlei soorten planten of het voortbrengen van grote hoeveelheden planten van een beperkt aantal soorten, maar in verschillende variëteiten.

De bronnen van toen laten ons kennismaken met vele hoveniers en landslui die van het kweken van planten een hoofd- of bijberoep maakten.

In Maldegem pachtte Bernardus Van Hulle in 1792 gronden op Burkel die toen eigendom waren van de abdij Ter Duinen. Hij begon er met een plantenkwekerij. Later kwam daar ook nog het bedrijf van Sieur De Coninck bij.

Het Bulskampveld was niet erg geschikt voor een winstgevende landbouwactiviteit, maar toch slaagde men erin om een bloeiende boomkwekerijen op te richten. Dat deze agrarische sector zich op het Bulskampveld ontwikkelde, was niet toevallig. In de regio had men al jaren ervaring met de ontginning van het veld en het aanleggen van bossen. Op de kasteeldomeinen waren veel hoveniers en arbeiders werkzaam voor het kweken van planten en onderhouden van de bossen. Bovendien was de lichte, zanderige bodem uiterst geschikt voor het zaaien en kweken van allerlei boomsoorten. Door de zandige ondergrond kon het water vlot gedraineerd worden. ⁽³⁹⁾

Sommige hoveniers gingen rond 1800 onafhankelijke werken. Ze werkten eerst voor de lokale en regionale afzetmarkt. In de loop van de 19de eeuw kwam er een toenemende vraag uit het buitenland. De telers breidden hun bedrijven uit, zowel in oppervlakte als in verscheidenheid van gekweekte plantensoorten.

Filip Schepers zette rond 1805 een bescheiden boomkwekerij op in Wingene-Sint-Jan. Hij was de zoon van Willem en Anna Delmot en was geboren te Gent in 1784. Om te ontsnappen aan de conscriptie die in 1798 door de Fransen was ingevoerd, zou Filip Schepers zijn ondergedoken in de bossen van het Bulskampveld. Daar leerde hij zijn toekomstige vrouw kennen, Caroline Decorte (°Aalter, 1786; +Wingene, 1853), dochter van Jan en Anna Mortier. Wegens de desertie van Filip kon hun huwelijk niet officieel geregistreerd worden. Zo komt het dat hun oudste kinderen onder moeders naam als Decorte werden ingeschreven op het gemeentehuis in tegenstelling met de jongste zoon Joan, die de naam Schepers zou dragen.

Zijn zoon Joan en diens kinderen hebben de plantenkwekerij in de loop der jaren uitgebreid tot een bedrijf van 20 ha dat tot op vandaag nog altijd de naam Schepers draagt. Tegen het einde van de 19de eeuw was de kwekerij al goed uitgebouwd en werden planten niet alleen in België geleverd, maar ook uitgevoerd naar het buitenland. De kwekerij ontwikkelde zich tot een toonaangevende bosboomkwekerij. Tot de jaren zeventig kweekte men bijna uitsluitend het echt bosplantsoen met vooral veel naaldhout. Vanaf toen begon men meer loofhout te kweken en werden stilaan ook meer haag- en landschapsplanten gekweekt. Aanvankelijk kweekte men vooral uit zaad. Sinds het einde van jaren tachtig worden ook planten uit stek gekweekt. Vandaag kan een uitgebreid assortiment bos-, haag-, en landschapsplanten aangeboden worden.

Tot 1986 was het bedrijf in handen van nakomelingen van de familie Schepers, Guido en Gaby Dejans-Schepers. In 1986 werd de boomkwekerij overgenomen door Jozef en Greet Hanssens-Mehuys die een opleiding als landschaps- en tuinarchitect hadden.

TOME 1902 - PRINTEMPS 1903.

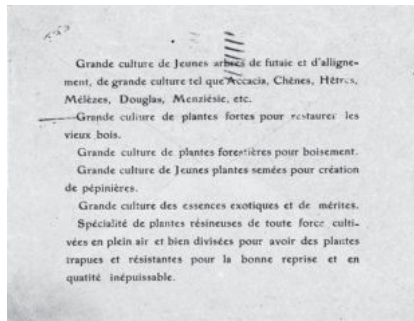
PÉPINIÈRES DE
MME VVE J. Schepers & Fils

PROPRIÉTAIRES-PÉPINIÉRISTES
à et par WYNGENE, Flandre Occidentale (Belgique.)

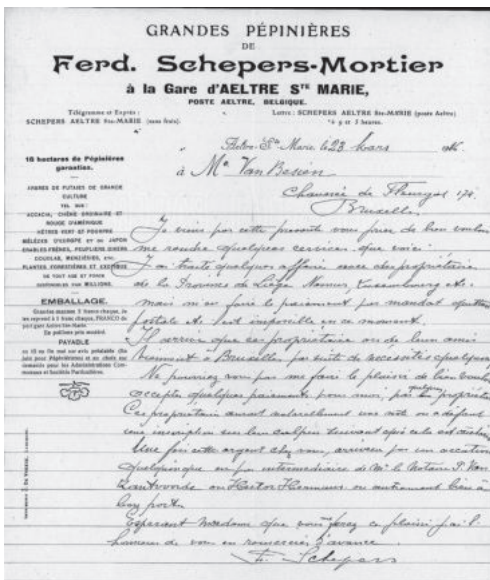
Fait l'impression de vos adresses sous un...
Les marchandises sont envoyées par wagon...
Etablissements sur demande gratis pour...
Nos pépinières, les plus vastes de la Belgique...
Fait l'impression de vos adresses sous un...
Les marchandises sont envoyées par wagon...
Etablissements sur demande gratis pour...
Nos pépinières, les plus vastes de la Belgique...
Fait l'impression de vos adresses sous un...
Les marchandises sont envoyées par wagon...
Etablissements sur demande gratis pour...
Nos pépinières, les plus vastes de la Belgique...

Noms	Noms des plants	Hauteur	An. de pépini. et état	Lev. végétant en hoop.	la	prix
					100/100	1000
117	TYRRENE ordinaire	gewone Eech	3	2 R	95-175	20 00
118	"	"	2	2 R	10-25	12 00
121	"	"	1	"	10-25	2 50
122	"	M. d'Amst.	2	"	10-25	240 fr.
123	"	white Amoric. Eech	3	1 R	10-25	1 50
124	"	groene of gew. Eech	2	"	10-25	3 00
125	"	"	2	"	10-25	2 50
127	"	scorpen	2	1 R	20-40	15 00
128	"	scorpen	2	1 R	20-40	15 00
129	"	scorpen	2	1 R	20-40	15 00
130	DEMAIHOYEN d'Esp.	gewone Eech	2	1 R	20-40	40 00
131	NOINETIER des Isles	Marsinoot	3	2 R	60-50	25 00
132	REYHER de l'Isle de France	white root Albert	2	1 an bot. 70-120 (3)	40 00	
133	SAULE maraîchi noir	grove Wig Japan	2	1 R	10-25	20 00
134	"	"	2	1 R	10-25	18 00
135	"	"	2	1 R	10-25	4 50
136	"	"	2	1 R	10-25	20 00
137	"	"	2	1 R	10-25	15 00
138	"	"	2	1 R	10-25	15 00
139	"	"	2	1 R	10-25	15 00
140	"	"	2	1 R	10-25	15 00
141	"	"	2	1 R	10-25	15 00
142	"	"	2	1 R	10-25	15 00
143	"	"	2	1 R	10-25	15 00
144	"	"	2	1 R	10-25	15 00
145	"	"	2	1 R	10-25	15 00
146	"	"	2	1 R	10-25	15 00
147	"	"	2	1 R	10-25	15 00
148	"	"	2	1 R	10-25	15 00
149	"	"	2	1 R	10-25	15 00
150	"	"	2	1 R	10-25	15 00
151	"	"	2	1 R	10-25	15 00
152	"	"	2	1 R	10-25	15 00
153	"	"	2	1 R	10-25	15 00
154	"	"	2	1 R	10-25	15 00
155	"	"	2	1 R	10-25	15 00
156	"	"	2	1 R	10-25	15 00
157	"	"	2	1 R	10-25	15 00
158	"	"	2	1 R	10-25	15 00
159	"	"	2	1 R	10-25	15 00
160	"	"	2	1 R	10-25	15 00
161	"	"	2	1 R	10-25	15 00
162	"	"	2	1 R	10-25	15 00
163	"	"	2	1 R	10-25	15 00
164	"	"	2	1 R	10-25	15 00
165	"	"	2	1 R	10-25	15 00
166	"	"	2	1 R	10-25	15 00
167	"	"	2	1 R	10-25	15 00
168	"	"	2	1 R	10-25	15 00
169	"	"	2	1 R	10-25	15 00
170	"	"	2	1 R	10-25	15 00
171	"	"	2	1 R	10-25	15 00
172	"	"	2	1 R	10-25	15 00

Brochure van de plantenkwekerij Schepers in Wingene anno 1903.
Archief familie Bosmans.

Een reclamekaart van 1916 gericht aan mevrouw Van Besien die op Blekkerbos woonde, sprak al van een bedrijf van 16 ha. Archief familie Bosmans.

Een kopie van de betreffende brief. Archief familie Bosmans.

Ferdinand, een zoon van Joan Schepers, vestigde zich rond 1898 als plantenkweker aan het station van Maria-Aalter. Aanvankelijk was het bedrijf daar 3 ha groot en er werden jonge boschboomen, boschplanten en verscheidene duizende sieraadplanten in alle grootten, met bloemen en bladeren in alle kleur, gekweekt.

Blijkbaar gingen de activiteiten van de kwekerij in Maria-Aalter tijdens de Eerste Wereldoorlog verder, want in een brief aan mevrouw Van Besien die toen in Brussel woonde,

deed Ferdinand Schepers beroep op haar om als tussenpersoon op te treden voor betaling van in Luik, Namen, Luxemburg, enz. geleverde planten.

Nog in Maria-Aalter signaleren we de plantenkwekerij Van Belleghem.

Charles-Louis Schepers, een andere zoon van Joan, werd boomkweker te Beernem aan de Wellingstraat, waar zijn zoon Etienne vanaf 1918 de zaak uitbaatte. Verschillende andere nakomelingen van Filip Schepers hadden boomkwekerijen in de streek. ⁽⁴⁰⁾

Baron François de Serret (°Brugge, 1767; +Beernem, 1849) was een botanicus die in de tijd van Napoleon een stuk grond op het Bultskampveld verwierf. Hij bouwde er in 1803 een landhuis en noemde het 'Drie Koningen'. De Engelse agronoom Thomas Radcliff ondernam in 1819 een tocht door West- en Oost-Vlaanderen om er de landbouw te bestuderen. Hij hield onder meer halt in Beernem, waar hij in contact kwam met baron François de Serret die zich bezighield met het kweken van bomen en bloemen. Radcliff wijdde volgende passage aan baron de Serret:

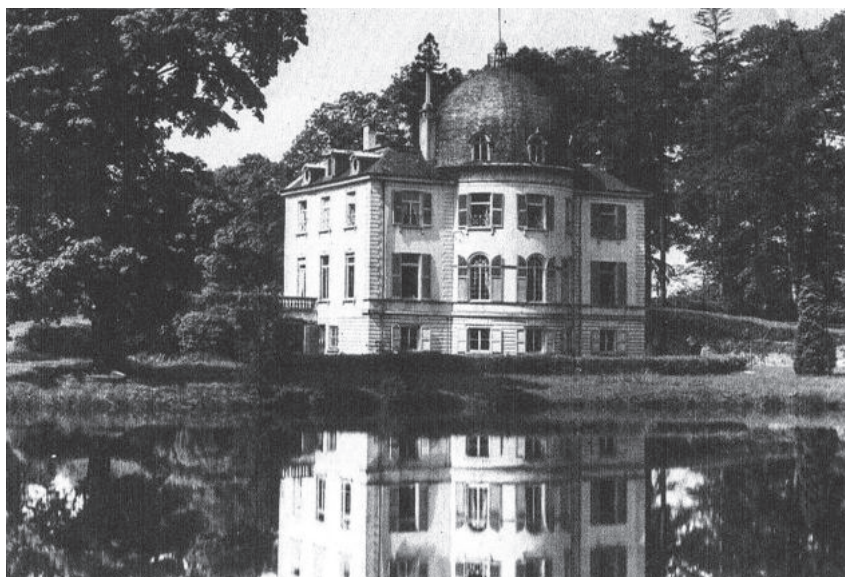
At Beernem, the Baron de Serret, proprietor of a considerable extent in that district, and one of the chief and most intelligent agriculturists of the country, upon his own demesne, comprising nearly four hundred statute acres of a soil naturally barren, has effected, by great perseverance, an improvement in the English style, which does credit to his taste and skill. Farming Circumstances of Nos. VIII. and IX.

*The quality of the soil here is as follows:
Surface—Twelve inches of light sand.
Subsoil—Three feet of pure barren sand.*

*Next Stratum—Seven or eight feet of clay, with siliceous stones.
Stratum below that—A blue sand.*

This variety appeared in sinking the site of the house, and in forming a sheet of water in the demesne ; but what appeared particularly singular; is, that the sand from the excavation of both, spread about three inches thick over an extent of heathy waste, and sown with fir-seed, has yielded a most healthful and luxuriant crop of trees, many of them nine feet high in six years from the time of their being sown. Many other flourishing plantations of different ages, ornament this ground ; extensive woods, also produced from the seed sown upon the pared and burned surface of the waste land, which is the most certain and usual process. The intelligent proprietor of this demesne, being a practical botanist, has collected many varieties of trees, shrubs, and flowers. Upon the trees, as most profitable, a minute attention is bestowed ; that, however, is not singular in Flanders, as has been already remarked; but those who are scientific as well as practical, have the better opportunity of diffusing useful information. ⁽⁴¹⁾

Baron François de Serret was niet alleen botanicus, maar had daarnaast nog een rijk gevulde politieke carrière. Van 1799 tot 1803 was

Het domein Drie Koningen in Bernem.

hij burgemeester van Brugge. Hij was afgevaardigde van het ‘Corps législatif’ van het ‘Département de la Lys’ van 1813 tot 1814, lid van Provinciale Staten van 1816-1817 en lid van de Tweede Kamer van 1817 tot 1828.

Voor de Eerste Wereldoorlog gebeurde de levering van planten en jonge bomen voor de regio Aalter, Wingene en Beernem uitsluitend per spoor. Vanuit de stations van Beernem en Maria-Aalter vertrokken treinen met jonge planten naar de Ardennen en naar Duitsland, de voornaamste afzetmarkt. Er werden ook planten verzonden naar Polen, Scandinavië, de Balkanlanden en Rusland. Vooral de grove den werd in het buitenland gewaardeerd. Beernemse boomkwekers reisden soms met hun waar mee naar Duitsland om de klanten te bezoeken. Omgekeerd kwamen Duitse bosbouwers naar het Bulskampveld om hun keuze te maken. Aan het station werden ze persoonlijk opgehaald door de boomkwekers zodat ze niet naar de concurrentie konden gaan.

De boomkwekerijen van het Bulskampveld waren familiebedrijven. Naarmate het bedrijf uitbreidde, werd beroep gedaan op arbeidskrachten uit de omgeving. Het verzamelen van zaad, het zaaien, het wieden, het verplanten, het sorteren en het bundelen van de jonge bomen gebeurde allemaal manueel. De boompjes werden met de handkar naar het station gebracht. Voor de Eerste Wereldoorlog werkten tientallen mannen en vrouwen vol- of deeltijds in de boomkwekerijen. Na de oorlog kwam de mechanisatie op gang waardoor de werkgelegenheid verminderde.

Sommige boomkwekerijen bestaan intussen al meer dan twee eeuwen. Het zijn familiebedrijven die van vader op zoon zijn overgegaan en een traditie kennen van vier tot vijf generaties. Vooral de regio Wingene, Maria-Aalter, Beernem was zeker tot in de jaren 1950 centrum van een bloeiende ‘boomkweeksector’.

Jean CAMERLINCKX

BIJLAGE

De botanische bibliotheek van Andries van den Bogaerde: ⁽⁴²⁾

01. *Den zorgvuldigen hovenier*, door Reyntkens
02. *Prijsverhandeling over de ontaerding der aerdappelen*
03. *Principes d'agriculture*
04. *Principes d'agriculture*
05. *Mémoire sur le défrichement*, par M. Tubilly, (1760)
06. *L'art de cultiver les peupliers d'Italie*
07. *L'art de faire éclore et d'élever des oiseaux domestiques*
08. *Essai sur l'agriculture*
09. *Traité de la taille des arbres*
10. *Traité de la culture des pêchers*
11. *Éléments d'agriculture* par M. Duhamel du Monceau (2 vol.)
12. *L'école du jardin potager*, 1752 (2 vol.)
13. *Manuel de l'arborier et du forestier belge* par M. de Poederlé, Bruxelles, 1772
14. *Catalogue hollandais, tant des arbres et plantes étrangères que des racines et oignons à fleurs, qu'on vend chez W. Van Hazen*
15. *Éléments de botanique ou méthode pour connaître les plantes*, par M. Pitton-Tournefort, Paris, 1694 (3 vol.)
16. *Nouvelles observations physiques et pratiques sur le jardinage et l'art de planter*, par Biedley, Paris, 1756 (3 vol.)
17. *Corps d'observations de la Société d'Agriculture*, Anvers, 1757-1760 (2 vol.)
18. *Oorsprong van de Bieën*
19. *Verhandeling der kanarievogels*
20. *C. Plinii secundi, handelende van de Menschen, Beesten, Vogelen en Visschen*, Amsterdam, 1703
21. *Metamorphosis naturalis of historische beschrijving van den oorsprong, aert, eyenschappen en vreemde veranderingen der wormen, rupsen, maeden, etc.*, door Johannes Goedaert (3 vol.)
22. *Spectacle de la nature ou entretiens sur les particularités de l'histoire naturelle*, Amsterdam, 1743 (7 vol.)
23. *Histoire naturelle, générale et particulière*, par Buffon (13 vol.)
24. *Histoire des animaux quadrupèdes*, par Buffon (2 vol.)
25. *Histoire des oiseaux*, par Buffon (18 vol.)
26. *Histoire des minéraux*, par Buffon (9 vol.)
27. *Supplément* (13 vol.), par Buffon, Paris, 1769-1789
28. *Histoire naturelle des quadrupèdes ovipares et des serpents*, par M. De la Cépède, Paris, 1788 (4 vol.)

29. *Den nederlandschen hovenier*, door Jan van der Groen, Brussel, 1672
30. *Bijzondere aenmerkingen over het aenleggen van pragtige en gemeyne landhuyzen, lusthoven, plantagien en aenkleevende cieraeden*, Leiden, 1737
31. *Nieuwe en ongehoorde, doch in de natuer welgegronde kweekkonst van boomen, heesters en bloemgewassen*, door Georges Andreas Agricola, Amsterdam, 1724 (2 vol.)
32. *Citricultura ofte de regheringe der uytheemsche boomen, te weeten oranien, citroenen, limoenen, granaten, laurieren en andere*, door Franciscus van Sterbeeck, Antwerpen, 1712
33. *Waere oefening der planten*, door Abraham Munting, Amsterdam, 1682
34. Abrahamus Muntigius, *De vera antiquorum herbae britannicae*, Amsterdam, 1681
35. *Theatrum Fungorum, of het tooneel der campernoelien*, door Franciscus van Sterbeeck, Antwerpen, 1712
36. *Dictionnaire universel d'agriculture et de jardinage, de fauconnerie, chasse, pêche, cuisine et manège*, Paris, 1751 (2 vol.)
37. *Instruction pour les jardins fruitiers et potagers avec un traité des orangers, suivi de quelques réflexions sur l'agriculture*, par M. de la Quintint (sic), Amsterdam, 1697 (2 vol.)
38. *Traité des arbres et arbustes qui se cultivent en France en pleine terre*, par M. Duhamel de Monceau, Paris, 1755
39. *La physique des arbres, où il est traité de l'anatomie des plantes et de l'économie végétale*, par M. Duhamel de Monceau, Paris, 1758 (2 vol.)
40. *Des semis et plantations des arbres et de leur culture ou méthodes pour multiplier et élever des arbres, les planter en massifs et en avenues*, par M. Duhamel de Monceau, Paris, 1760
41. *De l'exploitation des bois, ou moyen de tirer un parti avantageux des taillis, demi-futaies et hautes futaies, et d'en faire une juste estimation*, par M. Duhamel de Monceau, Paris, 1764
42. *Du transport, de la conservation et de la force des bois*, par M. Duhamel de Monceau, Paris, 1767
43. *Economie générale de la campagne ou nouvelle Maison rustique*, par Louis Liger, Amsterdam, 1701
44. *Den koninglijken hovenier (...)*, door D. H. Cause
45. *Kruydboek* door Rembertus Dodonaeus, Antwerpen, 1644
46. *Groot en algemeyn kruidkundig hoveniers en bloemisten woordenboek*, door Philip Miller, Leiden, 1745 (2 vol.)

47. *Description des plantes de l'Amérique*, par Charles Plumier, Paris, 1693
48. *Catalogus plantarum horti pisani*, per Michaël Angelo Tilli, Firenze, 1723
49. *Exactissima descriptio rariorum quarundam plantarum*, per Odoardum Farnesium, Roma, 1725
50. *Plantae selectae quarum imagines ad exemplaria naturalia Londini in hortis curiosorum nutrita, pietae* per Georgium Dionysium Enret, nominibus proprius notisque illustratae per Christoforum Jacobum Trew et vivis coloribus representatae per Johannem Jacobum Haid.

Noten:

- ¹ J. CAPENBERGHS (red.), *Gisteren voorbij. Een archeologische kijk op de geschiedenis van de oudste tijden*, Garant, Leuven-Apeldoorn, 1991, p. 75.
- ² C. DE GROOTE, *De geschiedenis van de tuin. Van Eden tot vandaag*, Davidsfonds, Leuven, 2000, p. 14-17.
- ³ L. BEYENS, *De graangodin. Het ontstaan van de landbouw*, Amsterdam/Antwerpen, 2004.
- ⁴ De stamplant van het geteelde vlas is vermoedelijk het Zuid-Europese wilde vlas (*Linum bienne*).
Zie ook M. De Cleene en M.C. Lejeune, *Compendium van rituele planten in Europa*, Stichting Mens en Cultuur, Gent, 1999, p. 1087.
- ⁵ M. L. GOTHEIN, *Geschichte der Gartenkunst (Band 1): Von Ägypten bis zur Renaissance in Italien, Spanien und Portugal*, München, 1914, p. 10-11.
- ⁶ HOMERUS, *Odyssee*, boek 7, vers 112-132, vertaling van Ben Bijnsdorp.
- ⁷ C. CLAUDIANUS, *Epithalamium de Nuptiis Honorii Augusti*, 65-68, in Theodore Birt: *Claudii Claudiani Carmina*, Berlijn, 1892, p. 128.
- ⁸ M. T. CICERO, *Commentariolum Petitionis (Cicero, Marcus Tullius)*, Harvard University Press, 2002, p. 148.
- ⁹ Cfr Recueil de textes antiques, n° 44.
- ¹⁰ Plinius DE OUDERE, *Naturalis, historia*, XV, 55.
- ¹¹ W. BLOCKMANS en P. HOPPENBROUWERS, *Eeuwen des ondersheids. Een geschiedenis van middeleeuws Europa*, Amsterdam, 2002.
- ¹² Venantius FORTUNATUS, *Carmina*, I,18,1-8, in M. Rydell, Venance Fortunat, Poèmes I, Parijs, 1994.
- ¹³ E. MAGNOU-NORTIER, *Capitulaire 'De Villis et curtis imperialibus'*. *Texte, traduction et commentaire*, in *Revue Historique*, Juillet / Septembre 1998, p. 643-689.
- ¹⁴ De bladeren van de peerlijsterbes lijken op die van de lijsterbes. Zij zijn oneven geveerd en hebben 12 tot 16 blaadjes. De lichtroze bloemen verschijnen in april/mei. De bloemen ontwikkelen zich tot peer- of appelvormige vruchten die van september tot oktober rijpen. Het zijn schijnvruchten en zo groot als een kers of pruim. In halfrijpe toestand zijn de vruchten wrang. Zij moeten enkele weken liggen voordat zij voor consumptie geschikt zijn.

- ¹⁵ M. CARROL-SPILLECKE u.a., *Der Garten von der Antike bis zum Mittelalter*, Darmstad, 1992.
- ¹⁶ J. JANICK, M. C. DAUNAY, Harry PARIS, *Horticulture and Health in the Middle Ages: Images from the Tacuinum Sanitatis*, in *Hortscience* Vol. 45(11) November 2010.
- ¹⁷ L.J. VANDEWIELE, *Den herbarius in dyetsche en de verwantschap met herbarius latinus en herbarius in latino cum figuris*, in *Kring voor de geschiedenis van de pharmacie in benelux*, bulletin no 35, november 1965.
- ¹⁸ L.J. VANDEWIELE, *Wat groeide er in de tuin van Pieter van Coudenberghe*, Antwerpen 1993, p. 23-31.
- ¹⁹ Description de tous les Pays-Bas autrement appelez la Germanie inferievre Basse Allemagne par Messire Loys Guicciardin gentil-homme florentin, Ré-imprimé à campen chez Arnoud Benier, pour Henry Laurents Libraire demeurant à Amsterdam sur 'eau, 1641.
- ²⁰ L.J. VANDEWIELE, *Wat groeide er in de tuin Van Pieter van Coudenberghe*, in 'De botanica in de Zuidelijke Nederlanden', Antwerpen, 1993.
- ²¹ LOBELIUS, *Kruydtboeck*, 1581, I/968.
- ²² RAB, Aanwinsten, 333011X 22 sept 1609.
- ²³ J. DE GROOTE, *Karel van Sint-Omaars (Deel 1/2)*, in *Heemkundige kring: Rond de Poldertorens*, 2010, nr. 2, p. 43-63.
- ²⁴ H. WILLE, De Brugse '*Centuriae plantarum rariorum*' in Krakau teruggevonden. De botanische belangstelling van Karel van Sint-Omaars in Moerkerke tijdens de 16de eeuw, in 'Uitgelezen bloemen', tentoonstellingscatalogus Brugge, Openbare bibliotheek de Biekerf, 15 nov 1997 – 10 jan 1998, p. 19-34.
- ²⁵ H. WILLE, *The albums of Karel van Sint-Omaars (1533-1569) (Libri picturati A. 16-31*, in the Jagiellon Library in Krakow), in 'Archives of Natural History', 1997, 24 (3), p. 423-437.
- ²⁶ J. DE GROOTE, *De aquarellencollectie van Karel van Sint-Omaars en de Libir pictuari*.
- ²⁷ W.L. BRAEKMAN, *De Vlaamse horticulatuur in de vroege 16de eeuw. Drie 'proffijtelijcke' traktaten over poten en enten, zaaien en planten*, Brussel, 1989.
- ²⁸ G. TACK, P. VAN DEN BREMT, M. HERMY, *Bossen van Vlaanderen*, Leuven, 1993, p. 82.
- ²⁹ Rijksarchief Gent (RAG) *Land van de Woestijne (LvdW)* nr. 265.
- ³⁰ A. VAN DEN ABEELE, *Andries van den Bogaerde (1726-1799): politiek, botanica en grootgrondbezit in Brugge en omgeving tijdens de 18de eeuw*, in: *Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge*, 2002, blz. 80-124.
- ³¹ RAB, nr. 1839.
- ³² J. CAMERLINCKX, *Het kasteel van Poeke. Het mooiste landgoed van Vlaanderen*, Eeklo, 2007, p. 47-51.
- ³³ Naar D. VERSTRAETE, *Burkel*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 4, Eeklo, 1953, p. 83-116.
Met verwijzing naar Brugge - Archief Ter Duinen-Ter Doest – Rekeningen nr. 93- Handboek van Burkel.

- ³⁴ Stadsarchief Brugge (SAB), reeks 539, Handschriften, Confrérieboek H. Dorothea; A. Vandewalle, *De bloemlievende broederschap van de H. Dorothea te Brugge, 1651-1784*, in: Brugs Ommeland, 1979, blz. 259-266. A. Vandewalle en W. Leloup, *Ongekend werk van Jan Garemijn in het Confrérieboek van de H. Dorothea*, in: Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge, 1980, blz. 179-187.
- ³⁵ A. VAN DEN ABEELE, *Andries van den Bogaerde (1726-1799): politiek, botanica en grootgrondbezit in Brugge en omgeving tijdens de 18de eeuw*, in: Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge, 2002. met verwijzing naar SAB, reeks 539: Handschriften, Confrérieboek Dorothea (met alfabetische index op de namen); E. Coppieters-Stochove, *Origine de la Société Royale d'Horticulture et d'Arboriculture de Bruges*, in: Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge, 1895, blz. 43-60; A. Vandewalle, a.w.; A. vandewalle, *Hoogstaande bloemenliefhebbers in het Brugse, 1651-1784*, in: Biekorf, 1980, blz. 90-82.
- ³⁶ N. VAN EYGEN, *De Brugse hofbouw*, Brugge, 1961, blz. 8.
- ³⁷ A. VAN DEN ABEELE, *Andries van den Bogaerde (1726-1799): politiek, botanica en grootgrondbezit in Brugge en omgeving tijdens de 18de eeuw*, in 'Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge', 2002, p. 80-124.
- ³⁸ Brabants Historisch Informatie Centrum, toegangsnummer 314 Bogaerde van Terbrugge en aanverwante families, 1359 - 1986, inv.nr. 29.
- ³⁹ B. DEMASURE, *Vooronderzoek. Evolutie van de landbouw in het Landschapspark Bulskampveld, van ca. 1000 tot vandaag*, project werd uitgevoerd onder leiding van prof. dr. Yves Segers, Interfacultair Centrum voor Agrarische Geschiedenis (ICAG), KU Leuven en vzw Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG), Leuven, 2013, p. 18-20.
Een digitale versie van dit rapport is beschikbaar op www.cagnet.be en www.hetvirtueleland.be.
- ⁴⁰ J. VLAMYNCK, *Boomkwekerijen te Beernem*, in Bos en Beverveld, 1977, p. 110-115.
- ⁴¹ T. RADCLIFF, *A report on the Agriculture of Eastern and Western Flanders*, London, 1819, p. 128-132.
- ⁴² Gepubliceerd in: Handelingen van het genootschap voor geschiedenis te Brugge, 2002, blz. 80-124.

DE BELS

JEUGDJAREN VAN EEN REBELSE RAKKER UIT BELLEM – DEEL 2

VOORAF

De Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete heeft toestemming gekregen om het verhaal over *De Bels* te publiceren in dit tijdschrift. Gezien de omvang gebeurt dit in afleveringen in de komende nummers. In dit tweede deel:

HOOFDSTUK 5: OVER MAATJESSTELLEN EN DIENS GEVOLGEN.

Geliefkoosde sport van de Meetjeslandse jeugd waartoe weinig materiaal – greppels met water – nodig is. Deze sporttak bereikt dan ook zijn hoogtepunt van de herfst tot de lente.

Wat dat is? Vraag het maar eens aan de boeren die voornoemd materiaal, zo maar voor het grijpen, langsheen hun landerijen liggen hebben, voor zover die landerijen op de schoolwegen liggen. Vraag hen dan maar liever niet waarbij het komt dat die grachtjes er zo verwaarloosd uitzien. Ge zult ofwel hun ogen zien rollen of hun tabakspruim van de een naar de andere mondhoek zien schuiven; ge zult ze hun vuisten zien ballen in de richting van de school als ge het hen tóch vraagt. Want daar huizen de schuldigen die de immer opnieuw uitgediepte en opgekuiste grachtjes in een minimum van tijd in modderpoelen herscheppen en een ongewijde de indruk geven dat hier weinig of niets gedaan wordt voor degelijke afwatering. Als ge dus ooit langs een Meetjeslandse schoolweg dergelijk misbaksel van greppel of gracht in uw vizier krijgt, mijmer dan liefst niet over gemeentebesturen en boeren die hun broek eraan vegen maar denk veel eerder aan maatjesstellen en het leutige ervan.

De school is voor de zoveelste maal uit. In rang gaat het tot aan de kruisweg waar de begeleidende onderwijzer woont en de gelederen ontbinden zal. Verveeld overschouwt hij de lange dubbele rij en tracht met zijn blik en zijn woord orde in de sliert te houden. Hierin lukt hij doorgaans op voldoende wijze maar nu schijnt er gisting in dat jong gebroed te zitten, gisting die haar hoogtepunt bereikt naarmate men het ontbindingspunt nadert. Ongelooflijk schijnt het hem

hoe snel de vaart gaat en hij moet zijn vertragingsein – een fluitje – blazen om de gerekte rij weer aaneen te krijgen en zelf aan het hoofd van zijn peloton te komen. Dat laatste voorspelt niets goeds, want dat betekent dat hij de rang zal ophouden zolang het hem beleeft en slechts het vrijafteken zal geven nadat allen stokstijf, maar innerlijk kokend, staan wachten op dat teken. Als dat dan eindelijk komt, worden de petten in uiterste snelheid nog even afgenomen en 't ogenblik daarop vliegt de bende als bezeten de baan op. Lopen dat ze doen, lopen, zo snel ze maar kunnen.

Wee dan de meisjesrij wanneer die vóór de knechten de school verliet en die onder de hoede van een paar meisjes van de hoogste klas verder in gesloten gelederen moet opstappen. Ze stuiven erdoor en 't ogenblik daarop zijn de meisjes gillend uiteengerend.

Zo lang in die mufte klas zitten is te veel voor knechten en hun eerste werk is dan ook die mufheid terdege aflopen. Dat gedaan, worden de gewone groepjes gevormd en de hoofden bijeengestoken om te beslissen waarmee men zal aanvangen.

-“Maatjesstellen!”, roept er een.

Het akkoord is gauw algemeen en daar gaan ze met een tiental er op los; het spel kan beginnen. Om de beurt wippen ze over de uitgekozen gracht, natuurlijk het liefst een die nog niet veel van hun vandalenwerk geleden heeft. Iedere medespeler springt in het spoor van zijn voorganger en dat tot wanneer de losgekomen aardklomp of graszode in het water verzinkt. Regel is echter dat de ganse groep tenminste een maal in hetzelfde 'maatje' moet springen want het beoogde doel is zoveel mogelijk natte voeten verwekken. Telkens er dan een slachtoffer te betreuren valt – betreuren bij manier van spreken –, wordt hij vergast op het van oudsher gekende koor:

En paling zullen we eten,
en paling zullen we hên!

Dat de omgeving ervan dreunt en de belanghebbende boeren van op grote afstand kunnen horen hoe de geestigaards hun waterloopjes weer aan 't arrangeren zijn.

Dat de Bels in die sporttak een haantje-vooruit was, hoeft zeker geen betoog; hij had de gave een goed voorman te zijn, 't is te zeggen dat hij uitmuntte in de keuze van graszoden of 'maatjes' die het dubbel voordeel hadden veel aarde los te rukken en een paar palingen meer dan gewoonlijk te maken.

Iemand die bijzonder goed op de hoogte was van die uitmuntendheid van de Bels was onze veldwachter. Aan de maatjesstellers in 't algemeen had hij reeds, begrijpelijkerwijs, een grote hekel; nog een heel bijzondere aan de Bels. Onze ordehandhaver deed dan ook zijn uiterste best om die 'schendeventers' zoniet volledig uit te roeien, bij de eerste gelegenheid eens mores te leren, wat bij de meeste gelegenheden echter faliekant voor hem afliep. Ze waren hem te vlug en hoe hij ook een achtervolging inzette, de handicap was te groot. Telkens moest hij de vlag strijken en steun en adem zoeken bij een of andere boomstam.

Hij kon vervaarlijk met zijn stok zwaaien, onze sjampetter. Zijn dienstpet met drie zilveren biezen, schuin naar het rechteroor; een paar fonkelende, zwarte, immer rollende en half toegeneepen oogjes; een reukorgaan dat de middelmaat nogal een beetje overtrof en veel weg had van een papegaaaisnavel; een peperen-zoutsnor waarvan de punten naar zijn oorlellen klommen en een dito puntbaardje, gaven hem allesbehalve een innemend gezichtje. Alle jongens koesterden zodoende meer vrees dan ontzag voor hem en geen enkele die zijn zoon zou willen zijn. Dat moest een strenge *pere* zijn, meenden ze en allen voelden medelijden met Méke, zijn jongste spruit die nochtans geen kleine *kwapert* was. Het was dus meer uit schrik dan beleefdheids halve dat we de garde bij een ontmoeting groetten. Van zijn kant gewaardigde hij zich nooit de wedergroet te brengen; de ganse schooljeugd nam hem dat heel kwalijk. Die verwenste keuteljacht kon het stellen met een rollende blik of een veelbetekenende zwaai van zijn stok. Maar ja, de meester had ons geleerd dat we de overheid altijd moesten groeten en bij de afroeping van al wie daarvoor in aanmerking kwam, had hij ook de sjampetter genoemd. Dat had de Bels een reeks *mijn dzieles* in sourdine ontlokt, zo lang als een ganse speeltijd of speelke buiten, zoals we dat noemden.

Maar eenmaal de gestrenge vertegenwoordiger van de openbare macht uit zicht, voelden we een lichte rilling door de ledematen kruipen, onze stap werd zo licht als de zwevende tred van een bosnif en enkele passen verder, als door de loopkoorts aangetast, spurtten we dat de klompen *klabetterden*. Terug op adem en de veldwachter ver weg, gaven we de brui aan alle regels van welvoegelijkheid en gingen aan het brullen van:

Sjampetter, de wetter,
de pispotzitter, de jongensvitter,
de geluwe kont, drie oordjes 't pond.

Helaas! Alle voorzorgen ten spijt, had de verwenste sjampetter toch eens een groep bij de lurven. De grachten stonden boordevol en wie zou nu kunnen weerstaan aan een vrolijk partijtje maatjesstellen? Nu, meer dan ooit, zouden de palingen – oorzaak van dolle vreugd – overtalrijk zijn. Met een ganse bende waren ze na school stoeiend afgezakt tot bij een greppel die nog niet te veel van hun sportbeoefeningen geleden had. Meteen had de Bels het leiderschap genomen en het spel zat onmiddellijk op de wagen. Van inspanning bloosden hun frisse kaken. Af en toe viel een paling uit de ploeg. Voor niet lang echter want het palinglied was soms nog niet ten einde of daar was de bezongene reeds terug in de gelederen. 't Ging verduiveld goed en voorzeker geen een die dacht aan het geringste gevaar.

Maar opeens stonden allen als aan de grond genageld.

- “Nondidzip is daar!”, gilte er een.

Nondidzip was de bijnaam van de veldwachter naar diens geijkt vloekwoord. En inderdaad, daar stond de sjampetter vóór hen, zo ongevraagd, zo onvoorzien en zo jammerlijk dicht dat van ontkomen geen sprake was; niet één die nog een voet kon verzetten.

Met zijn stok beschreef Nondidzip vreselijke, cabalistische tekens; de punten van zijn snor bewogen voor- en achterwaarts, twee scherpe vlijmen gelijk; zijn geitebaardje trilde zichtbaar en zijn ogen waren als twee lichtende kogels. Erger nog, zijn linkerhand hield krampachtig het lederen tasje omkneld waarin allen zijn ‘schietsok’ ofte revolver geborgen wisten.

De eerste emoties over, gingen enkelen aan het janken en riepen bevend:

- “Sjampetter, ‘k en zal 't nie meer doen! Sjampetter, ‘k en zal 't nooit meer doen!” Om een stenen hart te vermurwen.

Anderen stonden nog bleek als pietje-de-dood en gans gesteld om iets in hun broek te doen. Maar allen waren met die ene zwarte gedachte behept: nu is 't met ons gedaan.

De sjampetter evenwel hoorde geen smeekbeden noch zag bleke gezichten met bedreigde broeken en hij donderde:

- “Nondidzip, nu gaat ge ne keer maatjes stellen voor de sjampetter! Allez, vooruit! ‘k Moet niet vragen wie weeral de voorman is”. Zijn stok wees recht naar de Bels.

- “Springen zeg ik, nondidzip!”

Het klonk onverbiddelijk wyl hij woedend langs de bende heen en weer beerde; niemand scheen echter zijn order te begrijpen. Maar de sjampetter was de man niet die zich licht van zijn stuk liet brengen vooral als hij de bovenhand had en hier had hij die vast en zeker. Vliegensvlug streefde zijn stok een paar achterwerken en óf ze sprongen. Meer dan de helft, in plaats van erover, de gracht in met beide voeten en ‘dubbel paling’ dus; het was hen in de benen geslagen. Zonder genade klonk het commando, bars en snel wyl de gevreesde stok de springrichting gaf. Lusteloos wipten ze heen en weer over de gracht. Hoe lang zou hij hen zo voor de gek houden. Ze waren nu bijna allen ‘paling’ en bemodderd van kop tot teen. De vooruitzichten van wat hen thuis in dergelijke staat te wachten stond, had het moreel een flinke deuk gegeven. Een fijn waarnemer zou opgemerkt hebben dat er geleidelijk iets aan het broeden kwam in de verongelijkte gemoederen maar de veldwachter niet omdat hij eindelijk de *maatjesstellers* eens duchtig de duvel kon aandoen en hij ook niet dacht dat hij op dit gezegend ogenblik vijanden aan het kweken was die hem zijn snode daad van vandaag nooit meer zouden vergeven. De gramschap, de haat en zelfs de wraaklust die op de jonge gezichten te lezen stonden, aanzag hij enkel als zoveel tekens van schrik, een heilige schrik die hij met de grootste vreugde dat groepje kinderen inboezemde.

De Bels was al lang terug op zijn positieven en terwijl hij sprong, als een echte voorman, – de lelijke pispotzitter kon er nu ne keer een punt aan zuigen hoe hij kon maatjesstellen – zocht hij een gat tot ontkomen.

-“Ik gered, allen gered”, dacht hij, “want hij zal mij achternazitten en dan kunnen de anderen ook weg.”

Hij zwoer bij een innerlijke *mijn dziele* dat Nondidzip hem niet langer zou folteren. Aan de overzijde van de greppel stond een hoge haag met daarachter Putte’s boomgaard. Het feit dat die haag een boomgaard beschermde, gaf de zekerheid dat de Bels de minste gaatjes in die haag kende; ze moesten hem immers de gevergdde diensten bewijzen in de fruittijd. Nu ook zou dergelijk gaatje nooit beter van pas komen en terwijl hij sprong, hield hij én sjampetter én gracht én haag fel in ’t oog. Het duurde niet lang of hij had gevonden wat hij zocht en op een volgend bevel tot springen, wipte hij, licht als een pluim, de gracht over, dook door het gat als een haas en zat het ogenblik daarop achter een boom. De veldwachter had het echter gezien en verstond de zaak zo niet. De hoofdman, die mocht

hem in geen geval ontglippen. Hij moest dus met spoed handelen; hij waagde dan ook de sprong met het spijtig gevolg dat hij in plaats van erover, midden in de gracht terecht kwam.

Had hij zijn sprong slecht berekend? Had hij gedacht dat hij nog zo licht en zwierig was als de ganse bende waartegen hij het opgenomen had? Of was zijn gramschap zó groot dat hij alle begrip van evenwicht, lengte- of breedtematen vergeten was?

Nooit heeft iemand het geweten.

Niet zodra echter stond hij daar in de modder te nondidzippen, te zwierarmen en te trekken om zijn verzonken benen uit de modder te rukken of gans de bende was gaan vliegen.

De Bels, veilig in zijn schuilhoek, kon niet nalaten nog een paar ogenblikjes van het schouwspel te genieten. Hij zag hoe de sjampetter gans zijn schoon kostuum aan 't *'verdesteleweren'* was; hoe hij brieste en aan 't gras trok om zich op het droge te hijsen; hoe hij schuimbekte van woede en in zijn overhaast noch achteruit, noch vooruit geraakte.

Toen koos de Bels ook het hazenpad wijl hij de patroon van de sjampettters innerlijk bad zijn beschermeling daar waar hij was, nog een tijdje te houden. Erin verzuipen kan hij toch niet, dacht hij en hij liep langs een omweg om zijn trawanten te vervoegen die meenden dat hij misschien toch in de handen van de veldwachter gevallen was. Gauw was de angst geweken en de Bels moest nog vertellen hoe hun vijand nummer 1 ginder nog lag te *plamodderen* en te sakkeren nadat ze gevlucht waren. Toch waren ze min of meer ongerust nopens wat morgen brengen zou. Wat zou het thuis worden, op school en wie weet, kregen ze de gendarms niet op hun vel. En... moest hij nu eens versmoren, die stommerik van een sjampetter?

Daarvan kon toch geen sprake zijn in zo'n klein grachtje? Immers zij allemaal sprongen erover op hun duizend gemakken en met goor en al was 't maar tot aan hun buik diep. En moest hij van zijn eigen er niet uitgeraken, *hewel* dan mocht hij er blijven in spartelen tot iemand passeerde die hem zou bovenhalen; 't zou hem deugd doen, de loeder.

Dat was al goed en wel maar: bezie ons zelf hier nu 'ne keer staan, meende er een, bemord tot onder ons oksels en paling tot in ons haar; hoe gaan we dat thuis *'vereksplikeren'*?

Dat was een waarheid als een koe en het zou er bij velen stuiven als ze thuiskwamen en ze vonden uiteindelijk dat het zijn eigen schuld zou zijn, moest die dwaze sjampetter verdrinken. Hij moest hen maar gerust gelaten hebben; wie had dát van ze leven gehoord of geweten de jongens die zich amuzeren te doen springen tot ze dweers-doornat waren?

Koutend en aan hun bemorste kleren wrijvend en trekkend, zakten ze af naar de bruggewijk waar ze nog enkele turnoefeningen uitvoerden aan brugleuning en sperbalken tot de brugdraaier uit zijn wachthuisje kwam gesprongen en de bende uiteenjoeg.

Midderwijl had Florke Gramme een liedje klaargemaakt op het voorval met de sjampetter. Ze kenden het algauw en ze brulden het in koor dat hun kleren er droog van werden:

Sjampetter, de wetter,
de maatjessteller, de jongenskweller,
sprong over de gracht,
maar erin met kracht.

Dat was ‘ne keer goe gevonden zie! En ze tierden maar door totdat Wieze Pak met een borstel uit haar huis kwam gevlogen en hen ook al uiteen deed stuiven.

Wieze kon niet veel van de jongens verdragen; zelf had ze geen kinderen en ze stonk altijd naar de genever en de kattepis want ze had altijd vier, vijf katten.

Elk trok nu langs zijn kant huiswaarts. Die van het Switten links van het kanaal; die van ’t Hoekske en de Krekelhul vormden een andere groep die veel in ruzie lag met de Leistraat en ’t Berken. De Bels met nog een paar rakkers uit het Spildoorn, trokken rechts langs de vaart. Voor het afscheid, drukte de Bels allen op het hart dat ze morgen van pijkens zouden gebaren, moest Nondidzip bij de meesters komen.

-“Als er iets van komt”, wist hij – en dit hoogstwaarschijnlijk terecht – “zal het toch op mijnen donder zijn dat de kloppen zullen terechtkomen enne... Saluu b’zoer hé!”

Hierop was hij weg.

Zeer weinig mensen hebben van het maatjesstellen van de sjampetter ooit gehoord; wie het wist, loech eens in de vuist; zelfs de

boeren-slachtoffers gunden hem zijn avontuur. Op school is daar nooit over gerept en als we de delinkwenten mogen geloven – en waarom niet? – is er geen een geweest die thuis meppen gekregen heeft nadat hij de ware toedracht der zaken had blootgelegd. Alleen kon onze veldwachter vanaf dat tijdstip de Bels niet meer gerieken, zoals men dat zegt en fonkelden zijn oogjes dubbel als hij onze held ontmoette. Deze echter zou nooit nalaten de Overheid bedeesd en beleefd te groeten volgens de bestaande voorschriften en regels.

(wordt vervolgd)

Odilon Joseph Hallaert (+)
bewerkt door Marie-Rose Hallaert

* Voor een verklaring van de dialectwoorden wordt verwezen naar T. DE PAUW & E. WILLE, *Dialectenwoordenboek Zuidwest-Meetjesland en omstreken*, Aalter-Knesselare, 2013.

** De taal en de spelling van de auteur zijn onveranderd gevolgd.

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

UIT EEN OUDE FOTODOOS

*Foto lagere school in St.-Maria-Aalter omstreeks 1934
Archief: Rik De Baets*

Bovenste rij: Julien De Boever - Adiel Boucqaert - Chora(?) Lanckriet - Robert Roets - Firmin De Baets - Theofiel Defauw - Roger Standaert - Hubert Dancet - Ghislain Van Slambroeck en Emiel Van Doornevel

Tweede rij: ? - Maria De Baets - Suzanne Lambert - Irma Poelvoorde - Madeleine De Bruyne - Martha Taghon - Maria Van Eeghem - Anna Taghon - ? - Germaine Vermeire en Maria Vermeire

Derde rij: Thérèse Danset - Denise Labath - Angèle De Bruyne - Angèle Lambert - Agnes De Ram - Godelieve De Dobbelaere - Alexandrine Lanckriet - Marie-José Steyaert - Mariette van Eeghem - Maria Sucaet - Thérèse Verhelst - Rosa Borré en ?

Onderste rij: Julien Lambert - Lucien De Fauw - Alfons Van Acker - Antoine De Soete en Arthur Clincke

INHOUDSTAFEL

Jean CAMERLINCKX	Plantenkwekerijen in het vroegere Bulskampveld	3
Odilon Joseph HALLAERT	De Bels – deel 2	54
Rik DE BAETS	Klasfoto Maria-Aalter 1934	62

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 15,00
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@telenet.be
Ondervoorzitter: Filip BASTIAEN, Oostmolenstraat 216, 9880 Aalter
0498 85 55 70 - filip@bast-arts.be
Ledenbeheer & secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91
heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be
Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be
Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst_aalter@skynet.be
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter39be@yahoo.com
Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82
Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille@skynet.be
Jonas MAEBE, Lodorp 2/2c, 9880 Aalter-Lotenhulle
0487 16 52 74 - jonasmaebe@hotmail.com
Patriek VANLAERE, Brugstraat 116, 9880 Aalter
09 374 41 07 - dandy.aalter@telenet.be

Land van de Woestijne

Tijdschrift van de
Heemkundige kring „Arthur Verhoustraete” Aalter

41e jaargang - nr. 4 - 2018

Met de steun van:

Realisatie: L.capitan - Ruddervoorde
Kaftontwerp: Roger Defruyt

HET LEVENSVERRHAAL VAN SMID OMER LOONTJENS

Omer Loontjens (°Aalter, 03.10.1919; +Tielt, 09.10.2012) werd geboren als een zoon uit een landbouwer-boerenslachtersgezin afkomstig van onze deelgemeente Lotenhulle, namelijk Josef Loontjens (°Nevele, 24.10.1882; Gent, 14.05.1972) en Marie Irma Van Heyste (°25.03.1886; +18.10.1940). Ze huwden op 26 mei 1909.

Smid Omer Loontjens.

Omer huwde te Aalter op 20 februari 1946 met Germaine Verstraete (°Vinkt, 29.09.1927; +Gent, 05.10.2011) als dochter van Maurice Verstraete (+Brugge, 11.11.1940) en Sidonia Elisa Batslé (°12.02.1900; +18.04.1965).

Omer bleef in Lotenhulle wonen tot in 1948 en ging naar school op 't Veld te Kruiskerke. Na zijn eerste communie te Aalter ging hij in Aalter naar school bij meester Alfons Alyn en meester Jules Vereecke. Na de vierde graad (het zevende en achtste leerjaar) was het gedaan met studeren. Omer ging dan als koeier werken tot hij 16 jaar was.

Josef Loontjens, vader van Omer.

Niemand in de familie had het beroep van smid. Hij begon als knecht op de boerderij toen op een dag zijn vader hem vroeg om eens naar de *smesse* van Maurits Braeckeveld in Lotenhulle te gaan kijken. Omer zag dat als 16-jarige in 1936 helemaal zitten. Hij werkte er van 's morgens 7 uur tot 7 uur 's avonds tegen 5 BEF per dag.

In 1939 vervulde hij zijn dienstplicht en nam deel aan de veertien-daagse veldtocht bij de TTS.

Na de oorlog ging Omer in de periode 1940-1941 bij Prosper Vergotte in Bellem als hoefsmid werken en een van zijn werkmakers was Maurits van den Heede. In 1941 werd smid Alfons Van Acker voor een heel korte periode zijn nieuwe werkgever.

Omer wilde echt wel zelfstandige worden en volgde daarvoor daglessen voor hoefsmid in Brussel.

Van 1941 tot aan zijn huwelijk in 1946 met Germaine Verstraete werkte hij als hulp op de boerderij thuis op het Hageland en vond hij zelfs nog tijd om te smeden. In februari 1946 had Omer al een eigen handelsregister en werkte voor eigen rekening tot in 1948.

Op 1 november 1948 werd zijn werkgever het Ministerie van Justitie en begon hij een loopbaan als praktijkleraar metaalbewerker in het toenmalige Rijksopvoedingsgesticht Sint-Pietersveld te Ruiselede, waar hij les gaf in smeden, paswerken en lassen.

Na 10 jaar dienst werd hij in 1958 tot 10 september 1963 werkmeester en iets later vakmeester in de afdeling te Mol.

Het gezin Loontjens groeide ondertussen uit tot een gezin met 9 kinderen: Andrea (°21.09.1946), André (°06.09.1947), Antoine (°14.10.1948), Albert (°28.10.1949), Aster (°02.07.1951), Agnes (°21.10.1952), Antoinette (°30.04.1954), Arnold (°28.05.1957) en Annie (°11.02.1964). Elke dag bleef hij maar pendelen tussen Aalter en Mol van 7 uur 's morgens tot 7 uur 's avonds.

Op een gegeven moment beslist hij om, in het belang van de opvoeding van zijn kinderen, zijn werk als leraar op te geven en iets dichterbij huis werk te zoeken. Op 1 oktober 1963 vond hij samen met zijn zoon een job als draaier in de scheepswerven te Gent. Daar raakte hij echter in onmin met zijn werkgever omdat Omer het aangedurfd had om naar de vakbond te stappen om zijn rechten op te eisen. Daarom werden zijn zoon en hijzelf op 16 juli 1966 ontslagen. Hij bleef werkloos tot augustus van datzelfde jaar.

Ondertussen werd Omer in 1963 lid van de KWB (Katholieke Werklieden Bond). Onder zijn leiding stonden de lokale werklozen elke donderdag in zijn smidse en dit met vrijstelling van stempelcontrole om de stiel van de smeedkunst onder de knie te krijgen.

In 1961 was hij stichter van de plaatselijke Kunstkring Altra ⁽¹⁾ en mede-oprichter van de Belgische Smedersgilde samen met Roger Boxtaele uit Landskouter in oktober 1967. Altra startte een kleine smidse van 4 bij 8 meter onder de leiding van Omer Loontjens. De eerste expositie van die Kring was echter in 1963. Het project 'smeden' had na enige tijd geen succes meer, maar Omer gaf niet

op. Na 4 jaar kwam er een nieuwe smidse in de Boomgaardstraat van 13 bij 8 meter waar 15 maanden met man en macht werd aan gewerkt. Er was plaats voor 12 aambeelden rond een centraal opgesteld smidsevuur van 4 bij 2 meter. De gemeente Aalter leverde kosteloos het materiaal voor het gebouw en voor alle andere zaken zoals hamers, tangen, klemmen,... moest men 11 jaar sparen. Veel smidsemateriaal werd ook in het eigen smidsevuur vervaardigd.

In augustus 1966 vond Omer werk bij de bouwfirma Delens te Brussel en bouwde onder meer 7 jaar mee aan de opbouw van de Boerenbond te Aalter, waar hij daarna nog eens 7 jaar in stond voor het onderhoud. Daarna was hij ook hulp bij de afbraak van de Katedijnebrug te Brugge en nog iets later werkte hij mee aan de ship-way te Zeebrugge. Hiervoor maakte Omer al het speciaal gereedschap dat nodig was voor het onderwaterwerk. Dit vormde een van zijn mooiste werken van zijn loopbaan.

1979 zou voor Omer een belangrijke mijlpaal worden: met name zijn bruggpensioen. Eindelijk zal hij zich ten volle kunnen uitleven in zijn hobby, namelijk het vervaardigen van miniatuur-landbouwmetaal. Een van zijn pronkstukken is dan ook de miniatuur wijtwagen (= soort huifkar) compleet met dekzeil en alle toebehoren. Het soort waarmee Stijn Streuvels is begraven.

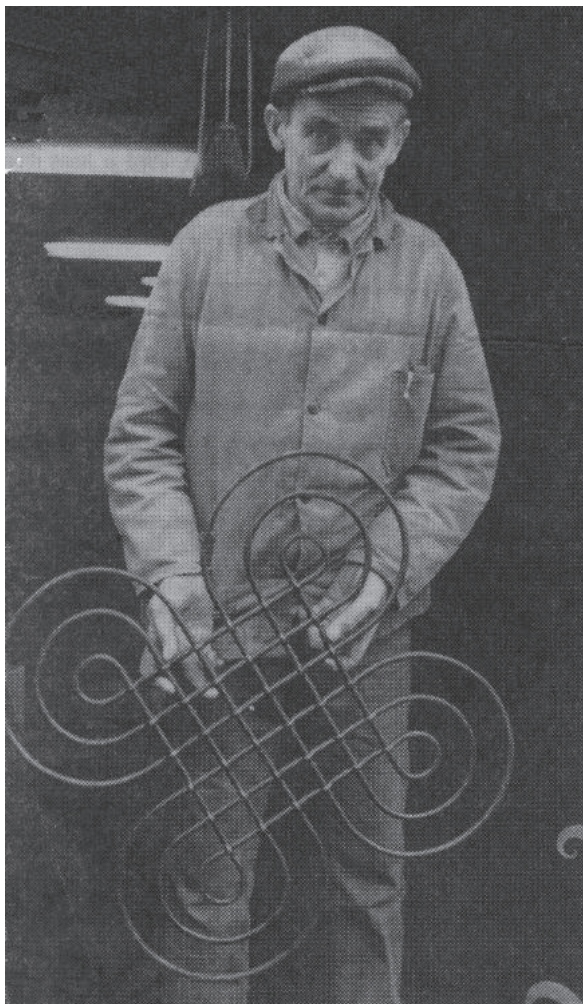
Eveneens in datzelfde jaar besloot Omer zich te laten inschrijven in de Rijksacademie voor Schone Kunsten te Anderlecht.

Uiteindelijk gaat Omer op 60-jarige leeftijd op 5 november 1979 officieel met pensioen.

In 1980 gaat Omer voor 4 jaar aan de slag in het Museum voor Schone Kunsten te Brussel, waar hij onder andere een zeer gewaardeerde bekroning realiseerde op een 5 meter diepe waterput.

In 1984 studeerde Omer af na 4 jaar studie aan de Kunstacademie te Anderlecht. Daar behaalde hij als eerste in ons land het diploma Hoger Secundair Restauratiesmeden, 3de finaliteit als meester- en restauratiesmid. Hij werd zelfs de eerste van zijn klas.

Op vrijdag 25 januari 1985 werd Omer als verdienstelijke wijkmeester om zijn 20-jarig wijkmeesterschap van de KWB (Katholieke Werklieden Bond) gevierd.

Omer Loontjens met zijn eindwerk aan de Kunstacademie van Anderlecht. Het werk bestaat uit een spiraalvormig kunstwerk dat volledig symmetrisch is opgebouwd met centraal in het midden een vierkant, dat op de 4 hoeken in cirkels uiteen draait. Alles werd in het vuur gelast en de gaten zijn met de hand geslagen. Zo hoort het volgens de regels van de kunst, want kunstsmiden-restoreurs werken uitsluitend in het smissevuur.

ORDE VOOR heemkunde

toegekend aan
dhr omer loontjes
meester kunstsmid
VOOR
het bewaren, verbeteren en
doorgeven van de
ambachtelijke traditie
der smeedkunst
deze oorkonde werd uitgereikt te

gent, de 23 oktober

in het jaar onzes heren 1992

het verbond van de kringen voor heemkunde in oost-vlaanderen.
de commissie voor geslaagde restauraties.

de leden, de voorzitter,

Op 23 oktober 1992 ontving Omer een oorkonde door de 'Orde voor heemkunde' voor het bewaren, verbeteren en doorgeven van de ambachtelijke traditie van de smeedkunst.

In 2002 mocht Omer de cultuurprijs van de gemeente Aalter als bekroning voor zijn gehele palmares in ontvangst nemen.

Eén van de mooiste herinneringen is het getekende portret van Omer op het jaarlijkse internationaal smedentreffen te Niel in 2008. Deze tekening werd volledig met blauwe balpen uitgevoerd.

In 2011 is Omer 92 jaar, 75 jaar kunstsmed en 65 jaar getrouwd. Dat werd op vrijdag 25 februari 2011 natuurlijk feestelijk gevierd op het gemeentehuis van Aalter.

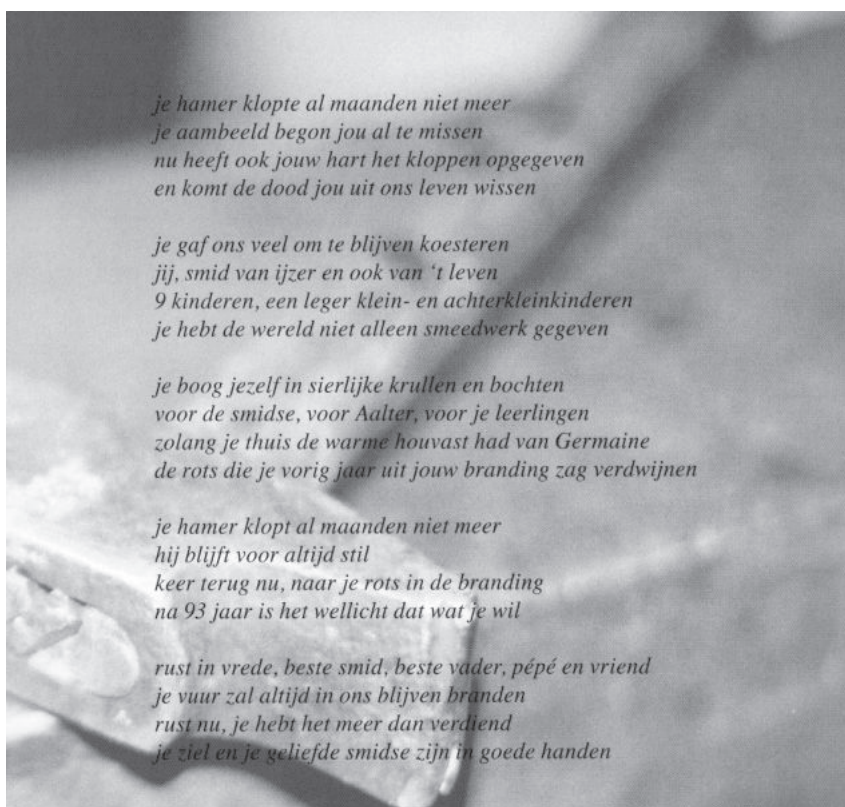
Op 5 oktober 2011 verliest Omer zijn echtgenote Germaine nadat ze nog maar pas hun briljanten huwelijk vierden.

Omer Loontjens

*Germaine Verstraete, echtgenote
Omer Loontjens.*

Op 93-jarige leeftijd overlijdt Omer op 9 oktober te Tielt. Zo verliest Aalter een monument, een vakman, een kunstenaar,... enig in zijn soort.

TENTOONSTELLINGEN

Tijdens zijn leven heeft Omer aan tientallen tentoonstellingen deelgenomen waarbij zijn vakmeesterschap tot uiting kwam. Zo konden we werken van hem bewonderen in onder meer:

De Altra Kunstkring van 1963 tot 1983

De tentoonstelling 'Kunst en Cultuur' in de St.-Pietersabdij te Gent in 1970.

Tentoonstelling door de KWB in Lotenhulle van 1968 tot 1982.

Tentoonstelling in Balegem voor de Bond van de Kroostrijke Gezinnen, nu de Gezinsbond.

Een volledig jaar in Rotenburg, onze partnergemeente in Duitsland.

Verder nog deelname aan vele vakmans-openlucht-tentoonstellingen en vakbeurzen.

RESTAURATIEWERKEN

Eén van de bekroningen in zijn gehele oeuvre zijn wel degelijk de restauratiewerken aan het dak en de torentjes in het kasteel van Poeke.

In 1990 werden de 4 torens van elke 7,30 meter hoog op het kasteeldak geplaatst die de oude moesten vervangen. Het waren precieze kopieën van de originele torens waaraan Omer 6 maanden werkte. Vier identieke stukken, maar met een verschillend embleem die men ook de 4 jaargetijden noemt. Zo is er een met een toren, een met 4 knopen, een ander met een leeuw en tenslotte een met de initialen van de familie die het kasteel vroeger bewoonde, namelijk Victot

4 daktorens werden in 1990 in zink te Poeke geplaatst.

Pycke de Peteghem (1835-1875) of VPP. Deze 4 torens met windrichtingaanwijzers werden volledig in zinken platen in de smidse van de Boomgaardstraat afgewerkt.

Elke toren die uit 5 delen bestaat, is uit 1500 deeltjes en 85 kg soldeersel vervaardigd. Elk bestaat uit een 8-hoekig profiel wat inhoudt dat elk stukje minstens 32 keer moest gemaakt worden. Onderaan bestaat elke toren uit een 'rok' gevormd door zo'n 750 zinken pannelen die allemaal in de smidse met de hand vervaardigd zijn.

De 5 personen die aan dit meesterwerk meehielpen waren: Denis Verstraete, Aimé Meganck, Johan Mattheeuws en Henk Wauters; alles onder de leiding van Omer Loontjens.

Ook het toegangshek naar het kasteel van Poeke werd door Omer gerestaureerd.

Op de Markt in Aalter werd ook de boterweg, beter gekend als 'het boterkot', door Omer gerestaureerd.

De boterweg stond rond de eeuwwisseling 19de en 20ste eeuw op de Aalterse Markt voor het wegen en verhandelen van de hoeveboter die ter plaatse werd aangebracht door de landbouwers uit de omtrek van Aalter. De wekelijkse marktdag dateert al sinds 1832. De originele en de gerestaureerde boterweg staan er beiden nu nog altijd.

OVERZICHT VAN ENKELE WERKEN

Omer beschikte over een uitgebreid palmares van onnoemelijke herstellingen bij particulieren, waaronder trapleuningen, hekkens, balkonafsluitingen,... Hier enkele van zijn prachtige verwezenlijkingen.

1974 – Monument van de 'Trimards' op het kerkplein te Maria-Aalter: bietenvork en hakmes als aandenken aan de seizoenarbeiders in Frankrijk naar een ontwerp van Cyr Frimout.

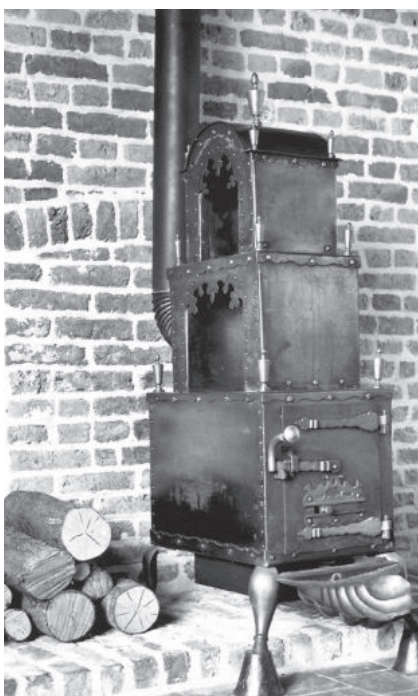
1976 – Polenmonument in Ter Walle te Aalter ter nagedachtenis van de bevrijding van Aalter door het Poolse leger in de Tweede Wereldoorlog.

1986 – Restauratie van de kiosk op de Markt te Aalter met een nieuwe koperen dakbedekking.

1986 – Afsluitingshekkens tussen de Markt en de kerk te Aalter.

1987 – Restauratie van de originele houtkachel uit 1760 in het Vrijhof, Bellemstraat te Aalter.

1995 – Hek aan de bibliotheek in de Boomgaardstraat waar ook de smidse en de Kunstkring Altra was gevestigd.

1987 – Toegangspoort van een particuliere woning op de Grote Markt te Lier.

1988 – Romaanse boog “Den Draaiboom” te Lier. Boog in de stijl van smid Van Boeckel boven de inrijpoort van de woning in opdracht van de familie Goetze.

1995 – Volledig nieuwe omheining rondom hondenkennel te Poeke.

1995 – Brugleuning over de Poekebeek.

1995 – De 4 daktorens werden geplaatst.

1998 – Restauratie kasteelhek te Poeke.

1997 – Trapleuning aan de trappen van de St.-Corneliusparking te Aalter.

1998 - Nieuwe doopvont in de St.-Corneliuskerk te Aalter; koperen kuip met een messing onderstel.

2003 – Reuze hoefijzer met ingebouwde verlichting naar aanleiding van de inhuldiging van het Hoefijzerplein.

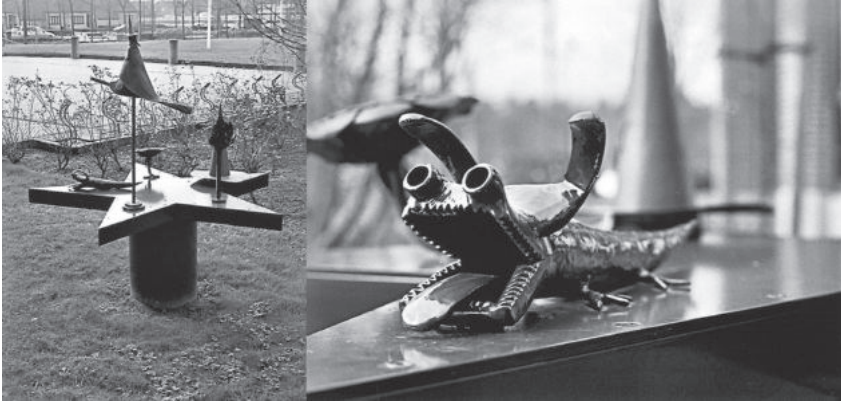
2004 – Reuze spade ter gelegenheid van de opening van het nieuwe industriepark Langevoorde op Aalterbrug.

2005 – Vernieuwing hekkens St.-Lambertuskerk te Poete.

2005 – Afsluiting O.-L.-Vrouw-geboortekerk en omheiningshekkens rond het kerkhof te Bellem.

2005 – Aandenken aan het gemeentehuis Aalter; Aalter werd een vijfsterregemeente door het tv-programma 'Fata Morgana'.

MINIATUURWERKEN

Boerderij driewielkar (schaal 1:7) met metalen banden; bak kan kippen en vervangen worden door een beerkuip

Boomstel voor bosbeheer: sterke brug met 2 extra grote wielen om boomstammen uit het bos te halen.

Houten kruiwagen met een groot wiel met metalen band en lange triemen of tremen.

Een wijtewagen die Omer eigenhandig vervaardigde. In dit soort huijkar waarmee ook Stijn Streuvels werd begraven, waren er 5 zitplaatsen voor familieleden naast de doods-kist.

70 soorten hoefijzers die dienst deden als geneeskundig beslag voor paarden en ezels op advies van een veearts. Ze dienden: tegen hoornscheur, voor teenhangers, als draverbeslag en achterbeslag; ijzers met dwarsbalk en pantoffel voor verkort plankijzer; ijzers voor kraakbeenvorming aan de buiten- en binnenkant, voor- en achterbeslag voor paarden die achterhalen (manken).

Op de achtergrond zie je Omer Loontjens.

Dries ALYN
Jan DEFRUYT

BRONNEN

Dank aan Albert en Antoine Loontjens om hun archief en fotomateriaal ter beschikking te stellen en tevens Tom Berth voor het bezorgen van het fotomateriaal van Omers werken

https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20121009_00328538
geraadpleegd op 7 november 201

DE BELS

JEUGDJAREN VAN EEN REBELSE RAKKER UIT BELLEM – DEEL 3

VOORAF

De Heemkundige Kring Arthur Verhoustraete heeft toestemming gekregen om het verhaal over *De Bels* te publiceren in dit tijdschrift. Gezien de omvang gebeurt dit in afleveringen in de komende nummers. In dit derde deel:

HOOFDSTUK 6: OVER VOGELROVERIJ, ZWEMMEN, BEDEVAARTEN EN EIKELS RAPEN.

We zaten in het eerste jaar van de catechismusles, voorbereiding tot onze toen eerste H.Communie en waren dus plusminus tien jaar oud. Een hete, droge zomer was het dat jaar en dan gebeurde het wel eens dat we op school een namiddag vrijaf kregen omdat het voor onderwijzers zowel als voor leerlingen onmenselijk was.

Als de meester ons die dag het goede nieuws van 's namiddags geen school meldde, zweetten we ineens maar half zo veel meer want ten eerste was zo'n half dagske eerder een rariteit en ten tweede werd dat een namiddag vol mooie vooruitzichten. Eens de school uit en het fluitsignaal van de onderwijzer gegeven, stoven we uitgelaten de baan op. Het had in lange tijd niet geregend en de wegen lagen droog en zandig. Nevens de *kalseide* lag een karrespoor dat nu een echte zandweg was, minstens 500 meter lang met een voetdiep fijn, grijs zand dat nu dagelijks omgewoeld werd door een dertigtal boefjes, dit tot grote ergernis van de omwonenden die tijdens grote droogte deuren en vensters hermetisch gesloten hielden tot de *rava-sols* voorbij waren.

Nodig was dat wel want een meterhoge, grijze stofwolk hing na de doortocht van die kornuiten over huis en veld. Zich ertegen verzetten, was onbegonnen werk. Wie er een paar achternazat, kon erop rekenen dat er een hele hoop andere gereed was om het vernielingswerk door te zetten en dan kwaamt ge even zwart als zichzelf uit de achtervolgingsmatch. Want zwart waren ze allen als ze die halve kilometerlange weg – op hun blote voeten lopend – doorwoeld hadden. Als ze dan onkennelijk aan de bruggewijk arriveerden, was hun eer-

ste werk de berm afdalen, het stof uit elkaars kleren kloppen, de kop goed onderdompelen en de voeten goed afspoelen in het frisse water; dit alles niet zozeer om er netjes uit te zien dan wel om thuis de sporen van hun race te verdoezelen, anders kon het wel eens mislopen.

Die dag dan, na onze opsmuk, werd raad gehouden waarmee de middag kon gevuld. Een en ander had een voorstel maar dat van Dré Pek werd als het beste aangenomen. We zouden vogels gaan roven. Wij noemden dat vogels zoeken wat niet belette dat het zoeken voor het roven in niets moest onderdoen want al wat we zouden vinden, zou uitgerukt, weggegooid of meeegenomen worden naargelang het nesten, jongen of eieren betrof.

In die tijd was dat nu eenmaal zo. Gelijk welke vogel, nuttig of niet, stond aan verdelging bloot. Wij hadden het zo van de ouden gezien en deden het hen na tot de dag dat meester Bruyninckx in ons dorp gekomen is. Meester Pierre Bruyninckx kwam uit de Kempense heide met zijn jonge vrouw, als hoofdonderwijzer, naar ons dorp. Hij was een prachtmens: brede schouders, energieke kop, prachtige zwarte baard, niet te groot maar oersterk, sympathiek met

De Bellemse onderwijzer Pieter Bruyninckx

alleman. Ik herinner mij nog goed zijn allereerste binnenkomen in de klas. Met een brede lach en een hartelijke 'dag jongens' begon hij te vertellen over de streek vanwaar hij kwam. We hingen aan zijn lippen en dat hebben we vanaf dat ogenblik altijd gedaan. Hij was een echte onderwijzer. Een doordrijver en vooral een natuurvriend. Hij is het die ons de liefde tot de natuur en vooral tot de vogels ingeprent heeft en dat zonder veel moeite. Hij had gauw door wat voor vijanden de vogeltjes aan ons hadden en daarin zou hij kost wat kost verandering brengen.

Wij hadden nog nooit over een vogelwoning gehoord en een van de eerste dingen die meester Bruyninckx deed, was een vogelbakje aan zijn grote kerselaar hangen waarin algauw een mezenkoppel huisde. Wij hadden het ding al zien hangen zonder te beseffen waartoe het diende tot de dag dat hij ons meenam in zijn hof. “En nu, jongens, stil zijn en kijken”, maande ons de meester. De twee klasafdelingen, een veertigtal bengels, zaten roerloos opeengehoopt en op eerbiedige afstand in het gras. De tijd om onrustig of woelig te worden, werd hen niet gegund want na enkele minuten kwam een meesje aangevlogen dat zonder talmen en schijnbaar zonder vrees het bakje binnenwipte waaruit we een fijn, aanhoudend gepiep hoorden komen.

Na enkele seconden kwam het oudermeesje terug buiten, het bekje vol met een witte substantie. De meester legde ons uit dat dit de uitwerpsels waren van de jonge meesjes. Het zou ze verre van het nest laten vallen, voegde hij er nog aan toe, en dit om de plaats van het nest niet te verraden aan roofdieren want buiten de mens hebben de vogels nog veel andere vijanden. De meester was nog aan het spreken als een tweede mees kwam aangevlogen, bek en krop vol kleine rupsen waarvan een paar zich in hun doodsstrijd rond het kleine bekje wrongen en kronkelden. Ook de mees kwam uit het nest het bekje vol uitwerpsels.

Om de twee minuten of zo kwamen ze terug met hun lading en van uitblazen scheen geen sprake. Toch, op een gegeven moment, vloog vader mees, aldus de meester, hoog in de kerselaar waar hij enkele malen zijn gekend ‘*k zie-d-er-twee*’ ‘*k zie-d-er-twee*’ ten beste gaf. Als verstomd maar geboeid zaten al de jongens het schouwspel gade te slaan terwijl de meester almaar door alle uitleg gaf over het nut van de vogels die spijtig genoeg zoveel hadden te lijden van de mensen. Hij sprak over de duizenden rupsen en allerhande venijn door die altijd hongerige vogeltjes verslonden en van het groot aantal jongen dat ze te voeden hadden.

De dag dat het mezenest “uitleidde”, dat is als de jongen het nest verlaten, waren we terug van de partij.

Zwijgen en kijken, had de meester herhaald en daar zaten we terug met open mond het spel gade te slaan. Niet minder dan twaalf wit-grijze, blinkende bollekens zaten nevens elkaar op een droge

tak van de kerselaar. De oudjes hadden het buitenmate lastig want nu moesten ze, ongeacht de voeding van hun kroost, er ook voor zorgen dat géén van het takje tuimelde want in het vliegen waren die kleintjes nog niet bedreven. Toch gebeurde het dat bij het azen een van de gulzigaards het evenwicht verloor en in het gras viel. Hierop volgde een geharrewar van belang. Zenuwachtig vlogen de oudjes rond het kleine ding dat daar hulpeloos rondsprong maar nog niet genoeg kon vliegen om zich in de boom te werken. De meester liep het jong halen en kwam het ons tonen. Het piepte en weerde zich en rechte zijn pluimkes terwijl de ouders rond onze kop vlogen. Dan bracht de meester het naar de boom waarin hij het kleine ding neerzette dat onmiddellijk zijn vachtje aan het effen strijken ging als wilde het zeggen: kunt ge dan niet van mij afblijven?

In het schoollokaal heeft de meester ons dan nog een lange les gegeven over het nut van de vogels in het algemeen en over de insectenetende in het bijzonder. En hij had er het handje van weg, onze geëerde meester, om ons zonder moeite na die les plechtig te doen beloven voortaan geen vogels meer te roven.

Ik geloof dat die belofte door het allergrootste deel toehoorders gehouden is gebleven. Op dringend verzoek van de meester werd die les thuis verteld en het mezengeval uitgelegd en kregen de ouders aldus voor het eerst in hun leven les van hun bengels.

Honderdvoudig vruchten heeft die les afgeworpen, dat mogen we zeggen. In de daarop volgende winteravonden werd immers menige vogelwoning aaneengeflanst die in de lente weldra bezet was door een mezenkoppel tot groot vermaak van groot en klein. Maar op het tijdstip van dit verhaal waren we nog niet zover.

De afspraak werd tamelijk opgevolgd. Dré Pek die in vogelvangen en -zoeken zijns gelijke niet had, werd de leider van nog vier andere: Mon Bakkers, Nee Tjis, Juul Top en Wittepenne, uw dienaar. Kort na de middag waren we aan de brug waar enkele baders reeds in het water lagen en, vooraleer onze rooftocht aan te vangen, trokken ook wij ons zwembroekje aan dat immer gereed lag tussen de onderste balken van de brug. We stonden reeds goed ons stuk in de zwemkunst en een goede spoeling kon er best af om de resten stof van de voormiddag terdege te doen verdwijnen.

Daarna vertrokken we. Dré Pek wist een grastjieper (grasmus) wonen en die werd uitgerukt en meegenomen. Nest met vier eitjes werd natuurlijk ons eerste slachtoffer. Hier moesten nóg vogels wonen want de ganse kanaalberm was overgroeid met struikgewas, uitschietsels van de olmenwortels. We vonden nog een paar ledige nesten zeker door voorgangers geplunderd want die van Hansbeke dierven wel eens tot hier komen.

Enkele konijnenpijpen lieten we maar liever onaangeroerd want Tjeef Top, Juul zijn broer – een pensjager – had eens een ferme rattebeet in de hand gehad als hij zijn arm in zo'n pijp stak. Van hieruit trokken we de velden in, alle heesters en tronken afzoekend. Een lijster- en merelnest werden de verdere buit. Aan een klaverveld gekomen, zagen we een leeuwerik het *zwerk* opschieten. Als één man doken we op onze buik in het gras en volgden de zingende vogel. Gauw moesten we ons op de rug leggen, wilden we niet gedwongen worden op de knieën te kruipen en ons aan het scherpe zicht van de vogel blootstellen. Weldra was de *'hemelwerke'* (leeuwerik) enkel nog een stipje en nog hoorden we zijn loflied galmen.

Waar toch haalt die de asem om minutenlang te klimmen en almaar door te zingen?

Daar zweeg opeens de zang en een paar seconden later plofte hij als een steen naar beneden tot een paar meter boven de grond; daarna verdween hij in de klaver. Dat was voor ons het sein om door dat klaverveld recht naar die plaats te rennen waar de vogel verdwenen was. We hebben daar veel klaver platgelopen en verwoest maar geen nest gevonden.

Wat verder kwamen we aan het kouterbos waarop ons grootste verwachtingen gesteld waren. Voor de meesten van ons was dat onbekend gebied; alleen Juul Top was er min of meer wegwijs omdat hij er al een paar maal op strooptocht was geweest met zijn oudere broer. We volgden dus zoekend de Juul en gauw hadden we een tiental eitjes meer. In een jonge beukenboom zagen we een bosduifnest met bijna volwassen jongen en juist als Nee Tjis – die de beste klimmer was – zich de klauterkoord om de voeten spande, hoorden we een geritsel in het kreupelhout. Mon Bakkers die tot taak had de omgeving af te speuren voor mogelijk gevaar, had amper de tijd om te roepen: lopen mannen, lopen. En dat moest hij geen tweemaal roepen.

We liepen om ons leven, achternagezeten door de boswachter. Klein als we nog waren, gleden we als het ware door het kreupelhout maar de boswachter, gehandicapt door zijn gestalte en zijn vuurroer, verloor gauw terrein. Briesend en vloekend zette hij door maar hij had geen kans. In minder dan geen tijd bereikten we terug de kanaaloever waar we buiten adem in het gras ploften. We voelden ons hart in de keel kloppen. Nesten en eitjes waren in moes of weggeworpen.

Geen boswachter meer te zien en na enkele minuten waren we weer fit genoeg om verder de aftocht te blazen. We waren het ganse geval bijna vergeten als we aan de overzijde van het kanaal de Bels zagen die van op de hoge kanaalberm onze manoeuvres en die van de boswachter had gezien. Hij wenkte ons en riep dat we langs Hansbekeveer terug moesten want de boswachter had ons de weg afgesneden en zich verscholen achter een olm. Daar wachtte hij ons op om hem of hen die hij kon te pakken krijgen een pak ransel te geven.

Maar wie kon zeggen dat ons niet evenveel te wachten stond als we het langs daar zouden wagen? Die van Hansbeke konden ons niet luchten en wie weet was de brugdraaier ook al niet op de hoogte van onze strooptocht. We zaten in de val: wat nu gedaan?

-“Zwemt over naar deze kant!”, riep de Bels.

En waarom niet? We staken immers in ons speelpak dat uit niets anders bestond dan een versleten broekje en dito hemdeke en dat zou wel drogen aan-de-mast in zulk weer. We talmde dan ook niet verder, doken in het lauwe water en zwommen om 't eerst over.

Elk kroop achter een boom in de zon waar we broek en vest te drogen legden wjl de Bels ons vertelde dat die boswachter van Hansbeke een vieze was die al veel jongens rammel gegeven had. We mochten van geluk spreken, meende hij, dat er geen paar in zijn handen gevallen waren. De Bels was aardappelen aan het wieden en niet zo gauw waren broek en vest min of meer droog of tien bijkomende handen maakten het werk gauw gedaan. We vonden nog tijd voor een prijskamp wie het verst stenen over de vaart kon gooien.

Wat een leven!

Het werd stilaan tijd om huiswaarts te keren, niet zozeer dat het laat werd, maar de honger begon ons te kwellen. Er lagen veel schone, bruine kriebperen op Gust Nuttinck's boomgaard, wist nog de Bels en meer moesten wij op onze beurt niet weten. Terwijl één de wacht hield, kropen de andere om de beurt door een gat in de haag en

werden de zakken gevuld met smakelijke, sappige peren. Etend en stoeiend trokken we dan huiswaarts waar niemand iets zou merken: onze kleren waren gewassen en droog en zwijgen konden we als het moest. Nog een klein gevecht tussen Nee Tjis en Mon Bakkers om een uit de een of andere uit zijn zak gevallen peer, zou het wederveren van die namiddag besluiten.

Dat was zo ongeveer de gewoonte dat één van de maats om te sluiten, ruzie zocht met de Nee. Geen kwestie van elkaar te bezeren maar om Nee hinkend naar huis te zien lopen als hij een kaakslag kreeg. Wat dan ook ditmaal gebeurde.

In ons dorp konden, op enkele uitzonderingen na, al de jongens zwemmen. We hadden de ondiepe kanaal Kranenpoel, de ‘krompoel’ in de volkstaal, met zijn helder water waarin we eerst leerden kruipen met de handen op de grond, kopke boven en met de voeten slaan. Daarna zwemmen gelijk de kikvorsen wat, vaneigen, ‘puien’ werd genoemd. Acht-negen jaar waren we als we dat konden en het was maar een stap om naar het streekzwemmen over te gaan en dan hadden we ons brevet om in de vaart te gaan waar het water diep en veel lichter om zwemmen was.

De Kraenepoel was voor de Bellemse jeugd een omgeving waarin zij zich naar hartenlust konden uitleven.

Zwemmen in de Kraenepoel (jaren 1930).

Toch hield de *krompoel* ons in zijn macht en 's zomers was daar altijd volk, vooral 's zondags, en zo kwam het dat we die gezegende zondagnamiddag met een hele bende rakkers naar onze geliefde poel trokken. De omgeving was er enig. Prachtige bossen, heesters en zuiver water; ge mocht er nog een gulp van binnen krijgen, het kon geen kwaad. Zo'n uitgestrekte poel met zijn twee eilandjes, een echte natuurbrok.

Voor de meisjes was de zwemsport taboe. Wie zich daaraan zou gewaagd hebben, was voor de rest van haar leven getekend en als onzedig schepsel beschouwd. Zelfs was het immoreel voor het vrouwelijk geslacht naar de zwemmers te kijken, maar daaraan kwam stilaan verbetering en 's zondags zag men aan de poel al eens meisjes wandelen die, blozend nog, het zwemmend mannelijk geslacht tersluiks bewonderden. Nog een stap verder en men was aan het stillekens vrijen en in het gras liggen dromen.

Dat was nog niets voor ons, de oudste van onze groep kon zijn eerste communie gedaan hebben en daarbij, we kwamen om te zwemmen. Zodra de poel bereikt, vlogen de kleren uit, het zwembroekje aan en met een sprong lagen we in het water. Eerst ernstig oefenen maar dat duurde nooit lang. Er zat altijd een geestigaard tussen die met modder begon te gooien en dan werd het gauw een watergevecht in regel. Na een uur of zo werden we moe en gingen in

*Het park van het kasteel Mariahove bood onderdak aan vogels en wild.
Ook de zwanen vertoefden er graag op het water:*

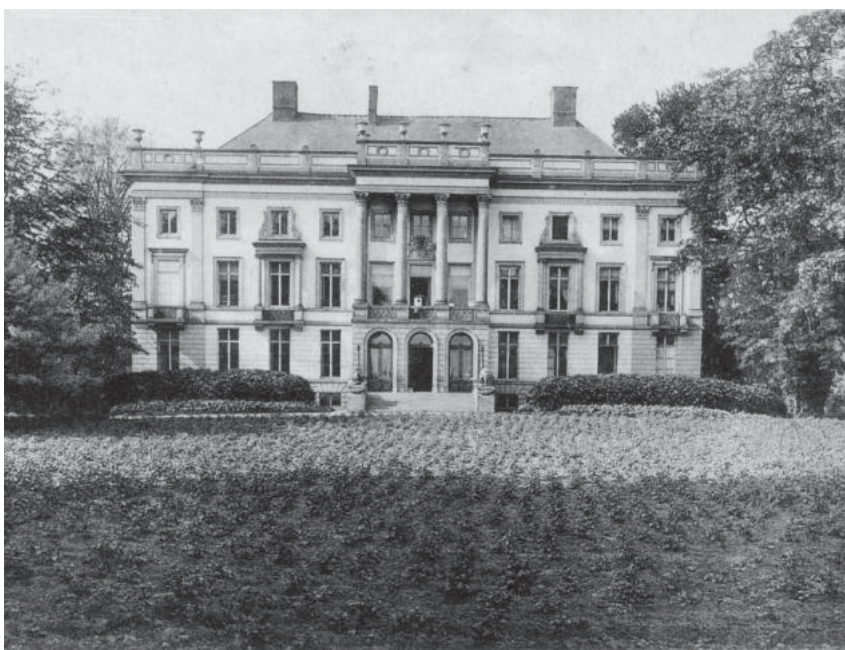
't gras en de zon liggen drogen. We waren dikwijls nog niet gans droog als een onweerstaanbare lust ons bekreep om nog maar eens te zwemmen en na een ander uurke wateresbatterementen liet de moeheid zich alweer voelen en hiermee de honger.

De Bels was reeds een goed zwemmer en duiken dat die kon en ver onder water zwemmen. Langs de ene kant benijdden we zijn kunnen, langs de andere zouden we onze hoed ervoor afgenomen hebben, hadden we er een gehad. Als het *krompoel* was (de mensen zegden: *het is krompoel* als er gezwommen, geschaatst of *geijsstoeld* werd), kregen de jongens als wij een *halve kluit*, een vijftientiestuk, om zich iets te kopen. Een fortuin was dat niet maar twee dergelijke halve fortuinen maakten het mogelijk ons een stuk peperkoek van tien centiem aan te schaffen bij Peet Joos die daar altijd was met zijn macaronkast, tevens draaikraam.

Zo'n lekkerkoek noemden we een steen omdat hij de vorm en de grootte had van een klinkaard, soort harde bouwsteen die men thans niet veel meer ziet. We deelden dan onze koek en die smaakte altijd best. Zat er een arme duts tussen het gezelschap die maar een cent of niets bezat, dan mocht die eens van het stuk van de maats bijten. Dat gaf ons als 't ware een eerste gevoel van naastenliefde. Het kon evengoed dat we met de bevoordeligde vijf minuten later aan het vechten lagen maar ook dat was weeral gauw vergeten. Onze jonge magen zouden wel meer dan een halve steen verdragen hebben ware het niet geweest dat we economisch zwak waren, term toen nog niet gekend maar lichamelijk soms sterk aangevoeld.

Na voor de derde maal een ander uurke in het water gestoeid te hebben, kreeg de een na de andere er zijn buikske van vol en werd verzameling geblazen om naar huis te gaan. Haastig waren we niet. Eerste oponthoud aan het station waar in het seizoen zoveel treinen voorbij vliegen en daarvan moesten we nog enkele bewonderen. Ze vlogen toen nog niet zo rap als nu en we konden soms lezen wat in gouden letters op die internationale wagens stond. Onder de ijzeren weg liep een smalle tunnel, wel 50 meter lang. Alléén zouden we nooit gedurfd hebben er doorheen te lopen maar in groep werden zelfs de bangeriken stout.

Op een rij ging het dan op de stenen, gladde vloer die met een dikke laag groen, vettig mos bedekt was, langzaam vooruit. En donker dat

Het kasteel Mariahove werd tijdens het grootste deel van de 19de en 20ste eeuw bewoond door de familie de Kerchove.

In het park van het kasteel Mariahove zijn er flink wat waterpartijen.

het daar was. Toch hielden we halt tot er een trein met hels lawaai boven onze koppen voorbij raasde. Daarna haastten we ons naar het andere einde want het heette dat er ook ratten in die onderaardse gang zaten maar die hebben we nooit gezien.

Tussen station en kerk lag een deel van de wallen die het kasteelpark omringden. Daarachter lag het hertenpark waarin altijd een schone groep herten rondliepen. Prachtige dieren waarvan we ook wel een zouden gelust hebben maar ja, dat was voor de heel rijke mensen.

Hier zaten wél ratten en we liepen allen met een handvol stenen gewapend om ze te verjagen.

Een grote zwaan zwom met haar kuikentjes in de brede wal. Op een rijtje volgden de grijs-blauwe jongskens hun sneeuwwitte moeder die hen scheen aan te zetten zo gauw mogelijk buiten ons bereik te komen. Nochtans zouden we het niet aandurven naar die schone vogels te gooien. Het toeval wilde dat een grote rat daar aan de boord van de overkant rustig aan wat groen zat te knagen. Op een teken gooiden we allemaal tegelijk een steen naar de rat die geschrokken de vlucht nam maar een van ons had een zwanekuiken geraakt. Met uitgestrekte vleugels en kopke onder lag het beestje roerloos op het water.

Wie had dat gedaan? Wat zou er gebeuren moest het uitlekken? De een zijn vader werkte in de hof van 't kasteel, de andere woonde in een huis ervan of had een partij land in pacht; de Bels zijn vader was jachtwachter van een familielid van de kasteelheer en mijn vader deed er het metselwerk. We waren allen nog jong maar oud genoeg om te beseffen wat voor gevolgen het kleinste vergrijp tegen het kasteel kon hebben. Niemand van ons had de bedoeling gehad het zwanejong te raken. Moest dat kuiken nu ook juist op de baan naar die rat liggen? Maar wie was wie?

We voelden dat we iets moesten doen. Besluiteloos stonden we het jonge ding gade te slaan dat naar algemeen gedacht aan zijn laatste stuiptrekkingen was als de Bels de lumineuze gedachte voorop zette even de kerk binnen te wippen en daar een gebed te 'lezen' voor ons en voor dat kuiken.

-“Niemand heeft het gezien”, zei de Bels, “en als wij kunnen zwijgen, zal geen haan erover kraaien.”

We zijn met ons groepje de kerk binnengeslopen en hebben daar een van onze vurigste gebeden uit ons leven gestort voor bovenvernoemde intenties en we mogen zeggen dat onze bede werd verhoord. Van dat jonge zwaantje hebben we nooit meer gehoord en het is slechts veel later dat het thuis werd verteld.

Sarelke Striebe kwam een zaterdagmiddag bij ons thuis binnen met de ‘koblementen’ van zijn vader dat ze morgen zouden gaan bedevaarten voor ’t vlas en of ik kon meegaan?

De Striebe’s woonden daar achter ons in een *kortwoning*. Vader Guust was scheeplosser en had ook alle jaren een *vlasschaard*. Slijten, repelen, roten en dan ’s winters zwingelen deed hij al zelf. Hoe dikwijls hebben we in Guust zijn kot gezeten om het vlas te helpen braken en dan toekijken hoe hij kon zwingelen en het vlas in schone wrongen samenknopen. Eens het vlas gebraakt, kregen we doorgaans de bons omdat we ons te weinig konden stilhouden en als we dan buitenvlogen, zongen we op de kadans van Guust zijn slag:

Toe Guust, toe, haast u toe;
twee pond daags, tsinko, tsinko, zwingelberd!

De Striebe’s waren ver van rijke mensen en konden zich moeilijk de nodige meststoffen voor hun vlasakker aanschaffen waardoor de Guust zijn vlas bijna alle jaren het ‘vuur’ had; een plaag waardoor rosse plekken in de vlasschaard komen en aldus de groei van het vlas tegenhouden en zelfs doen verkwijnen. Dat is dan ook het ogenblik om te gaan ‘dienen’ of bedevaarten.

Het bedevaartoord voor het vlas is in onze streek Oostwinkel en die zondagnamiddag vertrokken we onder een blakende zon. De Bels, die ik ’s morgens aan de kerk had gezien en meegevraagd, was op post. Met ons sloffen in de hand, een rozenkrans en een cent in de broekzak, vingende we de lange weg met ons vier aan; Guust, zijn zoon Sarel, de Bels en ik. Veel liever hadden we de tocht blootvoets gedaan maar in de kerk kon men toch niet zonder iets aan de voeten.

In het begin ging alles goed maar eens de Urselse bossen bereikt, begonnen we het warm te krijgen. We babbelden al heel wat minder en vroegen Guust hoe ver het nog was? Over een goed half uur zou-

den we er zijn. Van de sterke geur van de dennen in die hete zon genoten we maar half en we verlangden zeer naar het eerste half einde van onze bedevaart. Nu moesten we onze paternoster uithalen en de sloffen aantrekken. Biddend ging het nu naar de kerk en de Bels gaf me een duwke als we een snoepwinkel voorbij trokken. Daar zouden we onze cent verdoen.

We deden de ommegang van het kerkhof waar we de verrassing van ons leven beleefden. Ieder kerkhof in het Meetjesland heeft zijn beenderhuis waar buiten een grote gekruiste Lieve Heer soms wat beenderen liggen maar het beenderhuis van Oostwinkel ging alle gedacht te boven. Het kruisbeeld was totaal omringd door ontelbare doodskoppen, échte nogal. Ik geloof dat we bleek werden als we al die grijnzende koppen zonder ogen toch naar ons zagen staren, de een met veel, de andere met weinig en sommige met geen tanden. We hadden nooit kunnen denken dat een doodshoofd zo lelijk kon zijn en een gedempt paar *m'n dzieles* van de Bels overtuigde me dat hij even als ik zich ver hiervandaan wenste.

Vanaf dat ogenblik kon geen van ons beiden nog een vader-ons of wees-gegroet bidden en als we ons dan in de kerk als laatste plicht lieten zegenen en machinaal onze cent nevens die van Guust en de Sarel in de schaal legden, beseften we zelfs niet dat we meteen bankroet waren. Het was maar als we met een grote zucht kerk en kerkhof verlaten hadden dat we beseften wat een ramp ons was overkomen. We zagen niets dan doodskoppen en die twee gekruiste benen die soms scheef en krom eronder lagen en onze keel was zo droog dat we niet meer konden spuwen. Hadden we nu toch maar een enkele suikerbol!

De Sarel, die reeds meerdere keren de bedevaart had meegemaakt, wist daar ergens een van die oude houten pompen staan waar we onze dorst konden lessen; dat was nog iets als een meevaller maar we dronken toch niet graag water uit een put die zo dicht bij al die graven lag. Zonder iets te zeggen stapte Guust de snoepwinkel binnen en kwam buiten met een ganse zak bollen waaruit we mochten kiezen, iets wat het moreel terug op haar plooiën bracht.

Op de terugweg deden we in de bossen een voorraad hazegras op, lang, sterk gras dat dient om de kalken pijpstelen te reinigen. Dood-

Zicht van de omgeving van Bellem-brug (datum onbekend, wellicht eind 19de- begin 20ste eeuw).

Het waterfeest in Bellem trok jaarlijks honderden kijklustigen. Heel wat Bellemnaren waren echte waterratten en zwemmen in het kanaal Gent-Brugge was niet zo uitzonderlijk.

moe zijn we thuisgekomen en nadat we de innerlijke mens voldaan hadden, trok de Bels naar huis. Hij moest ginder nog een heel eind ver over de brug.

We zijn nooit meer naar Oostwinkel geweest. Er mocht nog zoveel vuur in het vlas zitten, ons kregen ze niet meer mee want we hebben na die bewuste dag meer dan eens gedroomd van doodshoofden die ons aangrijsden, het beenderhuis afdaalden en allerlei gekke kuren makend ons dreigden te verslinden. En dan nat van het zweten wakker schieten. Brrr!

Zo kwam de herfst in 't land met zijn veelkleurige bomen en planten, zijn stormen en snel kortende dagen.

Voor die van de bruggewijk waren het de dagen van beukenootjes rapen maar ook de beukhulsjes die het beste kleinhout waren om het vuur aan te maken. Droog en licht als die waren, vatten ze seffens vuur en daarop waren de moeders zeer gesteld. We wedijverden om wie het meest van die *bokhuizekens*, zoals we ze noemden, naar huis kon brengen en voor ene keer kozen we in die korte periode het nuttige voor het aangename.

Een driedubbele rij reuzebeuken die daar langs het kanaal tot aan Oostmeulen stonden, leverden een massa nootjes en hulzen die nooit konden geraapt, hoe we ons ook inspanden. Men vertelde dat die beuken daar geplant werden bij het graven van het kanaal, in de tijd van Maria-Theresia dus, en schoner en langer dreef bestond in gans Vlaanderen nergens. Ze werd in de Eerste Wereldoorlog door de bezetter gans uitgeroeid. 's Winters krioelde het van vinken en mezen langs die kilometerlange dreef waar ze een onuitputtelijke voorraad beukenootjes vonden.

Ook de eikels vielen nu van de bomen en sommige jaren gingen die tot vijf centiem het kilo. Helaas, rond de bruggewijk stond geen enkele eik en we waren dus van het eikelrapen gespeend temeer dat de eikeldreef van de kerk naar het station door de dorpsbewoners als eigendomsrecht werd beschouwd. Die joegen ons dan ook weg als we het waagden in hun gebied te komen.

In het kasteelpark stonden tientallen oude eiken maar dat was, begrijpelijk, totaal verboden terrein. De enige die daar de handen vrij had, was onze nonkel Jef, de hovenier van het kasteel. Zelf kon noch mocht hij eikels oogsten maar zijn kinderen mochten dat wel.

Drie van de vijf waren thans groot genoeg om dat werk te doen, drie meisjes, maar goed gedrild door onze oom.

Zekere dag was hij bij ons thuis komen vragen of ik geen dag 'ekels' kon komen rapen en ook in het Spildoorn was hij de Bels gaan vragen. We droegen onze nonkel Jef geen al te best hart. Hij was een barse vent en veel te streng. Zijn vijf kinderen, vier meisjes en een jongen, mochten nooit buiten het hof spelen en ook als het kermis was, moesten ze thuisblijven. In hof en park van het kasteel waren zijn ondergeschikten hem ook weinig genegen.

Maar hij had een ekskuus, onze nonkel. Hij moest uiterst zien wat hij deed want in die tijd waren de kasteelheren meer dan veeleisend en de geringste misstap vanwege iemand van het dienstpersoneel kon de ergste gevolgen hebben. En met zijn talrijk gezin kon men het onze oom weinig kwalijk nemen dat hij aanhoudend op zijn hoede was en eerder kort van stof.

Waar moest hij heen als meneer de baron zijn diensten kon missen? Toen waren er, helaas, zo veel gezinnen Van Paemel.

Op een van die afgestelde feestdagen zijn de Bels en ikzelf dan bij onze oom aangekomen met de woorden: moeder zendt ons om 'ekels' te komen rapen. De woorden waren nog niet gans uit onze mond of we kregen elk een *rotseel* – dat is een wissen mand met één enkel groot oor- in de handen gestopt en konden optrekken met onze drie nichtjes: Germaine, Liza en Martha. Germaine was de oudste; de beide andere volgden een jaar of zo na elkaar. We moesten naar de ijskelder waar vader Jef veel ekels had gezien.

Voor de eerste maal in ons leven liepen we door dat prachtig park. We hadden geen ogen genoeg om er al dat schone te aanschouwen; vooral die brede, schoon gerijfde wegels waar tussen al die bomen geen enkel blaadje lag, die grote vijver en die sneeuw witte brug waarover we thans liepen, dat alles gaf onze zelfzekerheid een ferme deuk en zwiingend kwamen we aan de ijskelder waar we nog groter ogen opentrokken. Zo'n berg waarop kastanjes, beuken, eiken en andere bomen groeiden die we niet kenden, maakte indruk.

En of er daar ijs in zat en waar, vroegen we onze nichten. We zouden later wel eens gaan kijken, verzekerden ze ons maar eerst moesten we aan de slag. We deden ons best en rotseel na rotseel ging in de meegebrachte zakken. Nonkel Jef kwam eens langs om te zien

of we er geen spel van maakten en niet naar huis komen voor de bel gaat, zei hij.

Zonder opkijken raaptten we door. De Bels en ik dromden stilaan de ijskelder op, we wilden de top van die berg zien. Zodoende kwamen we onder een grote kastanjeboom en het krioelde hier van grote, bruine kastanjes.

-“*Ketsaanden*, koos, *ketsaanden* mee hopen”, siste hij.

-“Haast u, eerst ons zakken vullen, die smerige ekels kunnen wachten.”

Dat vond ik ook en enkele ogenblikken nadien staken onze zakken vol ‘*ketsaanden*’. Nu moesten we toch eerst enkele ervan proeven. We zetten ons rug aan rug en lieten ons enkele kastanjes goed smaken. Onze nichtjes hadden ons doende gezien en riepen dat we best zouden wachten, straks zouden we er krijgen zoveel we wilden.

Maar straks, wanneer zou dat zijn? Het was dit ogenblik dat telde want tot kastanjes rapen hadden we niet zo dikwijls de gelegenheid. In dat park hier stonden ze buiten ons bereik achter de brede, diepe wallen.

Onze nichten hielden niet zo veel van kastanjes, zegden ze. Wij wel en onze ekelraap had er heel wat onder te lijden. Vers als ze waren, pelden ze gemakkelijk en als het op de kerk elf uur begon te luiden, was menige ketsaande door ons keelgat verdwenen. Dat elf uur luiden was voor onze nichten het signaal om de wapens neer te leggen en het angelus te bidden. Nichtje Germaine, die later ook kloosterzuster zou worden, bad voor.

-“De engel des Heren heeft Maria geboodschapt en Zij heeft ontvangen van de H.Geest.”

-“Hier liggen ketsaanden, beukennoten maar ekels meest”, antwoordde de Bels zonder blikken of blozen.

Het Ave Maria dat daarop volgde, was maar om zo te laten.

-“Zie de dienstmaagd des Heren, Mij geschiedde naar uw woord”.

En die lelijke Bels had een tweede antwoord gereed:

-“En wij hier ekels rapen tot dat ’t donker wordt.”

Er werd geen weesgegroet meer gebeden. Toch wilde Germaine verdergaan maar ze moest al doen wat ze kon om op haar beurt niet in een lach te schieten.

-“En het Woord is vlees geworden en het heeft onder ons gewoond.”
Als op een teken wachtten we op wat de Bels nu zou weten. Hij scheen te zoeken en als we begonnen : wees... flapte de sloeber het eruit:

-“Ekels rapen is wel lastig maar ’t is toch gezond.”

Wat volgens mijn bescheiden mening beduidt dat we nog immer een volk van dichters zijn.

Nu was het met angelus en eikels rapen gedaan en giechelend lieten we ons allen van de berg rollen. Op de ijskelder stond ook een Amerikaanse notelaar; die droeg kleine, slechte vruchten maar het waren Amerikaanse noten en we moesten er hebben. De boom was tamelijk hoog maar niet te dik en met de klauterkoord zou het wel gaan. Die klauterkoord hadden we altijd bij de hand. We bonden ze rond de voeten en daar gingen we de hoogte in. We schudden de takken en de nichtjes hadden de noten voor het rapen. We zaten nog hoog en droog in de boom als de bel op het kasteel ‘middag’ rinkelde. In een oogwenk waren we beneden maar met al dat bidden, dichten, rollen en klimmen was onze eikeloogst sinds een uur maar bitter weinig aangegroeid.

Naar huis wandelend, zagen de Bels en ik ginder aan de andere zijde van de grote vijver een stenen beeld staan. Op onze vraag wat dat was, wisten onze nichtjes dat het de *Gèsgete* (grasgeit) was. We hadden nog tijd om even langs daar te lopen. Op een hoge vierkante sokkel stond een vrouwenbeeld wel twee meters hoog. Haar kleed scheen ons veel te kort aan de bovenzijde maar langs onder hing het ver over het voetstuk. In de ene hand hield ze een deel van haar lange haren en in de andere een overvloedshoren van bloemen. De Bels en ik vonden dat de *Gèsgete* er toch niet kwalijk uitzag en vonden zelfs dat ze veel had van de H. Barbara die in de kerk met een toren in de ene arm stond, en in de andere een palmtak.

Maar het kleed van de Heilige Barbara paste veel beter aan de hals.

Voor ons was een beeld een beeld en daar we nog geen beelden gezien hadden, buiten die in de kerk, meenden we ook hier voor een heiligenbeeld te staan. Wij zijn de enigen niet geweest die die mening waren toegedaan want mijn oudere zuster heeft voor de *Gèsgete* ook eens geknield en gebeden en als ze tante Viktriene – nonkel Jef’s vrouw – vroeg hoe die heilige daar in de hof noemde, kreeg onze tante bijna een geraaktheid van het lachen.

Het eten smaakte maar half-en-half: we hadden te veel *ketsaanden* gegeten en we zaten op hete kolen om die ijskelder eens te bezoeken. Dat was dan ook ons eerste werk na het noenmaal. Een uitgegraven gang leidde tussen twee hoge muren naar de ingang. De Bels en ik moesten ons inspannen om de zware deur te openen en daarbinnen was het eerder donker. We hadden onder zo'n grote berg een kelder als een kerk verwacht, maar hij was niet groter dan de aardappelkuil van boer Bral, 4 à 5 meter lang, 3 breed en 2 hoog. Er lagen nog vele ijsblokken in gemetselde bakken. Koud was het er niet maar vochtig en kil.

Aan het gewelf hingen enkele *vledermuizen* reeds in hun winterslaap; vieze beesten van dichtbij gezien. Op onze vraag waartoe al dat ijs moest dienen, wisten onze nichten dat het kasteel veel ijs gebruikte en dat het ook ter beschikking was van zieke mensen. We hoorden toen veel van mensen die het 'vuur' in de buik hadden. Doorgaans waren dat vogels voor de kat en het enige redmiddel was ijs. In die gezegende tijd was appendicitis nog een onbekend iets en kende men niets dan 'vuur'. We voelden weinig lust om hier nog langer te verwijlen.

We gingen terug aan de slag. Elk raapte naar vermogen en hier en daar stond een gevulde zak tegen een boom. Alles was nu stil tot Germaine bij het uitgieten van haar mand een gil slaakte die door merg en beenderen ging. We liepen kijken wat er schortte. Een puit was uit haar mand gesprongen en aan de wand hing een vuile vleermuis, genoeg om nicht – die een heilige schrik van beide had – de stuipen te doen krijgen. Dat heeft ze de Bels nooit vergeven want het was die schobbejak die middel gevonden had om puit en vleermuis ongezien in haar mand te stoppen.

Een tijdje nadien kregen de Bels en ik aardige rommelingen in de buik.

'k Zeg:

-“Koos, als we maar 't vuur niet hebben.”

-“'k Peins van niet”, antwoordde hij, “maar 'k geloof da 'k ne keer moe' gaan waar de *keunink* te voet gaat.”

Dat was het inderdaad en we kropen achter een dikke den met takken tot tegen de grond. Niemand kon ons zien. Veel haast hadden we niet want dat ekels rapen begon ons de keel uit te hangen.

-“De barones, och here, de barones”, hoorden we aan de andere zijde van de boom fluisteren.

Daar zaten we met ons bloot achterwerk naar de edele dame gekeerd en we hielden ons doodstil. Ze bleef bij de nichtjes staan om te vragen wat ze daar deden en als ze op de hoogte was, zei ze nog dat ze “*moest werk en raap veel eek*”.

-“Ja mevrouw de barones”, klonk het uit drie monden tegelijk. Mevrouw wandelde dan verder zonder de verschrikte gezichten van de nichtjes gemerkt te hebben.

Gelukkig maar want moest ze die twee onbekende snoodaards met hun bloot zitvlak ontdekt hebben, het ware genoeg geweest om ze tot hun meerderjarigheid in het St.-Pietersveld te steken. St.-Pietersveld is de strafkolonie voor jonge delinkwenten te Ruisselede.

Einde goed, alles goed en we konden boffen. Het was wat we dan ook deden door die stomme ekelraap quasi totaal te veronachtzamen, onze zakken nog eens tot barstens toe met kastanjen te vullen en ons de ijskelder te laten afrollen tot ergernis van onze beteuterde nichtjes. Te vier uur was het koffietafel en hadden de Bels en ik ons peil; we moesten immers nog ver naar huis en de dagen werden kort.

Met een grote zak kastanjen, door tante gereedgemaakt voor thuis, en een half frankske op de koop toe, konden we gaan. Ze moest het geen tweede maal zeggen, want had nonkel Jef ons nu op het lijf moeten vallen, van *ketsaanden* of *half frankske* zou niet veel terechtgekomen zijn.

We zijn nooit meer gevraagd geweest om ekels te gaan rapen.

(wordt vervolgd)

Odilon Joseph HALLAERT (+)
bewerkt door Marie-Rose Hallaert

* Voor een verklaring van de dialectwoorden wordt verwezen naar T. DE PAUW & E. WILLE, *Dialectenwoordenboek Zuidwest-Meetjesland en omstreken*, Aalter-Knesselare, 2013.

** De taal en de spelling van de auteur zijn onveranderd gevolgd.

HERDENKINGSPERIODE 2014-2018: KORTE BILAN

In het najaar van 2018 loopt de herdenkingsperiode van de Eerste Wereldoorlog ten einde. Van augustus tot november 2018 waren er in Aalter en omgeving nog een aantal slotactiviteiten gepland. Tijd om een bilan op te maken: wat heeft deze vierjarige periode betekend? Is er door de aandacht voor het thema nieuwe informatie opgedoken? Moeten bepaalde inzichten over wat de Eerste Wereldoorlog voor Aalter en omgeving heeft betekend, worden bijgesteld?

In april 2013 schreven wij reeds dat dankzij de inzet van de Aalterse heemkundigen en lokaal-historici er reeds heel wat informatie over de Eerste Wereldoorlog aan het licht was gekomen. De heemkundige kring Arthur Verhoustraete Aalter had in 2008 (90 jaar na het einde van de Eerste Wereldoorlog) een mooi herdenkingsmoment en een uitgebreid nummer van het tijdschrift aan de Eerste Wereldoorlog gewijd. Dit leverde een schat aan informatie op over oud-strijders en over slachtoffers.

Over de gebeurtenissen in 1914 (met name de komst van de Duitse bezetters) was ook reeds voor 2014 een en ander gepubliceerd. De komst van Duitse verkenningstroepen (uhlanen) op St.-Maria-Aalterkermis en de plunderingen bij de aankomst van de Duitsers waren reeds beschreven. Ook de schietpartij in Lotenhulle in oktober 1914 met drie burgerslachtoffers tot gevolg was reeds uitvoerig beschreven.

Het dagelijkse leven in Aalter tijdens de oorlog is misschien wat minder uitgediept, maar het bronnenmateriaal is schaars. Een dagboek is niet echt opgedoken, al bieden de verslagen die in de verschillende parochies werden opgesteld na de oorlog hier en daar wel een inzicht op het leven onder de bezetter. Over hoe de Duitse troepen zich in Aalter voelden, ontdekten we een en ander aan de hand van de briefwisseling die naar het thuisfront werd gestuurd. De moeilijke economische omstandigheden bleken dan weer uit het feit dat er met noodgeld werd gewerkt en de vele briefwisseling tussen burgers en overheid rond de opeising.

Herdenkingskaart slachtoffers Eerste Wereldoorlog Lotenhulle.

Soldaten bij het Belgisch leger: Kamiel De Wulf, Gustaaf Vande Sompele, Frans Van Loocke, Maurice Van Thornhout, Baziel De Pestel, Georges De Meyer, Jan Van der Heyden, Armand Olivier, Maurice Claerhout, Henri Muys, Cyriel Van Wouterghem en August Van Tornhout.

Burgers: Edouard Schelstraete, Adolf Vande Kerckhove, Ivo Claëys, Alfred Van Braeckel, René De Block, Maria Van Quikenborne, Jan Van Waetermeulen en René Van Nevel.

Soldaten bij het Amerikaansch leger: René De Clercq, Achiel De Maegt en Trifon De Clercq.

Op een aantal plaatsen in de gemeente Aalter zijn infoborden geplaatst met historische info over de Eerste Wereldoorlog (herdenkingsmonument Aalter-Centrum).

De belangrijkste feiten uit de oorlogsperiode zijn door wat verder onderzoek aangescherpt: het neerstorten van Zeppelin LZ-35 in de Aalterse bossen (april 1915), het fusilleren van ‘spion’ Emiel Van Veirdeghem (september 1915) en de opmerkelijke (liefdes)historie met de dood van Emiel Beel tot gevolg (augustus 1917).

Was de herdenkingsperiode dan een maat voor niets? Dat nu ook weer niet:

- Dankzij de aandacht die er leefde voor 14-18 werd intensief gezocht naar nieuw bronnenmateriaal. Concreet doken er een aantal foto’s op die voorheen onbekend waren.
- Het is misschien toch wel duidelijk geworden dat het Duitse vliegveld in St.-Maria-Aalter een grotere rol moet worden toebedeeld dan voorheen is gedacht. Archeologisch onderzoek en nieuw fotomateriaal heeft dit reeds duidelijk gemaakt.
- Het is duidelijk geworden dat in de laatste weken van de oorlog Aalter en omgeving nog een belangrijke rol heeft gespeeld (ziekenhuis/verpleging).
- Het is tot slot een interessant gegeven dat er aan bewustwording is gedaan over de oorlogsperiode. Zo zijn op een aantal plaatsen in de gemeente infoborden geplaatst die de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog verder toelichten (oorlogsmonument, station,...).
- Vermeldenswaardig is ook dat de Aalterse volkszanger Erik Wille een cd heeft uitgebracht met daarop een aantal liederen die destijds over oorlogsgebeurtenissen werden gezongen.

Ter info: een overzicht van de artikels over de Eerste Wereldoorlog in Aalter is te vinden op <https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be> (zoek op Eerste Wereldoorlog Aalter Bibliografie).

Peter LAROY

Meer over de geschiedenis van Aalter:
<http://geschiedenisvanaalter.blogspot.com>

VERSLAG, EVALUATIE EN OMKADERING VAN DE HISTORISCHE FIETSUITSTAP “GRAAF VAN HO(O)RN(E)” OP 5 JUNI 2018 TE NEVELE

Hoe kan de herdenking van de onthoofding van de Graaf van Horne op Sinksenzondag 1568 leiden tot een fietstocht door het Land van Nevele op dinsdag 5 juni 2018, 450 jaar later?

In mei 2017 werd het bestuur van de heemkundige kring Arthur Verhoustraete gecontacteerd door André Bollaert, voorzitter van de heemkundige kring “Het Land van Nevele”. Hij polste naar de belangstelling om medewerking te verlenen aan het internationale project rond de herdenking van de 450ste verjaring van de onthoofding van de graven Egmont en Ho(o)rn(e). Deze onthoofding had plaats op Sinksenzondag 1568 op de Grote Markt te Brussel. Egmont en Ho(o)rn(e) werden er terechtgesteld met 18 anderen. Zij worden beschouwd als slachtoffers van onverdraagzaamheid en autoritair bestuur.

Het was toch even nadenken waar de betrokkenheid lag. Maar die lag meer voor de hand dan op het eerste gezicht gedacht.

Op 29 januari 1422 huwde Jan II van Montmorency, die tot de top van de Franse adel behoort, met Johanna van Fosseux, erf dame van de heerlijkheid Nevele. Zo werd hij Heer van Nevele. Het land van Nevele zal tot 1592, met een korte onderbreking, in het bezit blijven van de familie. Zijn nakomelingen die in het kasteel van Ooidonk gingen wonen, werden meestal in de kerk van Nevele begraven.

In 1524 wordt Filips van Montmorency, heer van Nevele en Weert, als graaf van Horn, in het kasteel van Ooidonk geboren. Zijn vader was Jozef de Montmorency en zijn moeder de lutherse Anna van Egmont. Wanneer Jozef de Montmorency sterft, huwt Anna met Jan, graaf van Horn. Hun huwelijk bleef echter kinderloos. De graaf van Horn bepaalde bij testament dat zijn oudste stiefzoon, Filips van Montmorency dus, al zijn bezittingen zou erven. Zo wordt een heer van Nevele, heer van Weert en graaf van Horn.

Deze herdenking heeft een internationaal karakter en is officieel gestart in het Europese Parlement op 26 april 2016. Het zijn vooral erfgoedorganisaties uit de steden Zottegem (Egmontstad) en Weert

(Nederland) die het initiatief namen. Maar ook het historische "Land van Nevele" wou niet achterblijven. Zij organiseerden allerlei activiteiten, o.a. de fietstocht op 5 juni 2018 rond de historische figuur van de graaf van Ho(o)rne(e) en zijn familie, waarvan hij de laatste mannelijke vertegenwoordiger was.

Het historische "Land van Nevele" strekt zich tegenwoordig uit over 4 huidige gemeenten: Lotenhulle, deelgemeente van Aalter, Deinze, Sint-Martens-Latem en uiteraard Nevele. De heemkundige kring van Nevele opteerde om een fietstocht te organiseren vertrekkende vanuit Nevele, oudste kasteel van de heren van Nevele en begraafplaats van de familie de Montmorency, naar Ooidonk, geboorteplaats van de graaf van Ho(o)rne(e). Vandaar ging het via Deurle naar de golf van Sint-Martens-Latem, de vroegere warande van de heer van Nevele. Tijdens deze fietstocht werden er verschillende stopplaatsen ingelast waar er op het aspect ruimte en tijd van de periode van de graaf van Ho(o)rn(e) wordt ingegaan. Zo leverde de Aalterse kring een bijdrage over de tijdsgeest waarvan sprake en bracht bestuurslid Eliane De Poorter het verhaal van Catharina van Boetzelaer. Ook Erik Wille, bestuurslid van onze kring, werd bereid gevonden "*Een beclaegh Liedeken van de Edele Graven van Egghermont ende van Horne*" te brengen. En om bij dit alles het dramatisch element niet te vergeten, stelde André Bollaert voor om op 14uur stipt, het uur waarop de terechtstelling plaats vond, alle doods klokken in het historische land van Nevele, dus ook in Lotenhulle, te laten luiden. En zo geschiedde.

Op dinsdag 5 juni 2018 startte de fietstocht te Nevele na een korte uiteenzetting en oriëntatie door André Bollaert en na het luiden van de doodsklokken in de kerk te Nevele. Op dat moment luidden ze ook te Lotenhulle door de goede zorgen van de heer Etienne Mortier, voorzitter van de kerkfabriek, en de ondersteuning van mevrouw Cindy Deriemaeker.

Dank zij een perfecte organisatie door André Bollaert en zijn team verliep de ganse fietstocht met meer dan 100 deelnemers probleemloos. Bij de eerste stop was Eliane van dienst om een woordje uitleg te geven over Catharina van Boetzelaer, een opmerkelijk dame uit Aalter uit de periode van de Reformatie. Tijdens deze periode was Aalter een “centrum” van Reformatie. Daar was Catharina van Boetzelaer, ook Madame de Praet genoemd, vrouwe van de heerlijkheid “Woestijne” waartoe Knesselare en Aalter behoorde, een groot deel verantwoordelijk voor.

WIE WAS CATHARINA VAN BOETZELAER?

Wanneer Catharina juist geboren is, weten we tot hiertoe nog niet. Ze was de enige dochter uit een adellijk gezin met 8 kinderen van Wessel van Boetzelaer (+1575) en Francine Lodewijksdr. van Praet van Moerkerken (+1562). Ze groeide op in Nederland. Haar ouders waren al vroeg bekeerd tot het Protestantisme en vluchtten in 1567 naar Duitsland. Haar vader werd in 1568 door de Raad van Beroerten veroordeeld omdat hij jarenlang doopsgezinden in zijn huis had laten preken en hij zich uiteindelijk tot het Calvinisme had bekeerd. In Asperen had hij bovendien samen met zijn zoons de beeldenstorm geleid.

Catharina huwde in 1552 met Jacob van Vlaanderen, vrijheer van Praet (de heerlijkheid van Praet te Oedelem) en de heerlijkheid Woestijne. Toen ze gehuwd waren, kwamen ze naar Aalter wonen, naar het Vrijhof. Haar echtgenoot, Jacob van Vlaanderen van Praet, had dit kasteel geërfd van zijn oom, Lodewijk van Praet. Lodewijk stierf in 1555. Nadat zijn zoon gestorven was, stond hij Woestijne en Woeste af aan Jacob van Vlaanderen, zijn neef. Hij stamde via bastaarden af van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen. Lodewijk van Praet had omstreeks 1546 een huis gekocht te Aalter van Willem van Putthem. Dit huis was gelegen nabij het vorige gemeentehuis van Aalter. Hij liet dit huis ombouwen tot een buitenverblijf. Achter het huis liet hij een warande aanleggen en plantte er 150 ol-

men en 36 linden aan. Jacob van Vlaanderen stierf in 1562. Catharina bestuurde daarna alleen de heerlijkheid.

Zij verleende in het “huis van Praet” aan talrijke Calvinistische edellieden gastvrijheid. Rond Kerstmis 1565 ontving zij daar Jan van Marnix, de broer van Filips van Marnix, Heer van Sint-Aldegonde. Filips en Jan van Marnix waren bovendien door huwelijk aange trouwde familie van Catharina. Jan verzamelde er o.a. handtekeningen voor het Eedverbond der Edelen.

In de lente verbleef er ook een Calvinistische predikant (Moderd) die hagenpreken gaf.

In 1566 nodigde Catharina, als kasteelvrouwe van Aalter, bij kerkgebod al haar parochianen uit om in een zaal van het Vrijhof naar de protestantse preekdienst te komen.

In de winter van 1566-1567 werd het Vrijhof opnieuw een trefpunt van hervormingsgezinde edelen. Zij kreeg ook regelmatig geschriften uit Emden, toen het centrum van het Duitse Calvinisme.

Deze predikanten lieten in de streek hun invloed gelden. Enkele Aalternaren, waaronder ook de baljuw, de griffier en de schepenen, bekeerden zich. Het leidde niet meteen tot flinke spanningen tussen katholieken en protestanten in het dorp, wel tot een aantal kleine incidenten en meer onschuldige plagerijen die de dorpspastoor moest verduren. In 1561 verbood zij de Aalterse pastoor de klokken te luiden op Allerzielen. In feite heerste er onder haar bewind een vreedzame co-existentie.

Zij hertrouwde met Frans van Haeften, één van de leidende edelen van het verbond. Aangezien de dorpskerk van Aalter toen nog steeds de katholieke ritus volgde, trouwde ze in de kerkzaal van haar kasteel. De datum van haar huwelijk is onbekend. Wel weten we dat Frans van Haeften stierf in 1573.

Bij de veldslag van Oosterweel in Brabant in 1567 sneuvelde zowel haar broer als Jan van Marnix. Bovendien viel er vertrouwelijke correspondentie van Madame de Praet in Spaanse handen.

Kort daarna werden zowel Catharina als haar tweede man voor verhoor gedagvaard door de Raad van Beroerten.

Zij vluchtte met haar enige zoon naar het noorden. In december 1567 werd haar zaak en die van ruim 30 plaatsgenoten voor de Raad gebracht. Er kwamen slechts drie “eenvoudige lieden” opdagen. Catharina werd bij verstek veroordeeld tot eeuwige verbanning en haar goederen werden verbeurd verklaard. Wegens de minderjarigheid van haar zoon, Lodewijk V van Vlaanderen, wer-

den echter alleen de inkomsten van die goederen aangeslagen. Na de Pacificatie van Gent in 1576 werd de in beslagname opgegeven. De Aalterse notabelen deelden in de brokken. De lokale griffier, Simoen Stalpaert, kreeg de doodstraf en werd onthoofd. Catharina van Boetzelaer verdween uit het dorp en zou er nooit meer terugkeren.

WE ONTHOUDEN:

- Dat Aalter in de periode rond 1568 een “centrum” van Reformatie was in onze streek.
- Dat Catharina van Boetzelaer, vrouwe van de heerlijkheid Woestijne, één van de meest prominente vrouwen uit de Aalterse geschiedenis is. Zij was een overtuigde Calviniste en leverde héél wat inspanningen om aanhangers voor het nieuwe geloof bij te winnen. Haar woning, het huis van Praet, in Aalter was een veel gebruikte vergaderplaats voor calvinistische edelen. We mogen gerust zeggen dat ze alles in het werk stelde om het Calvinisme in Aalter te verspreiden.
- Dat er in werkelijkheid, ter plaatse, een betrekkelijk rustige, relatieve verdraagzaamheid was. Samenleven van de twee geloofsovertuigingen leidde niet tot rellen of gevechten.
- Dat uiteindelijk er een einde kwam aan deze toestand en dat Catharina samen met haar zoon vluchtte naar het noorden, terwijl de repressie toesloeg te Aalter.

Na dit verhaal ging de fietstocht verder. Via een rit langs de warande van de Heren van Nevele, nu de golf van Sint-Martens-Latem, werd er verder gereden naar Deurle. Daar werd er aan de kerk gestopt voor een drankje.

De volgende halte werd het neerhof van Ter Laecke waar de gidsen Luc Bauters en Raphaël Vanlerberghe uitleg gaven. De tocht ging verder naar het kasteel van Ooidonk. Daar brachten Erik Wille en Luc De Sutter “*Een beclaech Liedeken van de Edele Graven van Egghermont ende van Horne*”. Het is één van de oudste “moordliederen” uitgebracht op vliegend blad in 1577. Erik en Luc brachten ons meteen door hun réalistische uitvoering terug naar de 16de eeuw. Erik had tekeningen gemaakt zodat iedereen heel enthousiast het refrein kon meezingen. Een héél geslaagde en sfeervolle bijdrage.

**Een beclaech Liedeken van de Edele Graven
van Eggheymont ende van Hozne. Op de Wijse:
Hoozt toe ghy menschen op der Aerden.**

Ghy Leutoen sonck en teere
Smyt alle vruucht onder de doet/
Mijn herte is in benaueheyt seere:
Al om den Grabe van Eggheymont soet/
Die Vlaenderen alsjts in noot hy stoet/
Hy is nu hop' ick hy den Heere/
T'welck minich mensche veruuchtghen doet.
Ghy volcken van alle staten
Wile hooren en wel verstaen/
Hy dede zyn clachte boben maten/
So dede oock den Grabe van Hozne saen/
Haer heren waren met d'zucke bebaen/
Als sy bey op den waghen saen/
T'was om te belmen met menighe traen.
Adien Heeren van Ghent verheuen
Soo sprack onsen Grabe min loot
Ick buchte ick sal coers laten mijn leben/
Mijn herte en was noot in meereck noot
Ick en dachte niet om dit werdt-stoot
Doen my dar Topson wierdt ghegeuen
Van Coninc Philippus den Princ groot.
Met rechte mach ick wel claghen/
Dat my dres Poytuyne is gheschiet/
Want ick noot in voozleden daghen/
Den Princ hebbe beswelen ster/
Soet schat rijckdomme en spaerde ic niet/
Dus duncket my quaet om verdagen/
Rout man soo d'ucklich sijn leben en ket.
Och ist nu al bergheyn
Ick bidde u de inuecheyt my spelt/
Dat ick my soo eerlyck hebbe ghequeten/
Door Sinte Quinten r' sy u bevelt/
De Leike hielp ick smijten toe e'vets/
Den Aert en wierdt daer niet berbeten/
Maer hy domineerde met groot ghetwelt.
Mijn leben menighe uere/
Hebbe ick dooz den Princ gheabontuert/
Doen Vlaendren was in groot danstiere/
Van die Fransoyen rijcklich bekeurt/
Sy hebben de maneren van Duinkercken
ghescheurt/
Bergheyn r'ferden sy metten biere/
Maer haer boogheyt en heeft niet langhe
gheduert.
Als ick dit hebbe vernomen
Dat Vlaendren was in't ghepyn/
Oer dach en nacht ben ick gheromen
Al dooz Sodts gaerte soet ban anseghyn
Daer quam soo menich stout Ruyter met
mijn/
En voet-knecchten niet om berchmen/
Su wilden den Coninc gheroy de H.
Ijff en goede selde ick te pande/
Dooz onsen Princ bermaert/
Maet de Heeren van desen Lande/
Hebbe ick het West-quartier betwaert
De Fransche s'ach-voorden hebbe ick be-
staert/
Sven behaerden daer niet dan schande/
Want sy moelsten cupmen t' sy u beclaeert.

Ghelijck Moyses waerachtich/
Egerde ick de Scharen seer snel
Tor dat sy wierden t'wedachtich
Ghelijck de kinders van Israel
Den eenen was goet den anderen rebel/
Dooz t'berben b' onsen Coninc machtych
En coit ickse niet langher bestieren roel.
T'is quaet t'wee Heeren beminnen
Soo ons de Schifruer belijet/
Die different zyn van sinnen
En den eenen den anderen benijet
Soo heb ick ghebaen in s'werelts cryt/
Als den eenen geen troost en coit gewinn
Den anderen heeft hem daer inne verlijet.
Troet is ick den in't lyden
Ick sal't moeten besterven boozwaer
Wat die Stadt van Ghent soo moet ick
rijden/
Noet d'neck en ghinck mijn herte soo naer/
Adieu Edel mannen van Ghent d'erbare
Gode blijf hy u aen alle zjden/
En blijft doch den Coninc ghetrouwe
enpaer.
Dus zyn dres t'wee Heeren verzoen
Wat Ghent ghereden reestont/
Den Grabe van Hozne machtych gebozen
Mietten edelen Grabe van Eggheymont/
En die Spaignaerden ick doet oozont
Die ghyngien b' ver'achte en v'geen
En quamten te Brussel met heren gesont.
en sach daer d'uck bezjwen
Want d'ey die Heeren moelten daer b'lijden
T'welck was bol d'uck daer oer al/
Sy maecten met tweeten so groot geschal/
Alsmen se beyde ghinck onthjen/
T'was beoz haerlicder groot onghabal.
Eggheymont waer het betamen
Maet den Bisschop van P'eren v'zoet/
Sy zyn gheromen bey te samen/
Op de meert daer de ghereetschap stoet/
Der Bisschop troosten hem met woorden
soet/
Daer nam hy oozlof t'zjnder v'zamen/
Aen alle menschen seer wel gheuoet.
Noch knielden hy ren selben stouden
Soek was hy in t'roode gheleer
Sijn ooghen heeft hy selbe verbonden
Mer eenen zjden Sluuder Gode wret
Tot sterben was hy wel bereet/
Den Scherp-rechter was daer gesonden/
En d'ede Justitie ick segghe u beschiet.
Oozlof ghy mans en v'zouten/
Al-hier gheromen oru t'hooren gheslach/
Belween des Heeren doot met rouwen/
Hoe wel dat niemant beteren en mach
maer laet ons den Heer bidden sonder ver-
drach/
Dat hy Egerders s'ynde bol trouwen
Die't Aert beschermen nacht ende dach.

Vidit hanc Cantilenam D. Guilielmus Arents, Archid Gandensis Libr. Cenfor.

Na de Copije/gedrukt te Gendte/by Gaultrey Manilius.

Originele tekst van één van de oudste 'moordliederen' van 1577.
Hiernaast staan de tekeningen van de hand van Erik Wille zodat het
publiek het refrein kon meezingen.

EEN BECLAEGH LIEDEKEN VAN
DEN EDELE GRAVEN VAN EGGHERMONT ENDE VAN HORNE

*Gij mensen jong en tere, smijt alle vreugd' onder de voet.
Mijn hart is in benauwdheid zere, al om de graaf van Egmont zoet.
Die Vlaanderen altijd in nood behoedt.
Nu is hij hoop'lijk bij de Here, dat menig mens verzuchten doet.*

*Gij volk'ren van alle staten, wilt horen en ook wel verstaan.
Hij deed zijn klacht in boven mate, zo is het ook graaf Horn vergaan.
Hun harten die waren zeer droef ontdaan.
Als zij nu op de wagen zaten, 't was om te wenen meen'ge traan.*

*Die heren uitverkoren, uit Gent gereden nu terstond.
De graaf Horne machtig geboren, met d'edele graaf van Egmont.
De Spanjaarden liepen er dan terstond.
Marcheerden achter en van voren, ze kwamen te Brussel met herten gezond.*

*Men zag een druk bedrijven, van mensen ook van overal.
Want beide heren moesten blijven, bij 't volk zo menig in getal.
Dat maakte met wenen zo groot geschal.
Als men ze beiden ging ontlieven, het was voorwaar een schrik'lijk geval.*

*De graven die daar kwamen, met de bisschop van Ieper terstond.
Zij zijn gekomen beiden samen, op de markt waar het gereedschap stond.
De bisschop die troostte met woorden zoet,
Die ook hun klachten wel aannamen, deed aan het volk ook welgemoed.*

*Hij knielde daar ter stonde, hij was er in het rood gekleed.
Hun ogen heeft hij zelf verbonden, al met een zijden sluier breed.
Tot sterven die waren zij wel gereed.
En de scherprechter hier gezonden, die daar nu ook zijn plichte deed.*

*Hoort nu mannen en vrouwen, naar hier gekomen vol beklag.
Beweent de dood van hen met rouwe, hoewel 't wel niemand verand'ren mag.
Maar dat nu de Here spreekt vol ontzag.
Dat hij regeerders schenkt vol trouwe, die 't land beschermen nacht en dag.*

De tocht zette zich daarna verder naar het eindpunt, de kerk van Nevele.

De algemene evaluatie kan niet anders dan positief zijn. De activiteit was perfect georganiseerd met zelfs ter ondersteuning voor de zeer talrijke deelnemers, een zeer mooie brochure. Wie geïnteresseerd was, kon 's avonds de reportage volgen op AVS. De samenwerking met de collega's van de heemkundige kring "Het land van Nevele", verliep perfect. Zij verdienen alle lof voor dit initiatief en de organisatie. Dergelijke samenwerking heeft een deugdzaam uitwerking en zet samenwerking in een positief licht. Het was héél prettig om in een open geest met verschillende verenigingen dergelijke activiteit te kunnen uitbouwen.

Eliane DE POORTER

BRONNEN:

Wie was Catharina van Boetzelaer?

K. KUIKEN, Boetzelaer, Catharina van (den) in: Digitaal Vrouwenlexicon van Nederland <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/CatharinavanBoetzelaer> geraadpleegd op 8 juli 2018

P. LAROY, Catharina Van Boetzelaer. Blogpost op <https://geschiedenisvanaalter.blogspot.be>, 25 december 2011

L. STOCKMAN, *Geschiedenis van Aalter*, Aalter 1979.

BOEKBESPREKING

Eind september 2018 stelde Jan Camerlinckx in de kerk van St.-Maria-Aalter zijn boek voor over de vroegere bezittingen van de jezuïeten in Aalter. Het boek bevat een boeiende geschiedenis van een aantal belangrijke kastelen en buitenverblijven uit St.-Maria-Aalter. De publicatie is in dat opzicht een uitloper van de erfgoedtocht die naar aanleiding van de Blekkerbosfeesten in 2010 in St.-Maria-Aalter plaatsvond.

In 1636 doken de jezuïeten in Aalter op. Na decennia van oorlog en woelige tijden kochten zij in Aalter grote lappen grond om te ontginnen. Uiteindelijk kwamen zij uit op in totaal 463 ha. Camerlinckx beschrijft uitgebreid hoe zij op zoek gingen naar bewoners en pachters voor hun domein. Het was een proces van vallen en opstaan, ook al omdat de tijden nog lang troebel bleven.

De eigendommen van de jezuïeten situeerden zich in het noordwestelijke deel van de gemeente Aalter. Jan Camerlinckx omschrijft dit (p. 37) “vanaf de huidige kerk van Sint-Maria-Aalter naar Grandmère, de Brugse Vaart vanaf Grandmère tot aan de Nieuwendam, de (nu verdwenen) Godebodestraat tot Stratem en de Aalterse straat tot aan de kerk van St.-Maria-Aalter.” Ten noorden van de toenmalige Brugse Vaart lag dan ook nog het Patersveld.

In 1773, schafte Paus Clemens XIV de jezuïetenorde af. Hun bezittingen werden overal verkocht, zo ook in Aalter. De familie Roelandts diende zich aan als kandidaat koper. Deze mensen hadden een stevige voet in huis in Aalter, bestuurlijk, maar ook financieel. Ze bouwden bijvoorbeeld twee grote herenhuisen in het hart van de gemeente, aan de Boomgaard.

Auteur Jan Camerlinckx geeft een korte introductie op de inhoud van het boek.

Zowat 70 aanwezigen woonden de boekvoorstelling bij.

In de 19de eeuw kwamen er andere families: Van Cutsem, Julien, Van Besien, Mast de Maeght en Bosmans. In de loop van de 20ste eeuw verschenen uiteindelijk ook de Broeders van Liefde op het toneel in kasteel Blekkervijver. De lezer verneemt in die passages meer over een Anneessens-orgel, over de kruisweg geschilderd door broeder Max (alias Victor Van Meerbeeck) en over de glasramen van Cesar Vanhevele. Camerlinckx heeft het tot slot ook nog uitgebreid over het kasteel Blekkerbos en in het bijzonder over de gebeurtenissen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Het kasteel leed zwaar onder de bezetting en ging (zoals zoveel kastelen en landhuizen waar de Duitse troepen logeerden) gedeeltelijk in vlammen op.

Met deze publicatie heeft Jan Camerlinckx een boek afgeleverd dat het resultaat is van jarenlang speurwerk. Met veel geduld, veel interesse en een heel open geest heeft hij in dit boek een mozaïek gelegd van het bijzondere verleden dat St.-Maria-Aalter heeft gekend.

Meer lezen: *De vroegere bezittingen van de jezùieten te Aalter, de verdere evolutie van het domein na de afschaffing van de orde en de openbare verkoping van hun goederen in 1780*, Aalter, 2018.

Peter LAROY

KLASFOTO

Sint-Agnesschool Aalter schooljaar 1971-1972

De klastitularis van het 4de leerjaar met 45 leerlingen was Angelle (An-gèle) Welvaert (°30.12.1920). Momenteel verblijft ze in het rust- en verzor-gingstehuis Veilige Have.

Archief: Jan Defruyt

v.l.n.r. Bovenaan: Carina Callant, Lucrèse Van Damme, Veronique Vercammen, Mia Craymeersch, Ann de Vliegheer, Karien Blomme, Carine Vanaelst, Karolien De Wulf, Ann de Mey, Caroline Mettenanxt en Caroline Verplaetse.

v.l.n.r. 3de rij: Karoline De Meyer, Arlette De Splenter, Agnes Vindevogel, Kristien Van Nevel, Jozefa Bral, Magda De Poorter, Martine Vroman, Carine Vanaelst, Ann Staelen en Lieve Defruyt.

v.l.n.r. 2de rij: Rosita Martlé, Hilde Verhelst, Fabienne Martens, Karolien Geldhof, Greta Van Acker, Lienda Defruyt, Chantal Otten, Ria Almey, Greta Standaert, Veerle De Baets, Margriet Goeminne, Nicole Braet, Manuella Wynsberghe, Joke De Muynck, Ria Van Damme en Martine De Ram.

v.l.n.r. vooraan: Annie Wille, Smessaert Marijke, Ann Tavernier, Katrien Haeck, Linda De Boever, Mieke Arickx en Conny Blondel.

THEOPHIEL D'HOOGHE, OUD-STRIJDER 1940-1945

Theophiel D'Hooge (°Bellem, 24.04.1901) was de zoon van Louis D'Hooge (°Bellem, 11.02.1870; +Bellem, 29.09.1945) en Virginie Coddens (°Hansbeke, 23.04.1867; +Bellem, 02.06.1940). Zijn ouders woonden eerst langs de Brugse vaart en later in een huisje van een driewoonst op Spildoorn. Hij was landsman van beroep. Theophiel had een jongere broer Joseph-Richard (°Bellem, 28.09.1902; +Brugge, 01.01.1925). Zijn moeder Virginie Coddens is hem enkele keren te voet gaan bezoeken in de kliniek te Brugge.

Hij zal nooit gedacht hebben dat hij twintig jaar na deze wereldbrand zijn werktenuue zou inruilen voor een legeruniform. Als gemobiliseerd soldaat was hij een laatbloeier om het leger te vervoegen.

Theophiel was getrouwd te Bellem op 6 november 1928 met Sidonie De Reu (°Bellem, 1901; +1982) en woonde langs de vaart aan Bellebrug richting Aalter. In 1976 werd zijn huis, samen met een

Theophiel heeft als jonge snaak alle miserie van Wereldoorlog 14-18 meegemaakt. Op een foto aan Bellebrug achter de toen nog bestaande houtzagerij poseert in 1917 een groep vrouwen en meisjes voor een karwei dat ze in opdracht voor de Duitse bezetter uitvoerden. Ze moesten namelijk peren schillen voor de Duitsers. Op de foto uiterst rechts zittend herkennen we Sidonie De Reu, die later zijn vrouw zal worden en onderaan geknield in het midden zijn zuster Clarisse D'Hooge.⁽¹⁾

dertigtal andere woningen afgebroken voor de verbreding van het kanaal.

Theophiel had twee zussen, namelijk Clarisse, gehuwd met Frans Dierickx, en Alice, gehuwd met Adolf Union uit Hansbeke.

Theophiel en zijn vrouw Sidonie hadden slechts een kind, namelijk Anna, die klaarblijkelijk graag een bezoekje bracht aan haar ouders in het huisje langs de vaart.

Theophiel zittend naast twee wapenbroeders.

*v. l.n.r. zittend: Virginie Coddens, Theo D'Hooge, Theophiel D'Hooge en Sidonie De Reu (het bruidspaar), ... , Louis D'hooge (vader van Theophiel).
bovenaan: ... , Bruno De Reu (vader van Sidonie), Elodie Van de Walle, Miel Van Hecke, Alice D'Hooge (zuster van Theophiel), Roger D'Hooge, Clara Coddens, Flor De Vlieghe; Clarisse D'Hooge (zuster van Theophiel) en Augusta Coddens.*

Clarisse en Alice D'Hooge

Huwelijksfoto van Clarisse D'Hooge en Frans Dierickx.

V.l.n.r.: Theophiel, M.J. De Bevere, Anna D'hooge en onbekend.

Theophiel D'Hooge, zijn vrouw Sidonie en rechts onbekend.

Theophiel met sigaret, zijn vrouw Sidonie en Edmond Snoeck, kind onbekend.

Theophiel met vlag, links L. De Muynck en rechts Omer Lievens.

Hij was dus oud-strijder Wereldoorlog 40-45 en ook vaandeldrager van de plaatselijke oud-strijdersbond.

We nemen afscheid van Theophiel met een kopie van zijn overlijdensbericht.

Dank aan zijn dochter Anna voor het uitlenen van deze prachtige fotocollectie. Ze woont nog steeds in de Museumstraat te Bellem waar haar ouders, na de afbraak van het huisje aan de vaart in 1976, bij haar

zijn komen inwonen. Haar man Maurice Matthys (°1920; +2011) was huisschilder in Bellem en voetballer van bij het ontstaan van de ploeg.

Walter VERVALLE

Bron :

¹ DEFROYT R. en RYSERHOVE A., *Het Aalterse van toen*, Brugge, 1984, pag. 120

Na een lang en rijkgevoerd leven en met een sterk geloof,
is opgenomen in de eeuwige vreugde:

DE HEER
Theophiel D'HOOGHE
echtgenoot van Mevrouw Sidonie DE REU

geboren te Bellem op 24 april 1901 en er godvruchtig overleden
op 1 mei 1981, voorzien van het H. Oliesel in extremis.
Oud-Strijder 1940-'45.
Lid van de Bond der Ouderdomsgepensioneerden.

Dit melden U diep bedroefd, maar gelovend in de eeuwige verrijzenis;

Mevrouw Sidonie DE REU, *zijn echtgenote;*
De Heer en Mevrouw Maurice en Anna MATTHYS-D'HOOGHE, *zijn kinderen;*
De Heer en Mevrouw Jurgos en Linda KALATZAKIS-MATTHYS, *zijn kleinkinderen;*
Mevrouw Frans DIERICKX(+)-Clarisse D'HOOGHE, kinderen en
kleinkinderen,
Mevrouw Adolf UNION-Alice D'HOOGHE, kinderen en kleinkinderen, *zijn zusters, neven en nichten;*

De families D'HOOGHE, DE REU, CODDENS en DE WISPELAERE,
De verzorgsters van het Wit-Gele Kruis.

*De plechtige eucharistieviering, gevolgd door de teraardebestelling, waartoe U vriendelijk wordt
uitgenodigd, zal plaatshebben in de parochiekerk Onze-Lieve Vrouw-Geboorte te Bellem,
op WOENSDAG 6 MEI 1981, TE 10 UUR.*

Samenkomst aan de kerk te 9.45 uur.
Gebedswake in voornoemde kerk, op dinsdag 5 mei 1981 te 19.30 uur.

WEES DE DIERBARE OVERLEDENE INDACHTIG IN UW GEBEDEN.

1 mei 1981,
Museumstraat 61 - 9881 Aalter-Bellem

Drukw. - Begrafenisonderneming Lucien COENE, Nevelestraat 9 - 9880 Aalter-Lotenbulle - Tel. 051/68.82.19

INHOUDSTAFEL

Dries ALYN en Jan DEFRUYT	Het levensverhaal van Omer Loontjens	3
Odilon Joseph HALLAERT	De Bels – deel 3	22
Peter LAROY	Herdenkingsperiode 2014-2018	44
Eliane DE POORTER	Historische fietstocht te Nevele	48
Het bestuur	Boekbespreking: Bezittingen jezuïeten	58
Jan DEFRUYT	Klasfoto St.-Agnes 1971	60
Walter VERVALLE	Theophiel D’Hooge, oud-strijder 40-45	61

LAND VAN DE WOESTIJNE

Tijdschrift van de Heemkundige Kring Aalter, gesticht in 1977.
Verschijnt in maart, juni, september en december.

Verantwoordelijke uitgever: Jan Defruyt, Kestelstraat 67, 9880 Aalter

Bankrekening: IBAN: BE02 4426 5943 6140 - BIC: KREDBEBB

Lidmaatschapsbijdrage: gewone leden: € 15,00
steunende leden: € 25,00 of meer

Overname uit het tijdschrift is toegelaten mits schriftelijke toelating van de redactie. Iedere auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn tekst.

BESTUUR

Voorzitter: Peter LAROY, Brouwerijstraat 84, 9880 Aalter
09 375 14 86 - peter.laroy@telenet.be
Ondervoorzitter: Filip BASTIAEN, Oostmolenstraat 216, 9880 Aalter
0498 85 55 70 - filip@bast-arts.be
Ledenbeheer
& secretaris: Eliane DE POORTER, Leurebroekdreef 1, 9880 Aalter
051 68 89 91
heemkundigekring.arthurverhoustraete@outlook.be
Penningmeester: Dries ALYN, Bellemstraat 49, 9880 Aalter
09 374 23 60 - ives.penninck@telenet.be
Redactie en layout: Jan DEFRUYT, Kestelstraat 67, 9880 Aalter
09 374 65 81 - jan_defruyt@scarlet.be

LEDEN: Robert VERHELST, Stationsstraat 74, 9880 Aalter
09 374 41 36 - robert.verhelst_aalter@skynet.be
Roger BAECKELANDT, Ekenakker 2, 9880 Aalter
09 375 13 77 - roger.baeckelandt@telenet.be
Walter VERVALLE, Langendamdreef 62, 9880 Aalter
09 374 54 63 - walter.vervalle@gmail.com
Jan CAMERLINCKX, Schuurlo 12, 9880 Aalter
09 374 79 82
Erik WILLE, St.-Pietersveld, 8750 Wingene
051 65 50 29 - erik.wille2@gmail.com
Jonas MAEBE, Lodorp 2/2c, 9880 Aalter-Lotenhulle
0487 16 52 74 - jonasmaebe@hotmail.com
Patriek VANLAERE, Brugstraat 116, 9880 Aalter
09 374 41 07 - dandy.aalter@telenet.be